

เติมรักเติมศรัทธาให้แข็งแรง
พลเมืองเยาวชน
สงขลากล้าส่องแสง
เต็มแผ่นดิน

สงขลาส่องแสง

“The young active citizen”

พลังการเปลี่ยนแปลงเมืองสงขลาของเยาวชน

ถอดบทเรียนการเรียนรู้และหัวใจความเป็นพลเมืองของเยาวชน 22 กลุ่ม
ที่ลงมือทำโครงการเพื่อพัฒนาเมืองสงขลา

ดำเนินการโดย มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาкарไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ISBN: 978-616-91381-5-0
พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม 2557
จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม
สวณลิขสิทธิ์ มูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาкарไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East
เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ : 0 - 2937 - 9901 - 7 โทรสาร : 0 - 2937 - 9900

ที่ปรึกษา ปิยาภรณ์ มั่นตะจัตรา
พรณิภา ไสตติพันธุ์
บรรณาธิการ กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร
อุบลวรรณ เสือเดช

จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต

บริษัท คิดค้นคว้าว จำกัด

57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110

โทรศัพท์ : 0 - 2270 - 1350

e-mail : kidkonkwa@gmail.com

พิมพ์ที่ หจก.วนิดาการพิมพ์ สาขาที่ 1
134/73 หมู่ 4 ต.ตลาดขวัญ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ : 08 - 1783 - 8569

คำนำ

สงขลาฟอรั่ม

ขณะนี้สังคมไทยได้เดินทางมาถึงเวลาของการเร่งสร้าง “พลังพลเมืองแห่งอนาคต หรือพลเมืองรุ่นใหม่” อย่างเร่งด่วน เพราะไม่ว่าการเมืองการปกครองจะปรับเปลี่ยนเป็นเช่นไร การสร้างคุณภาพคนเพื่อเป็นฐานรากในการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน ย่อมถือว่าเป็นความแข็งแรงพื้นฐานที่สำคัญของสังคมประชาธิปไตยที่เราทุกคนจะต้องร่วมกันสร้างให้เป็นทุนของแผ่นดิน

โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาเป็นโครงการที่ริเริ่มขึ้นด้วยแรงขับเคลื่อนของความมุ่งมั่นที่จะให้เกิดพื้นที่ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง “จิตสำนึกพลเมือง” บนฐานงานที่เยาวชนอายุ 14 – 24 ปี เลือกปฏิบัติจากเรื่องจริง สถานการณ์จริงในชุมชน ในระยะปีแรกของการเริ่มดำเนินการมีแกนนำเยาวชนจากสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าร่วมโครงการ 22 กลุ่มในพื้นที่ 8 อำเภอของจังหวัดสงขลา โดยสงขลาฟอรั่มได้ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ 4 ด้าน ให้แกนนำเยาวชนดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาทักษะชีวิต 5 ด้านให้แกนนำเยาวชนตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เป็นการเตรียมความพร้อมทั้งในระดับปัจเจก เยาวชนในระดับกลุ่ม เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันในระหว่างโครงการได้ในระดับที่ดี เพราะทุกคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความคิด การรู้เขารู้เรา การสื่อสารที่ดี การจัดการทางอารมณ์ และการเสียสละเพื่อส่วนรวม (เพื่องานของกลุ่ม) ซึ่งถือได้ว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้เยาวชนแกนนำมีความละเอียดอ่อนที่จะพาตนเองและกลุ่มไปถึง “สำนึกความเป็นพลเมือง” ได้

2. การสร้างจิตสำนึกพลเมืองจากงานที่ทำ และจากเรื่องจริง สถานการณ์จริงที่เผชิญอยู่อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากพื้นที่ในการทำงานของกลุ่มเยาวชน ได้มีการกลั่นกรองและโยงใยสัมพันธ์กับชุมชนของเยาวชนตั้งแต่ต้น ได้แก่ ชุมชนที่เยาวชนอาศัยอยู่ ชุมชนที่เยาวชนลงไปเรียนรู้ ชุมชนที่เป็นพื้นที่ของโรงเรียน/สถานศึกษา ทำให้กลุ่มเยาวชนต้องขับเคลื่อนงานของตนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงอยู่เสมอ

3. การมีพี่เลี้ยง หรือโค้ช ดูแลให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง โดยการฝึกอบรม เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และระบบคิดในการทำงานของเจ้าหน้าที่สงขลาฟอรั่มผ่านการพูดคุย การลงมือปฏิบัติจริง การหนุนเสริมด้านทักษะชีวิต การประชุมเพื่อสะท้อนผลการทำงานเป็นประจำ การใช้พลังของถ้อยคำที่สร้างกำลังใจในการทำงาน รวมทั้งการเฝ้าสังเกตและบันทึกพัฒนาการของกลุ่มเยาวชนได้ด้วยตนเอง

4. การเลือกพื้นที่การเรียนรู้ “ความเป็นพลเมือง” (Community of citizens) ให้เยาวชนได้สัมผัสชุมชนริมน้ำคลองแดน (หมู่ 1 ต.รามแก้ว อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช หมู่ 2 และหมู่ 3 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา) ซึ่งมีผู้นำทางธรรมชาติของชุมชนเข้ามาร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้และนำเสนอประสบการณ์ด้านพลังการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การบริหารจัดการการเงินที่โปร่งใส การบริหารจัดการตลาดริมน้ำมีคุณภาพและทุกคนเคารพข้อตกลงของชุมชน การทำงานเป็นทีม พลังของการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่และมีความสุข ฯลฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นห้องเรียนของความเป็นจริงและเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมให้เยาวชนมองเห็นพลังของสามัญชนพลเมืองที่สร้างการเปลี่ยนแปลงที่งดงามให้กับชุมชนของตนได้

หนังสือสงขลาส่องแสงเล่มนี้ จะนำเสนอผลการดำเนินงานที่ส่งให้เห็นถึงพัฒนาการในการทำงานเพื่อส่วนรวมของแกนนำเยาวชนทั้งในด้านทักษะชีวิตและการมีจิตใจเพื่อส่วนรวมซึ่งจะเป็นฐานสำคัญของความองอาจของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองต่อไป

นางพรณิภา ไสตติพันธุ์
ผู้อำนวยการสงขลาฟอรั่ม

คำนำ

มูลนิธิสยามกัมมาจล

นับเป็นช่วงเวลาว่าครึ่งทศวรรษแล้วที่สังคมไทยได้ให้ความสำคัญต่อการบ่มเพาะคนรุ่นใหม่ให้มี **“สำนึกความเป็นพลเมือง”** มากขึ้น จนกลายเป็นประเด็นร่วมหลักในการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเยาวชนของประเทศอยู่ในขณะนี้ เหตุผลเบื้องหลัง มิได้เกิดขึ้นจากความกังวลต่อคุณลักษณะของคนรุ่นใหม่ หรือ The Me Me Me Generation ซึ่งให้ความสำคัญกับตัวเองมาก แต่มีสำนึกต่อส่วนรวม และมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยลงไปเรื่อย ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นเพราะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายล้วนตระหนักดีว่า **“สำนึกความเป็นพลเมือง”** นั้นมีนัยยะสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่และความเป็นไปของประเทศชาติ

มูลนิธิสยามกัมมาจล มีความเชื่อว่า **สำนึกความเป็นพลเมือง** ไม่สามารถสร้างได้จากการเรียนรู้ในห้องเรียน หรือการท่องจำ **สำนึกความเป็นพลเมือง** ของคนรุ่นใหม่จะเกิดขึ้นได้จริง ก็ต่อเมื่อเขาสามารถเชื่อมโยงได้ว่า ตัวเองมีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์อย่างไรกับแผ่นดินถิ่นเกิด และสิ่งที่จะเชื่อมโยงให้เกิดสิ่งนี้ได้ก็คือ **การเรียนรู้จากการลงมือทำ...**

ด้วยความเชื่อที่มูลนิธิฯ ให้ความสำคัญ จึงนำมาสู่การทำงานร่วมกันกับสงขลาฟอรั่ม ภายใต้ **โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา** โดยมีโจทย์คำถามหลักของโครงการ คือ **“เราจะเชื่อมร้อยหัวใจของเยาวชนเข้ากับเมืองสงขลา ปลุกสำนึกความเป็นพลเมืองในเยาวชนได้อย่างไร”**

มูลนิธิฯ จึงสนับสนุนให้สงขลาฟอรั่ม เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านการทำ **“โครงการ”** จากโจทย์ปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนท้องถิ่น (Community Project) เพราะการมีโอกาสได้เรียนรู้จากชุมชน สังคมที่อยู่รอบ ๆ ตัว จะเชื่อมโยงเยาวชนให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้คนรอบตัว กับสังคมรอบข้าง เห็นว่า ตัวเองเป็น **“ส่วนหนึ่ง”** ของสังคม อันจะนำไปสู่การเกิดความรู้สึกหวงแหน และรู้สึกว่าจะต้องลุกขึ้นมามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยสำนึกรับผิดชอบที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นของตัวเอง

ด้วยแนวคิดนี้ **“โครงการ”** จึงเป็นเพียง **“เครื่องมือ”** หรือ **“พาหนะ”** ในการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนเท่านั้น ผลสำเร็จของโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ไม่ได้วัดจากความสมบูรณ์ของผลงาน หรือผลสำเร็จของโครงการที่เยาวชนทำ แต่ให้คุณค่ากับความสามารถในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ รวมทั้งวุฒิภาวะที่เติบโตขึ้นของเยาวชนที่เกิดขึ้นระหว่างการทำโครงการเป็นหลัก

โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา เป็นตัวอย่างรูปธรรมของการพัฒนาเยาวชนที่ทำให้เยาวชนเกิดทักษะและสำนึกความเป็นพลเมืองได้จริง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก การออกแบบกระบวนการพัฒนาเยาวชนที่ครบวงจรการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการเปิดโอกาสให้เยาวชนเลือกโจทย์ที่ตนเองสนใจ

เติมความรู้และพัฒนาระบบคิดในการพิจารณาปัญหาและออกแบบกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา การลงมือทำโครงการจากพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลา พัฒนาทักษะการทำงานกับชุมชนพร้อม ๆ กับเรียนรู้การทำงานเป็นทีม เรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ สื่อสารสาธารณะ โดยทั้งหมดนี้ ดำเนินไปโดยมี **“พี่เลี้ยง”** คอยกระตุ้น ตั้งคำถามชวนคิด ติดตาม สนับสนุน ให้คำแนะนำให้กำลังใจ ฝึกให้มีการสรุปบทเรียนการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมในโครงการร่วมกันเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสทบทวน ตกผลึกความคิดถึงผลจากการลงมือ และสิ่งที่ได้เรียนรู้

บทเรียนการเรียนรู้ของเยาวชนทั้ง 22 กลุ่มนี้ สะท้อนให้เราเห็นถึง **“คุณค่า”** ของการเรียนรู้จากการไปสัมผัสและทำงานชุมชนได้อย่างชัดเจน ทำให้เราได้เห็นว่าเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเกิดการพัฒนาระบบคิด ระบบการทำงาน เกิดทักษะในการใช้เหตุผล และข้อมูลในการวางแผน ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ๆ ทักษะในการจัดการอารมณ์ของตนเอง ทักษะในการสื่อสาร และการเกิดสำนึกของความเป็นพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนรุ่นใหม่ในศตวรรษที่ 21 อันเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในสังคมไทย และสังคมโลก

นอกจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงกับเยาวชนแล้ว ผลลัพธ์ของโครงการที่มีคุณค่าอย่างมากอีกประการหนึ่ง คือ การที่สงขลาฟอรั่มได้เกาะเกี่ยว ถักทอประสานพลังความร่วมมือของ **“ผู้ใหญ่”** ที่ห่วงใยอนาคตของจังหวัดสงขลา อันประกอบด้วยภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัด ทั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชนและชุมชนให้เข้ามาร่วมเป็น **“กลไก”** สนับสนุนการพัฒนาเยาวชนพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดสงขลาอย่างต่อเนือง

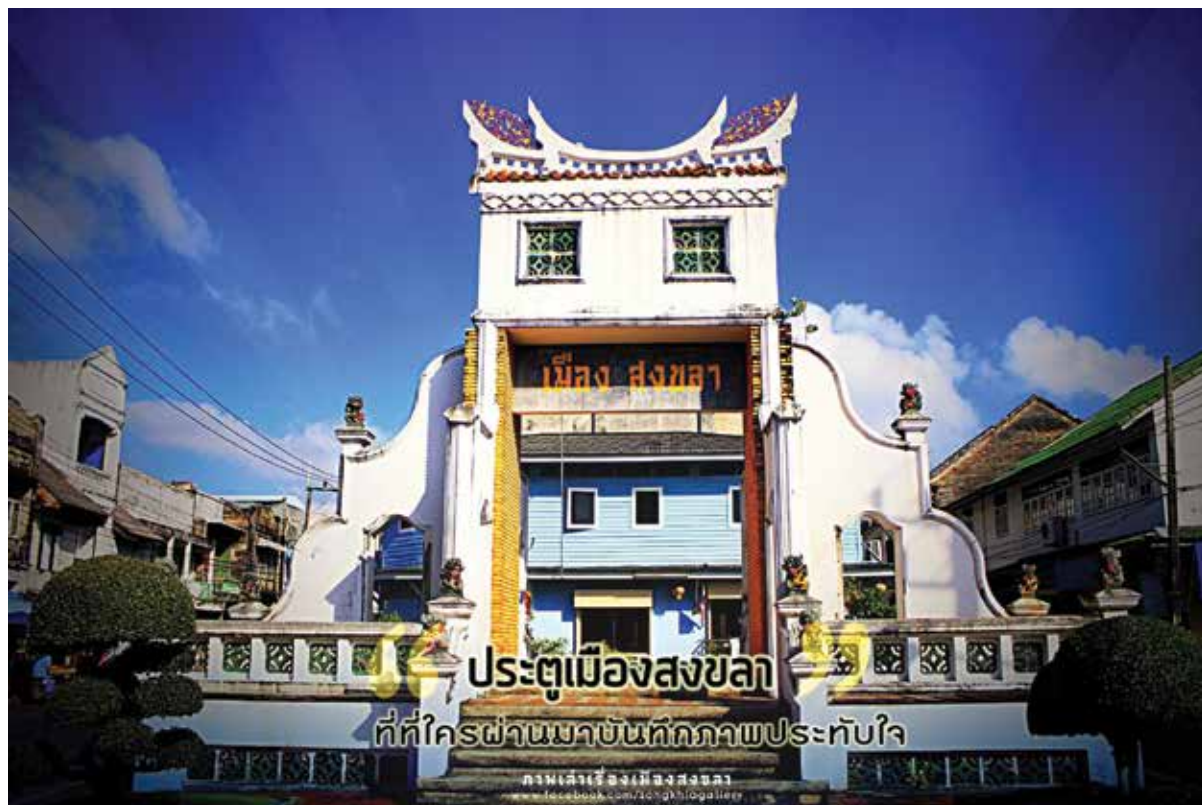
บทเรียนความสำเร็จในการทำงานพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ของจังหวัดสงขลา ที่เกิดจากความร่วมมือของสงขลาฟอรั่มและมวลมิตรนี้ แสดงให้เห็นว่า การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้ เกิดการพัฒนาศักยภาพและสำนึกของความเป็นพลเมืองนั้นไม่ใช่เรื่องยาก ท่านทั้งหลายที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนทุกพื้นที่สามารถทำได้ มูลนิธิฯ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือสงขลาส่องแสงเล่มนี้จะสามารถจุดประกายให้ผู้อ่านได้นำบทเรียนที่มีคุณค่าไปประยุกต์ใช้เพื่อนำพาคนรุ่นใหม่ในทุกจังหวัดร่วมส่องแสงไปด้วยกัน นำพาสังคมไทยไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขต่อไป

นางปิยาภรณ์ มั่นทะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล

โครงการ พลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ปี 1

- 1 โครงการศึกษาป่าสนธรรมชาติบริเวณแหลมสนอ่อน
- 2 โครงการสำนึกรักบ้านเกิด
- 3 โครงการปลูกต้นน้ำคั้นชีวิต
- 4 โครงการเยาวชนอนุรักษ์คลองบางคาน
- 5 โครงการปลูกพืชเกษตรแนวตั้งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 6 โครงการธรรมชาติแห่งชีวิต
- 7 โครงการศึกษาปัญหาชายหาดของคนในท้องถิ่น
- 8 โครงการภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา
- 9 โครงการสืบงานสาน
- 10 โครงการรู้จัก สืบสาน เพลงเรือแหลมโพธิ์
- 11 โครงการพัฒนากิจการธนาคารขยะ
- 12 โครงการทุนการศึกษาจากขยะ
- 13 โครงการเด็กดีเพื่อชุมชน
- 14 โครงการห้องสมุดคำเฟื้อเคลื่อนที่พี่สอนน้อง
- 15 โครงการอาสาเพื่อการพึ่งพาตนเอง
- 16 โครงการโรงเรียนท้องถิ่น
- 17 โครงการห้องเรียนเก้าเส้ง
- 18 โครงการคืนชีวิตชาวคูขุด
- 19 โครงการพลังสร้างสรรค์สังคม
- 20 โครงการเยาวชนคนสร้างสรรค์
- 21 โครงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการจัดการตนเอง
- 22 โครงการครู DELIVERY

สารบัญ

“แหลมสนอ่อน” ป่าสนผืนสุดท้ายของสงขลา	12
สำนัก...รักษ์ป่าพาคำ	18
คืนชีวิต...ให้ต้นน้ำ	24
จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ สิ่งปรีชาคิดกับการฟื้นฟู “คลองบางคาน”	30
เกษตรแนวตั้ง ทางเลือกใหม่บนผืนดินที่แห้งแล้ง	36
เรียนรู้จากความผิดพลาด	42
เพราะ...ชายหาดคือชีวิต	48
ภาพเล่าเรื่อง...เมืองสงขลา	56
“สืบงานสาน” เปลี่ยนชีวิตเด็กช่างสู่นักวางแผนเพื่อชุมชน	62
เพลงเรือแหลมโพธิ์ บทเพลงแห่งความสามัคคี	68
สานฝัน...ชุมชนปลอดขยะ	76
คนสร้างขยะ...ขยะเปลี่ยนคน	84
“พลังปลวก” สร้างสรรค์ความดีเพื่อชุมชน	90
เมื่อหนังสือเคลื่อนที่ได้ และห้องสมุดกลายเป็น “คาเฟ่”	98
ว่าที่ครู...ต่อยอดทุนเดิม สร้างความยั่งยืน	104
เมื่อ “ท้องนา” กลายเป็นโรงเรียน	110
ห้องเรียนเก่าเล่า	116
ปรับ เปลี่ยน เรียนรู้...จากบทเรียนนอกห้อง	120
สรรค์สร้าง “พลัง” จากสื่อ	128
Special of Art...สกัดกั้นยาเสพติด	134
เพื่อเพื่อน...น้อยกว่านี้ไฉนยัง	140
ครู DELIVERY เสิร์ฟ “ความรู้” ให้เยาวชน	146
แนวคิดทิศทางการทำงาน โครงการ “พลังพลเมืองเยาวชน”	152
คือ...ผู้อยู่เบื้องหลัง	155

ปลุกสำนึก ร่วมดูแล
ป่า เล หาด ธรรมชาติของบ้านเรา

“แหลมสนอ่อน” ป่าสนพื้นสุดท้ายของสงขลา

กลุ่มสมรม

“ ป่าสนธรรมชาติบริเวณแหลมสนอ่อนของจังหวัดสงขลา เป็นป่าสนพื้นเดียวและ
พื้นสุดท้ายที่เหลืออยู่ในตัวเมืองสงขลา มีความสำคัญและมีประโยชน์มหาศาลต่อ
คนสงขลา โดยเฉพาะการเป็นระบบนิเวศที่ช่วยลดการกัดเซาะชายฝั่งและเป็นแนวกัน
คลื่นลมพายุได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่ของนกสวยงามนานาชนิด ”

“ผมโตขึ้นพร้อมกับความทรงจำว่า ตอนเด็กๆ...ชายหาดสมิหลาที่
พ่อพามาเล่นน้ำทะเลมันกว้างไกลสุดตา แต่ทุกวันนี้เดินสองสามก้าวก็ถึง
ทะเลแล้ว ผมสงสัยว่ามันเกิดอะไรขึ้นกันแน่ เมื่อมีโอกาสมาทำโครงการนี้
ถึงได้รู้ว่าทุกอย่างที่ส่งผลต่อระบบนิเวศชายหาดนั้น เกิดจากฝีมือมนุษย์อย่าง
เราทั้งสิ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม”

หัชชัย จันทศรี หรือ “ตอง” มิได้ปล่อยให้เรื่องราวทั้งหมดอยู่เพียงแค่
“ความทรงจำ” เท่านั้น แต่เมื่อมีโอกาส เขาได้เข้ามาจับบทบาทในการเรียนรู้ ดูแล
และร่วมกันปกป้องผืนทราย อันเป็นสถานที่บันทึกความทรงจำของเขาในวัยเด็ก

“ก่อนหน้าที่จะมาจับเรื่องนี้...ผมเคยเป็นอาสาสมัครวัดหาดมาก่อน”

จากเยาวชนผู้มีจิตอาสาสู่อสาสมัครวัดชายหาดที่เข้มแข็ง ที่มาร่วมตัวกัน
เพื่อศึกษาพื้นที่แหลมสนอ่อน โดยหวังว่า “ข้อมูล” นี้จะช่วยบอกเล่าเรื่องราว
คุณค่าความสมบูรณ์ของป่าสน และมีส่วนในการ “กระตุ้น” ให้พลเมืองสงขลาเกิด
ความตระหนักและห่วงแหนแหลมสนอ่อนได้ในที่สุด

ก่อนที่ป่าสนพื้นเดียวและพื้นสุดท้ายแห่งนี้...จะเหลือเพียงความทรงจำ

คือ “ป่าสน” พื้นเดียวและพื้นสุดท้าย

ป่าสนธรรมชาติบริเวณแหลมสนอ่อนของจังหวัดสงขลา เป็นป่าสนพื้นเดียว
และพื้นสุดท้ายที่เหลืออยู่ในตัวเมืองสงขลา มีความสำคัญและมีประโยชน์มหาศาล
ต่อคนสงขลา โดยเฉพาะการเป็นระบบนิเวศที่ช่วยลดการกัดเซาะชายฝั่ง และ
เป็นแนวกันคลื่นลมพายุได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่ของ
นกสวยงามนานาชนิด

และ “ป่าสน” ที่อยู่คู่กับ “หาดสมิหลา” มายาวนานหลายชั่วอายุคนจน
ชาวสงขลาเรียกขานกันติดปากว่า “แหลมสนอ่อน” แห่งนี้ กำลังอยู่ในภาวะที่ต้อง

“ ตอนนั้นพวกเราเป็นกลุ่มนักศึกษาที่มาฝึกงานกับสงขลาฟอรั่ม และเป็นอาสาสมัคร
วิทยายาคออยู่ด้วย เราเห็นว่าลุงพีระเป็นคนจริงจังที่ต่อสู้เรื่องแหลมสนอ่อนและต่อสู้เพื่อ
ชาวสงขลามายาวนาน เมื่อคนล้มไปหนึ่งคน ผมจึงคิดว่ามันถึงเวลาแล้วที่ชาวสงขลา
ต้องลุกขึ้นมาสู้ต่อเพื่อปกป้องบ้านเมืองของตัวเองบ้าง ”

พื้นที่อย่างเร่งด่วน เพราะในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเกิดการหักโค่นล้มตายจาก
พินาศเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดเหตุการณ์วาตภัยเมื่อปลายปี 2553
ทำให้ต้นสนล้มตายไปเกือบ 10,000 ต้น

“ป่าสนเป็นพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญอย่างมากต่อระบบนิเวศชายฝั่ง ช่วยลด
การกัดเซาะชายฝั่งจากคลื่น และยังเป็นแนวกันลมพายุ แต่ปัจจุบันคนส่วนใหญ่
ละเลยความสำคัญของป่าสนไป อีกทั้งประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายคุ้มครอง
ชายหาด และยังมองว่าป่าชายหาดไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงมักเป็น
ตัวเลือกแรก ๆ ที่จะถูกทำลายเพื่อสร้างแหล่งรองรับนักท่องเที่ยว” อดีตนายก
เทศมนตรีเทศบาลเมืองสงขลา พีระ ตันติเศรณี หรือ “ลุงพีระ” ของเด็ก ๆ ชาว
สงขลาเคยกล่าวไว้ในช่วงที่จะมีการนำพื้นที่ป่าสนผืนสุดท้ายของคนสงขลาไปทำ
เป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยว

แต่ “เยาวชนสงขลา” มองว่านี่เป็น “โอกาส” ที่พวกเขาจะได้ “ค้นหา
ความรู้” และสร้าง “ความเข้าใจ” เพื่อให้คนสงขลาหันกลับมาเห็นความสำคัญ
ของป่าสนแห่งนี้

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ต้อง และ สุจารี บุญยอด หรือ “เมย์” จากมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสงขลา นิทัศน์ รัตนฉายา หรือ “เฟิร์ส” จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ศิริกร มินอิน หรือ “โม” และ นฤพล ไกรนรา หรือ “โอม” จากวิทยาลัยเทคโนโลยี
สงขลา รวมตัวกันภายใต้ชื่อ “กลุ่มสมรม” อันหมายถึง แหล่งรวมเยาวชนผู้มี
จิตสำนึกและต้องการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ร่วมกันทำโครงการ
ศึกษาป่าสนธรรมชาติบริเวณแหลมสนอ่อน

ต้องหนึ่งในแกนนำเล่าว่า สาเหตุที่เป็นแรงผลักดันให้พวกเขารวมตัวกันอย่าง
กะทันหันเป็นเพราะลุงพีระ ตันติเศรณี ผู้ที่ต่อสู้เพื่อชาวสงขลาถูกลอบทำร้าย
จนเสียชีวิต

“ตอนนั้นพวกเราเป็นนักศึกษาที่มาฝึกงานกับสงขลา
ฟอรั่ม และเป็นอาสาสมัครวิทยายาคออยู่ด้วย เราเห็นว่า
ลุงพีระเป็นคนจริงจังที่ต่อสู้เรื่องแหลมสนอ่อนและต่อสู้เพื่อ
ชาวสงขลามายาวนาน เมื่อคนล้มไปหนึ่งคน ผมจึงคิดว่า
มันถึงเวลาแล้วที่ชาวสงขลาต้องลุกขึ้นมาสู้ต่อเพื่อปกป้อง
บ้านเมืองของตัวเองบ้าง ยอมรับว่าตอนนั้นกลัวมาก แต่สิ่ง
ที่ทำให้ก้าวผ่านความกลัวมาได้คือ ความคิดที่ว่าถ้าพวกเรา
ไม่ช่วยกันปกป้องแหลมสนอ่อนไว้แล้ว ต่อไปในอนาคต
ถ้ามันถูกทำลายไปหมด แล้วเราจะบอกลูกหลานได้อย่างไร
ว่ามันแค่...เคยมี”

พวกเขาก็เดินนำเสนอ “โครงการศึกษาป่าสนธรรมชาติ
บริเวณแหลมสนอ่อน” ไปยังสงขลาฟอรั่ม ซึ่งโครงการดังกล่าว
มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศ
และความอุดมสมบูรณ์ของป่าสนอ่อนเมืองสงขลา ก่อนนำมา
เผยแพร่ให้คนทั่วไปได้รับรู้และเกิดความตระหนักว่าป่าที่สมบูรณ์
นั้นมีคุณค่าอย่างไร

“อยากให้คนสงขลารับรู้ข้อมูลและเกิดความตระหนัก
ว่าแหลมสนอ่อนเป็นป่าสนผืนสุดท้ายที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด
ของจังหวัดสงขลาแล้ว พืชที่ขึ้นในป่าสน อย่าง ญ่าลิงลม
หรือผักบุ้งทะเลที่เมื่อเจริญเติบโต รากจะช่วยยึดเหนี่ยว
ดินไม่ให้ใหญ่และผืนทรายเวลาเกิดพายุได้ดี แต่ที่ผ่านมา
ไม่ค่อยมีคนรู้ข้อมูลเหล่านี้ และคิดว่ามันเป็นเพียงวัชพืช
ทั่วไป ซึ่งปัญหาที่ตามมาคือป่าถูกบุกรุกทำลาย ดังนั้น
เป้าหมายสูงสุดของพวกเราจึงมากกว่าการสร้าง
ตระหนัก แต่คือความตั้งใจที่อยากให้ชุดข้อมูลนี้ถูกนำไป
ใช้ปกป้องผืนป่า ใช้ต่อสู้กับผู้บุกรุก และเหล่านายทุนที่กำลัง
มองหาผลประโยชน์เชิงพาณิชย์จากพื้นที่แหลมสนอ่อน
นั่นเอง”

“ ก่อนลงมือทำโครงการ พวกเราต้องไป
อบรมกับทางสงขลาฟอรั่ม เพื่อเรียนรู้
ขั้นตอนการทำงาน การออกแบบกิจกรรม
และการลงพื้นที่ทำงานกับชุมชน...
ความรู้และทักษะที่ได้จากการอบรมทำให้
เรารอบคอบในการทำงานมากยิ่งขึ้น ”

เติมความรู้ ก่อนค้นหาความรู้

เพราะโครงการเป็นเรื่องของการจัดทำ “ข้อมูล” หรือ
“ชุดความรู้” เพื่อนำเสนอสู่สาธารณะที่อาจจะนำไปสู่ขั้นตอน
การตัดสินใจร่วมกัน กลุ่มสมรมมองว่า ลำพังศักยภาพของ
พวกเขาอาจมีไม่มากพอที่จะทำเรื่องราวที่ใหญ่เกินตัว ดังนั้น
ภายใต้ระยะเวลาที่จำกัด การกำหนดแผนงานหรือกิจกรรมที่
ร่วมกันคิดจึงต้องรัดกุม และดำเนินงานได้จริง

“ก่อนลงมือทำโครงการ พวกเราต้องไปอบรมกับทาง
สงขลาฟอรั่ม เพื่อเรียนรู้ขั้นตอนการทำงาน การออกแบบ
กิจกรรม และการลงพื้นที่ทำงานกับชุมชน...ความรู้และ
ทักษะที่ได้จากการอบรมทำให้เรารอบคอบในการทำงาน
มากยิ่งขึ้น” ตองอธิบาย

ซึ่งแผนการดำเนินงานที่ต้องคิดกันอย่างรอบคอบ ถัดมา
คือ การกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน จากนั้นจึงมาร่วมกัน
ออกแบบกิจกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่วางเอาไว้ และสำหรับ
โครงการนี้ “เป้าหมาย” คือการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่า
ของต้นสนบริเวณแหลมสนอ่อนผ่านชุดข้อมูลความรู้

“ข้อมูลอันดับแรกของพวกเราได้จากเอกสารเท่าที่พอจะ
ค้นคว้าได้ บางส่วนสอบถามจากนักวิชาการหรือครูอาจารย์
ในพื้นที่ เมื่อได้ข้อมูลที่เป็นตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของป่าสน
จนครบ เราจึงลงพื้นที่สำรวจ 2 ครั้ง...แต่ก็ไม่ได้ไปกันเองมีการ
ประสานงานนักวิชาการที่จะเติมเต็มความรู้ให้พวกเรา นอกจาก
นั้นก็มีตัวแทนเยาวชนที่ชักชวนกันลงไปดูสภาพพื้นที่จริงว่า
เป็นอย่างไร เพื่อนำมากำหนดกิจกรรมรณรงค์ในครั้งต่อไป”

“รู้ว่าทุกคนล้วนมี
ภาระที่ต้องรับผิดชอบ
ทั้งงาน ทั้งเรื่องส่วนตัว
แต่ถ้าจัดการเวลาไม่เป็น
ทุกอย่างก็พัง แต่หากเรา
จะใช้ข้ออ้างว่าไม่มีเวลา
เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งหนึ่ง
ก็คงจะไม่ใช้”

ทั้งนี้กิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เริ่มต้นด้วยการนำเครือข่ายเยาวชนที่สนใจ
เข้าร่วมเรียนรู้ในพื้นที่จริง โดยมีวิทยากรซึ่งเป็นอาจารย์ในสถาบันการศึกษาของ
สมาชิกในทีม คือ **อาจารย์ณัฐพงศ์ อภิชาติเดชสกุล** รวมทั้งทีมเจ้าหน้าที่
จากสงขลาฟอรั่ม และคุณสุภาภรณ์ ปันวาริ เจ้าหน้าที่จากศูนย์วนศาสตร์ชุมชน
เพื่อคนกับป่า (RECOFTC) คุณลัดดา วิไลศรี และคุณรัตนติกา เพชรทองมา
เจ้าหน้าที่มูลนิธิกองทุนไทย ซึ่งเป็นเครือข่ายโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา
มาร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการสำรวจและการประเมินสภาพป่า

รู้จักป่า...รู้จักตัวเอง

เฟิร์สบอกว่า จากการศึกษาพื้นที่แหลมสนอ่อนโดยใช้เครื่องมือของ RECOFTC
ทำให้เรียนรู้ว่าในป่าจะมีสัญลักษณ์ที่บอกถึงความอุดมสมบูรณ์ นั่นคือบรรดา
สัตว์ต่างๆ เช่น กบ นก และงู ซึ่งแสดงให้เห็นว่าป่าแห่งนั้นยังมีความอุดมสมบูรณ์
อยู่มาก เพียงแต่ปัจจุบันมีมนุษย์บุกรุกพื้นที่ป่า บ้างก็ล่านก บางครั้งก็โค่นทำลาย
ป่าเพื่อสร้างรีสอร์ท ทำให้สัตว์เหล่านี้หายไป ส่งผลต่อระบบนิเวศของป่า ทำให้
ความอุดมสมบูรณ์ลดลง และป่าจะหมดไปในที่สุด

นอกจากนี้เรายังเก็บข้อมูลเรื่องการวางแผนสำรวจความอุดมสมบูรณ์
ของป่า การสังเกตชั้นเรือนยอดต้นไม้ ชนิดพันธุ์พืชที่พบ วัดขนาดต้นไม้ สังเกต
พืชที่ปกคลุมผิวดิน รวมถึงการคำนวณปริมาณคาร์บอนที่ป่าสามารถกักเก็บไว้ได้
ซึ่งเป็นตัวช่วยในการลดคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ ที่เป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิด
ภาวะโลกร้อนอีกด้วย

และถึงแม้ว่ากลุ่มสมรมจะมีเวลาทำโครงการเพียง 1 เดือน แต่ก็เป็น 1 เดือน
ที่ถือว่าคุ้มค่ามาก โดยเมย์บอกว่าปัญหาที่พวกเขามีคือเวลาที่มืออยู่อย่างจำกัดและ
เวลาว่างที่ไม่ตรงกัน ดังนั้นสิ่งที่ต้องระมัดระวังอย่างมากคือเรื่องของการจัดการเวลา
เพราะงานไม่สามารถทำคนเดียวได้

**“ช่วงแรกปัญหาที่เราเจอมากที่สุดคือเวลาที่ว่าง
ไม่ตรงกันของแต่ละคน ช่วงแรกยอมรับว่าไม่พอใจมาก
เวลาที่นัดกันมาทำงานแล้วมีคนบอกว่าไม่ว่างและไม่สะดวก
ตอนนั้นในใจก็คิดว่า เราเองก็มีภาระ แต่ทำไมเรายังมาได้
เลยเสนอว่าหากใครไม่ว่างช่วงไหนก็คุยกันว่าจะสามารถ
ช่วยทดแทนในส่วนใดได้บ้าง เพื่อให้งานเดินหน้าได้อย่าง
ไม่สะดุด”**

สำหรับตอมองว่า เวลาเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้งานมี
ความก้าวหน้ามากขึ้นน้อยแค่ไหน

**“รู้ว่าทุกคนล้วนมีภาระที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งงาน ทั้งเรื่อง
ส่วนตัว แต่ถ้าจัดการเวลาไม่เป็น ทุกอย่างก็พัง แต่หากเรา
ใช้ข้ออ้างว่าไม่มีเวลาเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งหนึ่งก็คงจะไม่ใช้”**

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เวลา 1 เดือนที่ทั้ง 5 คนได้มาร่วมตัว
กันเพื่อทำโครงการนั้น ถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ แต่ก็ทำให้
พวกเขาเข้าใจตัวเองมากขึ้น ตามมาด้วยความภาคภูมิใจที่
น้อยคนนักจะได้รับความรู้สึกนี้

ตอมบอกว่า เมื่อก่อนเวลาทำงานกลุ่มที่มหาวิทยาลัย
ยอมรับเลยว่าซีเกียจมาก เมื่อไหร่ที่เพื่อนโทรมาตามให้ไป
ทำงานก็มักจะอ้างเหตุผลต่างๆ นานา เพื่อที่จะได้ไม่ต้องไป
แต่เมื่อได้มาทำโครงการนี้รู้เลยว่าตัวเองโตขึ้นมากเพราะมี
เพื่อนหลายคนทัก

**“ย้อนกลับไปมองตัวเองในอดีตก็ยังสงสัยว่าทำไมเรา
เป็นอย่างนั้น แต่วันนี้จากเสียงสะท้อนของเพื่อนที่บอกว่า
ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น จึงเริ่มสังเกตตัวเองถึงได้รู้
ว่าเราไม่ใช่ต้องคนเดิมแล้ว รู้สึกว่าตัวเองโตขึ้น กลายเป็น
คนสมรมเหมือนชื่อกลุ่ม คือ คนที่ได้ทุกอย่างไม่เกี่ยงงาน
และเมื่อเราไม่เกี่ยงงาน ประสบการณ์ก็มากขึ้น มีโอกาส
ร่วมงานกับคนหลายรูปแบบ เกิดความคุ้นเคยกับการสื่อสาร
ต้องว่าข้อนี้สำคัญมากที่ทำให้กลายเป็นคนกล้าแสดงออก
กล้าเสนอความคิดเห็น และกล้าพูดในที่สาธารณะ”**

นอกจากนั้นตอมยังเอ่ยปากชมเพื่อนร่วมทีมอย่างเฟิร์ส
อีกด้วยว่า ช่วงก่อนจะจัดกิจกรรมพากลุ่มเยาวชนเครือข่าย
เข้าไปในป่าสนเพื่อศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน ช่วงนั้นเฟิร์สค่อนข้าง
ประหม่าและกังวลมาก เพราะต้องทำหน้าที่เป็นคนบรรยาย
ข้อมูล ซึ่งเฟิร์สมักจะบ่นอยู่เสมอว่าอายและไม่กล้า เวลาที่ต้อง
พูดต่อหน้าคนจำนวนมาก และแม้จะบ่นทุกวัน แต่เพื่อนๆ ก็
จะเห็นเฟิร์สพยายามซักซ้อมและทบทวนข้อมูลอยู่เสมอ
จนในที่สุดจากความพยายามของเฟิร์สส่งผลให้วันนั้นเขา

สามารถสื่อสารให้น้องๆ เข้าใจได้เป็นอย่างดี ไม่เคอะเขิน
“คิดว่าวันนั้นเฟิร์สคงภูมิใจในตัวเองมาก เพราะตั้งแต่รู้จักกันมา
ก็เพิ่งเคยเห็นเฟิร์สยิ้มด้วยแววตาสดใสขนาดนี้”

พวกเขาบอกว่าเห็นแหลมสนอ่อนมาตั้งแต่เด็ก แต่ไม่
กล้าเข้าไป และไม่เคยรู้เลยว่าแหลมสนอ่อนนั้นสมบูรณ์
เพียงไร

แต่วันนี้พวกเขาภูมิใจอย่างที่สุดที่มีส่วนในการเปิด
พื้นที่ป่า และพาเยาวชนกลุ่มเครือข่ายประมาณยี่สิบคนไป
เรียนรู้ร่วมกัน แม้จะเป็นเยาวชนกลุ่มเล็กๆ แต่พวกเขาก็
หวังว่าน้องๆ กลุ่มนี้จะออกไปเป็นกระบอกเสียงบอกเล่า
เรื่องราวที่ได้พบ ความอุดมสมบูรณ์และคุณค่าในป่าสน
แห่งนี้ให้เพื่อนๆ ในโรงเรียนรับรู้และขยายเป็นวงกว้างสู่
ผู้ปกครองและสังคมได้ในที่สุด จนทุกคนเกิดความตระหนัก
ห่วงแหนพื้นที่แหลมสนอ่อนซึ่งเป็นผืนป่าสนที่สมบูรณ์ที่สุด
ของเมืองสงขลา

โครงการศึกษาป่าสนธรรมชาติแหลมสนอ่อน กลุ่มสมรม

นายหัสชัย จันทศรี

นางสาวสุจาวี บุญยอด

นายนิทัศน์ รัตนฉายา

นายศิวกร มินอิน

นายณฤพล ไกรนรา

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์โกศล แสงสุวรรณ

สำนึก...รักป่าผาคำ

กลุ่มสองมือสร้างฝันพลเมืองสงขลา

“ ในวันนี้ป่าต้นน้ำผาคำ ผืนป่าสุดท้ายที่ยังอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดสงขลา กำลังป่วยหนัก เพราะถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีคนกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาอนุรักษ์ ภายใต้ชื่อ “ประชาคมรักป่าต้นน้ำผาคำ” แต่สถานการณ์ก็ยังไม่คลี่คลาย ชมรมสองมือสร้างฝันพลเมืองสงขลา โรงเรียนกอบกุลวิทยาฯ จึงหยิบยกปัญหานี้ขึ้นมาคุยกัน ”

ในวันที่ป่าต้นน้ำผาคำ ป่าต้นน้ำผืนสุดท้ายที่ยังอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดสงขลา กำลังป่วยหนัก เพราะถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีคนกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาอนุรักษ์ ภายใต้ชื่อ “ประชาคมรักป่าต้นน้ำผาคำ” แต่สถานการณ์ก็ยังไม่คลี่คลาย เนื่องจากผู้บุกรุกมีทั้งคนพื้นที่และนายทุนต่างถิ่น ที่เข้าไปโค่นทำลายไม้ใหญ่ ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน บางกลุ่มต้องการใช้พื้นที่ปลูกยางพารา บางกลุ่มต้องการนำไม้มาสร้างบ้าน

ข้อมูลที่ได้รับรู้ ทำให้ “ชมรมสองมือสร้างฝันพลเมืองสงขลา” ซึ่งมีการส่งไม้ต่อการทำงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ในโรงเรียนกอบกุลวิทยาฯ อำเภอสะเตกา จังหวัดสงขลา ต่อเนื่องมานานนับ 10 ปี ไม่อาจนิ่งดูดาย จึงหยิบยกปัญหานี้ขึ้นมาพูดคุยกัน ประกอบกับได้รับการชักชวนจากอาจารย์ณัฏฐิณี จุณิพันธ์ ที่ปรึกษาโครงการ ให้เข้ามาทำโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา กับสงขลาฟอรั่ม พร้อมทั้งชักชวนให้ลงพื้นที่จริงเพื่อสำรวจสถานการณ์ปัญหาอย่างจริงจัง แกนนำทั้ง 5 คน ประกอบด้วย สุภาญดา สังข์สวัสดิ์ หรือ “ศร” สมฤทัย เพชรศิริ หรือ “หวาน” ชุติพร สุวรรณะ หรือ “จอย” ยุธิดา ชัยยัง หรือ “บี” และ จันทนา แซ่หลี หรือ “นุ่น” จึงตัดสินใจลงพื้นที่ชุมชนบ้านบาโรยซึ่งเป็นบ้านของจอยเพื่อศึกษาข้อมูลสภาพป่าบริเวณหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำคลองอู่ตะเภา

เพื่อให้ทุกคนได้เห็นสภาพปัญหาที่แท้จริง

เพราะคนไม่เห็นคุณค่า...ป่าจึงถูกทำลาย

จอยเล่าว่า ก่อนลงพื้นที่พวกเรามีการซักซ้อมกันล่วงหน้า สร้างตัวอย่างคำถามและคำตอบที่คาดว่าจะได้รับจากคนในพื้นที่ว่าควรตอบอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น เช่น เมื่อเจอชาวบ้านตัดไม้ เราไม่ควรบอกชาวบ้านว่าเขาไม่ควรตัดต้นไม้ เพราะผิดกฎหมาย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดแรงต่อต้านและเกิดความรู้สึกไม่เป็นมิตรขึ้นได้ คนลงพื้นที่ต้องหาวิธีพูดจาที่นุ่มนวล แล้วค่อยๆ สอดแทรกให้ชาวบ้านรู้ว่าขณะนี้ป่าไม้เหลือน้อยลงทุกที ถ้าป่าหมดจะเกิดอะไรขึ้น แต่ถ้าพวกเขาช่วยกันดูแลรักษาป่า วันข้างหน้าพวกเขาและลูกหลานก็จะได้ใช้ประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม

“ ก่อนลงพื้นที่ พวกเรา
ได้ชักชวนกันส่องหน้า
สร้างตัวอย่างคำถามและ
คำตอบที่คาดว่าจะได้รับจาก
คนในพื้นที่ และฝึกหัด
ตอบอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิด
ความขัดแย้งขึ้น ”

สิ่งที่เห็นคือ ชาวบ้านบางส่วนลักลอบตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำกิน ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านบอกว่าเป็นวิถีการของต้นไม้ที่ตามธรรมชาติจะเกิดขึ้น และเติบโตเอง จึงตัดโค่นได้ โดยที่พวกเขาไม่รู้ว่าจะถ้าไม่ตัดต้นไม้แล้วจะเกิดผลกระทบกับชุมชนนี้อย่างไร

“จอยอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่เด็ก แม้บ้านจะไม่ได้อยู่ในป่าโดยตรง แต่คุณพ่อที่เป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็คอยปลูกฝังให้รักธรรมชาติ สอนให้รู้จักความแตกต่างของป่าแต่ละชนิดและแต่ละพื้นที่ เช่น ก่อนหน้านี้เราเคยอยู่ที่จังหวัดสกลนคร ที่นั่นป่าแห้งแล้งมาก แต่เมื่อย้ายมาอยู่ที่จังหวัดสงขลา เห็นว่าผืนป่าที่นี่น่าจะเคยมีความสมบูรณ์มาก่อน หากแต่กลับโล่งเตียน จึงเกิดคำถามขึ้นในใจว่าเป็นเพราะอะไร สาเหตุมาจากคนหรือจากสภาพพื้นที่ และเมื่อได้พูดคุยกับเพื่อน ๆ ที่เป็นคนในท้องถิ่น ทำให้รู้ว่าทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อป่าชุมชนหรือป่านุรักษ์ไม่ค่อยดีนัก และเพื่อนบางคนยังพบว่าญาติของตนเองเป็นคนตัดไม้ทำลายป่า” จอยอธิบาย

💡 พิสูจน์ความตั้งใจ...อุปสรรคมีไว้พุ่งชน

เมื่อได้ข้อมูล สภาพพื้นที่ และการดูแลป่าของชุมชน โดยใช้ความรู้จากวิชา “รักษ์ป่า รักน้ำ” ที่อาจารย์นันทินสอนในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ในการตั้งคำถาม

พวกเขาพบว่า สาเหตุหลักที่ชาวบ้านยังตัดต้นไม้เพราะส่วนใหญ่ยังไม่เห็นคุณค่าของป่า

“หลายคนบอกว่าชาวบ้านขาดจิตสำนึกเรื่องการดูแลป่าไม้ แต่การจะไปทำค่ายสร้างสำนึกให้กับผู้ใหญ่ที่นั่นอาจารย์ที่ปรึกษาบอกว่ามันเกินกำลังของพวกเรา...สิ่งที่น่าจะทำได้คือการจัดค่ายเยาวชน โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เรื่องคุณค่าของป่า ประวัติของป่า ความหลากหลายของป่า และประโยชน์ของต้นไม้ให้เด็ก ๆ ในชุมชนได้เรียนรู้” จอยบอกเล่าถึงแนวทางในการทำงาน

เมื่อแนวคิดในการทำงานชัด...แกนนำทั้ง 5 จึงจัดค่ายอนุรักษ์บ้านเกิดขึ้น โดยใช้เวลา 3 วัน 2 คืน เริ่มจากการประชาสัมพันธ์เชิญชวนเด็กในละแวกชุมชนบ้านบาโรย ซึ่งอยู่ใกล้ป่าต้นน้ำผาดำประมาณ 15 คนเข้าร่วมกิจกรรม แต่กลับพบว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 6 เข้าร่วมเพียง 10 คนเท่านั้น

“อาจเป็นเพราะเวลาน้อย ทำให้การประชาสัมพันธ์กิจกรรมค่ายเป็นไปอย่างกระชั้นชิดเกินไป ขณะเดียวกันก็มีอีกค่ายหนึ่งที่จัดในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งเขาประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าก่อนพวกเรามากจนพอสมควร ทำให้เด็กส่วนหนึ่งตัดสินใจเลือกเข้าค่ายดังกล่าว ก่อนที่จะทราบว่ามียุทธศาสตร์บ้านเกิดด้วย” จอยระบุสาเหตุที่ทำให้การจัดค่ายครั้งแรกไม่ประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตามแม้จำนวนเด็กที่เข้าร่วมค่ายจะน้อยกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคให้แกนนำทั้ง 5 คนท้อแท้แต่อย่างใด พวกเขาใช้โอกาสดังรื้อฟื้นที่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เป็นแกนนำร่วม และรุ่นน้องในชมรมสองมือสร้างฝืนพลเมืองสงขลาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย จนได้ผู้เข้าค่าย 25 คน ซึ่งเกิน

“ ทุกคนมีความตั้งใจจริง และแกนนำกลุ่มก็มีความเข้มแข็ง ทุกคนสามารถผลักดันเป็นผู้นำได้ แม้จะแบ่งหน้าที่กันแล้ว หากเมื่อถึงเวลาทำงานก็ช่วยกัน คอยเติมกำลังใจให้กันและกันตลอด ”

เป้าหมายที่กำหนดไว้ 10 คน แต่ปัญหาใหญ่ก็ตามมาเมื่อคำนวณแล้วพบว่าเงินทุนสำหรับจัดกิจกรรมค่ายไม่พอ แต่ด้วยความตั้งใจจริง กลุ่มแกนนำจึงระดมทุนทำขนมปันขลิบขาย แม้จะทำไมเป็น ต้องลองผิดลองถูกหลายครั้ง โดยช่วงแรกๆ ขนมปันขลิบแข็งเกินไป รับประทานไม่ได้ก็ลองทำใหม่ จนสามารถทำออกมาขายได้ทุนทำโครงการกว่า 3,000 บาท

นุรอามินี สาและ พี่เลี้ยงสงขลาฟอรั่ม บอกว่า สิ่งที่สัมผัสได้ชัดเจนเกี่ยวกับเยาวชนกลุ่มนี้ คือพวกเขาไม่ได้ทำกิจกรรมตามกระแส แต่ทุกคนมีความตั้งใจจริง และแกนนำกลุ่มก็มีความเข้มแข็ง ทุกคนสามารถผลักดันขึ้นมาเป็นผู้นำได้ แม้จะแบ่งหน้าที่กันแล้ว หากเมื่อถึงเวลาทำงานก็ช่วยกัน คอยเติมกำลังใจให้กันและกันตลอด

หากปัญหายังไม่หมดแค่นั้น เมื่อถึงกำหนดจัดค่ายพบว่าศาลาที่จะใช้ทำกิจกรรมค่ายถูกพายุฝนพัดเสียหาย พวกเขาต้องกลับมาคิดกันใหม่ว่าจะซ่อมแซมแล้วจัดที่เดิม หรือเปลี่ยนสถานที่ใหม่โดยหารือกับผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ศูนย์อนุรักษ์และจัดการป่าต้นน้ำคลองอู่ตะเภา ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ใช้จัดกิจกรรม เพื่อหาทางออกที่เหมาะสม และนำไปสู่ทางเลือกใหม่คือการตั้งเต็นท์ในบริเวณดังกล่าวเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมแทน

อุปสรรคที่เกิดขึ้น นอกจากจะวัดใจแกนนำหลักทั้ง 5 คนแล้วยังเป็น “บทเรียน” ที่ทำให้ทุกคนได้เรียนรู้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ภายใต้ความกดดันและข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งระยะเวลา งบประมาณ สภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เป็นใจ ตลอดจนการประสานงานกับคนและองค์กรหลายภาคส่วน ซึ่งเป็นประสบการณ์มีค่าที่หาไม่ได้ในห้องเรียน และส่งผลถึงความสามัคคีกลมเกลียวในกลุ่มที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

💡 “บ่มเพาะ” ต้นกล้าอนุรักษ์

การจัดค่ายอนุรักษ์บ้านเกิด 3 วัน 2 คืน เป็นภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นถึงความร่วมมือของคนในชมรมสองมือสร้างฝืนพลเมืองสงขลา เพราะไม่ใช่แค่การทำงานของแกนนำ 5 คนเท่านั้น แต่พวกเขายังดึงรุ่นพี่ชั้น ม.6 ที่เคยผ่านประสบการณ์จัดค่ายมาก่อนเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง คอยให้คำปรึกษาในการจัดกิจกรรม ขณะเดียวกันก็ดึงน้อง ๆ ที่เป็นสมาชิกชมรมมาร่วมเข้าค่าย เพื่อเผยแพร่เทคนิค ความรู้ ทั้งเรื่องการจัดค่าย และการเป็นนักอนุรักษ์ไปสู่รุ่นน้อง เพื่อให้เห็นวิธีบริหารจัดการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ไว้ต่อยอดกิจกรรม เมื่อพวกเขาต้องขึ้นมาเป็นแกนนำในปีถัดไป

“ จากที่เคยคิดว่าการจัดค่ายเป็นเรื่องง่าย ๆ แค่วางโปรแกรมแล้วแบ่งงานกันให้ชัดเจน
ดำเนินงานตามโปรแกรมทุกอย่างก็จบ แต่พอได้ลงมือเองถึงรู้ว่าต้องคิดเยอะมาก
ตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน การบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ”

หวานเล่าว่า การจัดค่ายทำให้เธอเกิดการเรียนรู้มากมาย จากที่เคยคิดว่าการจัดค่ายเป็นเรื่องง่าย ๆ แค่วางโปรแกรมกิจกรรม แล้วแบ่งงานกันให้ชัดเจน ดำเนินงานตามโปรแกรมทุกอย่างก็จบ แต่พอได้ลงมือจัดเองถึงรู้ว่าต้องคิดเยอะมาก ตั้งแต่การกินอยู่หลับนอนของคนในค่าย การบริหารจัดการเวลาในแต่ละวันให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อคนทำงานหรือน้อง ๆ ที่มาเข้าค่ายเกิดความเครียด จะมีวิธีรับมืออย่างไร และจะใช้วิธีการไหนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สนุก ไม่น่าเบื่อ

กิจกรรมค่ายวันแรกก็เริ่มขึ้นด้วยกิจกรรมนันทนาการ เพื่อทำความรู้จักกับรุ่นพี่และเพื่อนร่วมค่าย สอนให้รู้ภาคทฤษฎีเรื่องคุณค่าของป่า พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การทำผ่าย ปัญหาการลักลอบตัดไม้ พื้นที่หาของป่า พื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย โดยเชิญวิทยากรจากหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ เช่น หัวหน้าเขตอนุรักษ์ป่าผาดำ ศูนย์อนุรักษ์และจัดการป่าต้นน้ำคลองอู่ตะเภา ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนกลุ่มนักอนุรักษ์ที่อยู่ในพื้นที่

วันที่ 2 เป็นภาคปฏิบัติพาสมาชิกค่ายทุกคนไปเดินป่า เพื่อศึกษาป่าและน้ำ โดยให้ใช้คู่มือวัดคุณภาพน้ำและป่าจากสัตว์ที่เข้ามาอยู่อาศัย พร้อมกับเรียนรู้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านบาโรยกับป่าต้นน้ำผาดำ โดยให้ทุกคนลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้าน พอถึงตอนกลางคืนแกนนำก็สุ่มหวัทบทวนกระบวนการจัดค่าย และทบทวนตัวเอง เพื่อพัฒนากิจกรรมในวันต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

วันสุดท้ายเป็นการสรุปสิ่งที่ทุกคนได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และสัญญาว่าจะช่วยกันดูแลรักษาป่า นำความรู้ที่ได้รับไปบอกต่อเพื่อนๆ และคนในชุมชน นอกจากนี้ยังช่วยกันทำผ่ายชะลอน้ำ ปลูกต้นไม้ โดยมีวิทยากรที่เชิญมาคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด และมีการติดตามผล นำกลุ่มเครือข่ายเยาวชนเข้าไปสำรวจป่า ดูแลต้นไม้ที่ปลูกทุกอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้เครือข่ายเยาวชน

ผลต่อเนื่องจากการจัดค่ายครั้งนี้ แม้จะเปลี่ยนแปลงคนในชุมชนให้เลิกทำลายป่าไม่ได้ แต่เด็กที่เข้าค่ายซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชนนั้นก็ได้กลับไปบอกเล่า สร้างการรับรู้เรื่องคุณค่าของป่าให้แก่พ่อแม่และคนใกล้ชิด หวังให้คนเล็กๆ เหล่านี้ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลง สร้างความเข้าใจ และสร้างหัวใจที่เห็นคุณค่าของป่าต้นน้ำขึ้นกับคนต่างๆ รอบตัวเขาได้ และเมื่อจบค่ายยังพบอีกว่า เมื่อน้อง ๆ ที่เคยเข้าค่ายจบชั้น ป.6 หลายคนเลือกเรียนต่อระดับมัธยมที่โรงเรียนกอบกุลวิทยาคมแทนโรงเรียนอื่น ๆ ที่นิยมกันก่อนหน้านี้ และตั้งใจเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกชมรมสองมือสร้างฝันพลเมืองสงขลา ทำให้

เกิด “นักอนุรักษ์จูเนียร์” จากเดิมที่สมาชิกชมรมมีแค่นักเรียนชั้น ม.ปลาย เท่านั้น สร้างความภาคภูมิใจให้กับแกนนำกลุ่มทุกคน ที่สามารถสร้างต้นกล้าอนุรักษ์ต้นเล็ก ๆ ให้เกิดขึ้นใหม่และค่อย ๆ งอกงามตามวันเวลาที่ผ่านไป

ขณะเดียวกันทางชมรมยังได้จัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำผาดำไว้ในแผนประจำปี ซึ่งในการเข้าไปทำกิจกรรมไม่ใช่แค่สมาชิกชมรมเท่านั้น แต่ยังเชิญชาวบ้าน กลุ่มนักอนุรักษ์ และเจ้าหน้าที่อุทยานเข้าร่วมด้วย ทำให้เกิดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำผาดำอย่างต่อเนื่อง

และเมื่อถึงช่วงปิดโครงการแกนนำเยาวชนกลุ่มนี้ได้ขอให้สมาชิกช่วยกันเล่าเรื่องแล้วเขียนเป็นภาพ บรรยายด้วยตัวอักษรสะท้อนถึงความรู้สึก รวบรวมทำสมุดเล่มเล็ก ถือเป็นบันทึกการทำงานตลอดโครงการที่จะส่งมอบต่อไปยังรุ่นน้องเพื่อเป็นหลักฐานในการทำงาน และเมื่อเกิดปัญหาในภายน้อง ๆ ก็สามารถเปิดดูจากบันทึกว่าสาเหตุ บั๊จจัยมาจากอะไร และแนวทางแก้ปัญหาที่รุ่นพี่เลือกใช้ได้อย่างไร

ป่าสร้างคน...คนกลับมาดูแลป่า

อย่างไรก็ตาม แม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำผาดำจะยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่ แต่ต้นกล้าอนุรักษ์ที่บ่มเพาะไว้คือผลผลิตที่จะมาสานต่อเจตนารมณ์ในการปลูกจิตสำนึกให้คนในพื้นที่เกิดความรัก ความหวงแหนต่อป่าต้นน้ำ และธรรมชาติที่ตนได้พึ่งพาอาศัย ส่วนในชมรมเองก็มีรุ่นน้องที่ได้ซึมซับแนวคิดการทำงานของพี่ ๆ และพร้อมที่จะก้าวขึ้นมาดำเนินกิจกรรมต่อไป

หวานในฐานะหัวหน้าโครงการที่รับผิดชอบงานเอกสารงานบริการ บอกว่า งานนั้นนอกจากจะได้เรียนรู้เรื่องป่าเพิ่มขึ้นแล้ว ยังได้เรียนรู้เรื่องการจัดค่าย การประสานงานกับเพื่อนๆ น้อง ๆ จนถึงหน่วยงานราชการ และคนในชุมชน

“สิ่งที่ได้จากการทำโครงการคือประสบการณ์จริงในการทำงาน ซึ่งมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ขณะเดียวกันก็มีความรับผิดชอบมากขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตัวเอง รู้จักการวางแผน เอาใจเขามาใส่ใจเราเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เป็นคนขี้อาย และมักจะฟังหรือตามรุ่นพี่เป็นหลัก”

สำหรับครซึ่งรับผิดชอบงานด้านประชาสัมพันธ์ บอกว่า เพื่อน ๆ เห็นว่าเธอเป็นคนขี้อาย เลยถูกจับให้ทำงานประชาสัมพันธ์โครงการ ช่วงแรก ๆ เป็นคนขี้อาย ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นมากนัก แต่พอเข้ามาทำโครงการ ต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ และช่วยประคับประคองโครงการให้เดินตามเป้าหมาย ทำให้รู้จักอดทน และมีความมั่นใจในการเข้าหาครู เพื่อน หรือน้อง ๆ เพื่อทำหน้าที่ประสานงานให้ดียิ่งขึ้น

เช่นเดียวกับจอยที่ดูแลการเงิน เล่าว่า แม้จะไม่ใช่ว่าคนในพื้นที่ แต่เธอก็มีความรักในชุมชนแห่งนี้ และรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นแกนนำริเริ่มทำงานด้านปลูกจิตสำนึกให้คนท้องถิ่นรู้จักรักธรรมชาติ เพราะเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับคนอื่นจำนวนมาก การได้ทำงานโครงการนี้ทำให้เธอรู้จักคุณค่าของป่าต้นน้ำ รวมถึงระบบนิเวศในธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เกิดความเปลี่ยนแปลงในตัวเองคือความภูมิใจได้ดีขึ้น แม้ว่าอยากไปเล่นสนุกเหมือนเพื่อน ก็ต้องพยายามบังคับใจให้มาทำหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ดีที่สุด

สำหรับ “สองมือ” เล็ก ๆ ของเด็ก ๆ 5 คน ที่พยายาม “สร้างฝัน” ที่แม้จะดูรางเลือนในช่วงเริ่มต้น แต่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ใช้เวลาพูดคุยหรือกันอยู่เสมอในทุก ๆ ครั้งที่ มีโอกาส ที่สำคัญคือการ “ไม่ทำงานเพียงลำพัง” แต่มีผู้ใหญ่คอยหนุน และมีความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้รู้ในชุมชนและในองค์กรของรัฐ กลับทำให้ภาพฝันนั้นชัดเจนขึ้นมาได้

ที่สำคัญเราเห็นต้นไม้ 5 ต้น หัวใจ 5 ดวง ที่ค่อย ๆ เติบโตไปพร้อม ๆ กับการกลับมาของป่าต้นน้ำผาดำ... ป่าบ้านเขา และป่าบ้านเราสงขลา

โรงเรียนกอบกุลวิทยาคม โครงการสำนักรักบ้านเกิด กลุ่มสองมือสร้างฝันพลเมืองสงขลา

นางสาวสุภาณดา สังข์สวัสดิ์
นางสาวสมฤทัย เพชรศิริ
นางสาวชุติพร สุวรรณะ
นางสาวยุวธิดา ชัยยัง
นางสาวจันทนา แซ่หลี
ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์นันท์นิ จูนิพันธ์

ค้นชีวิต...ให้ต้นน้ำ

กลุ่ม CD POWER

“อาจารย์พาไปเรียนรู้ที่ชุมชนบ้านต้นปริงที่รุ่นพี่เคยเข้าไปทำฟายชะลอน้ำ
สิ่งที่เห็นคือชุมชนกำลังประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ทั้งๆ ที่บริเวณนี้ป่าอุดมสมบูรณ์มาก
เลยคิดสานงานต่อจากที่รุ่นพี่เคยทำไว้ โดยใช้โจทย์เดิมคือการทำฟายชะลอน้ำ”

โจทย์ใหญ่ที่นักศึกษาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาต้องพบตลอดระยะเวลา 4 ปีการศึกษาคือการหา “พื้นที่” ทำงานพัฒนาชุมชน...เพราะกรอบการเรียนระบุว่า นักศึกษาต้องลงไปร่วมเรียนรู้กับชุมชน ศึกษาสถานการณ์ปัญหา ตลอดจนใช้วิชาความรู้หรือทฤษฎีไปช่วยแก้ปัญหาของชุมชนได้

นักศึกษาทั้ง 7 คน ของกลุ่ม CD POWER ที่ประกอบด้วย นัฏฐดิ เกื้อบุญส่ง หรือ “หนูม” สุทธิพงษ์ จูเอ็ง หรือ “บอย” เกรียงไกร สองไทย หรือ “อาร์ม” อภิวัฒน์ เกิดเกียรติ หรือ “ชัน” จุริรัตน์ ประหลาดมานิต หรือ “กิง” วรียา กาญจนะ หรือ “อุ” และ วาสนา พรหมนัย หรือ “ปู” นักศึกษาโปรแกรมวิชาเอกการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ก็ไม่มีข้อยกเว้น

หนูมเล่าว่า การเรียนพัฒนาชุมชน อาจารย์จะให้โจทย์ไว้ว่านักศึกษาต้องทำงานพัฒนาชุมชน ด้วยการฝังตัวอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ตั้งแต่ปีที่ 1 จนถึงปีที่ 4 ที่เรียกกันว่า “ห้องปฏิบัติการทางสังคม” หรือ “Social Lab” โดยในชั้นปีที่ 1 นักศึกษาต้องรู้จัก “บริบท” ของชุมชน สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ที่ไหน มีวัฒนธรรม และความเป็นมาอย่างไร พอขึ้นปี 2 จึงเริ่มเจาะลึกในรายละเอียด เช่น เริ่มศึกษาปัญหา ศึกษาต้นทุนของชุมชน รวมถึงวิเคราะห์ และกระตุ้นให้คนในชุมชนรับรู้ถึงปัญหาดังกล่าว และในปี 3 เมื่อเรียนรู้ทฤษฎีมากขึ้น นักศึกษาต้องเข้าไปสร้างการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนเข้ามาแก้ไขปัญหของตนเอง โดยมีนักศึกษาเป็นพี่เลี้ยง ส่วนในปี 4 นักศึกษาต้องจัดกระบวนการให้ชุมชนจัดการตนเอง มีนักศึกษาเป็นผู้ติดตามประเมินผลและถอดบทเรียน ทั้งนี้เพราะต้องการให้นักศึกษาได้ลงมือทำงานพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

แต่ปัญหาที่เป็นเรื่องยากสำหรับพวกเขาคือ...ทุกคนอยู่นอกพื้นที่...และบางคนไม่รู้จักริพื้นที่เลยแม้แต่หน่วย

“แม่โจทย์แรกคือการสำรวจพื้นที่เพื่อหาจุดที่เหมาะสมในการทำฝายชะลอน้ำ แต่เมื่อพบว่า “ตลิ่ง” กำลังพังลงเรื่อยๆ โจทย์ต่อมาที่ทุกคนนำมาหารือและขบคิดร่วมกับชุมชนคือ จะทำอย่างไรเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่ง พวกเขาจึงต้องจัดทีมใหม่... เพราะตอนนี้ “งานนอก” ที่ต้องทำพร้อมกับงานหลักคือ การปลูกหญ้าแฝกควบคู่กับการทำฝายชะลอน้ำ”

พัฒนาโจทย์...พัฒนาคน

จากโจทย์ที่นักศึกษาทุกคนและทุกชั้นปีต้องหาพื้นที่ทำงานกับชุมชน ทำให้เพื่อน ๆ ที่ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ต่างมี “ห้องปฏิบัติการทางสังคม” กันเกือบทุกคนแล้ว...คงเหลือแต่สมาชิก 7 คนของ CD POWER เท่านั้นที่ยังคงอยู่

“เครียดมาก เพราะเพื่อน ๆ ได้พื้นที่ทำงานกันหมดแล้ว เหลือแต่พวกเราที่ยังไม่มีพื้นที่ทำงาน เพราะพื้นที่ที่พวกเราเสนอไปอาจารย์ก็ไม่เห็นด้วย ทำให้ต้องเปลี่ยนโจทย์ เปลี่ยนพื้นที่อยู่หลายครั้ง...โชคดีที่อาจารย์ปอมพาไปเรียนรู้ที่ชุมชนบ้านต้นปริงที่รุ่นพี่เคยเข้าไปทำฝายชะลอน้ำมาแล้ว **สิ่งที่เห็นคือชุมชนกำลังประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ** ทั้ง ๆ ที่บริเวณนี้ป่าอุดมสมบูรณ์มาก เลยคิดสานงานต่อจากที่รุ่นพี่เคยทำไว้ โดยใช้**โจทย์เดิมคือการทำฝายชะลอน้ำ**” หนุ่มบอกเล่าจุดเริ่มต้นของการทำโครงการ

แม้ว่าการเลือกโจทย์ในการทำโครงการของน้อง ๆ ครั้งนี้ยังไม่ชัดเจนมากนัก เพราะมีคำถามตามมาว่าการทำฝายชะลอน้ำจะช่วยให้ชุมชนมีน้ำใช้เพิ่มขึ้นอย่างไร? ด้วยวิธีการอย่างไร? แต่การ “ทำฝาย” ครั้งนี้เป็น “เครื่องมือ” ให้น้อง ๆ ได้เข้าสู่ชุมชน สัมผัสชุมชน ให้พวกเขาได้เรียนรู้คนในชุมชนและทำงานร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

อาจารย์ณัฐภาพงษ์ อภิชาติเดชสกุล หรือ “อาจารย์ปอม” อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา บอกว่า หลังกลับจากชุมชนต้นปริง นักศึกษากลุ่มนี้กำลังคิดทำโครงการอยู่ ซึ่งพอดีกับทางสงขลาฟอรั่มมีโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาขึ้นเป็นปีแรก จึงเห็นโอกาสและอยากให้นักศึกษาได้เข้ามาเรียนรู้ “เครื่องมือ” การทำงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเงินและพัฒนาโครงการ ขณะเดียวกันก็มีงบประมาณสนับสนุนการทำโครงการด้วย จึงแนะนำให้เสนอโครงการไปที่สงขลาฟอรั่ม ซึ่งพวกเขาได้รับการคัดเลือก และมีโอกาสเข้าค่ายกับสงขลาฟอรั่มจำนวน 3 วัน 2 คืน

และนี่คือจุดเริ่มต้นของโครงการปลูกต้นน้ำคินคิวด ของกลุ่ม CD POWER

ทำไป...เรียนรู้ไป

ดวงแก้ว แก้วทองคำ หรือ “พี่กล้วย” พี่เลี้ยงสงขลาฟอรั่ม เล่าว่า จุดเด่นของน้อง ๆ กลุ่มนี้คือ “ใจ” ที่มุ่งมั่นทุ่มเททำงานอย่างเต็มที่ แม้จะเริ่มกันทำโครงการช้ากว่ากลุ่มอื่น แต่พวกเขาก็มีใจเกินร้อยมาก การทำโครงการของน้อง ๆ กลุ่มนี้จึงเป็นลักษณะ “ทำไปเรียนรู้ไป”

บอยเล่าว่า เขาได้รับมอบหมายจากเพื่อน ๆ ให้ทำหน้าที่ประสานงานในชุมชนเบื้องต้น บอยจึงเริ่มต้นภารกิจด้วยการเข้าไปหาผู้ใหญ่บ้านเพื่อแนะนำตนเอง พร้อมกับชี้แจงรายละเอียดของโครงการให้ผู้นำชุมชนรับรู้ ซึ่งผู้นำชุมชนก็เห็นด้วยและยินดีที่นักศึกษาจะเข้ามาทำโครงการ หลังจากนั้นบอยและเพื่อน ๆ ในกลุ่มจึงรวมตัวกันลงพื้นที่สำรวจปัญหาชุมชนเป็นครั้งแรก

“จำได้ว่ารู้สึกดีใจมากที่ผู้นำชุมชนและชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) กว่า 10 คนให้การต้อนรับพวกเราเป็นอย่างดี เสมือนว่าเราเป็นแขกของหมู่บ้าน คอยดูแลพวกเราตลอดเวลาของการลงพื้นที่ ทั้งยังให้คำแนะนำระหว่างการสำรวจพื้นที่ด้วย”

และในขณะที่กำลังเดินสำรวจพื้นที่ในชุมชน สิ่งที่เขาเห็นนอกจากการรुकล้าลำห้วยแล้ว ยังพบว่ามีการพังทลายของตลิ่ง ที่กำลังขยายเป็นวงกว้าง...

แม่โจทย์แรกคือการสำรวจพื้นที่เพื่อหาจุดที่เหมาะสมในการทำฝายชะลอน้ำ แต่เมื่อพบว่า “ตลิ่ง” กำลังพังลงเรื่อยๆ โจทย์ต่อมาที่ทุกคนนำมาหารือและขบคิดร่วมกับชุมชนคือ ทำอย่างไรที่จะป้องกันการพังทลายของตลิ่งได้

“ที่ประชุมเสนอให้มีการปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการพังทลายของหน้าดินไปพร้อมกับการทำฝาย” หนุ่มและทีมจึงนำประเด็นนี้มาหารือกันต่อพร้อม ๆ กับจัดทีมใหม่ เพราะตอนนี้ “งานนอก” ที่ต้องทำพร้อม ๆ กับงานหลักคือ ปลูกหญ้าแฝกควบคู่กับการทำฝายชะลอน้ำ

ทีมจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ทีม โดยทีมแรกรับผิดชอบงานด้านการจัดทำฝาย ทีมที่สองดูแลเรื่องการปลูกหญ้าแฝก

“ข้อมูล-ความรู้” สิ่งจำเป็นที่ต้องมี

เมื่อต้องปลูกหญ้าแฝก แต่ข้อจำกัดของทีมคือยังมี “ความรู้” เกี่ยวกับหญ้าแฝกไม่มากพอ ทีมชุดที่ 2 จึงต้องลงมือค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม พร้อมทั้งจัดชุดไปประสานขอกล้าแฝกจากกรมป่าไม้

“หน้าแตกกลับมาเลยครับ พี่ที่กรมป่าไม้บอกว่ากล้าแฝกต้องไปขอที่กรมพัฒนาที่ดิน พวกเราจึงทำหนังสือขอกล้าแฝกจากสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 จังหวัดสงขลา...” หนุ่มบอกเล่าความรู้สึก

และเพราะไม่เคยเห็น “หญ้าแฝก” จึงทำหนังสือขอกล้าแฝกเพียง 800 กล้า แต่เมื่อถึงเวลาไปรับของ ก็พบว่ากล้าแฝก 800 กล้านั้น ไม่น่าจะเพียงพอ

“จึงขอเพิ่มเป็น 2,500 กล้า...พอถึงเวลาไปรับต้นกล้าสิ่งที่เรารู้คือ เราไม่รู้อะไรเกี่ยวกับหญ้าแฝกเลย เพราะตอนลงไปในแปลงปลูกหญ้าแฝกก็เห็นว่ามีมีการปลูกหญ้าแฝกอยู่หลายประเภท และแต่ละประเภทปลูกในดินแบบไหน ปลูกในฤดูกาลอะไร เราไม่รู้เลย...”

จุดนี้เองที่ทำให้ทีมต้องกลับมา “ตั้งหลักคิด” กันใหม่ ว่า ก่อนที่จะทำงานอะไรก็ตามพวกเราควรสืบค้นข้อมูลความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ให้ดีก่อน...

แรงใจ...จากคนในชุมชน

ถึงกระนั้นก็ตาม งานต้องเดินไปตามแผน ทีมหญ้าแฝกได้ต้นกล้าจากสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12 จังหวัดสงขลา 2,500 กล้า ซึ่งคาดการณ์ว่าน่าจะพอสำหรับการปลูกเพื่อลดการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง ในส่วนของทีม “สร้างฝาย” มีการลงสำรวจเพื่อหาจุดทำฝายอีกรอบเพื่อให้มั่นใจว่า “ฝายลูกใหม่” จะไม่ล้มเหลวเหมือนฝายที่พี่ ๆ เคยทำไว้

“ครั้งที่ 2 ของการสำรวจ ก็เดินทางกันหลายจุด เราเลือกจุดที่ผู้นำหมู่บ้านและชุมชนเป็นคนชี้เป้า...แม้เราจะเห็นว่าถ้าสร้างฝายเหนือขึ้นไปจากจุดเดิมอาจจะมีประสิทธิภาพมากกว่า...เนื่องจากพื้นที่ไม่ชันมาก และลดการกระแทกของน้ำได้...แต่ถ้าย้ายไปทำในพื้นที่ใหม่อาจจะเกิดปัญหากับคนในชุมชนได้ เช่น พื้นที่ทำฝายบางส่วนอาจรุกล้ำพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน เป็นต้น และที่สำคัญคือหากสร้างฝายในพื้นที่ที่ลึกเกินไปจะทำให้การขนย้ายเครื่องมือและอุปกรณ์ทำได้ยาก”

อย่างไรก็ตาม...เวลาแห่งการสร้างฝายและปลูกหญ้าแฝกมีไม่มากนัก ลำพังกำลังพวกเรา 7 คนอาจไม่เพียงพอ กลุ่ม CD POWER จึงชักชวนเพื่อน ๆ ในสาขาวิชาให้เข้ามาช่วยกัน “ทำความดี” โดยระดมเพื่อน ๆ ได้ถึง 40 คน

“พอวันจะไปจริง ๆ ฝนตกหนักมาก จากเพื่อนที่คิดว่าจะมา 40 คน เหลือแค่ 20 คนเท่านั้น ผมประหลาดใจแล้ว กำลังคน

“ พวกเราตั้งใจมาก
ที่จะทำงานในวันนี้
จึงไม่อยากยกเลิก
และที่สำคัญคือถ้าเรา
ยกเลิกไป ผลที่ตามมาคือ
ความไว้วางใจจากชาวบ้าน
ที่มารอเรา ทั้งๆ ที่ฝนตก
และเพื่อนๆ ที่พวกเรา
ชักชวนมาจะรู้สึกอย่างไร
ฉะนั้นไม่ว่าฟ้าฝนจะเป็นใจ
หรือไม่ พวกเราต้องทำ
กิจกรรมนี้ให้สำเร็จ ”

ไม่พองแน่ๆ แต่งานต้องเดินต่อไป เราก็เข้าพื้นที่ด้วยกำลังคนเพียง 20 แต่พอไปถึงก็พบว่ามีชาวบ้านมารออยู่เกือบ 20 คน...ตรงนี้คือกำลังใจที่ทำให้เรามีแรงฮึดสู้ขึ้นมาอีกครั้ง” หนุ่มเล่าสถานการณ์วันนั้นให้ฟังด้วยรอยยิ้ม

พี่กล้วยเล่าเสริมว่า เหตุการณ์ในวันนั้นฝนที่ตกกระหน่ำอย่างไม่มีทีท่าว่าจะหยุด อาจทำให้ภารกิจของน้องๆ ไม่บรรลุเป้าหมาย ในฐานะพี่เลี้ยงจึงชวนน้องๆ คุยว่าจะยกเลิกภารกิจไปก่อนไหม เพราะเกรงว่าจะเกิดอันตราย แต่เมื่อได้พูดคุยกับน้องๆ ในกลุ่มเห็นความมุ่งมั่นของพวกเขาแล้วก็ต้องยอมปล่อยให้พวกเขาทำงานท่ามกลางสายฝนต่อไป

หนุ่ม เล่าถึงความรู้สึกในวันนั้นว่า พวกเราตั้งใจเต็มที่มากที่จะทำงานในวันนี้ จึงไม่อยากยกเลิก และที่สำคัญคือ ถ้าเรายกเลิกไป ผลที่ตามมาคือความไว้วางใจจากชาวบ้านที่มารอเราทั้งๆ ที่ฝนกำลังตกอยู่ และเพื่อนๆ ที่พวกเราชักชวนมาจะรู้สึกอย่างไร ฉะนั้นไม่ว่าฟ้าฝนจะเป็นใจหรือไม่ พวกเราต้องทำกิจกรรมนี้ให้สำเร็จ

เมื่อคิดเดินหน้าทำกิจกรรมต่อ แผนที่วางไว้ก็ต้องปรับเปลี่ยนใหม่ เพราะในตอนแรกจะช่วยกันระดมปลูกหญ้าแฝกก่อนแล้วค่อยย้ายกำลังไปทำฝาย แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยน หนุ่มและเพื่อนๆ จึงแบ่งทีมออกเป็น 2 ทีมคือ ทีมสร้างฝาย มีหนุ่ม บอย อาร์ม และปูเป็นแม่งาน ส่วนทีมปลูกหญ้าแฝกมีชั้น อู๋ และกิงเป็นแม่งาน หนุ่มบอกเล่าถึงสาเหตุของการแบ่งทีมทำงานเช่นนี้ว่า เป็นเพราะทีมสร้างฝายต้องการแรงงานผู้ชายมากกว่า ส่วนทีมปลูกหญ้าแฝกที่ต้องให้ชั้นไปอยู่ด้วยก็เพื่อช่วยดูแลความปลอดภัยของเพื่อนผู้หญิง และช่วยยกของหนักๆ บ้าง ส่วนเพื่อนๆ อีก 20 คน และชาวบ้านบางส่วนก็แบ่งทีมรับผิดชอบตามความถนัด สำหรับเรื่องอาหารการกินก็ได้ชาวบ้านผู้หญิงมาช่วยดูแล

เรียนรู้...จากการทำงาน

เวลาที่เดินหน้าไปเรื่อย ๆ กับฝนที่ตกกระหน่ำโดยไม่มีทีท่าว่าจะหยุด ทำให้การทำฝายไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เพราะความแรงของน้ำจากลำห้วยที่เพิ่มขึ้น อาจทำให้ฝายลูกใหม่พังก่อนเวลาอันควร...ซึ่งเมื่อทบทวนประสบการณ์ความ

ล้มเหลวของรุ่นพี่ด้วยแล้ว ทำให้พวกเขาต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำฝายใหม่ท่ามกลางสายฝน

ฝายเดิมสร้างด้วยการเอาไม้มาปักบนลำห้วย และเอากระสอบทรายมาวางซ้อนเป็นชั้นๆ ขณะที่ฝายใหม่นอกจากการปักไม้ในชั้นแรกแล้ว ยังต้องมีไม้อีกชั้นสานเป็นตารางเพื่อให้ฝายแข็งแรงยิ่งขึ้น จากนั้นจึงค่อยนำกระสอบทรายมาวางซ้อนทับอีกที

“ต้องขอบคุณทุกคนที่ร่วมกันคิดหาทางแก้ไขไปที่ละจุดจนพวกเราสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปได้ในที่สุด”

ส่วนการปลูกหญ้าแฝกก็มีปัญหาไม่แพ้กัน แม้จะวางแผนมาอย่างดี แต่ด้วยข้อมูลความรู้ที่มีน้อยเกินไป โดยเฉพาะความรู้เรื่องการปลูก ความลึกของหลุม และระยะห่าง ตลอดจนฤดูกาลปลูก ทำให้ไม่สามารถคำนวณพื้นที่และจำนวนหญ้าแฝกที่มีอยู่ได้ แม้เทคนิควิธีเหล่านี้จะไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนโปรแกรมรายวิชาพัฒนาชุมชนโดยตรง แต่การหา “ความรู้เพิ่มเติม” ที่อาจารย์ที่ปรึกษานำมาสอนก่อนการลงพื้นที่ ก็ทำให้การทำฝายและการปลูกหญ้าแฝกสำเร็จลุล่วง

1 สัปดาห์ผ่านไป หนุ่มสาวทั้ง 7 คนลงพื้นที่ชุมชนบ้านต้นปริงอีกครั้งเพื่อติดตามผลการทำงาน...พบว่าทั้งฝายชะลอน้ำและหญ้าแฝกที่ปลูกไว้ยังสมบูรณ์อยู่

2 เดือนต่อมาหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม พวกเขาลงพื้นที่อีกครั้งพบว่า ทั้งฝายและหญ้าแฝกพังเสียหายยับเยิน...จากการอุดตันของทราย ส่วนหญ้าแฝกก็อยู่ในภาวะแห้งตาย...

“บทเรียนสอนให้น้องกลุ่มนี้รู้ว่า ความสำเร็จของโครงการไม่ได้อยู่ที่การ “สร้างฝายเสร็จ” แต่อยู่ที่การ “หาความรู้” ก่อนทำว่าฝายที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เป็นอย่างไร และ

“ความต่อเนื่อง” ในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะ “รักษา” ฝายและดูแลหญ้าแฝกให้เติบโตต่อไปได้ แม้นักศึกษาจะกลับออกไปจากชุมชนแล้ว ดังนั้นโจทย์การคืนชีวิตให้ต้นน้ำคือ การสร้างคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอย่างยั่งยืน”

ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ความพยายามบวกกับความมุ่งมั่นตั้งใจ ทำให้กลุ่ม CD POWER สามารถทำงานผ่านไปได้ด้วยดี แม้จะมีอุปสรรคขวากหนามต่างๆ มาทดสอบก็ตาม

แต่สิ่งที่เกิดขึ้น สะท้อนออกมาชัดเจนโดยเฉพาะจากการลงพื้นที่ครั้งแรกที่พวกเขามองเห็นว่า “ตลิ่ง” กำลังจะพัง และต้องหาทางจัดการแก้ไข เพราะถ้า “นักพัฒนาชุมชน” มองเพียง “เป้าหมาย” ที่ต้องการทำ ในที่นี้คือการสร้างฝายโดยไม่สนใจว่าปัญหารายทางที่พบคืออะไร แต่พวกเขากลับมองว่า นี่คือนสิ่งที่พวกเขาต้องเอามาเป็นธุระ เข้ามาจัดการแก้ไข ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม แม้ว่าจะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็ตาม

แต่ที่แน่ๆ คือ นับจากนาทีนี้...ทุกๆ ครั้งที่พวกเขาจะลงมือทำงาน สิ่งแรกที่ต้องทำคือการ “ค้นคว้าหาข้อมูล” ทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง นำมาคิด วิเคราะห์ ประเมินสรรพกำลังก่อนลงมือทำกิจกรรมหรือโครงการ ซึ่งแผนการทำงานเช่นนี้จะช่วยให้สิ่งที่พวกเขาคิดวางแผนไว้สำเร็จได้ในที่สุด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โครงการปลูกต้นน้ำคืนชีวิต กลุ่ม CD POWER

นายณัฐวุฒิ เกื้อบุญส่ง

นายเกรียงไกร สองไทย

นางสาวจรัสรัตน์ ประหลาดมานิต

นางสาววริยา กาญจนะ

นางสาววาสนา พรหมนัย

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์กัลป์ยาภัสร์ อภิโชติเดชสกุล

จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ สิงห์ปาริชาติกับการฟื้นฟู “คลองบางดาน”

กลุ่มสิงห์ปาริชาติ

“พอได้รับการชักชวนจากอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลองคิดโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่จะไปทำกับชุมชน ก็นึกถึงคลองบางดานขึ้นมาทันที เพราะเวลามาเรียนพวกเราต้องเดินผ่านคลองนี้ทุกวัน สิ่งที่เราพบเห็นเป็นประจำคือ มีขยะลอยอยู่เต็มคลอง น้ำก็เน่า และส่งกลิ่นเหม็นมาก จึงคิดว่าถ้ามีโอกาสจะทำให้น้ำในคลองกลับมาใสสะอาดอีกครั้ง”

เพราะสภาพน้ำในคลองบางดานเน่าเสียและสกปรก ขาดการใส่ใจดูแล กลุ่มนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งประกอบไปด้วย ชนัญชิตา ทองสงค์ หรือ “ฝน” วิลาวัลย์ คำทอง หรือ “บิว” ปัญญชิตา นามอน หรือ “กวาง” รัชณี นุ้ยภิรมย์ หรือ “แต๋ป” และ อามาตา กาเดร์ จึงรวมตัวกันภายใต้กลุ่มสิงห์ปาริชาติ เพื่อร่วมมือกับชาวบ้านฟื้นฟูและปรับทัศนียภาพคลองบางดานผ่านโครงการเยาวชนอนุรักษ์คลองบางดาน

กวางแกนนำกลุ่มบอกว่า งานนี้เป็นงาน “เชิงทดลอง” เพื่อนำทฤษฎีจากห้องเรียนออกมาสู่ภาคปฏิบัติ เพราะการจะเป็นนักพัฒนาที่ดีได้นั้น เมื่อได้เรียนรู้ทฤษฎีในห้องเรียนแล้ว ก็ควรลงมือปฏิบัติในพื้นที่จริงด้วย

“พอได้รับการชักชวนจากอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลองคิดโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่จะไปทำกับชุมชน ก็นึกถึงคลองบางดานขึ้นมาทันที เพราะเวลามาเรียนพวกเราต้องเดินผ่านคลองนี้ทุกวัน สิ่งที่เราพบเห็นเป็นประจำคือ มีขยะลอยอยู่เต็มคลอง น้ำก็เน่า และส่งกลิ่นเหม็นมาก จึงคิดว่าถ้ามีโอกาสจะทำให้น้ำในคลองกลับมาใสสะอาดอีกครั้ง”

นี่คือเหตุผลและที่มาของโครงการเยาวชนอนุรักษ์คลองบางดาน ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของคลองบางดานและหันมาดูแลรักษาแหล่งน้ำแห่งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถกลับมาใช้ประโยชน์จากลำคลองสายนี้ได้เหมือนในอดีต

และโอกาสก็มาถึงเมื่อสงขลาฟอรั่มเปิดรับข้อเสนอโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา กวางและเพื่อนจึงร่างข้อเสนอโครงการส่งไปที่สงขลาฟอรั่ม

“ การสร้างความตระหนัก
ซึ่งเริ่มที่ผู้ใหญ่อาจจะไม่ได้ผล
ผู้ใหญ่บ้านเลยแนะนำให้
พวกเราทำกิจกรรมกับ
เด็กแทน เพราะเด็กยังเป็น
ผ้าขาวที่พร้อมรับการเรียนรู้
ยิ่งเราให้ข้อมูล ให้ความรู้
สร้างความตระหนักและ
ปลูกฝังเขาให้รู้จักการอนุรักษ์
และรักษาความสะอาดของ
คลองตั้งแต่ยังเล็กๆ เด็กก็จะ
จดจำและสามารถนำไป
บอกต่อกับผู้ปกครองได้ ”

คลองบางคน...ไม่สิ้นหวัง

“คลองบางคน” เป็นคลองเล็ก ๆ ที่รับน้ำจากชุมชน ก่อนไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา ที่สำคัญคือคลองแห่งนี้เป็นคลองสายหลักของชุมชนบ้านบางดาน หมู่ 1 ตำบลพะวง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่ใช้ทำการเกษตร แต่ปัจจุบันสภาพน้ำในคลองบางคนเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น ตลอดลำคลองเต็มไปด้วยเศษขยะเมื่อบวกกับการรุกร้ำพื้นที่คลองทำให้เกิดขวางทางน้ำ แต่ก็มีโครงการเหลียวแลจนทำให้ลำคลองที่เคยมีความกว้าง 2 - 3 เมตร กลับคับแคบและตื้นเขินลงจนไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ยกเว้นช่วงเทศกาลลอยกระทงที่พอจะให้ชาวบ้านทำฝายเพื่อกักน้ำไว้ลอยกระทงตามประเพณีเท่านั้น

เมื่อได้โจทย์ปัญหา กวางและสมาชิกในทีมเริ่มต้นทำโครงการด้วยการเก็บข้อมูล เพราะคิดว่า “ข้อมูล” คือปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การวางแผนการทำงานในระยะต่อไปได้

“กระบวนการทำโครงการแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั่วไป และสำรวจแหล่งต้นน้ำคลองบางคน โดยมีเป้าหมายเพื่อนำมาจัดทำสื่อสร้างการเรียนรู้ ช่วงที่สองลงพื้นที่ทำกิจกรรม วิธีการคือเข้าไปประสานงานแนะนำตัว และทำความเข้าใจกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้รับรู้และเข้าใจที่มาที่ไปของโครงการนี้ เพื่อขอแรงสนับสนุนจากผู้นำชุมชนในการแนะนำปราชญ์หรือผู้รู้เกี่ยวกับประวัติคลองบางคน การเข้าสำรวจแหล่งต้นน้ำ และไปสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากเทศบาลตำบลพะวง ให้เห็นแผนที่เส้นทางเดินของน้ำ”

เมื่อเก็บข้อมูลแล้วกลุ่มสิงห์ปราชิตจึงตกลงกันว่าภายใต้โครงการนี้จะช่วยกันอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำให้ใสสะอาดและกลับมาใช้งานได้อีกครั้ง

แม้จะมีการวางแผนกันมาอย่างดี และได้รับการสนับสนุนข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ เจ้าอาวาสวัดบางดาน โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของคลอง แต่การทำงานก็ได้เป็นไปตามที่วางไว้ เพราะเมื่อถึงเวลาต้องทำกิจกรรมอนุรักษ์ต้นน้ำ ชาวบ้านกลับไม่ได้เข้าร่วม เพราะมองว่ากิจกรรมที่กลุ่มนักศึกษาทำซึ่งเป็นการขึ้นไปพัฒนาต้นน้ำนั้นจะเกิณศักยภาพของนักศึกษา... เพราะที่ผ่านมามีใครทำได้สำเร็จ

“การสร้างความตระหนักซึ่งเริ่มที่ผู้ใหญ่อาจจะไม่ได้ผล ผู้ใหญ่บ้านเลยแนะนำให้พวกเราทำกิจกรรมกับเด็กแทน เพราะเด็กยังเป็นผ้าขาวที่พร้อมรับการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ยิ่งเราให้ข้อมูล ให้ความรู้ สร้างความตระหนัก และปลูกฝังเขาให้รู้จักการอนุรักษ์และรักษาความสะอาดของคลองตั้งแต่ยังเล็กๆ เด็กก็จะจดจำและสามารถนำไปบอกต่อกับผู้ปกครองได้”

เมื่อมีเหตุต้องเปลี่ยนแผนให้มาทำกิจกรรมกับเด็ก ๆ กลุ่มสิงห์ปราชิตก็ไม่ท้อ แต่กลับเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี...เพราะอย่างน้อย...โครงการที่พวกเขาทำอาจสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ในระยะยาว

ปรับระบบ...เปลี่ยนวิธีการ ทำงาน

สำหรับกวางยอมรับว่า ช่วงแรก ๆ ที่เริ่มทำโครงการพวกเราแทบจะไม่มีเวลาทำงานเลย เพราะใจจดใจจ่อกับกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ไหนจะเรื่องรับน้อง งานกีฬา ขณะเดียวกันก็เริ่มเรียนหนักขึ้น ทำให้ทีมงานทุกคนแทบไม่มีเวลาลงพื้นที่ ทำให้การทำกิจกรรมของโครงการไม่คืบหน้ารู้ตัวอีกทีก็ใกล้สิ้นสุดโครงการแล้ว

“ไม่มีอะไรคืบหน้าเลย ขณะที่กลุ่มอื่นเริ่มลงพื้นที่ทำกิจกรรมกันแล้ว เพื่อนทุกคนเครียดมาก กลัวจะถูกตำหนิ ยิ่งเห็นเพื่อนอีกกลุ่มที่ประสบปัญหาเรื่องเวลาเหมือนเราถอนตัวเลิกทำโครงการไป ก็ยิ่งรู้สึกกดดันจนเริ่มท้อ”

แต่ด้วยอุดมการณ์และความมุ่งมั่นตั้งใจที่มีอยู่เป็นทุนเดิมแกนนำทุกคนเห็นตรงกันและตัดสินใจเดินหน้าสู้ต่อ เพราะต้องการทำโครงการให้สำเร็จ จึงกลับมาปรับกระบวนการทำงานใหม่ แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน และจัดลำดับความสำคัญของงาน โดยกวางรับหน้าที่วางแผนเก็บข้อมูล บิวเลขาของกลุ่มทำเอกสาร ส่วนฝนและแท็ปทำหน้าที่จัดบันทึกและเรียบเรียง ส่วนอามาตาทำหน้าที่ประสานงานชุมชน เมื่อนัดหมายกับผู้ใหญ่บ้านได้วันใด ทุกคนก็พร้อมใจกันวางแผนงานอื่น รวมตัวกันลงพื้นที่ทันทีโดยไม่รีรอและเร่งเคลียร์งานของตัวเอง ช่วงไหนพอว่างก็ลงพื้นที่ทันที

กวางบอกว่า เมื่อจัดระบบและแบ่งบทบาทหน้าที่กันแล้วทำให้ทุกคนรู้ว่าต้องดำเนินงานอย่างไร ถึงแม้กิจกรรมจะเข้ามามาก แต่เธอและเพื่อนก็สามารถจัดลำดับความสำคัญของงานได้

ส่วนอามาตยอมรับว่า เมื่อก่อนเวลาทำกิจกรรมอะไรก็ตามพอทำ ๆ ไปแล้วเจอปัญหาก็จะหยุดทำ แล้วเปลี่ยนไปทำเรื่องอื่นแทน หรือเปลี่ยนไปทำพื้นที่อื่น โครงการนี้เป็นโครงการแรกที่เราต้องทำกระบวนการเองทั้งหมด เป็นการทำงานกับชุมชน ถ้าเจอปัญหาแล้วหยุด ไม่ทำต่ออีก ก็เหมือนเราไม่มีความรับผิดชอบ ถือเป็นความท้าทายที่ต้องทำให้จบต้องสู้กับปัญหา และแก้มันให้ได้ การทำโครงการนี้ทำให้เรามีความคิดเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น และทัศนคติในการทำงานเปลี่ยนไป กล้าเผชิญหน้ากับปัญหา คิดได้ว่า “ปัญหามีไว้แก้” ส่วนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายคือประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและชุมชน เพราะเห็นว่าในทีมมีแต่ผู้หญิงน่าจะเหมาะที่จะลงไปติดต่อในพื้นที่คนเดียว

“ ทุกคนเห็นตรงกันและ
ตัดสินใจเดินหน้าสู้ต่อ
เพราะต้องการทำโครงการ
ให้สำเร็จ จึงกลับมาปรับ
กระบวนการทำงานใหม่
เริ่มแบ่งบทบาทหน้าที่ตาม
ความถนัดของแต่ละคน
และจัดลำดับความสำคัญ
ของงาน ”

กวางเล่าต่อว่า สำหรับการทำกิจกรรมช่วงที่สองนั้นเมื่อนำคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้านมาปรับแผนการดำเนินงานใหม่เน้นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กระดับชั้น ป.5 - ป.6 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กิจกรรมคือ การทำป้ายรณรงค์ จัดทำสมุดทำมือ และชุดลอกคลอง โดยครั้งนี้แกนนำได้เข้าไปประสานกับผู้อำนวยการและครูโรงเรียนบ้านบางดานเรื่องวันจัดกิจกรรมเพราะต้องยึดเด็กเป็นหลัก แต่กิจกรรมก็ต้องเลื่อนกำหนดออกไป เพราะติดปัญหาเวลาที่ไม่ตรงกันและอุปสรรคเรื่องฝน

ยังคงเผชิญปัญหา

เมื่อใหม่หัดขับ - คงเป็นประโยคเปรียบเทียบกับทีมนี้ได้ชัดเจนที่สุด เพราะแม้จะมีการประสานงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนแต่ทั้งทีมก็ยังขาดทักษะด้านการสื่อสาร

“บางที่เราฝากเรื่องไว้กับผู้ใหญ่บ้านและคาดหวังว่าจะมีลูกบ้านมาร่วมกิจกรรม แต่เราไม่ได้ลงพื้นที่ไปสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนด้วยตัวเอง พอถึงวันจัดกิจกรรมจริงๆ ถึงรู้อย่างมีคณในชุมชนไม่รู้อีกเป็นจำนวนมาก และยังถูกคนในชุมชน “สบประมาท” เห็นว่าเป็นนักศึกษา

“ยอมรับว่าปัญหา

เกิดจากกระบวนการของเรา
ที่ยังไม่ชัดเจน ทำให้คนในชุมชน
ไม่เข้าใจ พอลองมาคุยกันใหม่
ก็ทำให้เห็นถึงข้อผิดพลาด
ในการสื่อสารของพวกเรา
ที่ไม่ได้อธิบายให้คนในชุมชน
รับรู้ตั้งแต่ต้นถึงวัตถุประสงค์
ของโครงการ”

มหาวิทยาลัยทักษิณมาเก็บข้อมูลเพียงอย่างเดียว...จากนั้นก็หายไป ไม่กลับมา
ทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน”

ซึ่งเวลานั้นฝนยอมรับว่า แม้จะฟังด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม แต่ในใจรู้สึกแค้น
และเสียใจมาก...

“ตอนนั้นก็กลับมาท้ออีกครั้ง จึงมาขอคำปรึกษาอาจารย์ก็ได้รับคำแนะนำว่า
ถ้าเรามัวยึดคำพูดของคนอื่นมาทับถมตัวเองเรา ก็จะจมอยู่อย่างนั้นไม่ได้ไปไหน
ไม่ได้พัฒนา ถ้าจะเป็นนักพัฒนาชุมชนต้องไม่จมปลักกับคำพูดคน จึงถูกคิด
และเกิดแรงฮึกเหิมขึ้นอีกครั้ง บวกกับความตั้งใจจริงที่ต้องการจะพัฒนาคลอง
ให้กับชุมชน ยิ่งทำให้เราต้องการพิสูจน์ตัวเองว่าเรามาด้วยใจ เราต้องการมา
พัฒนาที่นี้จริง ๆ ซึ่งทุกคนก็รู้สึกเช่นเดียวกัน”

อามาตาเสริมว่า เหตุผลที่คนในชุมชนออกมาสบประมาทพวกเรา อาจเพราะ
เห็นว่าพวกเราเป็นเด็กนักศึกษา มาเก็บข้อมูลแล้วก็กลับ พวกเราเลยแก้ปัญหา
ด้วยการลงชุมชนบ่อยขึ้น ลงไปอธิบายทำความเข้าใจกับชุมชน

กวางกล่าวต่อว่า พวกเรายอมรับว่าปัญหาเกิดจากกระบวนการของเราที่
ยังไม่ชัดเจน ทำให้คนในชุมชนไม่เข้าใจ พอลองกลับมาคุยกันใหม่ก็ทำให้
เห็นถึงข้อผิดพลาดในการสื่อสารของพวกเรา ที่ไม่ได้อธิบายให้คนในชุมชน
รับรู้ตั้งแต่ต้นถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อทำสื่อการเรียนรู้ให้กับเด็กและ
เยาวชน และเพื่อจุดประกายให้เด็กได้ตระหนักและอนุรักษ์คลองของตนเอง
เราไม่ได้เน้นแต่ต้นน้ำ แต่ต้องการให้เด็กเห็นว่าในอดีตคลองของชุมชนเป็นอย่างไร
แล้วปัจจุบันทำไมคลองถึงเปลี่ยนไป แต่การขึ้นไปแหล่งต้นน้ำผู้ใหญ่บ้านมองว่า
ต้องเป็นโครงการใหญ่เท่านั้น จึงเป็นไปไม่ได้ถ้าพวกเราจะไปอนุรักษ์ต้นน้ำ
แต่ความจริงแล้วการที่พวกเราไปดูแลแหล่งต้นน้ำก็เพื่อใช้เป็น “สื่อกลาง” ในการ
เริ่มต้นทำกิจกรรมเท่านั้น อาจารย์ที่ปรึกษาบอกว่าแม้เราจะทำบางสิ่งบางอย่าง
ไม่ได้ แต่เราสามารถเป็นสื่อกลางให้กับภาครัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาให้ความ
ช่วยเหลือและพัฒนาต่อไปได้ เราจึงเลือกจะทำสื่อการเรียนรู้ไว้ให้กับชุมชน

สำหรับบิวบอกว่า เธอใช้ “คำสบประมาท” มาพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร
ของตนเอง จากคนที่ไม่กล้าสื่อสารหรือพูดคุยกับใคร ก็เปลี่ยนมาเป็นพูดคุยทักทาย
และสนทนากับผู้คนมากขึ้น

“อาจเป็นเพราะการทำโครงการของเราเริ่มมีปัญหา และเราก็ต้องผ่านมัน
ไปได้ ต้องพยายามอธิบายสิ่งที่พวกเราจะทำให้คนในชุมชนรับรู้และเข้าใจ
มากขึ้น เลยทำให้กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าเข้าไปพูดคุยกับชุมชน จนเกิดความ
มั่นใจ และใช้คำพูดได้ดีขึ้น ทำให้อยากทำโครงการแบบนี้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป”

ใช้ “ผลงาน” พิสูจน์ “การทำงาน”

เพื่อลบคำสบประมาทและอุดช่องว่างการทำงาน กลุ่มสิงห์ปาริชาติจึง
กำหนดแผนประชาสัมพันธ์อีกครั้งก่อนกลับไปลงพื้นที่ในอีกหนึ่งสัปดาห์ข้างหน้า
โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการประชาสัมพันธ์จากการฝากเรื่องไว้ที่ผู้ใหญ่บ้าน
มาเป็นการอธิบายที่เข้าถึงตัวคนและร้านค้าในชุมชน แจกจ่ายแผ่นพับใบปลิว และ

ติดตั้งป้ายชักชวนคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมบริเวณลาน
กีฬา แต่ก็มิวายถูกคนในชุมชนปฏิเสธด้วยการเดินหนีต่อหน้า
ขณะกำลังยื่นเอกสารแนะนำกิจกรรม

“ตอนนั้นรู้สึกเสียหน้ามาก” กวางบอก

“แต่ก็คิดว่า ถ้าเขาเดินหนี เราก็เดินตาม”

การเดินตามของกวางเพื่อเอาเอกสารประชาสัมพันธ์
กิจกรรมไปให้วันนั้น ทำให้กวางค้นพบตนเองหลายเรื่อง
ข้อแรกคือการรู้จักเก็บอารมณ์ มีความอดทน ขณะเดียวกันก็
ยังพบอีก “ถ้าวันนั้นเราเลือกที่จะไม่วิ่งตามเขาไป ไม่กล้า
เข้าไปคุยกับเขา ถ้าเราปล่อยให้ผ่านไปหรือเพิกเฉย ก็คง
ไม่ได้เขามาเป็นกำลังร่วมกันทำงานกับเรา”

ในวันงานแม้จะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพียง 50 คน ทั้ง
เด็ก คนชราจากชมรมผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้าน และเพื่อนๆ ที่
ชักชวนกันมา แต่สิ่งที่ทำให้กลุ่มสิงห์ปาริชาติรู้สึกดีและมี
กำลังใจขึ้นคือคนที่เคยเดินหนีก็มาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

“พวกเขายิ้มทักทายเหมือนเราเป็นลูกเป็นหลานเขา
ซึ่งแตกต่างจากก่อนหน้านี้มาก เมื่อเขาได้ร่วมกิจกรรมแล้ว
ยังทำให้สถานการณ์ที่จากไม่เข้าใจกันค่อย ๆ ดีขึ้น เพราะเขา
เห็นความตั้งใจจริงของเรามากขึ้น”

หลังทำกิจกรรมเสร็จมีการจัดประชุมหมู่บ้าน ซึ่งได้มีการ
พูดถึงกิจกรรมที่พวกเราเข้ามาทำให้กับชุมชน มีการบอกต่อ ๆ
กันว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ แต่ผู้ปกครองและคนในชุมชน
เองที่ไม่เล็งเห็น โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ และผู้ที่มา
เข้าร่วมกิจกรรมในวันนั้นต่างให้คำชื่นชมว่า พวกเราทำให้เด็ก ๆ
ได้ทำกิจกรรมดี ๆ ให้กับชุมชน ดีกว่าปล่อยให้เด็กไปเล่นเกม
คอมพิวเตอร์ เสี่ยงสะท้อนของชุมชนถือเป็นบทพิสูจน์ให้เห็น
ถึงผลของความตั้งใจทำงานเพื่อชุมชนของกลุ่มสิงห์ปาริชาติว่า

ไม่ได้เป็นอย่างที่ชุมชนสบประมาท แม้จะเป็นการจัดกิจกรรม
เพียงวันเดียว แต่ยังมีคนเก็บข้อมูลทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึง
ประวัติความเป็นมาของชุมชนตนเองและสร้างกิจกรรมดี ๆ ให้
กับชุมชนต่อไป

ถึงแม้โครงการนี้จะไม่ประสบความสำเร็จ 100
เปอร์เซ็นต์ แต่สิ่งที่เยาวชนกลุ่มนี้ได้รับคือ “การได้พัฒนา
ศักยภาพ” ของตนเอง ซึ่งกวางบอกว่า โครงการนี้อาจไป
ไม่ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งที่ได้คือการพัฒนาศักยภาพ
ของตนเองที่มีมากขึ้นจากการลงมือทำ เธอได้เรียนรู้มากมาย
จากการทำงานกับเด็กและคนในชุมชน เพราะการทำงาน
ในอนาคตยังต้องพบเจอกับผู้คนที่หลากหลาย กิจกรรมนี้
สอนให้เธอรู้จักแก้ไขสถานการณ์เมื่อต้องเผชิญกับปัญหา
ได้เรียนรู้และแก้ไขจากปัญหาจริง ๆ สำหรับเธอนี่คือ
“บทเรียนที่ล้ำค่าที่สุดแล้ว”

มหาวิทยาลัยทักษิณ โครงการเยาวชนอนุรักษ์คลองบางคน กลุ่มสิงห์ปาริชาติ

นางสาวปัญญชิตา นามอนู
นางสาววิลาวัลย์ คำทอง
นางสาวชนัญชิตา ทองสังข์
นางสาวรัชณี นุ้ยภิรมย์
นายอามาตา กาเดร์

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์อัศวศิริ ลาปี่อ

เกษตรแนวตั้ง ทางเลือกใหม่บนพื้นดินที่แห้งแล้ง

กลุ่มรักษ์โลกสีเขียว

“ ตั้งแต่จำความได้ อาหารแต่ละมื้อที่รับประทานไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่โรงเรียน จะมีเนื้อสัตว์มากกว่าผักเสมอ เพราะในชุมชนแห่งนี้มีข้อจำกัดเรื่องสภาพดิน ที่ใช้สำหรับเพาะปลูก จึงคิดปลูกผักเพราะที่โรงเรียนมีแปลงเกษตรอยู่ ”

สภาพ “ดิน” ที่มีลักษณะเป็น “ดินลูกรัง” ในโรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ อำเภอลี้สงขลา จังหวัดสงขลา ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ แห้งแล้ง ซ้ำยังมีพื้นที่จำกัด ส่งผลให้การเรียนการสอนวิชาเกษตรของโรงเรียนไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

แม้ผู้อำนวยการโรงเรียนจะหาทางแก้ไขด้วยการทำถังน้ำขนาดใหญ่ตั้งไว้ด้านหลังโรงเรียน และต่อท่อสำหรับใช้รดน้ำผักเมื่อคราวต้องเรียนวิชาเกษตรของนักเรียน แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะแหล่งน้ำที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการนำมาใช้รดน้ำในแปลงเกษตรของโรงเรียน

ทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ 5 คนที่กำลังเรียนวิชาเกษตรกับ ครูสุมาลี พร้อมมูล ประกอบด้วย ลลิตา สว่าง หรือ “มาย” วราภรณ์ อำพะสุโร หรือ “กุกโก” ยวดี อีชะโรจน์ หรือ “มา” บุษบากร อีชะโรจน์ หรือ “เจน” และ วรวิทย์ มะลิวัลย์ หรือ “นัท” คิดหาวิธีปลูกผักเพื่อรับประทานกันเองภายในโรงเรียน ผนวกกับครูสุมาลีซึ่งมีแนวคิดอยากจะทำนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาเกษตรใหม่ เพื่อเชิญชวนนักเรียนให้หันมาสนใจวิชาเกษตรมากขึ้น โดยพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทั้งด้านข้อมูล และเป็นที่ปรึกษาให้กับเด็กกลุ่มนี้ด้วยความเต็มใจ

เกษตรแนวตั้ง ทางเลือกใหม่ในพื้นที่ แห้งแล้ง

มายเล่าว่า ตั้งแต่จำความได้ อาหารแต่ละมื้อที่รับประทานไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่โรงเรียนจะมีเนื้อสัตว์มากกว่าผัก เธอจึงคิดปลูกผักในแปลงเกษตรของโรงเรียน แต่ชุมชนแห่งนี้มีข้อจำกัดเรื่องสภาพดินที่ใช้สำหรับเพาะปลูก เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง มีความแข็งตัวมาก จึงต้องใช้แรงในการขุดมากเป็นพิเศษ พอฝนตกก็มีน้ำขัง ลงแปลงลำบาก ผักที่ปลูกไว้จึงไม่ค่อยเติบโต ต้องคอยตามแก้ปัญหาทุกระยะ เช่น ทำปุ๋ยมูลสัตว์แห้ง หรือน้ำหมักชีวภาพ เพื่อปรับสภาพและบำรุงดิน

คำบอกเล่าแสดงถึงความสนใจในการปลูกผักเพื่อแก้ไขปัญหาโภชนาการ แต่แกนนำในกลุ่มไม่มีใครรู้เรื่องการเกษตรอย่างชัดเจน ตอนที่เขียนโครงการส่งสงขลาฟอรั่ม เด็ก ๆ หวังเพียงแค่นำงบประมาณที่ได้มาซื้ออุปกรณ์การเกษตรเพิ่ม เช่น บัวรดน้ำ วัสดุทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเท่านั้น หากคำถามชวนคิดจาก ดวงแก้ว แก้วทองค์ หรือ “พี่กล้วย” พี่เลี้ยงโครงการที่บอกว่าต้นตอปัญหาจากความแห้งแล้ง ดินไม่ดี ถ้าทำเกษตรในรูปแบบเดิมด้วยการเพิ่มอุปกรณ์จะช่วยแก้ปัญหาได้จริงหรือ ขณะเดียวกันยังแนะนำให้ดูรูปตัวอย่างของการทำเกษตรแนวตั้ง ซึ่งปลูกได้แม้จะมีพื้นที่จำกัด และยังประหยัดน้ำอีกด้วย เพียงแค่หาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาใช้ทดแทนดินลูกรังในการเพาะปลูกจำนวนหนึ่งให้ได้เท่านั้น

เมื่อมองเห็นทางเลือกใหม่ เด็ก ๆ จึงให้ความสนใจทันที แต่เนื่องจากการปลูกพืชเกษตรแนวตั้ง เป็นวิธีการใหม่ที่ทั้งครูและนักเรียนยังไม่มีความรู้มากพอ ครูสุมาลีจึงพยายามค้นคว้าข้อมูลใหม่ ๆ เพิ่มเติมให้กับตนเองเพื่อถ่ายทอดสู่แกนนำ เช่นเดียวกับพี่กล้วยที่มักจะนำวิดีโอหรือคลิปความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรแนวตั้งไปให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ พร้อมทั้งให้คำแนะนำและให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

“คำถามชวนคิดจาก... พี่เลี้ยงโครงการที่บอกว่า ต้นตอปัญหามาจากความแห้งแล้ง ดินไม่ดี ถ้าทำเกษตรในรูปแบบเดิมด้วยการซื้ออุปกรณ์เพิ่มจะ ช่วยแก้ปัญหาได้จริงหรือ... ทำให้เด็กๆ มองเห็น ทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าเดิม ”

ร่วมเรียนรู้...สานสัมพันธ์ใน ครอบครัว

ความรู้ด้านการทำเกษตรแนวตั้งที่ได้รับจากพี่เลี้ยงทำให้เด็ก ๆ ตื่นตัวและมีแนวคิดพัฒนาการปลูกผักแนวตั้งให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน ครูสุมาลีจึงคิดที่จะจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับแกนนำทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเชิญปราชญ์จากอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่ทำเกษตรแนวตั้งมาเป็นวิทยากร แต่เมื่อถึงวันอบรมวิทยากรไม่สามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมได้ เพื่อให้เด็ก ๆ เกิดการเรียนรู้และได้สัมผัสจากของจริง ครูและพี่เลี้ยงจึงพาผู้เข้าอบรมไปดูการปลูกผักไร่นาที่โรงเรียนวัดเปรมศรัทธาซึ่งอยู่ในอำเภอเดียวกัน เพื่อนำความรู้กลับมาลงมือปฏิบัติจริงที่โรงเรียน

เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้หญิง ขาดความรู้ และทักษะทั้งงานช่างและงานเกษตร ประกอบกับในภาคปฏิบัติต้องมีการตัดไม้ ขึ้นโครงวัสดุ ซึ่งเด็ก ๆ ไม่มีกำลังพอที่จะดำเนินการเองได้ทั้งหมด จึงพาผู้ปกครองมาร่วมอบรมด้วย...ภาพของความร่วมมือร่วมใจของพ่อลูกที่ช่วยกันต่อเติมรางปลูกผักคนละไม้คนละมือ ก่อนลงมือเตรียมดินเพื่อเพาะปลูก หรือจะมกเขม้นช่วยกันทำปุ๋ยหมักมูลสัตว์แห้ง กลายเป็นสีสันที่ทำให้บรรยากาศในวันนั้นอบอุ่นไปด้วยรอยยิ้มและเสียงหัวเราะอย่างมีความสุข

ไม้ไผ่และขวดพลาสติกถูกนำมาเลื่อยและตัดแต่งเป็นรางแขวนหรือคอนโดมิเนียม เมื่อจุดดินที่เตรียมไว้แล้วก็ใช้ปลูกพืชผัก เช่น ผักบุ้ง ผักกาดขาวลงไปได้ ใช้เวลาในการดูแลรดน้ำให้ปุ๋ยราว 2 - 3 เดือน ขึ้นอยู่กับชนิดของพืช ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตเข้าสู่โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนได้ และด้วยรูปแบบง่าย ๆ เช่นนี้ ยังทำให้เด็กนักเรียนสามารถกลับไปปลูกผักที่บ้านเพื่อเป็นการหารายได้เสริมอีกทางหนึ่ง ถือเป็นความภาคภูมิใจของเด็ก ๆ กลุ่มนี้เป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่เราทำไม่เพียงแต่ทำให้พวกเขามีพืชผักไว้บริโภคในโรงเรียนและชุมชนเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่พวกเขายังสามารถใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทดแทนท่อพีวีซีตามแบบที่ดูจากคลิปวิดีโอได้ และความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานทำให้พวกเขามีต้นทุนในการเพาะปลูกน้อยลง ขณะเดียวกัน การลองผิดลองถูกทำให้พวกเขาได้เทคนิคการปลูกผักแนวตั้งที่เหมาะสมกับพื้นที่ยิ่งขึ้น เช่น การใช้ยางผูกวัสดุที่ใช้ทำคอนโดแทนตะปู เป็นต้น

ดึงดูดนักเรียนให้สนใจวิชา เกษตร

มายบอกว่า ผลผลิตที่ได้หลังจากส่งเข้าโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนแล้ว หากเหลือก็ขายให้กับคนในชุมชนต่อ ด้วยเงินลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์ผักเพียง 20 บาท แต่สามารถขายได้ถึง 150 บาท ทำให้เด็ก ๆ ทุกคนในกลุ่มดีใจมาก นำรายได้นี้เก็บสะสมไว้เป็นกองกลางสำหรับใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการซื้อเมล็ดพันธุ์รอบต่อไป และผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นก็คือ น้อง ๆ หลายคนเริ่มให้ความสนใจ จากเดิมที่ต้องขุดดินทำแปลงผักทั้งร้อนและเหนื่อย เมื่อเปลี่ยนเป็นการปลูกผักแนวตั้ง ทำให้น้อง ๆ สนุกกับกิจกรรมนี้มากขึ้น บางคนอาสาเข้ามาช่วยดูแลผักในคอนโดที่ปลูกไว้ ร่วมเก็บเกี่ยวประสบการณ์ไปด้วยกัน โดยแกนนำทุกคนในกลุ่มก็พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับน้อง ๆ ด้วยความเต็มใจ

“ การปลูกผักช่วยให้
ใจเย็นลงมาก เป็นการฝึก
ความอดทน เพราะกว่า
ผักจะเติบโตต้องใช้เวลา
ต้องคอยดูแลเอาใจใส่...
ขณะเดียวกันก็รู้สึก
ภาคภูมิใจที่ได้ปลูกผัก
เป็นอาหารกลางวันให้
น้องๆ ในโรงเรียน และ
ยังได้นำความรู้กลับไป
ทำต่อที่บ้าน ”

“ตอนนี้ไม่เพียงแค่ปลูกผักในโรงเรียนเท่านั้น เห็นหลังบ้านมีพื้นที่
ว่างอยู่ก็ปลูกผักด้วย ช่วงที่มาโรงเรียนพอกับแม่ก็ช่วยรดน้ำ ส่วนในโรงเรียน
พวกเราก็กินกันไปพูดคุยกับผู้ประกอบการ ขอใช้พื้นที่รอบสนามฟุตบอลที่เคย
ปลูกดอกไม้หรือไม้ประดับเปลี่ยนมาปลูกผักประเภทผักกาดขาว ผักกาด
กวางตุ้ง หรือผักบุ้งแทน โดยให้เหตุผลว่าการปลูกดอกไม้ได้แค่ความสวยงาม
แต่ถ้าปลูกผักเราสามารถนำมาเป็นอาหาร หรือหารายได้เข้าโรงเรียนได้
ซึ่งผู้ประกอบการก็เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ เปิดโอกาสให้เราได้ใช้พื้นที่เต็มที่”
มายอริบาย

ในช่วงท้ายของโครงการ พบว่ามีน้องๆ ผู้ชาย 3 คน ที่กำลังเรียนอยู่ชั้น ม.1
และ ม.2 สนใจเข้ามาร่วมเรียนรู้อย่างจริงจัง และนำกลับไปทำที่บ้านของตนเอง
นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังได้ขยายผลโครงการนี้ให้เป็นโครงการหลักของ
โรงเรียน ด้วยการกำหนดให้นักเรียนทุกชั้นปีต้องปลูกผักแนวตั้ง 1 ชุด แล้ว
มอบให้ครูประจำชั้นช่วยดูแล เพื่อให้ครูทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้
ดังนั้นในช่วงปีแรกของโครงการจึงเหมือนเป็นระยะทดลอง พี่ผักที่ปลูก
จึงมีค่อนข้างจำกัดและไม่แพร่หลายเท่าที่ควร แต่แกนนำและเด็กนักเรียนก็ “เกิด
กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการเกษตรจะทำให้เด็กสามารถ
ยึดเป็นอาชีพที่สุจริต สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเองหลังจากเรียนจบ
หากลงมือปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล
และมีความพอประมาณ เนื่องจากบางคนอาจไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ขณะเดียวกัน
การปลูกพืชเกษตรแบบแนวตั้งยังช่วยจุเงินเศรษฐกิจในครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

คนปลูกผัก...ผักปลูกคน

แต่สิ่งที่ “เติบโต” และ “งอกงาม” นอกเหนือจากผักในแปลงหรือในกระถาง
ไม้ไผ่แล้ว กลับเป็นเด็ก ๆ กลุ่มรักษ์โลกสีเขียวทั้ง 5 คน โดยเฉพาะ ลลิตา สว่าง
หรือ “มาย” ที่บอกว่าคนอย่างเธอเป็นคนใจร้อน ... คงปลูกผักไม่ขึ้น

“การปลูกผักช่วยให้ใจเย็นลงมาก เป็นการฝึกความอดทน เพราะกว่า
ผักจะเติบโตต้องใช้เวลา ต้องคอยดูแลเอาใจใส่ ถ้าเราละเลยผักก็จะตาย
ถ้าเราอยากรับประทานผักที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เราก็ต้องอดทนรออย่าง
ใจเย็น ขณะเดียวกันก็รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ปลูกผักเป็นอาหารกลางวันให้น้องๆ
ในโรงเรียน และยังได้นำความรู้กลับไปทำต่อที่บ้านได้”

สำหรับ วราภรณ์ อำพะสุโร หรือ “กุกโก” บอกว่า นอกจากการปลูกผัก
แล้ว สิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ คือ ได้เรียนรู้เรื่องการทำงาน
โดยแกนนำทุกคนจะแบ่งหน้าที่ทำกิจกรรมตามความถนัด การทำโครงการนี้ทำให้
เธอเกิดความเปลี่ยนแปลงในตนเองคือ เดิมเป็นคนไม่กล้าพูด ขี้อาย ใครถามอะไร
ก็จะไม่ตอบ ยิ้มอย่างเดียว ตอนหลังเมื่อได้ทำโครงการ ได้ลงมือทำเอง
ทุกขั้นตอน ก็ตอบได้ คุยได้ สามารถสอนน้องๆ ได้ จึงรู้สึกภูมิใจมาก และ
ดีใจที่สามารถปรับปรุงตัวเองให้มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น

ส่วน ยวดี อีชะโรจน์ หรือ “มา” บอกว่า จากที่คิดว่า
ผักต้องปลูกในดินเท่านั้น โครงการนี้ทำให้เธอค้นพบแนวทาง
ใหม่ในการปลูกผัก โดยเฉพาะผักแนวตั้งซึ่งเป็นทางเลือกที่
เหมาะสมสำหรับพื้นที่ในโรงเรียนและชุมชน และยังสามารถนำ
ไปปฏิบัติได้จริง เพราะต้นทุนไม่สูงเกินไป สามารถดัดแปลงวัสดุ
ใกล้ตัวให้เป็นที่ปลูกผักได้ เช่น ไม้ไผ่ ขวดพลาสติก ยางรถยนต์
หรือแม้กระทั่งกะละมังเก่าๆ ทุกอย่างเก็บมาใช้ประโยชน์ได้
อย่างมีคุณค่า นอกจากนี้ยังดีใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้น้องๆ
เป็นการฝึกความกล้าให้กับตัวเอง จากที่ค่อนข้างเก็บตัว
เจิบๆ ตอนนี้สามารถพูดเพื่อบอกเล่า หรือแสดงความคิด
เห็นจากสิ่งที่เรียนรู้และจากประสบการณ์จริงได้มากขึ้น
แม้การปลูกผักคอนโดจะเป็นรูปธรรมความสำเร็จ
ของโครงการนี้ แต่ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่มกกว่านั้นซึ่งอาจ
มองไม่เห็น และจับต้องไม่ได้ในวันนี้ นั่นคือการที่เด็กมัธยม
กลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาจากโจทย์ใกล้ๆ ตัว
และที่สำคัญประโยชน์นั้นยังส่งผลถึงคนอื่นๆ ใน
โรงเรียนด้วย...

โรงเรียนวัดบ่อกรรพย์ โครงการปลูกพืชผักเกษตรแนวตั้ง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มรักษ์โลกสีเขียว

เด็กหญิงลลิตา สว่าง
เด็กหญิงวราภรณ์ อำพะสุโร
นางสาวยวดี อีชะโรจน์
นางสาวนุชบากร อีชะโรจน์
เด็กชายวรวิทย์ มะลิวัลย์
ที่ปรึกษาโครงการ: ครูสุมาลี พร้อมมูล

เรียนรู้จาก ความผิดพลาด

กลุ่ม Line The Nature

“ เพราะเคยทำโครงการร่วมกับ “สงขลาฟอรั่ม” มาก่อนหน้านั้น และเล็งเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน มองเห็นว่า “สวนพฤกษศาสตร์” ในโรงเรียนถูกปล่อยทิ้งร้าง จึงคิดพัฒนา “สวนพฤกษศาสตร์” ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพันธุ์ไม้ของโรงเรียนและชุมชน ”

เพราะเคยทำโครงการร่วมกับ “สงขลาฟอรั่ม” มาก่อน น้องๆ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 โรงเรียนวชิราวุธกุล อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่ม Line The Nature ประกอบด้วย นันทวุฒิ แยมชุ่ม หรือ “อู๋ม” ศาสตรา จิตตวาที หรือ “เกมส์” ประพล แซ่ตั้ง หรือ “แจ๊ค” วรพจน์ นันยะมโน หรือ “ป้อม” และศุภกรณ์ เอียดแก้ว หรือ “เฟรม” เล็งเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน มองเห็นว่า “สวนพฤกษศาสตร์” ในโรงเรียนถูกปล่อยทิ้งร้าง จึงคิดพัฒนา “สวนพฤกษศาสตร์” ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพันธุ์ไม้ของโรงเรียนและชุมชน

2 เดือนผ่านไป...ความหวังที่จะพลิกฟื้นสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียนให้กลับมามีชีวิตชีวา และดึงดูดให้นักเรียนและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ตามที่ตั้งใจ ต้องหยุดชะงักลง!

เพราะ “แกนนำ” ไม่สามารถหาแนวร่วมมาช่วยกันขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่กว้างใหญ่แห่งนี้ได้ ลำพังสมาชิกแค่ 5 คน ไม่มีกำลังพอ แม้แต่การถางหญ้าดูแลพืชพรรณเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทั่วถึง

ซ้ำทุกคนยังเป็นคณะกรรมการนักเรียน ต้องทำหน้าที่เป็นแกนนำในโรงเรียน รวมทั้งเป็นตัวแทนโรงเรียนไปร่วมกิจกรรมการแข่งขันต่างๆ จนแทบไม่มีเวลาเหลือทำกิจกรรมพัฒนาสวนพฤกษศาสตร์

“ผ่านไป 2 เดือน ธรรมชาติ เชาวตะ “พีเก้” ที่เลี้ยงโครงการจากสงขลาฟอรั่มเห็นว่างานของพวกเราไม่มีความคืบหน้า พีเก้ก็เข้ามาชวนคิดชวนคุยว่าพวกเราจะไปต่อ หรือจะเปลี่ยนโจทย์” อู๋มเล่าถึงสถานการณ์คับขันจนทำให้พีเก้ต้องเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิด

“สิ่งที่พีเก้แนะนำคือให้เราลองทบทวนเป้าหมายโครงการและศักยภาพของทีม รวมทั้งการวางบทบาทหน้าที่การทำงานของเราทั้งหมด พบว่าพวกเรามีงานเยอะกันทุกคน ทั้งกิจกรรมในโรงเรียนและนอกโรงเรียน แต่เราก็อ้อยากทำโครงการนี้...ก็เลยตัดสินใจทำต่อ”

อุ้มเล่าต่อว่า หลังจากระดมความคิดกับเพื่อนแล้วว่าจะเดินทางไปโครงการ ต่อ แต่พวกเราต้องลดกรอบการทำงานลงเหลือเพียงการทำแปลงผักสาธิตเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงแก่เด็ก ๆ ในโรงเรียน และคนนอกชุมชน จากเป้าหมายที่ใหญ่โตมโหฬาร...ก็เปลี่ยนมาทำสวนผักในโรงเรียนแทน

“ล้มแล้วลุก” บทเรียนจากความผิดพลาด

บทเรียนจากการ “ขาดการวิเคราะห์ศักยภาพตัวเอง” และ “ขาดการวางแผน” ทำให้ทีมต้องปรับรูปแบบการทำงานใหม่ทั้งหมด

“พวกเราต้องเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด ตั้งแต่เรื่องที่จะทำ คุยกันอยู่นาน ก็มาจบตรงที่การทำแปลงเกษตรสาธิต เนื่องจากเราเห็นว่าทุกวันนี้นักสวนครัวมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันก็มีปัญหาเรื่องการใช้สารเคมี แม้หลายครอบครัวมีแนวคิดปลูกผักไว้บริโภคในครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่าย แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องพื้นที่เพาะปลูก และไม่ค่อยมีเวลาดูแล ส่วนเด็ก ๆ แม้จะมีเวลาว่างมากช่วงหลังเลิกเรียน กลับใช้เวลาหมดไปกับสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์” อุ้มเล่าถึงความเป็นมา

โครงการ Line The Nature หรือธรรมชาติแห่งชีวิตจึงเกิดขึ้น โดยตั้งใจใช้พื้นที่ที่อยู่ตรงข้ามกับสวนพฤกษศาสตร์ของโรงเรียนท่าคอนโคปลูกผัก เน้นให้เด็ก ๆ ในโรงเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พร้อมกับตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

นอกจากจะลดพื้นที่การทำงานลงเพื่อให้เหมาะสมกับศักยภาพของทีมทำงานแล้ว ยังดึงเพื่อนจากชมรมนักศึกษาวิชาทหารของโรงเรียนเข้ามาช่วยปรับพื้นที่ และทำแปลงผักแบบคอนโดด้วย โดยใช้วิธีประสานงานผ่านครูที่ปรึกษาชุมชน รวมถึงใช้ความเป็นเพื่อนเข้าไปขอแรงเพื่อน ๆ เพราะเป็นโครงการแรกทำให้ทุกคนในกลุ่ม “ตระหนัก” ถึงความสำคัญของการหาแนวร่วม

เรียนรู้...จากการปฏิบัติจริง

แม้จะมีโจทย์ใหม่ที่ท้าทาย และมีเวลาทำกิจกรรมจำกัด เพียงแค่ 4 เดือน แต่เนื่องจากเวลา 2 เดือนแรกของพวกเขามาหมดไปกับโครงการสวนพฤกษศาสตร์ที่ล่าช้า แก่นนำทั้ง 5 คน จึงต้องเร่งเรียนรู้เรื่องพันธุ์พืชพันธุ์ผักทันที ทั้งศึกษาชนิดพันธุ์ว่าอะไรที่ปลูกง่าย โตไว และจะปลูกอย่างไรให้ได้ผลดี ในที่สุดจึงตัดสินใจปลูกคะน้า ผักกาดกวางตุ้ง และผักบุ้ง เพื่อให้เห็นผลทันตาตามระยะเวลาโครงการที่เหลืออยู่

อุ้มเล่าต่อว่า แม้เวลามีน้อย แต่พวกเราก็ไม่ย่อ พยายามหาข้อมูลทุกอย่าง ทั้งลงไปศึกษาดูงานที่อำเภอบางกล่ำพบว่า มีการใช้วัสดุอีกหลายชนิดที่ใช้สำหรับปลูกพืชเกษตรในพื้นที่จำกัด เช่น ปลูกในยางรถ ตะกร้า ขวด หรือกล่องโฟม แม้วัสดุบางชนิดจะเป็นวัสดุเหลือใช้และมีอยู่แล้ว เช่น กล่องโฟม แต่ต้องใช้ดินผสมที่ร่วนซุยขึ้นกว่าดินธรรมดา ซึ่งซื้อก็หายากและมีราคาแพง ยิ่งเมื่อคำนวณต้นทุนแต่ละชนิดแล้วก็ยิ่งแพงขึ้นไปอีก โดยตอนแรกตั้งใจจะใช้ท่อพีวีซีทำคอนโดตามที่ได้ศึกษาเรียนรู้มา แต่เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบก็พบว่าการใช้ท่อพีวีซีมีงบประมาณสูงมาก จึงหันมาใช้ไม้ไผ่แทน โดยชวนกันไปซื้อไม้ไผ่ที่อำเภอจะนะในช่วงวันเสาร์ซึ่งเป็นแหล่งขายไม้ไผ่แห่งหนึ่งของจังหวัด

“ तरहมากครับกว่าจะได้ไม้ไผ่ราคาถูก เพราะกว่าจะเลิกเรียนลูกเสือก็ 3 โมงเย็น กว่าจะไปถึงพื้นที่ก็ 5 โมงเย็นแล้ว ถนนหนทางก็ไม่ค่อยดี เพราะช่วงนั้นมีการทำถนนอยู่ ทำให้สายท่อน้ำมันเบรคในรถหลุด จนน้ำมันเบรคแห้งขับเร็วไม่ได้ พอเข้าไปถึงซื้อไม้ไผ่ลำละ 20 บาท ตัดแบ่งแต่ละลำให้มีขนาดความยาว 2 เมตร ได้ประมาณ 3 - 4 ท่อน พวกเราช่วย

กันตัดได้แค่ 18 ท่อน ก็ต้องรีบกลับออกมาว่าจะถึงโรงเรียนก็ราว 3 ทุ่ม...นี่ถือเป็นบททดสอบความตั้งใจของพวกเราได้ในระดับหนึ่ง”

เรียนรู้และปรับตัว...เพื่อการทำงานเป็นทีม

แม้จะตั้งธงไว้ว่าต้องทำโครงการต่อ... แต่กว่าการทำงานจะเข้าที่เข้าทาง ดึงเพื่อนทั้งในกลุ่มและนอกกลุ่มมาช่วยงานได้นั้น หนุุ่ม ๆ ทั้ง 5 ก็ต้องประสบปัญหาจนแทบล้มโครงการอีกครั้ง แม้จะมีแกนนำหลักถึง 5 คน แต่คนที่กล้าคิด กล้าตัดสินใจมีเพียงอุ้มเท่านั้น เมื่องานไม่บรรลุตามเป้าหมาย กิจกรรมไม่คืบหน้า อุ้มจึงมักจะต่อว่าเพื่อนแรง ๆ ขณะที่เพื่อนอีก 4 คนที่เหลือก็ยังไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ ต้องรอคำสั่งจากอุ้ม ไม่สามารถตัดสินใจดำเนินการได้

เมื่อผนวกกับงานโรงเรียนด้านอื่น ๆ ที่ต้องรับผิดชอบทั้งในฐานะนักเรียน และคณะกรรมการนักเรียนด้วยแล้ว ทำให้การ

“ พวกเขาได้เรียนรู้กระบวนการทำงานที่ทุกคนต้องร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเอง เพื่อให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่การรอรับคำสั่งแล้วปฏิบัติตาม ซึ่งจะทำให้งานไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ”

“ บทเรียนจากการทำโครงการครั้งนี้ทำให้ฉันยอมรับเพื่อนๆ เข้ามามีบทบาทในการทำงานมากขึ้น ทั้งยังยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน...และยังเปิดใจให้เพื่อนมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ขณะเดียวกันเพื่อนๆ ก็เริ่มปรับตัวเข้ามามีส่วนร่วมหยิบจับงาน แสดงความคิดเห็น ไม่ปล่อยให้ฉันคิดคนเดียวแล้วสั่งการแบบเผด็จการเหมือนที่ผ่านมา ”

ทำโครงการหยุดชะงักเป็นช่วง ๆ ทั้งพี่เก้และอาจารย์ชาติรี ทักษินยานต์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการต้องเข้าไปช่วยกระตุ้นบ่อยครั้ง ทำให้งานค่อย ๆ เดินหน้าไปที่ละขั้นทีละตอนอย่างช้า ๆ

พี่เก้ในฐานะพี่เลี้ยงโครงการยอมรับว่า เธอต้องกระตุ้นเด็กๆ กลุ่มนี้ร่วม 10 ครั้ง และทุกครั้งทีจะไปจะนำคลิปหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการปลูกผักคอนโดไปให้เด็ก ๆ ดู พร้อมทั้งให้คำแนะนำ เพื่อให้เด็กคิดวางแผนต่อว่า จะพัฒนาโครงการต่อไปอย่างไร และพัฒนาได้แค่ไหน พูดในเชิงบวกเพื่อให้เด็ก ๆ เกิดกำลังใจและมีแรงฮึดสู้อีกครั้ง

ส่วนอาจารย์ชาติรีบอกว่า ด้วยระยะเวลาทำโครงการที่มีอยู่อย่างจำกัด อาจารย์จึงต้องเรียกแกนนำกลุ่มมาพูดคุย เด็ก ๆ ก็จะสะท้อนปัญหาว่าต้องเรียนไปพร้อม ๆ กับการทำงานทุกอย่าง จนรู้สึกท้อในบางครั้ง และไม่มีเวลาทุ่มเทเต็มที่กับการทำโครงการ ขณะเดียวกันยังเจอเรื่องความร่วมมือของเพื่อนในกลุ่มที่บางครั้งตกลงกันเรียบร้อยแล้ว แต่พอถึงเวลาทำจริง ปรากฏว่ามาไม่ครบทีม บางคนมาช้า ก็ต้องเปลี่ยนไปทำวันอื่นแทน

“ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนคือ ในการทำงานแม้จะมีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนว่าใครรับผิดชอบทำอะไร ใครรดน้ำให้ปุ๋ย แต่พอถึงเวลารดน้ำ คนรดน้ำก็ไม่ค่อยทำงาน ผักจึงไม่ค่อยโต ต้องมานั่งวางแผนปรึกษากับครูเกษตร เพราะแผนงานได้วางไว้แล้ว แต่ไม่มีการปฏิบัติตาม สุดท้ายฉันกับป้อมต้องมาช่วยกันรดน้ำตอนเย็นแทนเพื่อนที่ได้รับมอบหมายตั้งแต่แรก และวางแผนแบ่งงานใหม่ ดึงเฉพาะแกนนำที่สนใจจริง ๆ 4 คน มาช่วยกันทำงานอย่างจริงจังช่วงหลังเลิกเรียนหรือวันหยุดในเดือนสุดท้ายของการทำโครงการ”

บทเรียนจากการทำโครงการครั้งนี้ทำให้ฉันยอมรับเพื่อนๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการทำงานมากขึ้น ทั้งยังยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน โดยเฉพาะป้อมที่มีความรู้ด้านการเกษตรมากกว่าทุกคนในกลุ่ม และยังเปิดใจให้เพื่อนมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจบนพื้นฐานที่ตรงกัน ขณะเดียวกันเพื่อนๆ ก็เริ่มปรับตัวเข้ามามีส่วนร่วมหยิบจับงาน แสดงความคิดเห็น ไม่ปล่อยให้ฉันคิดคนเดียวแล้วสั่งการแบบเผด็จการเหมือนที่ผ่านมา จนในที่สุดคอนโดผักที่ล้มลุกคลุกคลานก็เติบโตได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

ไม่ถึงจุดหมาย แต่ได้เรียนรู้

แม้ว่าสุดท้ายโครงการของพวกเขาจะไม่ถึงเป้าหมายที่วางไว้ นั่นคือทำแปลงปลูกผักในโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง แต่แกนนำทุกคนก็มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม นำโรงเรียนและชุมชนมาใช้เป็นโจทย์ในการพัฒนา ที่สำคัญคือทำให้พวกเขาได้เรียนรู้กระบวนการทำงานที่ทุกคนต้องร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ยอมรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่การรอรับคำสั่งแล้วปฏิบัติตาม ซึ่งจะทำให้งานไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และโครงการนี้ยังช่วยจุดประกายให้มีการขับเคลื่อนเรื่องการทำเกษตรแนวตั้งในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการตื่นตัวของคณะครูและนักเรียนในการทำกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

โดยเฉพาะฉันในฐานะหัวหน้าทีมที่มีบทบาทในการวางแผนและดูแลการเงินแล้วว่า การทำโครงการนี้ ทำให้รู้ว่าตนเองยังเป็นผู้หน้าที่ไม่ดี ค่อนข้างเผด็จการ พอเพื่อนไม่ทำตามคำสั่งก็จะต่อว่าอย่างรุนแรง จึงถูกเพื่อนๆ ทอดทิ้งหลายครั้ง

“เราเลยต้องมานั่งทำงานเองเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งรู้สึกเหนื่อยมาก ทำให้โครงการไม่เดินไปตามเป้าหมาย ช่วงหลังจึงค่อย ๆ ปรับตัว มีการกระจายงานให้เพื่อน รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่ม เปิดโอกาสให้คนอื่นเข้ามาช่วยคิด ร่วมทำมากขึ้น งานจึงคืบหน้า”

เกมส์ที่ดูแลงานเอกสาร วิเคราะห์ตัวเองอย่างชัดเจนว่า ปัญหาของเกมส์คืออยู่คนละห้องกับเพื่อน ทำให้เวลาว่างไม่ตรงกัน และฉันก็มักจะบอกกะทันหันว่าต้องทำอะไร จึงจัดสรรเวลาช่วยเพื่อนไม่ค่อยได้ ส่วนเวลาทำงานบางครั้งก็เถียงกันบ้าง โดยเฉพาะกับฉันที่เป็นคนจริงจัง อารมณ์ร้อน มักจะด่าเพื่อนๆ เมื่อไม่ได้ตั้งใจ เราก็จะเถียงหรือด่ากลับ ผลัดกันแพ้ ผลัดกันชนะ แต่ไม่ได้รู้สึกโกรธ เหมือนได้ระบายความในใจต่อกันมากกว่า ใช้เวลาเย็นคิดทบทวนสักพักก็จะทำงานกันต่อ รู้จักการให้อภัยกัน และได้เรียนรู้เรื่องงานเอกสารจากที่ทำไม่เป็นเลยก็เริ่มทำได้

ด้านเจ้านั้น เพื่อน ๆ บอกว่า ปกติเป็นคนไม่ค่อยพูด เพื่อน ๆ เลยมอบหมายงานด้านสื่อสารโครงการ แจ็คจึงต้องพัฒนาตัวเองให้สมกับที่เพื่อนไว้วางใจ

“เดิมเป็นคนไม่พูด ไม่แสดงความคิดเห็นในกลุ่ม รู้สึกว่าช่วยเพื่อนได้ไม่เต็มที่จนรู้สึกผิด พอทำโครงการได้ระยะหนึ่งจำเป็นต้องพัฒนาตัวเอง ต้องเสนอความคิดเห็นเวลาประชุมหรือคุยงาน ทำให้เริ่มพูดได้ มีปฏิริยาโต้ตอบกับเพื่อน และรู้จักแยกแยะเวลา ช่วยเหลือเพื่อนในการทำงานมากขึ้น”

แม้จะล้มลุกคลุกคลานกับการทำโครงการมาโดยตลอด แต่หนุ่ม ๆ ทั้ง 5 ก็ไม่ท้อ ทุกคนพยายาม “ต่อสู้” กับ “ใจ” ของตนเอง จนได้เรียนรู้ว่า...

“ความสำเร็จ” ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากมือของคน ๆ เดียว แต่เกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด และร่วมทำของทีมงานทุกคน...

โรงเรียนวชิราวุธ โครงการธรรมชาติแห่งชีวิต กลุ่ม Line The Nature

นายณัฐวุฒิ แยมชุม
นายศาสตรา จิตตวาที
นายประพล แซ่ตั้ง
นายวรพจน์ นันยะมโน
นายศุภกรณ์ เอียดแก้ว

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ชาติรี ทักษินยานต์

เพราะ...ชายหาด คือชีวิต

กลุ่มหาดเพื่อชีวิต

“ เป็นปกติของเด็กโรงเรียนมหาวิทยาลัยราวุธ ที่เวลาเบื่อๆ เซ็งๆ ก็จะมาระบายกับหาด มาเดินเล่น มาตะโกน มาปลดปล่อย ตอนนั้นเราเห็นว่าการนำบิกบีแบ็กมากันไว้ เพื่อไม่ให้ชายหาดถูกกัดเซาะ แต่ก็ไม่ได้สนใจอะไร ความสนใจของเราเกิดขึ้นเนื่องจาก ต้องทำโครงการวิทยาศาสตร์ ก็คิดว่าอยากจะนำประเด็นนี้มาทำต่อ เพราะเห็นว่า หาดสวยๆ มันเสียหายจริง อยากรู้คำตอบ และอยากทำให้หาดกลับมาเหมือนเดิม ”

“หาด” ทรัพยากรที่อยู่คู่สงขลามาช้านาน

และคนสงขลา...ก็ใช้สอยหาดสวยมาช้านานเช่นกัน

กระทั่งวันที่การเปลี่ยนแปลงมาเยือน...การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจากการที่ คนพยายามเข้าไปทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เรียกว่า “พัฒนา”

และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างช้าๆ เจียบๆ...ก็ส่งผลถึงหาดสมิหลา เมื่อไม่กี่ปีมานี้

คลื่นที่เคยซัดกระหน่ำเข้าตัวหาดอย่างแผ่วเบา ก็ถาโถมรุนแรงเพิ่มขึ้น หัวหาด ที่ชุมชนเก่าแก่วัดเคยหาปูหาปลาได้อย่างปกติก็เกิดเป็นแผ่นดินงอก...และผืนดิน ที่งอกขึ้นใหม่ก็นำไปสู่ความขัดแย้งของคนในชุมชนที่พยายามแสดงตัวเพื่อเข้าไป ยึดครองแผ่นดินผืนนั้น

ขณะที่ทรายสวยๆ บริเวณหาดก็ค่อยๆ หายไป กลายเป็นเลนโคลน...

ความทรงจำบนหาดทราย

“หาด” ในความหมายของหลาย ๆ คนอาจแตกต่างกัน บ้างเห็นเป็นเพียง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ บ้างมองว่าหาดคือทรัพยากรธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ หวงแหน บ้างอาจเห็นเป็น “ทุน” ของการทำธุรกิจ และก็มีไม่น้อยที่เห็น “หาด” เป็นเพียงแค่หาดทรายธรรมดาๆ แต่สำหรับ อลิสา บินดุสะ หรือ “ฝน” หาดใน ความคิดของเธอคือ “ความทรงจำ”

“พ่อเคยพามาเที่ยวที่นี่ตั้งแต่ตอนเด็ก ๆ แล้วก็ได้มาอีกเลย...จำได้ว่า ตอนนั้นหาดสวยมาก” ฝนเล่าย้อนไปในช่วงที่เธอและพ่อเดินทางมายังหาดสมิหลา

กระทั่งฝนกลับมาเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในตัวเมืองสงขลา และมีโอกาส ไปเดินเล่นที่หาดสมิหลาอีกครั้ง คำถามที่เกิดขึ้นในใจคือ “เกิดอะไรขึ้นกับ หาดทรายแห่งนี้”

“ก่อนจะเขียนโครงการ...
ทีมพากันสำรวจพื้นที่
ชายหาดอีกครั้งเพื่อ
เก็บข้อมูลสำหรับเขียน
ข้อเสนอโครงการ พบว่า
หาดสมิหลามีความเสียหาย
เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งยังส่งผล
ต่อการท่องเที่ยวและการใช้
ประโยชน์ของประชาชนทั่วไป
ในขณะที่ชาวบ้านบางส่วน
ยังไม่รับรู้ผลเสียของ
การสูญเสียชายหาด”

ฝนเริ่มต้นค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตัวเอง...แต่ก็ไม่ได้คำตอบมากนัก จนกระทั่งได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในทีมหาดเพื่อชีวิต หรือ Beach for life ที่มี อภิศักดิ์ ทศนี้ หรือ “น้ำนิง” เป็นแกนนำกลุ่มที่สนใจเรื่องการพังทลายของหาดสมิหลา มาตั้งแต่ปี 2555 สิ่งที่น่าสนใจคือ “ความเปลี่ยนแปลง” ของหาดทราย

“ได้ยินเรื่องราวความสวยงามของหาดสมิหลามานานมากแล้ว แต่พอได้มาเห็นจริงๆ ภาพที่เห็นมันคนละเรื่องกันเลย มีทั้งขยะ หาดก็สั้น น้ำก็ไม่ใส แถมยังมีกลิ่นเหม็นอีกต่างหาก” น้ำนิงบอก พอต้องทำโครงการวิทยาศาสตร์ จึงคิดว่าจะลองทำเรื่องความเปลี่ยนแปลงของหาดสมิหลาดู เพราะตอนนั้นกำลังจะเข้าแข่งขันโครงการนักวิทยาศาสตร์รุ่นเยาว์ระดับนานาชาติอยู่พอดี เลยชักชวน วิภูสิทธิ์ จันทรทอง หรือ “จอม” ที่เรียนวิทยาศาสตร์เก่งมากมาช่วยงาน เพราะการจะหาคำตอบเรื่องความเปลี่ยนแปลงบนหาดทรายจำเป็นต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วย

เพียงแค่นี้จะทำเป็นโครงการเล็กๆ

อาศัยความทรงจำจากการสังเกต ตลอดระยะเวลากว่า 1 ปีที่น้ำนิงมาเดินเล่นบนหาดทรายที่ยาวกว่า 7.5 กิโลเมตร กลายเป็น “ต้นทุน” ที่ดีในการทำงาน เพราะสิ่งที่มองเห็นคือสิ่งแปลกปลอมที่เรียกว่า “บักแบ็ก” ที่หน่วยงานท้องถิ่นนำมาวางเรียงเป็นแนวยาวตามชายหาดเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

“เป็นปกติของเด็กโรงเรียนมหาวิทยาลัยที่เวลาเบื่อๆ เซ็งๆ ก็จะมาบ่นกับหาด มาเดินเล่น มาตะโกน มาปลดปล่อย ซึ่งตอนนั้นเราก็เห็นว่ามีการนำบักแบ็กมากันไว้มากเกินไปเพื่อไม่ให้ชายหาดถูกกัดเซาะ แต่เราก็ไม่ได้สนใจอะไร ความสนใจของเราเกิดขึ้นเนื่องจากต้องทำโครงการวิทยาศาสตร์เพื่อเข้าแข่งขันวิทยาศาสตร์รุ่นเยาว์ ก็คิดว่าอยากจะนำประเด็นนี้มาทำต่อ เพราะเห็นว่าหาดสวยๆ มันเสียหายจริง อยากรู้คำตอบ และอยากทำให้หาดกลับมาเหมือนเดิม”

และเนื่องจากน้ำนิงเป็นหนึ่งในแกนนำชมรมนักวิจัยน้อยของโรงเรียนมหาวิทยาลัย จึงนำ “ความฝัน” และ “ความอยาก” ไปพูดคุยกับเพื่อนๆ และน้องๆ ในชมรม ประกอบกับ อาจารย์สมจิตร ผอมแซ่ อาจารย์ประจำชมรมนักวิจัยน้อยแจ้งว่าทางสงขลาฟอรั่มมีโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนทำโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง น้ำนิงและสมาชิกในชมรมจึงให้ความสนใจและช่วยกันเขียนโครงการศึกษาปัญหาชายหาดของคนในท้องถิ่นขึ้นมา โดยเริ่มตั้งแต่ชุมชนเก่าแก่อายุ ๓๐ ปีจนถึงหาดสมิหลา เรียกได้ว่าตั้งแต่หัวหาดยันท้ายหาดเลยทีเดียว

“ก็ลองเขียนขึ้นมาก่อน แต่คิดว่าโครงการไม่น่าจะผ่าน เพราะตอนนั้นคิดจะทำแค่โครงการเล็กๆ ก็พอ ทำเท่าที่กำลังของเรายทำได้”

แต่ก่อนจะเขียนโครงการ ทั้งน้ำนิง จอม และทีมพากันสำรวจพื้นที่ชายหาดอีกครั้งเพื่อเก็บข้อมูลสำหรับเขียนข้อเสนอโครงการ ซึ่งก็ทำให้พบว่าหาดสงขลาที่มีความเสียหายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งยังส่งผลต่อการท่องเที่ยวและ

การใช้ประโยชน์ของประชาชนทั่วไป ในขณะที่ชาวบ้านบางส่วนยังไม่รับรู้ผลเสียของการสูญเสียชายหาด

สำหรับสมาชิกคนอื่นที่เข้ามาสมทบในภายหลังประกอบด้วย กิตติศักดิ์ สุวรรณาน หรือ “เต๋า” พุฒิพงศ์ เพชรรัตน์ หรือ “บัก” และน้องสุดท้อง อนุภากร สีดำ หรือ “ขลุ่ย” ซึ่งทั้งหมดเรียนอยู่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ

แต่เนื่องจากเป็นการทำงานร่วมกันเป็นครั้งแรก พวกเขาจึงยังไม่เห็นความถนัดของแต่ละคน แต่น้ำนิงก็เชื่อว่าทุกคนสามารถฝึกฝนกันได้ จึงให้แต่ละคนสมัครใจเองคือใช้ระบบทำตามที่ตัวเองอยากทำ ถ้าไม่ถนัดก็เปลี่ยนได้

“เติมความรู้” ให้ทีม

เพราะโครงการของ Beach for life เป็นเรื่องของการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหาดผ่านข้อมูลและความรู้ เมื่อได้ทีมครบ กิจกรรมแรกคือการ “เติมความรู้” ของสมาชิกในทีมและคนในชมรม

“เราต้องให้ความรู้ตัวเองก่อน จึงจะสามารถนำความรู้ไปสอนคนอื่นได้ ในตอนแรก Beach for life ทำงานกันแค่ 5 คนเท่านั้น แต่เห็นว่าลำพังคนแค่นี้อาจสร้างความเปลี่ยนแปลงอะไรได้ไม่มากนัก จึงหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาขอทำค่ายเยาวชนแกนนำ Beach for life และให้ทุกคนที่เป็นอาสาสมัครมาเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน”

สำหรับกิจกรรมเติมความรู้ทางแกนนำได้เชิญ รศ.ดร. สมบูรณ์ พรพิเนตรพงศ์ หรือ “อาจารย์สมบูรณ์” ผู้เชี่ยวชาญเรื่องหาดทราย และเคยต่อสู้เรื่องหาดสมิหลามายาวนานมาเป็น

วิทยากรให้ความรู้ ซึ่งค่ายนั้นนอกจากจะให้ความรู้เรื่องหาดแล้ว น้ำนิงยังต้องการที่จะขยายสมาชิกของ Beach for life เพิ่มอีก 50 คน เพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครในการลงมือทำกิจกรรมพัฒนาชายหาด

การขยายผลแบบปากต่อปากทำให้เด็ก ๆ สนใจเข้าร่วมโครงการมากขึ้น ทั้งการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายกลุ่มสร้างสรรค์ Creative Center ของโรงเรียน การประกาศเสียงตามสาย การประชาสัมพันธ์หน้าเสาธง และการติดต่อสื่อสารทาง Facebook ทำให้ชาวการรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการไปไกลทั้งเมืองสงขลาและไต่ดังจนถึงขนาดได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน

และการรับสมัครสมาชิกเพิ่มทำให้ อลิสา บินดูล๊ะ หรือ “ฝน” ซึ่งสงสัยมานานว่าหาดสงขลาเปลี่ยนแปลงได้อย่างไรก็เข้ามาเป็น 1 ในทีม

“เราเห็นหาดทุกวัน...หาดก็เหมือนกับบ้านที่สองของพวกเขา ถ้าเราไม่ช่วยกันดูแล แล้วใครจะดูแล” นี่เป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้ฝนตัดสินใจเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ Beach for life

หลังเติมเต็มความรู้เรื่องหาดแล้ว กลุ่ม Beach for life เริ่มปฏิบัติการ “ปกป้องหาด” ด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม 700 ชุด เพื่อสำรวจว่าคนสงขลาว่ามีความรู้เรื่องชายหาดสงขลาอย่างน้อยแค่ไหน

แต่ “ความยาก” กลับไม่ได้อยู่ที่การออกแบบชุดคำถาม เพราะทีมใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ที่ตนเองถนัด บวกกับความรู้จากค่ายมาออกแบบชุดคำถาม

“ความยากคือ ชาวบ้านไม่สนใจ ไม่ให้ความร่วมมือ บางคนไล่พวกเราด้วยซ้ำ แต่พวกเราทำทุกวิถีทางเพื่อให้งานสำเร็จ ลุล่วง ถึงขนาดอ่านแบบสอบถามให้ชาวบ้านตอบทีละคำถามกันก็มี” น้ำนิงบอกเล่าความรู้สึกขณะนั้น

ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม ทำให้รู้ว่าคนสงขลาไม่มีความรู้หรือความตระหนักถึง “คุณค่า” ของหาดเลย โจทย์ต่อมาคือพวกเขาต้องร่วมกันออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับคนสงขลา

“เราเปิด Page Beach for life และช่วยกันจัดนิทรรศการ มีบอร์ดความรู้ โดยนำไปจัดแสดงที่ถนนคนเดินทุก ๆ วันเสาร์ ปกติถ้าไม่ได้ผล มีคนมาดูก็จริง แต่ก็ดูแบบผ่าน ๆ รับรู้เฉย ๆ มีเอกสารให้เข้าไปดูใน page แต่ก็ไม่มีใครมาดูเลย เลยท้อคิดว่า จะปิดโครงการดีไหม” จอมกล่าว

คิดใหม่...ทำใหม่

ถึงจะท้อ...แต่ก็ยังไม่ถอย ทีม Beach for life ยังคงหาแนวทางเพื่อสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งมีโอกาสได้พบกับ “ชมรมต้นคิด” ซึ่งเรียนโรงเรียนเดียวกันโดยบังเอิญในงานแข่งขันการทำหนังสือเล่มเล็กของโรงเรียน

และ “หนังสือเล่มเล็ก” นั้นเองที่จุดประกายให้ Beach for life กลับมาพัฒนา “สื่อ” เพื่อใช้สร้างความเข้าใจใหม่อีกครั้ง

กระบวนการผลิตชุดความรู้ผ่านหนังสือเล่มเล็กของทีม Beach for life ดำเนินการในลักษณะเช่นเดิม กล่าวคือเมื่อไม่รู้ ก็ไปหา “ผู้รู้” มาสอน มาอบรม ซึ่งในครั้งนี้ได้ประสานงาน “ครูสอนศิลปะ” ในโรงเรียนและเพื่อนๆ จาก “ชมรมต้นคิด” มาเป็นวิทยากร

สำหรับกลุ่มเป้าหมายของผู้รับการอบรมในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเด็กกลุ่มเดิม ขณะที่อีกส่วนเปิดรับอาสาสมัครที่มี “ใจ” ช่วยงานด้านการปกป้องหาด โดยมีค่าใช้จ่ายวัสดุอุปกรณ์คนละ 150 บาท

“เราประกาศตาม Page เสียตามสาย บอกว่าผู้ที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมจะมีค่าใช้จ่ายคนละ 150 บาท....ตอนแรกคิดว่าคนจะน้อยแต่พอถึงเวลามีคนมาร่วม 30 คน” จอมเล่า

ในค่าย “หนังสือเล่มเล็ก” กิจกรรมเริ่มจากการบรรยายคุณค่า ความสำคัญของหาดทรายที่มีต่อคนสงขลา โดยอาจารย์สมบุญ กิจกรรมต่อมาคือพาลงพื้นที่ และเริ่มต้นเรียนวาดภาพโดยใช้ “ห้องเรียนสามห้อง” คือ แก้วเส้ง เป็นจุดเริ่มต้นของการกีดเซาะ หาดขลาดที่ค้นเป็นที่ยาวกระสอบทราย และสุดท้ายแหลมสนอ่อนเป็นที่สร้างเขื่อนและทรายไปกองรวมกัน

จากนั้นทั้งหมดก็ช่วยกันวางคอนเซ็ปต์หนังสือ แล้วกลับมานำเสนอ โดยผูกเป็นเรื่องราว ในที่สุดก็ได้มา 5 เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องราวของชายหาดสมิหลาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของหาด การสร้างเขื่อน การกีดเซาะชายฝั่ง และชีวิตของชาวสงขลาที่มีความเกี่ยวข้องกับหาดสมิหลา

“ที่เลือกทั้ง 5 เรื่องนี้เพราะเป็นเรื่องที่คนควรจะรู้ อย่างการเดินทางของเม็ดทรายก็เป็นเรื่องราวของทรายว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร เรื่องที่สองหลงลืมเป็นเรื่องของคนสงขลาที่เพิกเฉยต่อชายหาดที่ตนอาศัยและเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงการดำเนินชีวิต เรื่องที่สามหาดทรายหายไปไหน หาดที่เคยยาว ตอนนี้เกิดอะไรขึ้น เป็นเรื่องราวที่ทำให้คนสงขลาได้รับรู้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น เรื่องที่สี่

ณ ชุมชนแก้วเส้ง เรื่องเล่าของหาด 7.8 กิโลเมตร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และสุดท้ายชุมชนชีวิต เรื่องราวของคนสงขลาที่อาศัยอยู่บริเวณหาดสมิหลา” น้าเน้งบอกเล่าแนวคิดของหนังสือเล่มเล็ก

เมื่อได้หนังสือเล่มเล็กแล้ว น้าเน้งก็ไม่รอช้าลงไปประสานกับประธานชุมชน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี และได้ขอใช้พื้นที่ที่ชาวบ้านทอดวน ตากเรือ เล่าหนังสือเล่มเล็กให้เด็กๆ ฟัง

“วันนั้นมีสองกิจกรรมคือเล่านิทาน และพาลงพื้นที่จริง อย่างเราเล่าเรื่องสิ่งมีชีวิตเราก็พาไปจุดจริง ๆ ว่ามีไหม ถ้ามีก็จดไว้ ถ้าไม่มีเป็นเพราะอะไร อ่านจากหนังสือก่อนแล้วจึงพาไปดู ตอนแรกยังไม่ค่อยมีเด็กมาฟังเท่าไร ถ้าไม่มีขนมให้ก็ไม่มา แต่หลัง ๆ เด็กร้องอยากเจอพวกเราอีก” น้าเน้งเล่าด้วยความประทับใจ

ผลก็คือประสบความสำเร็จ มีคนติดตาม Page Beach for life เพิ่มขึ้น แต่นั่นยังไม่สำคัญเท่ามีคนสนใจนำแนวคิดดังกล่าวไปขยายผลต่อ มีเนิร์สเซอร์สนใจมาขอให้ถ่ายเอกสารหนังสือเล่มเล็ก เพื่อที่จะนำไปเล่าให้เด็กๆ ฟัง

ตลอดเวลาที่เด็กๆ จาก Beach for life พยายามสร้างความเข้าใจ เรื่องการกีดเซาะชายฝั่งให้คนสงขลาได้รับรู้ว่าจริง ๆ แล้วตัวการที่ทำให้เกิดการกีดเซาะชายฝั่งตลอดระยะทางเกือบ 3 กิโลเมตร (แก้วเส้ง - ขลาดทัศน์) เกิดจากโครงสร้างแข็ง กระสอบทราย เขื่อนตัว T ซึ่งเด็กกลุ่มนี้พยายามนำข้อมูลต่างๆ และบทเรียนที่เกิดขึ้นกับหาดสงขลา มาเสนอ แต่บางคนก็ไม่เชื่อ ไม่รับฟัง หรือถึงรู้ก็ยังคงเฉยๆ

น้าเน้งและเพื่อนกลุ่ม Beach for life เล่าว่า ถึงโครงการจะสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ แต่พวกเขาไม่ได้ต้องการแค่ให้คนสงขลา มีความรู้เรื่องหาดเท่านั้น แต่อยากให้เปลี่ยนที่ “ใจ” ของคนสงขลา แทนที่จะคิดว่าหาดสงขลาเป็นแค่หาดธรรมดาๆ แต่อยากให้รู้ว่าคนสงขลาต้องหันกลับไปดูแลหาดสงขลาบ้าง อย่างน้อยติดตามข่าวสารหรือเข้ามาร่วมรับฟังบ้างก็ยังดี ทั้งนี้เป้าหมายสูงสุดของพวกเราคือการไม่มีโครงสร้างแข็งอยู่บนหาด และหาดสงขลา มีความสวยงามเหมือนครั้งที่พวกเขาเคยเห็นตั้งแต่เด็ก

หายทราย...ทำให้เราเป็นพลเมืองที่ดี

เรื่องราวที่เกิดขึ้นตลอดการเดินทางของกลุ่ม Beach for life ทำให้เด็กๆ เติบโตขึ้น พร้อมทั้งได้เรียนรู้ปัญหา ระหว่างทาง ความผูกพันกับสถานที่ นั่นคือหาดสงขลาที่พวกเขาอยู่อาศัยมาตั้งแต่เกิด ทำให้รักและไม่อยากให้ภาพที่พวกเขาเคยเห็นถูกทำลายไป ทั้งหมดนี้ทำให้พวกเขาเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด

จอมบอกว่า เขารู้สึกว่าตนเองมีความรับผิดชอบมากขึ้น และมีน้ำใจที่จะช่วยเหลืองานของเพื่อน ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่หน้าที่ตนเองก็ตาม ถึงขนาดที่เพื่อน ๆ ตั้งฉายาให้ว่า “พ่อพระ”

ส่วนน้าเน้งที่แต่ก่อนเป็นคนที่ไม่ยอมรับฟังความเห็นใครเลย คิดว่าตนเองสามารถทำงานคนเดียวได้หมด เพราะยึดความคิดตนเองเป็นหลัก ก็สามารถไว้วางใจคนอื่นมากขึ้น ทำให้งานสำเร็จไปได้ด้วยดี จากการร่วมมือกันทำของเพื่อน

ในขณะที่ฝน ปิ๊ก และเต๋า ก็ค้นพบความสามารถของตัวเองจากการทำโครงการนี้ เช่น การทำงานเป็นทีม ใส่ใจความรู้สึกของเพื่อนในกลุ่ม หากมีการน้อยใจกันก็จะพูดจาปรับความเข้าใจและเชื่อมความสัมพันธ์ให้กลับมาดีเหมือนเดิม และที่เห็นได้ชัดคือทุกคนล้วนมีบทบาทและนำศักยภาพของตนเองมาใช้ประโยชน์ในทุกสถานการณ์ เช่น จอมเองที่มีความละเอียดรอบคอบก็นำมาจัดการเรื่องการเงิน เต๋ามองเห็นตนเองว่ามีฝีมือในการถ่ายภาพ ขณะที่ขลุ่ยมีความนอบน้อมก็ทำหน้าที่บริการ

ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงแค่เด็กวัยรุ่นธรรมดาๆ ในโรงเรียนมหาวชิราวุธ แต่เด็กกลุ่มนี้ก็เห็นความสำคัญของพื้นที่ที่ตนเองผูกพัน อยากเป็นส่วนหนึ่งในการปกป้องชายหาด ในวิถีทางที่พวกเขาพอจะทำได้ แต่สองมือของเด็กๆ กลุ่ม Beach for life อาจไม่เพียงพอที่จะต่อสู้กับเรื่องใหญ่ แม้จะได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ใจดีอย่างสงขลาฟอรั่ม และมูลนิธิสยามกัมมาจลที่คอยผลักดันและให้คำแนะนำ แต่เด็กๆ หวังว่าคนสงขลาจะลุกขึ้นมาตระหนักรู้ และเห็นคุณค่าของหาดมากขึ้น เพื่อรักษาความสวยงามนี้ให้อยู่คู่กับคนสงขลาตลอดไป

โรงเรียนมหาวชิราวุธ โครงการศึกษาปัญหาชายหาดของคนในท้องถิ่น กลุ่มหาดเพื่อชีวิต

นายอภิศักดิ์ ทศนี้

นายกิตติศักดิ์ สุวรรณาน

นายวิภูสิทธิ์ จันทร์ทอง

นายพุดิพงษ์ เพชรรัตน์

เด็กชายอนนกร สีดำ

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์สมจิตร ผอมแข่ง

“สงขลา” บ้านเรา

ภาพเล่าเรื่อง... เมืองสงขลา

กลุ่มชมรมต้นคิด

“ภาพการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่พวกเขาบันทึกต้องได้รับการ “สื่อสาร”
สู่สายตาคนภายนอก เพื่อที่ทุกคนจะได้หันมามองความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
และช่วยกันดูแลเมืองสงขลา....แผ่นดินเกิดของพวกเขา ”

จากเด็กกลุ่มหนึ่งที่รักการถ่ายภาพ พวกเขาฝึกฝนจนชำนาญ พยายามฝึกปรี๊ดฝีมือจนถึงขั้นส่งเข้าประกวดได้ไม่ยอใคร แต่ที่ผ่านมา “ภาพ” ที่พวกเขาถ่ายส่วนใหญ่มักแบ่งปันกันดู และวิพากษ์วิจารณ์กันเองภายในชมรมเท่านั้น...

ภาพถ่ายที่พวกเขาบันทึก นอกจากจะได้เห็นความสวยงามของเมืองแล้ว การออกตระเวนถ่ายภาพยังทำให้พวกเขาเห็น “สงขลา” เมืองที่เขาเกิดและเติบโต ในมุมมองที่ต่างไปจากเดิม

ธนกฤต ไสเจยยะ หรือ “จอม” หนึ่งในสมาชิกกลุ่มชมรมต้นคิด โรงเรียนมหาวิทยาลัยบอกว่า จริง ๆ แล้วเขาก็เห็นภาพเช่นนี้มาตั้งแต่เด็ก ๆ แต่ไม่ได้สนใจอะไร อย่างเร็วสินค้าลำใหญ่ก็เห็นจอดอยู่นานแล้ว หรือแม้กระทั่งเมืองเก่าที่เดินผ่านทุกวันก็เห็นว่ามันเป็นแค่ตึกเก่า ๆ ดูน่ากลัว...แต่พอได้มาฝึกถ่ายภาพ “ภาพ” ที่เห็นในกล้องทำให้แง่มุมการมองของเขาเปลี่ยนไป...

จากภาพที่ถ่ายและแบ่งปันกันดูภายในกลุ่ม เริ่มขยายออกสู่สาธารณะ เพราะ “ชมรมต้นคิด” เห็นว่า ภาพการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่พวกเขาบันทึกต้องได้รับการ “สื่อสาร” สู่สายตาคนภายนอก เพื่อที่ทุกคนจะได้หันมามองความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และช่วยกันดูแลเมืองสงขลา....แผ่นดินเกิดของพวกเขา

ซึ่งก็เป็นจังหวะเดียวกับที่สงขลาฟอรั่ม และ พรรณิภา ไสติพันธุ์ หรือ “ป้าหนู” ที่พวกเขาคุ้นเคยจัดทำโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา นี่อาจเป็นทั้งจังหวะและโอกาสที่จอมและสมาชิกในชมรมต้นคิดได้นำภาพที่พวกเขาถ่ายออกมาอธิบายเรื่องราว และถ่ายทอดให้ผู้คนในเมืองสงขลาได้รับรู้ผ่านโครงการภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา

และเมื่อโครงการผ่านเข้ามาเป็น 1 ใน 22 ทีม แน่ใจว่า “มุมมอง” ของการถ่ายภาพของพวกเขาจะต้องเปลี่ยนไปจากเดิม

“เวลาถ่ายภาพ เราต้องคิดแล้วว่าเราจะถ่ายอะไร ถ่ายยังงัยจะออกมาสวยงาม น่าดู จะได้เอาไปอวดกัน...หลายรูปที่เราถ่าย เพื่อน ๆ ก็ชมว่าสวย...ทีนี้เราก็อยากจะมีความสุขงามในภาพถ่ายนั้นถูกเผยแพร่ออกไป และทำอย่างไรถึงจะให้คนอื่นเห็นเหมือนที่เราเห็น” จอมบอกถึงแนวคิดการทำโครงการ

ระคมคน...ระคมข้อมูล

สำหรับสมาชิกร่วมทีมในโครงการภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลาประกอบไปด้วย ปัญหานัน ทองเจือเพชร หรือ “มายด์” พิมพ์ชนก พงษ์กาญจน์ หรือ “มุก” ณภัทร รอดคำ หรือ “จิว” ปรัชญา เหล็กหมาด หรือ “ต้นตาล” และ จอม

มายด์เล่าถึงแนวคิดของการทำโครงการว่า ถ้าทำอะไรที่เรามีความถนัด เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ผลลัพธ์ที่ออกมาก็น่าจะดีกว่าการเริ่มต้นในสิ่งที่เราไม่ถนัด

“แต่พอถึงเวลาทำงานกันจริง ๆ พวกเราก็ต้องทำงานหนักขึ้นอีกเท่าตัว เนื่องจากเราไม่ใช่คนในพื้นที่ย่านเมืองเก่า” จอมเสริมเรื่องข้อจำกัด

ทางออกของทีมคือ การตกลงกันว่าต้องลงชุมชน พูดคุยกับพี่ ป้า น้า อา และคนในพื้นที่ เพื่อให้พวกเขา “รู้จัก” ย่านเมืองเก่าและมีข้อมูลเพียงพอ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้อภิปรายร่วมกันว่าจะ “เล่าเรื่องอะไรผ่านภาพ”

ซึ่งพบว่าในย่านเมืองเก่ามีปัญหามากมายหลายเรื่อง ทั้งเรื่องการเปลี่ยนผ่านของผู้อยู่อาศัย โดยเฉพาะถนนนครใน ถนนนครนอก และถนนนางงาม ผลดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาการติดขัด และปัญหาเรื่องมลพิษ นอกจากนั้นตึกกรมบ้านช่องที่ถูกสร้างขึ้นในอดีตด้วยสถาปัตยกรรมอันงดงาม หลายแห่งที่เปลี่ยนมือมาสู่รุ่นลูก รุ่นหลานที่นิยมย้ายถิ่นไปอยู่เมืองหลวงแล้วปล่อยตึกเก๋าร้างไม่กลับมาดูแล และยังมีย่านเก่าอีกหลายแห่งที่ถูกปล่อยทิ้งร้างหรือไม่กี่โดนทุบทิ้ง ทำให้บรรยากาศในย่านเมืองเก่าที่เคยมีเสน่ห์กำลังหมดไป

มุกบอกว่า ในช่วงแรกที่ต้องลงไปสัมภาษณ์คนในชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูล ด้วยความที่เป็นเด็กเรารู้สึกวิตกกังวลเป็นอย่างมากที่ต้องสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ จึงเตรียมตัวซักซ้อมเรื่องการพูดคุยไว้อย่างดีและเตรียมคำถามไปจำนวนมาก

“ถ้าทำอะไรที่เรามีความถนัดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ผลลัพธ์ที่ออกมาก็น่าจะดีกว่าการเริ่มต้นในสิ่งที่เราไม่ถนัด แต่พอถึงเวลาทำงานกันจริง ๆ พวกเราก็ต้องทำงานหนักขึ้นอีกเท่าตัว”

“ตอนไปสัมภาษณ์เราเตรียมคำถามไปเยอะมาก แต่คำตอบที่ได้กลับมาส่วนใหญ่เป็นแค่คำว่าใช่กับไม่ใช่เท่านั้น สุดท้ายเราต้องมานั่งวิเคราะห์ร่วมกัน ถึงได้รู้ว่าเป็นเพราะเราถามตามสคริปต์ที่เตรียมไป ทำให้บรรยากาศไม่ผ่อนคลาย ไม่เป็นกันเอง คนที่เราคุยด้วยเขาก็เครียดไปด้วย...คำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามปลายปิดทำให้เราไม่ได้คำตอบตามที่ต้องการ ซึ่งเป็นบทเรียนที่ดีกับพวกเรามาก”

“ตอนที่เราลงไปสัมภาษณ์เราเตรียมคำถามไปเยอะมาก แต่คำตอบที่เราได้กลับมาส่วนใหญ่เป็นแค่คำว่าใช่กับไม่ใช่เท่านั้น สุดท้ายเราต้องมานั่งวิเคราะห์ร่วมกัน ถึงได้รู้ว่าเป็นเพราะเราถามตามสคริปต์ที่เตรียมไป เลยทำให้บรรยากาศไม่ผ่อนคลาย ไม่เป็นกันเอง คนที่เราคุยด้วยเขาก็เครียดไปด้วย อีกอย่างคำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามปลายปิดทำให้เราไม่ได้คำตอบตามที่ต้องการ ซึ่งเป็นบทเรียนที่ดีกับพวกเรามาก ในครั้งต่อมาเมื่อต้องไปสัมภาษณ์อีกครั้ง พวกเราจึงเปลี่ยนจากวิธีถามตอบตามสคริปต์ มาเป็นการชวนพูดคุยแบบเป็นกันเองมากกว่า เปิดโอกาสให้เขาได้พูดเรื่องราวที่เขาอยากเล่า ผลลัพธ์ที่ได้คือพวกเราได้ข้อมูลมากกว่าที่อยากได้เสียอีก”

ทั้งมายด์และจิวยอมรับว่า พวกเขาทั้งคู่ประสบกับปัญหาเรื่องการสัมภาษณ์มากที่สุด เพราะปกติแล้วมายด์เป็นคนไม่ค่อยพูด แม้อยู่ในกลุ่มเพื่อนก็ไม่ค่อยคุย เวลาไปสัมภาษณ์ก็พูดติด ๆ ขัด ๆ ไม่มั่นใจ เพราะกลัวแต่กังวลว่าต่อไปจะพูดอะไรตามสคริปต์ที่ข้อมมา เวลาไปสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ในชุมชนก็มักจะแสดงอาการขี้อาย รั้งฟัง แต่ไม่ตอบสนองอะไร ทำให้คนที่พูดคุยด้วยรู้สึกได้ว่าพวกเขาไม่เชื่อถือนในคำพูดของเขา และมายด์ก็รู้ตัวว่าเป็นเพราะคำพูดน้ำเสียงที่ดูเหวอะแหยะแบบเด็ก ๆ พูดวกไปวนมาของมายด์นั่นเอง ทำให้ครั้งต่อมาเมื่อต้องไปสัมภาษณ์มายด์จึงปรับตัวใหม่ ฝึกพูดกับแม่ที่บ้านเป็นประจำ พยายามใช้คำพูดและน้ำเสียงที่จะฉาน ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น ผลคือผู้ใหญ่ที่เข้าไปสัมภาษณ์มีการตอบรับและให้ความร่วมมือจากที่เมื่อก่อนแค่รับฟังเฉย ๆ

ไม่ต่างจากจิวที่ค่อนข้างกังวลและคิดว่าการสัมภาษณ์เป็นขั้นตอนที่เป็นปัญหาสำหรับเขาที่สุด เพราะจิวรู้ดีว่าการสัมภาษณ์ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเป็น “หัวใจหลัก” ของโครงการนี้ หากว่าสื่อสารไม่ดีก็จะได้ข้อมูลตามที่ต้องการงานก็จะไม่เดิน นั่นคือต้นเหตุแห่งความกังวลของจิวที่รู้ตัว

ว่ามีปัญหาด้านการสื่อสารอย่างมาก เพราะเป็นคนพูดเร็วจนลื่นรัว มีหลายครั้งที่คู่สนทนาบอกเขาว่าให้พูดอีกครั้ง ช้า ๆ ชัด ๆ ดังนั้นในการลงไปสัมภาษณ์ชุมชนครั้งนี้จึงเตรียมตัวมากเป็นพิเศษ ฝึกพูดไปอย่างดีและผลที่ออกมาทำให้เขาภูมิใจในตัวเองอย่างมาก เพราะคนฟังเข้าใจสิ่งที่เขาพูดในรอบเดียว ซึ่งจิวได้เล่าในภายหลังว่าเขาได้เคล็ดลึกลับเล็ก ๆ จากการทำโครงการนี้ด้วยว่า “คนเราถ้าตั้งใจทำ ไม่ว่าจะอะไรก็สำเร็จได้จริง ๆ”

แปลง “ข้อมูล” เป็น “ภาพถ่าย”

เมื่อรวบรวมข้อมูลได้ตามต้องการก็มาถึงหน้าที่สำคัญของต้นตาล ตากล้องประจำทีมที่ต้องออกไปถ่ายรูปตามมุมต่าง ๆ ในย่านเมืองเก่าสงขลา เพื่อนำรูปเหล่านั้นมาแสดงใน Facebook ที่มีชื่อว่า “ภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา” โดยต้นตาลบอกว่า หน้าที่นี้สบายมากเพราะเป็นงานที่ถนัดที่สุดปกติเขา มักออกไปถ่ายรูปคนเดียวทุกวันอยู่แล้ว เป็นวัยรุ่นอินดี้ไม่ค่อยกังวลอะไร จนถึงช่วงแรกของโครงการที่ต้องไปถ่ายรูป เขาก็ยังทำเหมือนเดิมคือไปถ่ายรูปคนเดียว ออกไปเมื่อไหร่ก็ไปอยากถ่ายอะไรก็ถ่าย

แต่สิ่งที่ต้นตาลคิดว่าถนัดมากที่สุดกลับกลายเป็นปัญหา เมื่อภาพส่วนใหญ่ที่ต้นตาลคิดว่าสวยมากและเพื่อนก็คิดเหมือนเขา กลับได้รับเสียงสะท้อนว่าภาพเหล่านั้นใช้ไม่ได้ เพราะไม่สื่อความหมาย และเมื่อสื่อความหมายไม่ได้ก็สร้างความตระหนักให้ผู้พบเห็นไม่ได้เช่นกัน ภาพที่ถ่ายมาจึงไร้ประโยชน์

“ผมเริ่มรู้ว่าคำพูดของเพื่อนที่บอกว่าภาพของผมใช้ไม่ได้ กลายเป็นปัญหาสำหรับการทำงานต่อ เพราะมันบั่นทอนจิตใจมาก ทำให้หมดกำลังใจ แต่พอคิดดูอีกทีผมคิดว่าแทนที่จะมานั่งเสียใจ ผมรีบไปพัฒนาตัวเองดีกว่า”

“คำพูดของเพื่อนที่บอกว่า ภาพของผมใช้ไม่ได้ กลายเป็น ปัญหาสำหรับการทำงานต่อ มันบั่นทอนจิตใจมาก ทำให้ หมดกำลังใจ แต่พอคิดอีกที ผมก็คิดได้ว่าแทนที่ผมจะมานั่งเสียใจ ผมรีบไปพัฒนาตัวเองดีกว่า”

ต้นตาลค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งจากการอ่านหนังสือ ทั้งค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต และปรึกษากับอาจารย์ เพื่อหาแนวคิดและมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับการถ่ายภาพ

“เดี๋ยวนี้นักถ่ายภาพรูป ผมต้องคิดถึงความหมายที่อยากจะสื่อก่อนทุกครั้ง จนเพื่อนปฏิเสธภาพของผมบ่อยลง แต่หลายครั้งก็ยังมีเรื่องให้ลำบากใจ เพราะ บางมุมมองที่เสียงส่วนใหญ่บอกว่าดีนะ ภาพนี้ต้องถ่าย แต่เราคนเดียวที่เห็นต่าง ถึงจะไม่ชอบ แต่ก็ต้องยอม และทำออกมาให้ดีที่สุด”

จากภาพถ่ายจำนวนมากทำให้ทุกคนต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการคัดเลือก ซึ่งก่อนที่จะนำขึ้น Facebook ได้นั้นต้องผ่านมือของจอมทุกภาพ เพราะ จอมรับหน้าที่ใส่คำพูดหรือข้อความที่สื่อความหมายลงไปในภาพ ซึ่งจอมบอกว่า งานนี้เป็นงานถนัดและคิดว่าตัวเองทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดแล้ว เพราะเป็นงานที่ใช้สมาธิอยู่กับตัวเอง ไม่ต้องวุ่นวายกับคนอื่น ๆ เวลาที่ได้เขียนเรื่องราวจากความคิด คือเวลาที่จอมบอกว่าสบายใจที่สุด

“ปกติผมเป็นคนไม่ค่อยเครียด แต่งานนี้หลายครั้งประโยคที่พูดซ้ำๆ นิ่งคิดมาทั้งคืน เพื่อนกลับบอกว่าไม่ดี ก็รู้สึกเชิงเหมือนกัน บางครั้งก็แอบคิดว่าไม่อยากแก้ ถ้าใครไม่ชอบก็คิดใหม่เองละกัน แต่ก็ได้แค่คิด เพราะในที่สุดแล้วผมก็กลับมาคิดประโยคใหม่เองทุกครั้ง เพราะมันคืองานที่ผมต้องรับผิดชอบ และยอมรับความเห็นส่วนรวม ต่างจากเมื่อก่อนถ้ามีใครมาขัดใจผมไว้วายากก่อนเลย และไม่แก้ไขอะไรทั้งนั้น”

นอกจากภาพถ่ายจากมุมต่าง ๆ ของย่านเมืองเก่าสงขลาจะถูกแชร์ลงใน Fanpage “ภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา” อย่างต่อเนื่องแล้ว พวกเขาทั้ง 5 คนยังไม่หยุดนิ่ง พยายามหาช่องทางใหม่ๆ ในการนำเสนอผลงานของทีม บางครั้งก็อาศัยการจัดงานประจำปีของโรงเรียน จัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอภาพถ่าย เพื่อให้เพื่อนๆ ในโรงเรียนได้รับรู้ความเคลื่อนไหวของโครงการ มาร่วมสัมผัสคุณค่าของเมืองเก่าและเห็นการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นกับบ้านเมืองของพวกเขา

จากพี่สู่น้อง...จากโรงเรียนสู่ชุมชน

การสร้าง “การรับรู้” ผ่านนิทรรศการภาพถ่ายและสื่อสารผ่าน Facebook เพียงอย่างเดียวอาจไม่ช่วยเพิ่มแรงกระเพื่อมในการสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ สมาชิกในชมรมต้นคิดจึงมีแนวคิด “จัดนิทรรศการในพื้นที่” นั่นคือการระดมภาพถ่ายทั้งหมดที่มีอยู่ลงไปจัดแสดงถึงกลางชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา

“ตอนแรกจะจัดนิทรรศการอย่างเดียว แต่เห็นว่าในชมรมมีสมาชิกค่อนข้างเยอะ จึงอยากให้น้อง ๆ ในชมรมได้เรียนรู้เรื่องราวของเมืองสงขลาในสถานที่จริง ผ่านกิจกรรม walk rally จึงวางแผนว่าช่วงเช้าจะให้น้อง ๆ ไปเรียนรู้กับชุมชน แล้วช่วงบ่ายก็เข้าร่วมนิทรรศการที่จะจัดขึ้นที่ศาลเจ้าพ่อทวนอยู่ย่านเมืองเก่า”

มุกเล่าต่อว่า กิจกรรมที่นำไปสอดแทรกใน walk rally คือการนำภาพถ่ายไปซ่อนไว้ในบ้าน 5 หลังย่านเมืองเก่า เพื่อให้ให้น้อง ๆ ช่วยกันค้นหาภาพ และได้ร่วมพูดคุยถามไถ่เรื่องราวประวัติศาสตร์จากเจ้าของบ้านที่เป็นคนเก่าคนแก่

ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ติดต่อกับเจ้าของบ้านไว้แล้ว ซึ่งทุกบ้านตกลงและยินดีให้ความร่วมมือ แต่เมื่อถึงวันจัดกิจกรรมจริงก็มีเหตุการณ์มาทำให้พวกเราต้องหัวหมุน...

“วันนั้นมีเรื่องให้พวกเราเครียดกันสุดขีด เพราะมีบ้านคุณป้าหลังหนึ่งที่ตกลงกันไว้แล้วว่าจะมาขอใช้สถานที่และขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล ปรากฏว่าพอเราไปถึงคุณป้าเขานอนอยู่และคงไม่ยินดีถ้าเราไปปลุก ช่วงเวลานั้นยอมรับเลยว่าเครียดกันทุกคน ไม่เข้าใจว่าทำไม ที่รับปากเราแล้วแต่ทำไมถึงเป็นแบบนี้ แต่ว่าตอนนั้นมีเวลาไม่มาก พวกเราเลยต้องจัดการกับความเครียดด้วยการตั้งสติ ยิ้มสู้ แล้วรีบไปติดต่อบ้านหลังใหม่เพื่อขอใช้สถานที่แทน ในที่สุดพวกเราแก้ไขปัญหาก็ทันเวลา”

ในงานนิทรรศการยังมีกิจกรรมที่เป็นไฮไลต์คือ วงเสวนาภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา ที่พวกเขาทั้ง 5 คนได้หยิบยกภาพต่าง ๆ ขึ้นมาเล่าถึงปัญหาพร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้ใหญ่ในชุมชนที่เชิญมาร่วมงาน รวมถึงผู้คนที่สัญจรผ่านไปมาด้วย โดยคาดหวังว่าการจัดงานครั้งนี้จะสามารถ “กระตุ้น” ให้คนในชุมชน หรือแม้กระทั่งหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจเกิดความ “ตระหนักรู้” ในคุณค่า หันมาหวงแหนและร่วมกันดูแลรักษาบ้านเมืองของพวกเขาให้คงความมีเสน่ห์และน่าอยู่ต่อไป

แม้จะเป็นนิทรรศการเล็กๆ แต่อย่างน้อยพวกเขาก็ภาคภูมิใจว่า การจัดนิทรรศการและวงเสวนาในครั้งนี้ พวกเขาได้ลงมือทำเองทุกขั้นตอน ทั้งการวางแผน ประสานงาน และเป็นพิธีกรเอง ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้ปลูกให้คุณลุงคุณป้าเดินออกมาจากบ้านมาชมนิทรรศการภาพถ่ายของพวกเขา และร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนสองวัย ทำให้วันนี้ย่านเมืองเก่าสงขลาและหัวใจของคนสองวัยถูกปลูกให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง

นับได้ว่า “โครงการภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา รุ่นที่ 1” ที่ชมรมต้นคิดทั้ง 5 คนรุมทวงไว้ให้รุ่นน้องได้เดินตามนั้นกำลังดำเนินไปอย่างราบรื่น ภาพหลายภาพถูกถ่ายโดยคนหลายคน และหลากหลายแง่มุม การสื่อสารภาพถ่ายที่นำเสนอผ่าน Facebook ก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากเครือข่ายที่แวะเข้ามาเยี่ยมชมอย่างไม่ขาดสาย

แต่ถึงกระนั้น “ภาพ” อาจ “เล่าเรื่อง” ได้ไม่ครบทั้งหมด แต่เรื่องราวที่คงอยู่จะถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยตัวของมันเอง โดยมีคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่คอยอธิบายความเป็นมาของเมือง

และเรื่องที่เล่าผ่านภาพ...ก็จะถูกเล่าต่อกันไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด จากรุ่นสู่รุ่น และรุ่นต่อๆ ไป ตามเจตนารมณ์ของ “ชมรมต้นคิด”

โรงเรียนมหาวิทยาลัยวรุณ โครงการภาพเล่าเรื่องเมืองสงขลา กลุ่มชมรมต้นคิด

นายธนกฤต ไสเจียะ

นายณภัทร รอดคำ

เด็กชายปรัชญา เหล็กหมาด

นางสาวปัญชาน์ ทองเจือเพชร

นางสาวพิมพ์ชนก พงษ์กาญจน์

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ศิษฐวุฒิ จันทกรานต์

“สืบงานสาน” เปลี่ยนชีวิตเด็กช่าง สู่นักวางแผนเพื่อชุมชน

กลุ่มชมรม 108 IDEA

“คำว่า **“สืบ”** คือการค้นหาข้อมูล ส่วนคำว่า **“สาน”** หมายถึงการต่อยอดงานจักสานของชุมชน หากโครงการนี้ประสบความสำเร็จ นอกจากน้องๆ ในชมรมได้เรียนรู้การทำงานกับชุมชน ขณะเดียวกันก็สามารถนำความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาไปผนวกกับภูมิปัญญางานจักสานที่มีอยู่ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชนต่อไป ”

งานจักสานเป็นงานหัตถกรรมเก่าแก่ที่ใ้จะทำกันง่าย ๆ เพราะแต่ละชิ้นต้องใช้ทักษะ ความอดทน สมานธิ และฝีมือ รวมทั้งเวลาในการผลิต นอกจากความละเอียดและประณีตอันเป็นเสน่ห์ของงานจักสานแล้ว อีกคุณค่าที่สำคัญคือ **“ภูมิปัญญาจักสาน”** คุณค่าที่มีมาช้านานของจังหวัดสงขลา เพราะสิ่งที่เป็น **“คุณค่า”** กำลังขาดการสืบสานต่อ โครงการสืบงานสาน ของกลุ่มชมรม 108 IDEA ภายใต้การนำของ รุสลาน เตะระมะ หรือ **“ด็ก”** นักศึกษาชั้น ปวส.2 สาขาช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม วิทยาลัยเทคโนโลยีสงขลา จึงเกิดขึ้น โดยมี วีรวิธ พรมสวัสดิ์ หรือ **“เจ”** รุจิยา บุญรอดรักษ์ หรือ **“สวย”** อรรถชัย เจริญพงศ์ หรือ **“ไอ้ต”** และ ประทีป วิไลรัตน์ หรือ **“เบร์”** เป็นเพื่อนร่วมทีม มีอาจารย์ธรรณเทพ อธิปราชพันธ์ เป็นที่ปรึกษาโครงการ

ใช้งานออกแบบ “หนูน” ภูมิปัญญา จักสาน

ด็ก แกนนำกลุ่มชมรม 108 IDEA เจ้าของแนวคิดโครงการสืบงานสานเล่าว่า แต่ละปีชมรมจะมี **“Theme”** หรือหัวข้อในการทำงานแตกต่างกันออกไป ในฐานะประธานชมรม ด็กได้เสนอแนวคิดเรื่องการนำความรู้ด้านการออกแบบไปปรับใช้งานชุมชน เพราะเห็นว่าปัจจุบันคนให้ความสนใจงานจักสานน้อยลง ขณะเดียวกันผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ยังคงมีรูปแบบเดิมๆ แม้จะเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ขึ้นชื่อของจังหวัด

“ผมมีแนวคิดพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้มีรูปแบบใหม่ๆ โดยอาศัยความรู้ด้านการออกแบบที่เรียนมาประยุกต์ต่อยอดกับงานจักสานของชุมชน โดยใส่ความทันสมัยหรือนำวัสดุอื่นเข้าไปเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มช่องทางการตลาดและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมากขึ้น”

“เป็นห่วงว่าภูมิปัญญาด้านนี้จะสูญหายไป จึงพูดคุยกันในชมรมว่าอยากนำวิชาออกแบบที่เรียนมาไปทำงานกับชุมชนดูบ้าง เป็นจังหวะที่สงขลาฟอร์มมีโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาพอดี จึงเขียนโครงการสืบงานสานส่งเข้าไป ซึ่งคำว่า “สืบ” คือการค้นหาข้อมูล คำว่า “สาน” หมายถึงการต่อยอดงานจักสานของชุมชน หากโครงการนี้ประสบความสำเร็จ นอกจากน้องๆ ในชมรม จะได้เรียนรู้การทำงานกับชุมชนแล้ว ขณะเดียวกันก็สามารถนำความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาไปผนวกกับภูมิปัญญางานจักสานที่มีอยู่ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชนต่อไป”

ชีวิตที่เปลี่ยนไปของเด็กช่าง

ด็กยอมรับว่า ก่อนมาทำโครงการนี้ เขาเป็นคนไม่ได้เรื่อง...ไม่มีความรับผิดชอบ ใช้ชีวิตเรื่อยเปื่อย ไม่มีจุดหมาย ติดเกม ตื่นสาย อารมณ์ร้อน

แต่ข้อดีของด็กคือ ชอบอ่านหนังสือ และช่างสังเกต...

“ผมเห็นว่าชาวต่างชาติชอบงานแฮนด์เมด จึงมีแนวคิดพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานให้มีรูปแบบใหม่ๆ โดยอาศัยความรู้ด้านการออกแบบที่เรียนมาประยุกต์ต่อยอดกับงานจักสานของชุมชน โดยใส่ความทันสมัย หรือนำวัสดุอื่นๆ เข้าไปผสมผสานเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ซึ่งพวกเราเชื่อมั่นว่าจะช่วยเพิ่มช่องทางการตลาดและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมากขึ้น”

ลำพังแค่อาศัยทักษะและความรู้ด้านการออกแบบเพียงอย่างเดียวอาจจะยังไม่พอ กลุ่มชมรม 108 IDEA จึงชวนกันลงไปศึกษาเทคนิคการจักสานจริงในชุมชน ไปเรียนรู้ตั้งแต่การเลือกใช้วัสดุ การขึ้นรูป และการสาน จนกระทั่งได้เป็นชิ้นงานออกมา

ซึ่งหลังจากลงพื้นที่ ทั้งด็กและทีมแล้วว่า มีความรู้ด้านการจักสานมากขึ้น โดยเฉพาะจากคุณลุงเจ้าของร้านหวายย่านเกาะยอ

“ลุงสอนเราทุกเรื่อง ทั้งความรู้เรื่องหวาย วิธีการคัดเลือกหวาย วิธีการปอกเปลือก และเทคนิคการมัด การลงไฟ รวมทั้งแนะนำแหล่งปลูกหวาย นอกจากนั้นลุงยังสนับสนุนอาหารและน้ำมันรถ โดยไม่เรียกจูงค่าใช้จ่ายหรือรับสิ่งตอบแทน เพราะลุงต้องการคนสืบทอดเรื่องดังกล่าว ขณะที่ลูกหลานไม่ให้ความสนใจภูมิปัญญาตรงนี้ พอเราเข้าไปหา ขอให้ลุงช่วยสอน ลุงดีใจมาก จึงยินดีสอนทุกเรื่องและยังให้หวายมาใช้โดยไม่คิดเงิน”

ความมีน้ำใจของลุง ทำให้กลุ่มชมรม 108 IDEA มุ่งมั่นทำงานอย่างเต็มที่เพื่อให้ผลงานออกมามีที่สุด

ทั้งนี้จากแผนงานเดิมคือใช้ “กระจูด” ในงานจักสาน แต่ความรู้ที่ได้รับจากคุณลุงทำให้ทีมต้องกลับมาทบทวนตัวกิจกรรม...รวมถึงวัสดุที่ใช้ และตัวชิ้นงานที่ต้องการพัฒนา

ปรับเปลี่ยน...เปลี่ยนกิจกรรม

จากโจทย์ที่ได้รับคือ “คิดชิ้นงานและวัสดุที่ต้องใช้” โดยต้อง “ตอบโจทย์” คือ ใช้งานได้จริง ซึ่งทุกคนในชมรมช่วยกันคิดรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานและวัตถุดิบที่ใช้แล้วนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนข้อดีข้อเสีย จากนั้นตัดสินใจด้วยวิธีลงประชามติ เริ่มจากรูปแบบ ผลการลงคะแนนออกมาคือ “ไคโมไฟ” เพราะใช้หวายเป็นวัตถุดิบ และทุกคนในทีมก็ไปเรียนรู้การจักสานด้วยหวายมาแล้ว

การเลือกวิธีการลงประชามติเสียงส่วนใหญ่มาใช้กับการทำงานร่วมกับคนจำนวนมากนั้นด็กบอกว่า “เป็นเรื่องหลักการทำงาน จะเอาความคิดของคนคนเดียวหรือของตัวเองเป็นใหญ่และมาตัดสินไม่ได้ ต้องคิดถึงแกนนำคิดถึงคนอื่นๆ ในชมรมด้วย ที่สำคัญคือเมื่อเรามองทุกคนเป็นผู้นำ เราก็จะได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชมรม”

เมื่อได้ข้อสรุปเรื่องตัวผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบ แกนนำจึงแบ่งสมาชิกออกเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีแกนนำลงพื้นที่หาข้อมูลวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอีกครั้งภายใต้หลักเกณฑ์เงื่อนไขต้องเป็นภูมิปัญญาจักสานในจังหวัดสงขลา ต้องมีผู้รู้หรือปราชญ์ให้ความรู้ และคุณสมบัติของวัตถุดิบจะต้องสามารถนำมาทำไคโมไฟได้เท่านั้น และตามหลักเกณฑ์นี้ทำให้ผลโหวตของคะแนนเสียงที่ออกมาเป็นหวาย

เรียนรู้ปัญหา...ใช้ปัญญาแก้ไข

ระหว่างที่ด็กและแกนนำไปศึกษาวิธีการทำหวายจากลุงเพิ่มเติม ทีมอื่นๆ ก็ไปศึกษาและออกแบบไคโมไฟจากลวดลายที่กำหนดไว้ 4 ลาย แล้วนำแบบร่างมาเสนอเพื่อคัดเลือกด้วยการโหวตอีกครั้ง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเข้าร่วมพิจารณาถึงความเป็นไปได้

ผลจากการโหวตทำให้กลุ่มได้ไคโมไฟที่ต้องทำด้วยหวาย 15 แบบ จากทั้งหมด 35 แบบ โดยเลือกจากความสวยงาม ความเป็นไปได้ในการผลิต ที่สำคัญคือต้องสามารถถ่ายทอดสู่ชุมชนได้

แต่เมื่อถึงขั้นตอนการผลิต ก็เกิดปัญหามาทดสอบการทำงานของทีมนี้อีกครั้ง

“ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพราะวางแผนผิดพลาดเองว่างานสานเป็นเรื่องง่าย แต่ลืมคิดถึงคนอื่นที่สานไม่เป็น จึงไม่ได้วางแผนให้ความรู้และสอนก่อนหน้านี้ ทำให้เมื่อลงมือปฏิบัติจริงแล้วสมาชิกกลุ่มทำกันไม่ได้ สานกันไม่เป็น”

“เวลาวางของพวกเราไม่ตรงกัน เพราะเป็นช่วงสอบ และบางคนต้องทำโครงการเพื่อขอจบ ทางออกคือต้องประชุมทีมเพื่อหาวันว่างที่ตรงกัน และต้องใช้เวลาช่วงปิดเทอมมาทำกิจกรรม”

นอกจากต้องวางแผนและจัดสรรเวลาให้ตรงกันแล้วอีกหนึ่งสถานการณ์ที่เข้ามาทดสอบกลุ่มชมรม 108 IDEA คือ “ฤดูกาล”

“พอดีเป็นช่วงหน้าฝน ทำให้วัตถุดิบไม่เพียงพอ เป็นช่วงที่หวายขาดตลาด หายาก และมีราคาสูง ส่วนหวายที่เก็บมาตากไว้ก็แห้งไม่ทัน”

เมื่อไม่สามารถเลื่อนเวลาออกไปได้อีก แกนนำจึงแก้ปัญหาด้วยการออกตระเวนหาซื้อหวายแทบทุกร้านในจังหวัดสงขลา รวมถึงร้านที่อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งแกนนำเคยไปขอความรู้แต่ถูกปฏิเสธมาก่อนหน้านี้ และต้องยอมซื้อในราคาแพง

ด็ก บอกว่า โชคดีที่เรายังมีงบประมาณเหลือพอ เพราะก่อนหน้านี้เราไม่ค่อยมีค่าใช้จ่ายมากนัก ทำให้มีเงินเหลือพอสำหรับการกว้านซื้อหวายและค่าอาหารไว้ใช้ในวันทำกิจกรรม

แต่การจัดกิจกรรมก็ต้องเจอกับอุปสรรคใหญ่อีกครั้ง เมื่อระยะเวลาที่กำหนดไว้ 2 วัน ต้องถูกขยายออกไปถึง 7 วัน แม้กิจกรรมจะกำหนดช่วงให้มีทั้งภาคทฤษฎีเพื่อเรียนรู้เรื่องการทำหวาย แต่ในภาคปฏิบัติกลับไม่ง่ายอย่างที่คิด ด็กยอมรับว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพราะเขาวางแผนผิด คิดเอาเองว่างานสานเป็นเรื่องง่าย แต่ลืมคิดถึงคนอื่นที่สานไม่เป็น จึงไม่ได้วางแผนให้ความรู้และสอนก่อนหน้านี ทำให้เมื่อลงมือปฏิบัติจริงแล้วสมาชิกกลุ่มทำกันไม่ได้ สานกันไม่เป็น ตนและแกนนำจึงกลับมาประชุมหาทางแก้ไข จึงมาคิดว่าเราจะต้องยอมเสียเวลาสอนวิธีการสานให้กับน้องๆ จนกว่าน้องจะพอทำได้ โดยแบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 3 คน หมุนเวียนกันมาฝึกการสานจากแกนนำที่ไปเรียนรู้มา จนครบทั้ง 15 กลุ่มใช้เวลาฝึกอยู่ 5 วัน และกลับมาทำกิจกรรมอีก 2 วัน รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 7 วัน ซึ่งน้องๆ รวมถึงแกนนำทุกคนต่างยินดีเสียสละเวลาในช่วงปิดเทอมอยู่ทำกิจกรรมต่อกันจนเสร็จ

แม้จะมีการเปิดโอกาสให้ที่ประชุมซึ่งประกอบด้วยรุ่นพี่และรุ่นน้องร่วมวางแผนและตัดสินใจร่วมกันผ่านประชาคม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ได้รู้ว่า บางครั้งการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ขาดทักษะความรู้ ความเชี่ยวชาญในงานที่ทำ อาจส่งผลต่อผลงานได้ โดยเฉพาะในกรณีดังกล่าว การคาดคะเนระยะเวลาที่ผิดพลาดด้วยการ “คิดเอาเอง” ว่าจะทำงานทัน ทั้งๆ ที่เหลือเวลาเพียง 2 วันเท่านั้น

ดีก บอกว่า ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ สิ่งที่ยากแก้ไขมากที่สุดคือการวางแผนการทำงาน

“หากย้อนกลับไปได้จะไม่ตามใจน้องมากเกินไป เพราะเราเปิดโอกาสให้พวกเขาคิดและตัดสินใจ แต่จุดอ่อนของทีมคือ การประเมินศักยภาพตนเองกับระยะเวลาที่เหลืออยู่น้อยเกินไป”

ดีกยังบอกอีกว่า การทำโครงการนี้ทำให้เรารู้ว่าการเป็นผู้นำนั้นต้องกล้าตัดสินใจ ไม่ใช่ต้องอ่อนไปเสียทุกครั้ง

เมื่อเห็นจุดอ่อน ยอมรับในข้อผิดพลาด แต่ทุกคนคิดว่าปัญหาใหม่ต้องไม่เกิดขึ้นอีก เพราะในระหว่างที่ทีม “ผลิต” กำลังจะมิกซ์เม้นกับงาน คนที่เลือกใช้เวลาอย่างมีค่าด้วยการออกสำรวจตลาด หาสถานที่ที่จะนำผลงานไปจัดแสดงเพื่อให้คนทั่วไปได้เห็นผลิตภัณฑ์จักสานจากหวายรูปแบบใหม่จากโอเดียดึกช่าง แต่แผนจัดแสดงสินค้าก็ต้องยกเลิกไป เนื่องจากพวกเขาเลือกนำผลิตภัณฑ์ไปจัดแสดงร่วมกับผลงานของกลุ่มอื่นๆ ในงานที่สงขลาฟอรั่มจัดขึ้น ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากผู้เข้าชมงานเป็นอย่างมาก และได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่สนใจซื้อผลงาน...แม้จะไม่ได้ขาย แต่ก็ถือเป็นนิมิตหมายที่ดีของกลุ่มทั้งเรื่องผลตอบรับและราคา

ประจักษ์...ด้วยผลงาน

แม้ผลงานของกลุ่มชมรม 108 IDEA จะได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป แต่หากมองเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการสืบงานสานแล้วถือว่ายังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเมื่อพวกเขานำโคมที่พัฒนาขึ้นจากความรู้ด้านการออกแบบที่ทันสมัยและน่าสนใจ ผสมกับภูมิปัญญาจักสานเพื่อถ่ายทอดกลับคืนสู่ชุมชน ลูกเจ้าของภูมิปัญญาจักสานปฏิเสธ แม้ลูกจะชื่นชอบและตั้งใจในผลงาน รวมทั้งโอเดียที่พวกเขาผลิตออกมา แต่ด้วยอายุที่มากขึ้นและสายตาที่เลือนราง ลูกไม่สามารถสานงานชิ้นเล็กๆ ที่ต้องใช้ความประณีตอย่างมากในการสานจึงทำได้ลำบาก และไม่มีความถนัด จึงปฏิเสธที่จะทำงานชิ้นเล็กๆ นี้ และยังสานของชิ้นใหญ่ๆ อย่าง โต๊ะ เก้าอี้ ต่อไป เพราะยังพอมือลูกค้าและขายได้ราคามากกว่าการทำโคมไฟ

“จากคนที่ไม่รับผิดชอบ ไม่เคยต้องวางแผนอะไร กลายเป็นคนที่รู้จักการวางแผนอย่างเป็นระบบ คิดว่าวันนี้จะทำอะไร พรุ่งนี้ต้องทำอะไร รู้จักทบทวนสิ่งที่ทำ และเตรียมแผนอย่างน้อย 2 ทางเลือกสำรองไว้หากทางเลือกแรกไม่สำเร็จ”

ดีก ชี้แจงว่า ลูกให้เหตุผลว่า แก่ทำโต๊ะทำเก้าอี้ขายตัวละ 3,000 - 4,000 บาท ก็มีได้รายได้สูงกว่าทำโคมไฟขายที่ได้เพียงชิ้นละ 1,000 บาท แต่โดยส่วนตัวแล้วมองว่าการทำของชิ้นใหญ่จะเป็นการสิ้นเปลืองวัตถุดิบ คือ หวาย ซึ่งปัจจุบันแม้จะขึ้นได้เองตามธรรมชาติในป่า แต่นับวันพืชชนิดนี้ก็ยังมีปริมาณลดลง การทำเก้าอี้ 1 ตัวต้องใช้หวายจำนวนมาก ซึ่งถ้าเทียบกันแล้วจำนวนหวายที่ทำเก้าอี้ 1 ตัว สามารถทำโคมไฟได้ถึง 10 ชิ้น แม้เป้าหมายการคืนความรู้สู่ชุมชนจะไม่สำเร็จ แต่เป้าหมายการสืบงานสานในการส่งต่อความรู้ถือว่าสำเร็จตามที่ตั้งไว้ เพราะน้องๆ ในชมรมทุกคนสามารถสานหวาย และรู้วิธีขึ้นโครงหวายจากที่ไม่เคยทำมาก่อน

สืบงานสาน

ดีกบอกว่า จากเดิมเขาขาดทักษะการวางแผน แต่เมื่อได้ทำโครงการทำให้เรารู้ว่า ก่อนจะทำงานอะไรต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และหลังจากทำโครงการสืบงานสาน ดีกยอมรับว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงกับชีวิตอย่างมาก กลายเป็นคนมีหลักการเพราะได้เรียนรู้จากสิ่งที่ลงมือทำ และรู้จักการแก้ปัญหา ทำให้มุมมองความคิดเปลี่ยน ชีวิตเปลี่ยนจาก “หน้ามือเป็นหลังมือ” ซึ่งผลที่เห็นได้ชัดคือ จากคนที่เรียนไม่เก่งเมื่อตอนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้เกรดเฉลี่ย 1.25 พอมาเรียนวิทยาลัยเทคโนโลยีสงขลาและได้มาทำโครงการนี้การเรียนดีขึ้นมาก สูงขึ้นมาถึง 3.25 จนได้เกียรตินิยม สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับสถาบัน เกิดภาวะความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีเหตุผลมากขึ้น และจากคนที่ไม่รับผิดชอบ ไม่เคยต้องวางแผนอะไร กลายเป็นคนที่รู้จักการวางแผนอย่างเป็นระบบ คิดว่าวันนี้จะทำอะไร พรุ่งนี้ต้องทำอะไร รู้จักทบทวนสิ่งที่ทำ และเตรียมแผนอย่างน้อย 2 ทางเลือกสำรองไว้หากทางเลือกแรกไม่สำเร็จ

ปัจจุบันดีกได้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยรังสิต คณะสถาปัตยกรรม ชั้นปีที่ 3 จากวันนั้นจนถึงวันนี้ ดีกยอมรับว่าเขาเปลี่ยนแปลงไปเยอะมากจากการทำโครงการ มีความเป็นผู้นำมากขึ้น จากที่เคยเป็นเพียงคนทำงานเบื้องหลัง ก็ได้มาเป็นหัวหน้า วิถีคิดก็เปลี่ยนไปเป็นคนละคน จากเดิมเวลาอยากจะทำอะไรก็เสนอเลย ไม่มีหลักการ ไม่มีเหตุผล ไม่คิดถึงคนอื่น แต่ตอนนี้ถ้ารู้สึกขัดแย้งหรือไม่พอใจใคร ก็จะขออนุญาตเพื่อนๆ เดินออกไปหาที่เงียบๆ นั่งสงบสติอารมณ์ตัวเองก่อน 5 -10 นาที เมื่อลดอารมณ์ลงได้แล้วจึงค่อยกลับเข้ามาทำงานต่อ

ส่วนแกนนำคนอื่น เช่น เบิร์ จากเดิมที่คิดแค่ต้องการนำความรู้เรื่องการออกแบบมาลงวิชา แต่เมื่อเริ่มศึกษาเรื่องการจักสาน ทำให้เบร์มองว่างานจักสานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การอนุรักษ์ และมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับมอบหมายมากขึ้น

นี่คืออีกหนึ่งตัวอย่างของเยาวชนที่สนใจใช้ “ความรู้” ที่มีอยู่มาปรับใช้ “สังคม” และ “ชุมชน” ที่พวกเขาอาศัยอยู่ แม้ว่า “ความรู้” ที่พวกเขาต้องการ “คืนกลับสู่ชุมชน” จะยังไม่บรรลุผล ด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง แต่อย่างน้อยภูมิปัญญาจักสานได้ถูก “สืบ” และ “สาน” โดยคนรุ่นใหม่ ที่ช่วยต่อลมหายใจให้ภูมิปัญญาจักสานได้อีกครั้งหนึ่ง

วิทยาลัยเทคโนโลยีสงขลา โครงการสืบงานสาน กลุ่มชมรม 108 IDEA

นายรุตาน เดระมะ

นายวิรุฑ พรมสวัสดิ์

นางสาวรุจิยา บุญรอดรักษ์

นายอรรถชัย เจริญพงศ์

นายประทีป วิไลรัตน์

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ธรรณเทพ อภิรัชพันธุ์

เพลงเรือแหลมโพธิ์ บทเพลงแห่งความสามัคคี

กลุ่มศูนย์ปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์
ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง

“ผมมีความคิดว่าเราจะทำยังไงให้เพลงเรือกลับมา หรือให้มันมีอยู่ต่อไป
ให้คนที่มาแหลมโพธิ์ได้เห็นวัฒนธรรมนี้ ก็เลยเอาตัวเองเข้าไปทำกิจกรรม
ในวันลาภพระ เข้าไปร้องเพลงให้มีบรรยากาศแบบเดิมๆ...ทำบรรยากาศให้เหมือน
ตอนที่เราเป็นเด็ก...ซึ่งก็นำมาเรื่อย ๆ จนถึงตอนนี้ ”

หลังจากที่ **กรรติมา เชาวตะ** หรือ “พี่เก้” พี่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มเข้าไป
ประชาสัมพันธ์โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา ทำให้
อนรรตน์ แยมสุวรรณ หรือ “นู” นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นประธานศูนย์ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง มหาวิทยาลัยทักษิณ
เห็นว่าโครงการดังกล่าวน่าสนใจ เพราะเป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้นักศึกษา
นำทักษะความรู้และความสามารถจากชั้นเรียนไปพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกัน
โครงการดังกล่าวจะทำให้น้องๆ ในชมรมได้เรียนรู้สถานการณ์ปัญหาจาก
ของจริง จึงคิดว่า “ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไม่เข้าร่วมโครงการนี้”

“ผมคิดไว้นานแล้วว่าอยากจะทำโครงการสักโครงการหนึ่ง แต่ไม่รู้จะเริ่ม
ยังไง พอพี่เก้เข้ามาแนะนำโครงการก็เลยเข้าร่วม เพราะเห็นเป็นโอกาสดีที่จะ
ทำให้พวกเราได้เรียนรู้ ได้ทำงานจริงกับชุมชน” นูที่นอกจากจะมีตำแหน่งเป็น
ประธานศูนย์แล้วยังมีตำแหน่งประธานสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ เล่าถึงเหตุผลที่เข้าร่วมโครงการกับสงขลาฟอรั่ม

เมื่อมีใจ....ต้องมีใจภัย

เมื่อใจพร้อม...สิ่งที่จะต้องดำเนินงานต่อคือ “ค้นหาประเด็น” หรือ “โจทย์”
หัวข้อที่จะนำมาเขียนเป็นโครงการ แต่งานนี้เป็นงานเชิงวัฒนธรรม เพื่อนร่วมทีม
ควรเป็นกลุ่มคนที่ “รัก” และอยากสืบสานวัฒนธรรมของปู่ย่าตายายด้วยความ
จริงใจ นูในฐานะแกนนำจึงจำเป็นต้องเฟ้นหาตัวบุคคลที่ให้ความสำคัญและ
ต้องการเรียนรู้งานด้านวัฒนธรรมจริงๆ

“การสรรหาคณะทำงาน
ต้องพิจารณาสรรหาบุคคล
ที่มีจิตอาสาและอยากมา
ทำงานกับเรา เพื่อให้บรรลุ
วัตถุประสงค์ของโครงการ”

“ผมแบ่งการทำงานออกเป็น 3 ช่วง ช่วงแรกคือช่วงของการเตรียมการ ทั้งการ
สรรหาคณะทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาสรรหาบุคคลที่มีจิตอาสาและ
อยากมาทำงานกับเราเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เมื่อได้ทีมก็จะเป็น
เรื่องการหาประเด็น จากนั้นก็จะเป็นเรื่องของการดำเนินงานหรือทำกิจกรรม และ
เนื่องจากเป็นงานใหม่ จึงต้องเข้าไปสืบค้นข้อมูลดูว่า มีวัฒนธรรมหรือประเพณี
อะไรบ้างของชาวสงขลาที่กำลังจะสูญหายไป”

ทำให้พบเรื่องราวเกี่ยวกับ “เพลงเรือแหลมโพธิ์” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่
อยู่คู่กับคนสงขลามาช้านาน และกำลังจะสูญหายไปเพราะขาดคนสืบทอด...
เพราะรู้ว่าเพลงเรือที่ชาวบ้านในชุมชนแหลมโพธิ์ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลาที่เคยร่วมร้อง เล่น และเต้นตามจังหวะดนตรีประกอบการพายเรือ
ในประเพณีชักพระที่จัดขึ้นทุกปีหลังการเก็บเกี่ยวกำลังถูกเพลงแนวใหม่รุกไล่จน
แทบไม่เหลือให้ได้ยินอีกแล้วในชุมชน ทำให้นักศึกษาสาขาวิชาเอกสังคมศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ 5 คน จากมหาวิทยาลัยทักษิณ ประกอบด้วย อนุรัตน์
แย้มสุวรรณ หรือ “นู” สวรริตร์ ขาวมัน หรือ “ปรางค์” จันจิรา รสเกิด หรือ “กุ่ม”
ปรีชญ์ แก้วชุม หรือ “เจ” และทิวพร ส่งศรี หรือ “เมย์” ตัดสินใจทำโครงการนี้
ด้วยหวังว่าจะใช้ความรู้ความสามารถด้านสังคมศึกษาที่มีอยู่พลิกฟื้นความ
งดงามของประเพณีเพลงเรือแหลมโพธิ์ให้กลับมาอีกครั้ง

เพลงเรือแหลมโพธิ์...บทเพลงแห่ง ความสามัคคี

“เพลงเรือแหลมโพธิ์” เป็นเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึง
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวแหลมโพธิ์ตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน ความงดงามของภาษาและท่วงทำนองของเพลงเรือถือเป็น
เอกลักษณ์หนึ่งเดียวแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ครูหิรัญ เกาถวิล ปราชญ์ชาวบ้านแหลมโพธิ์ เล่าถึงประวัติความเป็นมา
ของเพลงเรือแหลมโพธิ์ว่า เป็นการละเล่นที่อยู่คู่กับประเพณีลากพระ อันเป็น
งานบุญสำคัญที่จัดขึ้นในวันออกพรรษา แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

“ต้นกำเนิดของเพลงเรือคือการที่แต่ละคนต้องพายเรือมาที่หาดแหลมโพธิ์
และเมื่อพายเรือนาน ๆ ก็จะมีอาการเมื่อยล้า ก็เลยคิดว่าควรจะเปล่งเสียงอะไร
สักอย่างให้พร้อมเพรียงกัน เพื่อจะได้เกิดความเพลิดเพลิน เพราะพายกันมา
มากกว่า 10 กิโลเมตรแล้ว” ครูหิรัญเล่าถึงต้นกำเนิดของเพลงเรือที่การร้องแต่ละ
เพลงจะมีคนต้นเสียง และมีคนร้องรับต่อกันเป็นทอด ๆ กันไป

ครูหิรัญยังบอกอีกว่า คนแหลมโพธิ์ผูกพันกับเพลงเรือมาตั้งแต่อดีต แต่ความ
ผูกพันเริ่มจางหายไปเมื่อตอนที่คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ เห็นว่าเพลงลูกทุ่ง
เพลงฝรั่ง เพลงสตริง ดีกว่า

“ผมมีความคิดว่าเราจะทำยังไงให้เพลงเรือกลับมา หรือ
ให้มีอยู่ต่อไป ให้คนที่มาแหลมโพธิ์เห็นวัฒนธรรมนี้ ก็เลยเอา
ตัวเองเข้าไปทำกิจกรรมในวันลากพระ เข้าไปร้องเพลงให้มี
บรรยากาศแบบเดิม ๆ ทำตัวตกขบขัน ทำบรรยากาศให้เหมือน
ตอนที่เราเป็นเด็ก...ซึ่งก็ทำมาเรื่อย ๆ จนถึงตอนนี้”

และนอกจากครูหิรัญจะใช้ตัวเองเป็นสื่อกลางในการ
อนุรักษ์เพลงเรือแล้ว ครูยังเปิด ชุมชุมเรือแหลมโพธิ์ ใน
โรงเรียน โดยเปิดรับสมัครเด็ก ๆ ที่สนใจ

“แต่ก็ไม่มีเด็ก ๆ มาสมัคร ไม่รู้เป็นเพราะอะไร” ครูหิรัญ
กล่าวพลางถอนหายใจ

ปรับทัศนคติ...ปรับการทำงาน

จากเรื่องราวที่ครูหิรัญบอก ทีมน้อง ๆ จากมหาวิทยาลัย
ทักษิณจึงเกิดแนวคิดที่จะสืบสานและอนุรักษ์ผ่าน “หลักสูตร
ท้องถิ่น” ของโรงเรียน

“ตั้งใจทำตรงนี้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เด็กรุ่นหลังได้
เรียนรู้เพลงเรือแหลมโพธิ์ เลยไปประสานงานกับโรงเรียนและ
ครูหิรัญ พ่อติแม่ของครูหิรัญก็เป็นครูเพลงด้วย แล้วครูเองก็มี
ชุมนุมเพลงเรือแหลมโพธิ์อยู่ในโรงเรียน แต่ลักษณะของชุมนุม
คือไม่มีหลักสูตรแน่นอนตายตัว เราเลยหยิบประเด็นตรงนี้
มาทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น” นูบอกเล่าที่มาที่ไป

แต่หลักสูตรท้องถิ่น...ไม่ใช่ง่ายอย่างที่คิด

เพราะ “การนำเดี่ยว” ของนูซึ่งเป็นพี่ใหญ่ในทีม และ
มักจะสั่งการให้น้อง ๆ ทำในสิ่งที่ตัวเอง “คิดว่า” น่าจะได้ผล
ผลสมกับการ “ไม่รู้” กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
จึงทำให้งานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนดไว้

พี่เก้ในฐานะพี่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มเห็นว่า ผ่านไปครึ่ง
ทางแล้ว การทำโครงการยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร จึงเข้าไปพูดคุย
และชวนน้อง ๆ ถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา

“ตอนที่ปล่อยน้องลงไปทำกันสะเปะสะปะมาก
เพราะน้องไม่รู้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นคืออะไร รู้กระบวนการ
จัดทำ เมื่อบวกกับนูที่เป็นแกนนำและเป็นรุ่นพี่ที่น้อง ๆ ต้อง
เชื่อฟัง กระบวนการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มจึงไม่เกิด
น้อง ๆ ในทีมมักคิดว่าความคิดของพี่นูดีที่สุด พี่นูให้ทำอะไร
ก็ทำ”

และจากคำถามของพี่เก้ “จะทำหลักสูตรท้องถิ่นเรามี
ความรู้หรือเปล่า และตัวหลักสูตรท้องถิ่นต้องทำอะไร”
ทำให้น้อง ๆ ต้องกลับไปทบทวนเป้าหมายกันอีกรอบ ค้นคว้า
ข้อมูลเพิ่มเติม โดยเฉพาะกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
ทั้งการลงพื้นที่พูดคุยกับชุมชน และหรืออาจารย์ที่ปรึกษา

ซึ่งก็สอดคล้องกับสิ่งที่ อาจารย์มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ
อาจารย์ที่ปรึกษามองเห็นคือ หลังจากที่พี่เก้มาชวนคุยก็เห็น
ความเปลี่ยนแปลงชัดว่า นูเปิดโอกาสให้น้องได้พูดได้คุย
มากขึ้น และนูก็ฟังน้องมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเช่นกัน ส่วนเรื่อง
การทำหลักสูตรท้องถิ่นก็เริ่มมีการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา
มากขึ้น

งานสำเร็จเพราะ “พลัดกันนำ”

เมื่อแกนนำงานลั่นมือ ทางออกคือทุกคนในทีมต้องสามารถลุกขึ้นมาเป็นผู้นำแทนกันได้ เจหนึ่งในทีมที่มีความรู้เรื่องเพลงเรือแหลมโพธิ์มากที่สุด จึงเข้ามาช่วยดูแลเรื่องการจัดทำหลักสูตร โดยมีปรารค์และเมย์เป็นกองหนุน

หลังปรับบทบาทกันใหม่ งานก็เข้าที่เข้าทางมากขึ้น ทีมน้อง ๆ ลงพื้นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงเรือแหลมโพธิ์อย่างจริงจังทุกขั้นตอนกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ และสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงเริ่มประชาสัมพันธ์กิจกรรมเพื่อเปิดรับสมัครเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายอบรม “รู้รักษ์เพลงเรือแหลมโพธิ์”

ซึ่งในระหว่างการอบรม น้อง ๆ จะรวบรวมองค์ความรู้จากครูภูมิปัญญา ผ่านเครื่องมือ “การจัดการความรู้” โดยไม่ลืมนำ “ศาสตร์การสอน” อันเป็นทฤษฎีที่ร่ำเรียนมาประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมด้วย

“ในการทำหลักสูตรท้องถิ่น เราได้ประสานผู้รู้ และผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ความเห็นและแสดงทัศนะ หรือแม้แต่ในระหว่างการอบรม เราก็เชิญนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลคูเต่าซึ่งเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีความรู้เรื่องเพลงเรือแหลมโพธิ์ และรู้เรื่องคนในชุมชนดีมาให้ความรู้ รวมทั้งยังมีคุณยายมาลี เกาถวิล ซึ่งเป็นแม่เพลงคนสำคัญในชุมชนมาเป็นวิทยากรสำคัญในการจัดทำตัวหลักสูตร”

หลังจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเสร็จ น้อง ๆ ได้นำหลักสูตรดังกล่าวส่งให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตรวจสอบพร้อมทั้งรับรองว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นได้มาตรฐาน และสามารถนำไปสอนได้ปีการศึกษา 2556

“ภูมิใจมากครับ...ตอนแรกก็ไม่ได้คิดว่าทำได้” นุบออกด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

จนถึงวันนี้ โรงเรียนคูเต่าวิทยาได้เปิดสอนวิชาแหลมโพธิ์ศึกษา ซึ่งมี 4 สาระการเรียนรู้ คือ 1. ภูมิศาสตร์คูเต่า 2. ประวัติศาสตร์ 3. วัฒนธรรมเพลงเรือแหลมโพธิ์ และ 4. บุคคลสำคัญครูเพลงเรือแหลมโพธิ์ ซึ่งหลักสูตรทั้งหมดผ่านการระดมความเห็นและตรวจสอบในเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการทำหลักสูตรท้องถิ่น “แหลมโพธิ์ศึกษา” ของชาวบ้านแหลมโพธิ์ ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรดังกล่าวเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนและโรงเรียนอย่างแท้จริง

“ถือเป็นความโชคดีที่น้อง ๆ กลุ่มนี้เอาเพลงเรือมาทำกิจกรรมตรงนี้ อย่างน้อย ๆ เพลงเรือที่กำลังจะสูญหายไป ก็ฟื้นกลับมาอีกครั้ง ที่สำคัญคือได้เผยแพร่ในวงที่กว้างขึ้นนั่นคือในแวดวงการศึกษา ทำให้คนที่ไม่มีโอกาสได้รับรู้มากขึ้น ถือเป็นโครงการดี ๆ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและเยาวชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก” ครูหิรัญกล่าวอย่างภาคภูมิใจ

“ถือเป็นความโชคดีที่น้อง ๆ กลุ่มนี้เอาเพลงเรือมาทำกิจกรรมตรงนี้ อย่างน้อย ๆ เพลงเรือที่กำลังจะสูญหายไป ก็ฟื้นกลับมาอีกครั้ง ที่สำคัญคือได้เผยแพร่ในวงที่กว้างขึ้นนั่นคือในแวดวงการศึกษา ทำให้คนที่ไม่มีโอกาสได้รับรู้มากขึ้น ถือเป็นโครงการดี ๆ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและเยาวชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก”

ได้มากกว่าหลักสูตร... ได้มากกว่าเพลงเรือ

ครูหิรัญยังบอกอีกว่า ดีใจและชื่นชมน้อง ๆ ที่เข้ามาช่วยกันทำฝันให้เป็นจริง แม้ส่วนใหญ่จะไม่ได้เป็นคนแหลมโพธิ์ก็ตาม

“หลัง ๆ นี้เวลาไปพูดตามเวทีต่าง ๆ ก็จะชื่นชมตลอดว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณชุดนี้เขาเก่ง แม้เขาจะไม่ใช่นักบ้านเรา แต่เขายังพร้อมที่จะช่วย พร้อมทั้งจะอนุรักษ์ และพร้อมที่จะฟื้นฟูสิ่งดี ๆ ของชุมชนแหลมโพธิ์ให้กลับคืนมา”

สำหรับนุบแกนนำมองว่า การทำงานครั้งนี้นอกจากจะได้ทำให้ฝันของครูหิรัญเป็นจริงในแง่ของการร่วมกันฟื้นฟูเพลงเรือแล้ว ความรู้และทักษะที่ทีมได้รับคือการทำงานแบบมีส่วนร่วม หรือการทำงานร่วมกับองค์กรภาครัฐ ชาวบ้าน และทีมนักศึกษา

“ถ้าเราไม่ลงมือทำ เราก็คงไม่รู้ว่าจะจริง ๆ แล้วการทำงานต้องทำร่วมกันหลายฝ่าย ที่น่าทึ่งก็คือเรามีเยาวชนแกนนำจำนวน 15 คน ที่เป็นพ่อเพลง แม่เพลง สามารถออกไปร่วมแสดงความสามารถเพื่อเผยแพร่เพลงเรือแหลมโพธิ์ได้ และในส่วนตัวผมทำให้รู้ว่าการรับฟังความเห็นคนอื่นหรือสมาชิกในทีม ทำให้เราทำงานไม่เหนียวมากนัก”

สำหรับปรารค์ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องการเงิน แม้ไม่เคยทำมาก่อน แต่ก็สามารถทำได้ดี และเมื่อถึงเวลาต้องลุยงานเนื้อหา ปรารค์ก็สามารถปรับบทบาทลงไปช่วยเพื่อนได้

“แม้แต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่หลักที่ต้องรับผิดชอบ แต่เมื่อถึงเวลาทำงานกันจริง ๆ ทุกคนก็ต้องสามารถปรับบทบาทลงไปช่วยเพื่อนได้ เพราะถ้าไม่ช่วยกัน งานคงไม่เสร็จ”

ปรารค์ยังบอกด้วยว่า โครงการนี้ทำให้เธอเป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เธอรู้สึกว่าบทบาทที่ได้รับมีความสำคัญ ทำให้ต้องกล้าทุกอย่างเพื่อให้สิ่งที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ และเท่าที่สังเกตจะเห็นว่า แกนนำทุกคนเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น เพราะโครงการนี้เป็น

โครงการแรกที่ไม่ต้องรอคำสั่งจากเพื่อนอย่างเดียว ทำให้ทุกคนมีความรับผิดชอบ เพราะถ้าไม่ทำโครงการนี้ก็ไม่สำเร็จ

ส่วนเจซึ่งทำหน้าที่บันทึกภาพ และรายงานผลการดำเนินงานผ่าน website มองว่า หน้าที่ดังกล่าวจะทำให้ผู้คนเห็นความเคลื่อนไหวของทีม

และเจบอกว่า งานนี้ทำให้เธอรู้จักแบ่งเวลามากขึ้น เพราะต้องทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น เรียนเป็นคณะกรรมการนักศึกษา และทำโครงการด้วย ซึ่งถ้าไม่จัดระบบงาน ไม่แบ่งเวลาให้ดี คงทำให้สิ่งที่ทำเสียทั้งหมด

“ยิ่งให้..ยิ่งได้” น่าจะเป็นคำกล่าวที่เหมาะสมกับทีมนี้ เพราะการให้กำลังกาย กำลังใจ กำลังสมอง กำลังความคิด และสติปัญญา นอกจากจะได้ “บทเพลง” และความสุขกลับคืนสู่ชุมชนแหลมโพธิ์แล้ว กิจกรรมของน้อง ๆ ยังส่งผลในแง่ของการคงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

ขณะเดียวกัน เนื้อหาที่แทรกอยู่ในบทเพลง ทั้งเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด เรื่องการอนุรักษ์ การทิ้งขยะ การแต่งกาย ยังช่วยกระตุ้นให้เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนหันมาใส่ใจเรื่องราวเหล่านั้นได้อีกทางหนึ่ง

มหาวิทยาลัยทักษิณ
กลุ่มศูนย์ปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์
ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง
โครงการรู้รักษ์ สืบสาน เพลงเรือแหลมโพธิ์

นายอนุรัตน์ แยมสุวรรณ

นางสาวสาวิตรี ขาวมัน

นางสาวจันจิรา รสเกิด

นายปรีชญ์ แก้วชุม

นางสาวทิวพร สงศรี

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ

บ้านเรา ถ้าเราไม่ดูแล
แล้วจะให้ใครมาดูแล?

सानฝัน ... ชุมชนปลอดขยะ

กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลปรีก

“หนูเห็นเพื่อนๆ ในโรงเรียนกินน้ำขวดแล้วทิ้ง...วันละไม่ต่ำกว่า 30 ขวด...
ถ้าเป็นเดือน...เราคงมีเงินเก็บไม่น้อย โชเพียไม่เพียงแค่นี้
แต่เธอได้ระดมเพื่อนๆ ที่สนิท และพูดคุยกันรู้เรื่อง
เพื่อนำโครงการกองทุนขยะ ”

เรื่องราวดีๆ หลายเรื่องมักเกิดขึ้นเพราะ “จังหวะ” ดังเช่นเรื่องราวของ
รุ่งอรุณ ปานนพภา หรือ “โชเพีย” นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
พัฒนาศาสตร์มูลนิธิ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

เพราะในระหว่างที่มีการจัดบอร์ดนิทรรศการของโรงเรียน โชเพียเห็นว่
การจัดนิทรรศการแต่ละครั้งต้องใช้เงินไม่น้อย และจากประสบการณ์
การทำงาน “ธนาคารขยะ” ของชุมชน ทำให้เธอคิดว่า มันน่าจะมียุทธ
ธนากรรมมาใช้จัดนิทรรศการโดยไม่ต้องใช้เงินออมที่เก็บกันภายในห้อง

“หนูเห็นเพื่อนๆ ในโรงเรียนกินน้ำขวดแล้วทิ้ง...วันละไม่ต่ำกว่า 30 ขวด...
ถ้าเป็นเดือน...เราคงมีเงินเก็บไม่น้อย”

โชเพียไม่เพียงแค่นี้ แต่เธอได้ระดมเพื่อนๆ ที่สนิท และพูดคุยกันรู้เรื่อง
เพื่อทำ “โครงการกองทุนขยะ” ซึ่งในเบื้องต้นต้องการแค่ลดภาระค่าใช้จ่าย
ในห้องเรียนเท่านั้น

และระหว่างที่เด็กๆ ในโรงเรียนพัฒนาศาสตร์มูลนิธิกำลังคิดหาวิธีเพิ่มมูลค่า
จากขยะ...นอกโรงเรียนก็มีผู้ใหญ่จากเทศบาลตำบลปรีกพยายามหาแนวทาง
ในการนำ “ธนาคารขยะ” ซึ่งเคยรุ่งเรืองในช่วงปี 2548 แต่เลือนหายไปเมื่อครั้ง
น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 กลับมาใช้อีกครั้ง

เมื่อ “ประโยชน์” ลงตัว การฟื้นฟู “ธนาคารขยะ” ของชุมชนก็เริ่มขึ้น...

ปรีก: ชุมชนปลอดขยะ

“ตำบลปรีก” ขึ้นชื่อเรื่อง “ชุมชนปลอดขยะ” ซึ่งเป็นผลงานเด่นที่เทศบาล
ตำบลปรีก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลาสร้างขึ้นเมื่อปี 2548 ด้วยต้องการลดภาระ
ด้านการจัดเก็บขยะในชุมชน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับ
คนในชุมชน และยังช่วยลดปริมาณขยะในพื้นที่ไปพร้อมกัน

จนกระทั่งราวปี 2554 ตำบลปรีกประสบกับปัญหาน้ำท่วมใหญ่ ธนาคารขยะ
จึงต้องย้ายออกไปดำเนินการนอกชุมชน ปัญหา “ขยะล้นถัง” เริ่มกลับมา

“ไม่จำเป็นต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่...เพราะจะสิ้นเปลืองทั้งเวลาและงบประมาณเกินไป ซึ่งจริงๆ เรามีประสบการณ์เรื่องการทำธนาคารขยะอยู่แล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่หนูอยากให้เพิ่มเข้าไปคือการเอาโรงเรียนเข้ามาเป็นเครือข่าย เพราะจะได้พัฒนาเด็กนักเรียนในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการขยะและจิตสำนึกด้านการดูแลรักษาความสะอาดไปด้วยพร้อมกัน”

แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนจะพยายามทำโครงการเพื่อแก้ปัญหา แต่ก็เป็นแบบต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีการจับมือทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

ถึงกระนั้นก็ตามการนำโครงการ “ธนาคารขยะ” กลับมาทำใหม่ก็ไม่ใช่ง่าย ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ขณะที่คณะทำงานในสภาเด็กและเยาวชนชุดเก่าที่เป็นเสมือนโครงการต้นแบบก็เริ่มจบการศึกษา ส่วนสภาเด็กและเยาวชนชุดใหม่ก็ยังไม่เข้าใจงานด้านพัฒนาชุมชนดีพอ

แต่ระหว่างที่กำลังหาแนวทางอยู่นั้น ก็เป็นจังหวะที่ “สงขลาฟอรั่ม” มีโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาที่เปิดโอกาสให้เยาวชนนำโจทย์ปัญหาในชุมชนมาทำเป็นโครงการ เพื่อให้เยาวชนที่มีหัวใจความเป็นพลเมืองใช้พลังศักยภาพของตนร่วมคลี่คลายปัญหาให้กับชุมชน ซึ่งทั้งเทศบาลตำบลปริงและไซเพียต่างเห็นตรงกันว่า เป็นโอกาสดีที่จะนำแนวคิด “ธนาคารขยะ” กลับมาใช้อีกครั้ง จึงส่งร่างโครงการพัฒนากิจการธนาคารขยะเสนอต่อสงขลาฟอรั่ม โดยมีเป้าหมายคือพัฒนารูปแบบธนาคารขยะของเทศบาลตำบลปริง...

“ตอนเขียนร่างข้อเสนอโครงการ หนูไม่ได้ร่วมเขียนด้วย เนื่องจากช่วงนั้นต้องสอบกลางภาค” ไซเพีย เล่าถึงจุดเริ่มต้นของโครงการที่เธอไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคิด และทำให้เธอต้องกลับไปขอร่างโครงการกลับมาปรับแก้ไขใหม่... โดยเพิ่มโรงเรียนพัฒนาสาธิตมูลนิธิเข้ามาเป็นเครือข่ายการทำงาน

“หนูมองว่า...เราไม่จำเป็นต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่ตามแนวทางเดิม คือเริ่มที่คนทั้งหมดในชุมชน รวมถึงสร้างสถานที่รับซื้อขยะขึ้นใหม่ เพราะจะเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลาและงบประมาณมากเกินไป ซึ่งจริง ๆ เรามีประสบการณ์การทำธนาคารขยะอยู่แล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่หนูอยากให้เพิ่มเข้าไปคือการเอาโรงเรียนเข้ามาเป็นเครือข่าย เพราะจะได้พัฒนาเด็กนักเรียนในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการขยะและจิตสำนึกด้านการดูแลรักษาความสะอาดไปด้วยพร้อมกัน”

เริ่มภารกิจ “ปลูกจิตสำนึก” พัทธัยธนาคารขยะ

เมื่อไซเพียเริ่มเข้ามาดูแลโครงการพัฒนากิจการธนาคารขยะ เธอจึงเริ่มมองหาเพื่อนๆ ที่เรียนอยู่ห้องเดียวกันเข้ามาเป็นทีมงานคือ กมลรัตน์ หมัดเลียด หรือ “นุญา” กับ ดาราวรรณ หิมละ หรือ “ฮานะ” และเพื่อต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเป็นแกนนำแทนหลังจบการศึกษา ไซเพียจึงชวนรุ่นน้องคือ นีรชา ประสววรรณ หรือ “มียะ” และ นุศรา มาลินี หรือ “ก๊ะบิ” ซึ่งกำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเข้าร่วมทีมอีก 2 คน

หลังครบทีมแกนนำทั้งหมดก็ชักแถวกันไปหาครูในโรงเรียน พร้อมอธิบายขายฝันซีให้เห็นประโยชน์ของธนาคารขยะ

“โครงการนี้มันไม่ใช่แค่การฝึกเด็กให้รู้จักแยกขยะเป็นเท่านั้น แต่ยังสอนเรื่องความมีวินัย การออม และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปด้วยพร้อมกัน โดยโครงการนี้จะบูรณาการโครงการธนาคารขยะเดิมของเทศบาลเข้ากับกิจกรรมคัดแยกขยะที่มีอยู่แล้วในโรงเรียน ซึ่งคาดว่าจะกิจกรรมนี้จะช่วยสานต่อและลดภาระงานของครูได้มาก อีกทั้งยังสะดวกต่อการชักชวนกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นเป้าหมายสำคัญมาร่วมกิจกรรมที่สำคัญในโรงเรียนยังมีสถานที่ทำโรงคัดแยกขยะที่ไม่ได้ลงทุนสร้างใหม่ทั้งหมด ทำให้ไม่เปลืองงบประมาณด้วย”

เมื่อครูเห็นดีเห็นงาม สมาชิกทั้ง 5 ก็เริ่มต้นหาลูกค้าเข้าธนาคารขยะทันที...

ไซเพียเล่าว่า การหาลูกค้าของเธอก็ใช้วิธีเชิญชวนตามห้องประกาศเสียงตามสาย ไม่นานก็มีเด็ก ๆ ในโรงเรียนเข้ามาร่วมน้องบางคนบอกว่า มะ (แม่) บอกให้มาร่วมกิจกรรมกับพี่ไซเพีย เพราะได้ยินประกาศเสียงตามสาย

เสียงตามสาย รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ทั้งในและนอกโรงเรียน ทำให้เด็กนักเรียนกว่าร้อยละ 70 ในโรงเรียนที่มองเห็นประโยชน์ของการคัดแยกขยะเข้าร่วมโครงการ โดยส่วนใหญ่จะนำขยะคือขวดน้ำพลาสติกที่ตนเองต้องดื่มอยู่แล้วในทุก ๆ วัน หรือเก็บได้จากจุดต่าง ๆ ในโรงเรียนเก็บสะสมมาฝากไว้กับพี่ ๆ ในช่วงหลังเลิกเรียนทุกวันศุกร์ แปรค่าขยะให้เป็นเงินเก็บไว้ในบัญชีร่วมกันในแต่ละห้องเรียน โดยไม่ต้องควักกระเป๋าเอาเงินส่วนตัวไปฝากเป็นเงินกองทุนสำหรับใช้ในกิจกรรมของห้องเรียน แต่สามารถเบิกเงินจากบัญชีธนาคารขยะมาใช้ทำกิจกรรมได้เลย ส่วนจำนวนเงินที่ได้ในแต่ละห้องก็มากน้อยต่างกัน เมื่อนับรวมในแต่ละเทอมก็จะอยู่ราว ๆ หลักร้อย

“มีน้องชั้นประถมศึกษาคนหนึ่งที่เราเฝ้าสังเกตเขามาตลอด เราเห็นว่าในช่วงพักเที่ยง เขาจะรีบทานข้าว แล้วรีบไปเก็บขยะบริเวณใต้ที่นั่งเล่นในโรงเรียนอย่างตั้งใจ เพราะเขาเห็น “คุณค่า” ของขยะ และบางครั้งพวกเราและเพื่อน ๆ ในกลุ่มก็จะเข้าไปช่วยเขาเก็บเหมือนกัน แม้เป็นน้องตัวเล็ก ๆ แต่เขายังทำได้ขนาดนี้ ทำให้เรามีกำลังใจในการทำงานมากขึ้น” กลุ่มสภาเด็กฯ เล่าเสริมด้วยความประทับใจ

การคัดแยกขยะกับธนาคารขยะในโรงเรียนดำเนินไปอย่างราบรื่น มีเพียงปัญหาเรื่องการแข่งขันเวลาเรียนกับการทำกิจกรรมของสมาชิกแต่ละคนที่อยู่ในช่วงการปรับตัวเท่านั้น ซึ่งในช่วงการทำโครงการแรก ๆ ไซเพียยอมรับว่า เธอค่อนข้างเข้าไปมีบทบาทสำคัญ เป็นเหมือนหัวหน้าทีมให้เพื่อน ๆ เพราะมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงโครงการธนาคาร

ขยะของชุมชนมาก่อน ทำให้เพื่อน ๆ หลายคนได้เริ่มเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับไซเพีย

ขยะ...สร้างคน

สำหรับไซเพียแม้จะมีประสบการณ์ในการทำโครงการมาบ้างแล้ว แต่เธอมองว่าทักษะที่ได้จากการทำโครงการช่วยพัฒนาเธอได้มาก

“ถ้าเราไม่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ เราจะทำไปแบบงู ๆ ปลา ๆ รู้บ้างไม่รู้บ้าง แต่ตอนนี้ทำโครงการแบบมีระบบ มีระเบียบ มีจุดประสงค์ รู้ว่าทำเพื่ออะไร มีวิธีการทำงานแบบเป็นทางการมากขึ้น รู้จักใช้ความรู้ที่มี และรู้จักหาความรู้เพิ่มเติม ทำให้ทำโครงการได้ดีมากขึ้นด้วย”

ส่วนความรับผิดชอบในฐานะ “หัวหน้าทีม” ไซเพียทำหน้าที่จัดการงานด้านข้อมูลเป็นหลัก ทั้งจัดเตรียมเอกสารนำเสนองาน ประสานงาน และด้วยเหตุผลที่เพื่อนบอกว่าเธอเป็นคนพูดเก่งที่สุดในกลุ่ม และมีประสบการณ์ในการจัดรายการวิทยุมาบ้าง จึงได้รับหน้าที่แนะนำโครงการผ่านการจัดรายการวิทยุของเทศบาลภายใต้บรรยากาศการพูดคุยกับผู้ฟังที่ไม่เป็นวิชาการ แต่จะใช้เทคนิคการพูดคุยทั้งสาระและความบันเทิงสอดแทรกการประชาสัมพันธ์แบบอ้อม ๆ แทนการประชาสัมพันธ์โครงการไปตรง ๆ

“ถ้าเราทำแค่ในโรงเรียน พอปิดเทอมเราก็ต้องหยุด เพราะไม่มีเด็กไปโรงเรียน แต่ถ้าเราได้ทำกับคนในชุมชนด้วย เราจะได้ตลอด เพราะชุมชนไม่มีวันปิด” ไซเพียกล่าวเสริม

“ตอนนี้เราทำโครงการแบบ มีระบบ มีระเบียบ มีจุดประสงค์ รู้ว่าทำเพื่ออะไร มีวิธีการทำงาน แบบเป็นทางการมากขึ้น รู้จัก ใช้ความรู้ที่มี และรู้จักหาความรู้ เพิ่มเติม ทำให้นำโครงการได้ดี มากขึ้น ”

ส่วน “นุญา” แม้จะเป็นคนพูดไม่เก่งนัก แต่ก็สามารถนำเสนองานได้ โชเพีย จึงชักชวนนุญาเข้าไปร่วมจัดรายการวิทยุด้วยกัน โดยนุญาคาดหวังว่าเธอจะได้ เรียนรู้ร่วมกับโชเพีย และยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีกด้วย ด้วยความ มุ่งมั่นตั้งใจของสองสาวทำให้พวกเธอสามารถดึงดูดเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเพิ่มขึ้น

“ก่อนหน้านี้ไม่ได้ทำโครงการ ว่างๆ ก็คงจะใช้เวลานอนอยู่บ้านอย่าง เดียว แต่ถ้าเข้าร่วมจะทำให้เราได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ได้ทำ ประโยชน์ต่อสังคม ส่วนเราก็จะได้ช่วยเพื่อนทำงาน ขึ้นชื่อว่าเป็นกิจกรรมก็ น่าสนใจแล้ว ทำให้เราได้ฝึกตัวเองให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น” นุญากล่าว

ส่วน “ฮานะ” ที่มีบุคลิกขี้อาย และดูไม่ค่อยพูดที่สุดในกลุ่ม บอกว่า ตนเอง ถนัดเรื่องการเขียน จึงทำหน้าที่ช่วยเพื่อนจัดบันทึกการประชุม เหมือนกับเป็น เลขานุการของทีม และยังได้มีโอกาสทำหน้าที่เป็นฝ่ายรับซื้อ ซึ่งโชเพียเสริมว่า เป็นกิจกรรมที่ฮานะสามารถเรียนรู้และแบ่งเวลามาช่วยกิจกรรมในธนาคารขยะได้ ดีกว่าใครๆ ฮานะเองก็มองว่า กิจกรรมนี้ยิ่งทำยิ่งสนุก ทำให้มีความรู้รอบตัวเรื่อง การแยกขยะ ราคาซื้อขายขยะ รวมถึงการลงบัญชีธนาคาร สิ่งเหล่านี้ล้วน เป็นความรู้ใหม่ที่ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าตนเองเติบโตและมีความรับผิดชอบมากขึ้น

“มีชัย” กับ “กะปิ” แกนนำรุ่นน้องชั้น ม.ต้น ก็เข้ามาช่วยงานอย่างเต็มที่ ทุกครั้งถ้าไม่ติดกิจกรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยคิดช่วยทำ แล้วยังช่วยคัดแยก ขยะ เตรียมอุปกรณ์ สถานที่ด้วย ประจวบเหมาะกับบุคลิกลุยๆ และชอบ ถ่ายรูป น้องๆ จึงรับอาสาช่วยบันทึกภาพกิจกรรมในการดำเนินงานให้ด้วย เสมอ จนมีชัยกับกะปิเอ่ยปากว่า เป็นงานที่พวกเขาถนัด แล้วก็รู้สึกสนุกที่ได้ ทำงานนี้

กลุ่มสภาเด็กฯ ยังบอกด้วยว่า การแบ่งหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจะไม่อยู่ใน รูปแบบที่ดูเป็นทางการ และเฉพาะเจาะจงว่าใครต้องทำหน้าที่ไหน อย่างไร เพื่อไม่ให้เป็นการระแวงของใครมากเกินไป แต่อยากให้การดำเนินงานมาจากการมี จิตอาสารับผิดชอบต่องานของเพื่อนทุกๆ คน

บทเรียน...ต่อยอดความสำเร็จ

วันนี้โรงเรียนพัฒนาศาสตร์มูลนิธินอกจากปราศจากขยะมากขึ้นแล้ว ยังส่งผล ให้กลุ่มสภาเด็กฯ ที่ร่วมทำโครงการนี้ได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานอย่างเต็ม ศักยภาพ ได้เห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือร่วมใจกันทำงานทำให้การ ทำงานของพวกเขาประสบความสำเร็จได้ไม่ยากนัก ที่สำคัญโครงการนี้ทำให้ พวกเธอได้เห็นภาพเพื่อนพ้องน้องพี่ในโรงเรียน รวมทั้งผู้ใหญ่ที่อยู่ในโรงเรียน และในชุมชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น

แต่สิ่งสำคัญที่สาว ๆ ทั้ง 5 คนพูดเป็นเสียงเดียวกันนั่นคือ “โอกาส” ที่ทำให้ คนทำงานได้รู้จักตัวเอง รู้จักเพื่อนร่วมงาน รวมถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำทั้งปัจจัย ความสำเร็จและไม่สำเร็จ กลับมาพัฒนาศักยภาพตนเอง

ทั้งนี้โชเพีย นุญา ฮานะ รวมถึงเพื่อนๆ ที่ร่วมทำโครงการยังรู้สึกได้ถึง การเปลี่ยนแปลงเรื่องการกล้าแสดงออกที่มีมากขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ ที่สงขลาฟอรั่มจัดขึ้น เพื่อเป็นเวทีที่เยาวชนจะได้พัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของ ตัวเอง

โดยเฉพาะกับฮานะที่บอกว่า “เมื่อก่อนเป็นคนเจี๊ยบๆ แต่หลังจากที่ ได้เข้าอบรมกับสงขลาฟอรั่ม ที่ต้องมีการฝึกเขียนโครงการ ต้องถือไม้ค้คอย ตอบคำถาม ยิ่งทำให้เราตื่นเต้น จากที่เคยไม่ตอบ เพราะเรียบเรียงคำพูด ไม่ได้ ตอนนี้ก็รู้สึกกระตือรือร้นมากขึ้น คิดว่าในเมื่อเพื่อนๆ คนอื่นยังทำได้ เราก็ต้องทำได้เช่นกัน ตอนนี้เลยกล้าที่จะพูดมากขึ้น ไม่ว่าจะพูดดีหรือไม่ หรือพูดผิดก็ไม่กังวลเหมือนแต่ก่อนแล้ว”

ส่วนทัศนคติด้านความรับผิดชอบต่อสังคมก็มีมากขึ้นด้วย เมื่อก่อนไม่เคย คิดเรื่องการจัดการปัญหาขยะจริงจังเท่าตอนนี้ แต่ก่อนคิดว่าแค่ทิ้งขยะลงถัง ก็เป็นความรับผิดชอบต่อพ่อแล้ว เห็นขวดอยู่ในถังขยะก็ไม่คิดหยิบมาคัดแยก ไม่อยากจับ ยิ่งเห็นคนอื่นทิ้งขยะไม่เป็นที่ก็แค่คิดว่าทำไมทั้งไม่เป็นที่ แต่ก็ไม่ได้ เก็บให้ เพราะคิดว่าใครทิ้งก็ควรเก็บเอง

ด้านนุญายกบอกว่า การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดนอกจากการกล้าพูด กล้า แสดงออกแล้ว ยังมีมุมมองเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น “จากเดิม ไม่ค่อยสนใจเรื่องขยะ มองว่าขยะก็คือขยะ จะแยกไปทำไม พอได้รู้ว่าขยะ มีค่า ยังมีขยะมากแล้วเรารู้จักนำมาคัดแยก เราก็จะยิ่งได้ทั้งเงินและความ สะอาด คิดว่าต่อไปอยากทำกิจกรรมด้านอื่นๆ ให้มากขึ้น เพราะอยากได้ เพื่อนใหม่ และร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน”

เช่นเดียวกับโชเพีย ที่เล่าถึงความประทับใจจากการทำกิจกรรมเพื่อสังคม มาโดยตลอดว่า “ตอนเด็กๆ ที่เราปั่นจักรยาน พอเห็นขยะก็จะอึด (จอง) เอา ไว้ก่อน กลัวว่าเพื่อนจะแย่งเก็บ เพราะคิดเสมอว่า ถ้าเราเก็บขยะได้เยอะ

“ การทำโครงการเพื่อชุมชน เรื่องใจ ความผูกพัน และ ความสามัคคีจะต้องมาก่อน... เด็กกลุ่มนี้มีพัฒนาการที่ดี ขึ้นมาก ทั้งด้านการบริหาร จัดการทั้งคนและงบประมาณ แต่ที่ดีที่สุดคือ พวกเขามี ทัศนคติที่ดีต่อชุมชนมากขึ้น เกิดความรักความผูกพันกับ ชุมชน สามารถเข้าไปเชื่อมร้อย ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาล โรงเรียน ชุมชน และอีกหลาย ภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมกัน ทำงานได้เป็นอย่างดี ”

“หากถามว่าความสำเร็จของโครงการนี้เป็นอย่างไร ครูอนุชาตบอกว่า มี 2 ส่วน คือ ส่วนของชุมชนถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง มีคนในชุมชนให้ความสนใจ เข้ามาร่วมคิดแยกขยะบ้าง ส่วนของโรงเรียนก็พบว่า ตอนนี้สะอาดมากขึ้น ภาพเด็กตัวเล็กๆ ที่แย่งกันเก็บขวดน้ำ กลายเป็นกิจกรรมที่ครูอาจารย์ต่างชื่นชม และเด็กๆ เองก็เกิดความภูมิใจในตัวเอง”

เราก็จะได้เงินเยอะ แต่ตอนนั้นก็มีผู้ใหญ่บางคนที่ไม่เข้าใจว่าเราจะเก็บไปทำไม คิดว่าบ้านเราคงไม่มีจะกิน ตอนนั้นเรารู้สึกเสียใจ กลับมาร้องไห้ว่าเราทำอะไรผิด ทำให้มีความฝันว่าอยากให้ผู้ใหญ่เหล่านั้นได้เข้ามาร่วมทำงานกับเรา อยากจะทำให้เขาเปลี่ยนความคิดให้สำเร็จให้ได้ โดยถือคิดว่า “ถ้าเราแค่พูด เขาก็แค่ได้ยิน แต่ถ้าเราทำ เขาก็จะเห็นว่าเราทำได้” เราก็เลยทำมาเรื่อยๆ ตอนนี้มีผู้ใหญ่หลายคนเดินเข้ามาถามพ่อกับแม่ว่าลูกทำกิจกรรมเก่ง สอนลูกอย่างไร พ่อแม่ก็ภูมิใจ เราเองก็ภูมิใจ”

ด้าน อนุชาต มิ่งขวัญ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ กล่าวถึงการทำงานของกลุ่มเด็ก ๆ ว่า การทำโครงการเพื่อชุมชนเช่นนี้ เรื่องใจ ความผูกพัน และความสามัคคีจะต้องมาก่อน สำหรับเด็กกลุ่มนี้เห็นได้ว่าพวกเขามีพัฒนาการในการทำงานที่ดีขึ้นมาก ทั้งด้านการบริหารจัดการทั้งคนและงบประมาณ แต่ที่ดียิ่งที่สุดคือพวกเขามีทัศนคติที่ดีต่อชุมชนมากขึ้น เกิดความรักความผูกพันกับชุมชน สามารถเข้าไปเชื่อมร้อยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาล โรงเรียน ชุมชน และอีกหลายภาคส่วนให้เข้ามาร่วมมือกันทำงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ชุมชนจะได้รับประโยชน์จากโครงการนี้แล้ว ในส่วนของโรงเรียนเองก็ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้เต็มที่เช่นกัน เพราะเด็กทั้งโรงเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการธนาคารขยะมากขึ้น แม้ครั้งแรกจะเริ่มจากเด็กมัธยมศึกษาที่นำขยะมาขาย แต่ตอนนี้เด็กประถมศึกษาเริ่มเห็นความสำคัญและอยากเข้าร่วม และยังมีเด็กอนุบาลที่ครูผู้สอนดึงเข้ามาร่วมกิจกรรมด้วย เรียกว่าเป็นโครงการเด่นของโรงเรียนเลยทีเดียว ที่เหลือก็แค่ต้องพัฒนาสถานที่รับซื้อ และเชื่อมโครงการสู่ชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น

“เมื่อผู้ใหญ่หลายคนในชุมชนเริ่มรู้จักโครงการธนาคารขยะ ก็เริ่มเข้ามาพูดคุย สอบถาม รวมถึงนำขยะมาขายกับโครงการธนาคารขยะ แทนที่จะนำไปขายกับรถซาเล้งที่รับซื้อถึงหน้าบ้าน ทั้งยังคอยพูดให้เด็ก ๆ มีกำลังใจทำงานมากยิ่งขึ้น”

หากถามว่าความสำเร็จของโครงการนี้เป็นอย่างไร ครูอนุชาตบอกว่า มี 2 ส่วนคือ ส่วนของชุมชนถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง มีคนในชุมชนให้ความสนใจเข้ามาร่วมคิดแยกขยะบ้าง ส่วนของโรงเรียนก็พบว่า ตอนนี้โรงเรียนสะอาดมากขึ้น ภาพเด็กตัวเล็กๆ ที่แย่งกันเก็บขวดน้ำพลาสติก กลายเป็นกิจกรรมที่ครูอาจารย์ต่างชื่นชม และเด็กๆ เองก็เกิดความภูมิใจในตัวเอง

แม้โครงการจะจบลงไปแล้ว แต่ทักษะที่เยาวชนกลุ่มนี้ได้เรียนรู้จะเป็น “บทเรียน” ที่มีค่า ที่พวกเขาสามารถนำไปใช้ในการทำงาน และการดำเนินชีวิตได้ทุกเมื่อ อีกทั้งการส่งงานต่อให้กับเยาวชนรุ่นน้องในช่วงที่ผ่านมาก็ทำให้โครงการยังคงดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง จนตอนนี้ปรีกคือ “ชุมชนสะอาด ปราศจากขยะ” และเมื่อชุมชนนำอยู่ ความสุขก็ตามมา

ผลจากความมุ่งมั่นในวันนั้น จึงส่งผลให้วันนี้ทุกคนในชุมชนได้เรียนรู้ว่า “ขยะมีค่ามากแค่ไหน”

และที่สำคัญเด็ก ๆ ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ของชุมชนได้เข้ามา “สานพลัง” ร่วมสร้างสรรค์ให้ “ปรีก” ตำบลเล็กๆ แห่งนี้อายุยืนมากยิ่งขึ้น

โรงเรียนพัฒนาศาสตร์มูลนิธิ โครงการพัฒนากิจการธนาคารขยะ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลปรีก

นางสาวรุ่งอรุณ ปานนพภา
นางสาวกมลรัตน์ หมดเลียด
นางสาวดาราวรรณ หิมะ
นางสาวนิรชา ประสารวรรณ
นางสาวนุศรา มาลินี

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์อนุชาต มิ่งขวัญ

คนสร้างขยะ... ขยะเปลี่ยนคน

กลุ่มโรงเรียนระโนด (มะขามเต่า)

“โรงเรียนของเรามีขยะเยอะมาก ส่วนใหญ่ทิ้งกันเกลื่อน กังๆ ที่ขยะบางชนิดน่าจะคัดแยกก่อนทิ้งหรือขายได้ โดยเฉพาะขวดน้ำดื่มซึ่งมีมาก พวกหนูเลยคิดว่าถ้าเอาขยะมาขายเป็นทุนการศึกษาให้กับน้องๆ ที่เรียนดีแต่ยากจนได้ก็น่าจะดี”

ภาพขวดน้ำดื่มที่หล่นเกลื่อนกลาดรวมอยู่กับถุงขนมมีให้เห็นทั่วโรงเรียน คือจุดเริ่มต้นให้ ญัฐลักษณ์ ไชยศิริ หรือ “นาว” นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ร่วมกับเพื่อนๆ ตั้งกลุ่มโรงเรียนระโนด (มะขามเต่า) เพื่อใช้เป็น “กลไก” ปลุกจิตสำนึกแก่เพื่อนๆ และน้องๆ ในโรงเรียนให้รู้จัก “คุณค่า” ของขยะก่อนทิ้ง

“โรงเรียนของเรามีขยะเยอะมาก ส่วนใหญ่ทิ้งกันเกลื่อน กินตรงไหนทิ้งตรงนั้น กังๆ ที่ขยะบางชนิดน่าจะคัดแยกก่อนทิ้งหรือขายได้ โดยเฉพาะขวดน้ำดื่มซึ่งมีมาก พวกหนูเลยคิดว่าถ้าเอาขยะมาขายเป็นทุนการศึกษาให้กับน้องๆ ที่เรียนดีแต่ยากจนได้ก็น่าจะดี”

ไอเดียนี้เกิดขึ้นจากการที่นาวเห็นว่าในโรงเรียนมีคนนำขยะไปขายอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่ได้ทำในลักษณะ “กลุ่ม” เป็นแบบต่างคนต่างทำ และเมื่อเห็นว่าในโรงเรียนมีน้องๆ หลายคน “เรียนดีแต่ยากจน” จึงเกิดแนวคิดที่จะนำ “ขยะ” ไปขายเพื่อนำรายได้มาเป็นทุนการศึกษาให้น้องๆ

แม้โจทย์ของโครงการนี้คือ “กองทุนขยะ” แต่นาวและเพื่อนๆ ในกลุ่มก็ได้ “ซ่อน” บางสิ่งบางอย่างไว้ในโครงการนี้ นั่นคือในกระบวนการจัดเก็บขยะเพื่อคัดแยกว่าชิ้นไหนขายได้ ชิ้นไหนจำเป็นต้องทิ้ง ถือเป็นการ “สร้างพฤติกรรม” ใหม่ให้กับเด็กๆ ในโรงเรียน เพราะนับจากนี้เป็นต้นไป ทุกคนต้อง “แยก” ขยะก่อนนำไปทิ้งในที่ที่โรงเรียนจัดไว้ให้เท่านั้น

อย่างไรก็ตามขณะที่นาวและเพื่อนๆ กำลังหาแนวทางจัดทำ “กองทุนเพื่อน้อง” อยู่ นั่นเป็นช่วงที่สงขลาพร้อมส่งเอกสารประชาสัมพันธ์โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาไปที่โรงเรียน นาวเห็นว่าเป็นโอกาสดีที่จะทำให้พวกเขาได้ทำสิ่งที่ฝันไว้ จึงชักชวนเพื่อนๆ เข้าร่วมโครงการ

คนพร้อม...ก็ยังไม่พร้อม

แต่หนทางของกลุ่มโรงเรียนระโนด (มะขามเต่า) ก็ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบเนื่องจาก “ความไม่พร้อม” เรื่องเวลา เพราะต่างคนต่างต้องเรียนหนังสือ เวลาว่างจึงไม่ตรงกัน

“ตอนแรกที่รวมตัวกับเพื่อน ๆ เราเห็นอยู่แล้วว่าทุกคนมีเวลาว่างไม่ค่อยตรงกัน เพื่อนบางคนติดภาระเรื่องเรียน ทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรม บางคนก็หายไปเลย...” นาวาให้เหตุผลที่ทำงานเดินต่อไปไม่ได้ ถึงกระนั้นก็ตาม ความมุ่งมั่นตั้งใจก็มีได้ดังแต่อย่างใด กลุ่มโรงเรียนระโนด (มะขามเต่า) เดินหน้าด้วยการระดมทีมงานใหม่อีกครั้ง คราวนี้เลือกทีมที่เป็นคณะกรรมการโรงเรียน และที่สำคัญคือต้องมี “จิตอาสา” อยากเข้ามาทำงานด้วยกัน

แม้ว่าหน้าตาของ “ทีมใหม่” จะเปลี่ยนไปบ้าง เพราะส่วนใหญ่เป็นรุ่นน้อง แต่ข้อดีก็คือไม่มีปัญหาเรื่องเวลาเรียน

ทีมแกนนำจึงเริ่มงานแรกด้วยการออกสำรวจราคาขวดน้ำจากพ่อค้ารับซื้อของเก่า เพื่อกำหนดราคารับซื้อภายในโรงเรียน โดยเด็ก ๆ พบว่าขณะนั้นมีการรับซื้อขวดน้ำอยู่ที่กิโลกรัมละ 17 บาท เท่ากับขวดเปล่า 48 ขวด

“เราคิดว่า ถ้าจะเก็บให้ครบ 48 ขวดอาจนานเกินไปเลยเสนอแนวทางใหม่คือ 5 ขวด 1 บาท เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เพื่อน ๆ ในโรงเรียนนำขวดมาขายได้เร็วขึ้น”

เมื่อได้สูตรการรับซื้อแล้ว แกนนำก็กระจายกำลังกันออกไปประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนผ่านเสียงตามสาย ทั้งช่วงเช้าหน้าเสาธง และช่วงพักกลางวัน ถึงตรงนี้ ธนวัฒน์ ขาวพรทิพย์ หรือ “นิว” ก็เข้ามาช่วยงานประชาสัมพันธ์ เพราะพี่ ๆ เห็นแนว

ของการเป็นคนช่างพูดและมีมนุษยสัมพันธ์ดี

“มีหน้าที่เชิญชวนให้เพื่อน ๆ ในโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมคัดแยกขยะ แต่เสียงสะท้อนของพี่ ๆ บอกว่าในช่วงแรกเราพูดเร็วเกินไป คนฟังไม่ทัน แล้วก็พูดจาวกวน คือตอนนั้นเราคิดอะไรได้ก็พูดเลย ไม่มีการเรียบเรียงคำพูดว่าจะพูดอะไรก่อนหลัง” แต่นิวก็รู้ตัวเองดีว่า ถึงจะพูดเก่ง แต่ก็ไม่ค่อยมั่นใจมากนัก พยายามปรับตัวด้วยการพูดให้ช้าลง หัดเรียบเรียงประเด็นในการพูด ด้วยการให้พี่ ๆ หรือคุณครูช่วยเรียบเรียงเป็นสคริปต์มาก่อน จากนั้นจึงค่อยแทรกเนื้อหาสาระด้านอื่น ๆ เข้าไป ไม่ใช่พูดแต่เรื่องขยะอย่างเดียว ไม่อย่างนั้นเพื่อน ๆ จะเบื่อ

นอกจากนิวที่ได้รับการพัฒนาเรื่องการพูดและการประชาสัมพันธ์จนเก่งขึ้นแล้ว การทำโครงการทุนการศึกษาจากขยะ ยังสามารถ “สร้าง” นักประชาสัมพันธ์อีกคนซึ่งเป็นคู่หูของนิว คือ เนาวลักษณ์ สุวรรณรัตน์ หรือ “แป้ง” สาวน้อยตัวเล็กที่เพื่อน ๆ ต่างลงความเห็นว่าเป็นสาวแสบประจำกลุ่มก็ถูกดึงมาช่วยงาน เพราะพี่ ๆ เห็นแววว่า มีใจรักทำงานเพื่อส่วนรวม แม้ประวัติของเธอจะเป็นคนที่มีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่เป็นที่ หรือเรียกว่า “ทิ้งขว้าง” แบบไม่ยั้งยั้ง กินขนมบนโต๊ะก็ทิ้งบนโต๊ะ ส่วนที่บ้านแม้จะมีถังขยะมากถึง 3 ใบหน้าบ้าน ในครัว และหลังบ้าน แต่เธอยืนยันว่าขยะจะถูกกอง

ไว้จนลืมด้วยความขี้เกียจ เมื่อถูกพี่ ๆ ดึงเข้ามาร่วมโครงการทำให้เธอปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยเหตุผลว่า **“เพราะต้องการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเพื่อน ๆ”**

“เรามีหน้าที่เชิญชวนให้คนอื่นไม่ทิ้งขยะ... แต่ถ้าเรายังทิ้งอยู่...เราจะไปชวนคนอื่นได้อย่างไร” แบ่งให้ข้อสรุปถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง

หนทาง...ก็ยังไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ

นอกจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์หน้าเสาธงและเสียงตามสายแล้ว กลุ่มโรงเรียนระโนด (มะขามเต่า) ยังจัดซื้อถังขยะสีดำเพื่อเพิ่มจุดทิ้งขยะให้มากขึ้นจากเดิมที่โรงเรียนจัดไว้ พร้อมกับรณรงค์เชิญชวนให้เพื่อน ๆ ทิ้งขวดน้ำในถังขยะสีดำเพื่อสะดวกต่อการคัดแยก รวมถึงการหาสถานที่วางขยะในโรงเรียนซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด เพื่อรวบรวมขวดพลาสติกกระหว่างรอพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ แต่ทุกขั้นตอนดูเหมือนจะมีอุปสรรคให้ต้องแก้ไขไม่น้อย...

โดยเฉพาะในส่วนของการทิ้งขวดน้ำปะปนกับเศษอาหารและขยะอื่นๆ แม้พวกเขาจะซื้อถังขยะสีดำวางกระจายอยู่ทั่วโรงเรียนแล้วก็ตาม

การรณรงค์ให้เพื่อน ๆ ช่วยกันเก็บขวดน้ำมาขายไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง เพราะมีเพื่อนเพียง 10 คนเท่านั้นที่ช่วยเก็บขวดน้ำมาขายให้กับกลุ่มฯ

ด้วยความกังวลว่ากองทุนการศึกษาจากขยะจะไม่ได้ผลตามเป้า ทีมแกนนำจึงหารือกันใหม่เพื่อแก้ไขปัญหานี้ โดยใช้วิธีตระเวนเก็บขวดน้ำพลาสติกตามมุมต่างๆ ในโรงเรียนด้วยตัวเอง รวมถึงช่วยกันคัดแยกขวดน้ำจากถังขยะทุกเย็น

“ทุก ๆ เย็นพวกเราจะนัดเจอกัน มาเก็บขยะที่เพื่อน ๆ ทิ้งไว้ตามที่ต่าง ๆ รวมถึงคัดแยกจากถังขยะที่ใส่ถูกต้องบ้างไม่ถูกต้องบ้าง เราก็ต้องไปคุ้ย ๆ ออกมา เสื่อผ้าเลอะกลับบ้านทุกวัน น้อง ๆ บางคนตอนแรกก็เขินที่ต้องไปคุ้ยขยะ อย่างแฉี นิวเขาจะซื้อผ้า แต่เราก็กำกั้นไปเล่นกันไป เสียงหัวเราะและรอยยิ้มของเพื่อนกลายเป็นความสุขที่กลับมาเติมเต็มและเป็นการกำลังใจให้กันและกัน มีบ้างที่บางคนต้องกลับบ้านเร็วหรือมาได้บางวัน เราก็ไม่เอามาเป็นอารมณ์หรือโกรธเคืองกัน เพราะถึงเวลาที่ว่างพวกเราช่วยกันเต็มที่อยู่แล้ว” สุวิทย์ สวัสดิ์รักษา หรือ “อ้วน” กล่าว

ดูเหมือนวิธีการออกแรงช่วยกันเองจะเป็นทางออกที่ดี แต่กลับทำให้พวกเขาไปพบกับปัญหาใหม่...

เนื่องจากก่อนหน้านี้มีบุคลากรในโรงเรียนเก็บขวดน้ำขายอยู่แล้ว จึงเกิดความไม่พอใจกันบ้างเล็กน้อย...แต่ปัญหาก็คือคล้ายในเวลาต่อมา เพราะพวกเขาเข้าไปพูดคุยด้วยอาการอ่อนน้อมถ่อมตน โดยอธิบายว่า โครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อหารายได้เป็นกองทุนให้กับน้อง ๆ ที่เรียนดีแต่ยากจน ไม่ได้นำไปใช้จ่ายอย่างอื่น

“เราใช้การเจรจาให้อ่อนวอนขอให้ผู้ใหญ่เห็นแก่เด็กที่ขาดทุนทรัพย์ โดยยื่นข้อเสนอว่าให้นำขวดน้ำมาขายให้กลุ่มในราคา 16 บาท แม้จะถูกกว่าขายให้พ่อค้ารับซื้อของเก่า 1 บาท แต่ส่วนต่างที่ได้มาคือการสร้างกุศลร่วมกัน จนกระทั่งผู้ใหญ่ยินยอมเพราะเห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจทำความดีของพวกเขา”

“ทุก ๆ เย็นพวกเราจะนัดเจอกัน เจอกันเก็บขยะที่เพื่อน ๆ ทิ้งไว้ตามที่ต่าง ๆ รวมถึงคัดแยกจากถังขยะที่ใส่ถูกต้องบ้างไม่ถูกต้องบ้าง เราก็ต้องไปคุ้ย ๆ เสื่อผ้าเลอะกลับบ้านทุกวัน น้อง ๆ บางคนตอนแรกก็เขินที่ต้องไปคุ้ยขยะ... แต่เราก็กำกั้นไปเล่นกันไป เสียงหัวเราะและรอยยิ้มของเพื่อน กลายเป็นความสุขที่กลับมาเติมเต็มและเป็นการกำลังใจให้กันและกัน”

“ส่วนหนึ่งที่ทำให้พวกเรา
ทำโครงการได้ไม่ดีเท่าที่ควร
อาจเป็นเพราะการบูรณาการ
ของพวกเราไม่โดนใจเพื่อนๆ
หรืออาจเป็นเพราะว่าทุกคน
อยู่ในวัยเดียวกัน เวลาพูด
จึงไม่มีใครฟัง”

ปัญหาเก่าไป...ปัญหาใหม่ตามมา

เมื่อการเจรจาเป็นผล บุคลากรในโรงเรียนก็นำขวดน้ำมาขายให้กับ
กลุ่มเป็นจำนวนมาก ทำให้ขวดที่รอการขายมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย
ปัญหาที่ตามมาคือ สถานที่เก็บขวดน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดเริ่มคับแคบลง จำเป็น
ต้องขออนุญาตครูผู้ดูแลอาคารเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่

อย่างไรก็ตาม ลำพังเด็กตัวน้อยเดินเข้าไปเจรจากับผู้ใหญ่แม้จะไม่ได้ผลลัพธ์
กลับมดั่งที่หวัง แต่พวกเขาก็มีปฏิภาณไหวพริบพอที่จะตั้งสติ เดินเข้าไปหา
อาจารย์วิรัช ทองแก่นแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียน และ อาจารย์โชคชัย
ธรรมชาติ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งให้ความเอ็นดูแก่นักกลุ่มนี้เป็นอย่างดี
กระทั่งได้พื้นที่หน้าห้องคหกรรมเป็นสถานที่รวบรวมขวดน้ำอย่างน้อย 2 สัปดาห์
สำหรับรอพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ และทุก ๆ 2 สัปดาห์ทีมแกนนำจะนัดรวมตัวกัน
ขนขวดน้ำไปขายให้พ่อค้าคนกลาง

ตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการ ทีมแกนนำสามารถมอบทุนการศึกษา
ให้นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ไปแล้วกว่า 10 ทุนๆ ละ 500 บาท แม้จำนวน
เงินจะไม่มากแต่ความภาคภูมิใจและการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำเกิดขึ้น
มากมาย ทั้งเรื่องของการทำงานเป็นทีม และการปรับเปลี่ยนแนวทางการ
ทำงานเมื่อเห็นว่า แผนการทำงานที่วางไว้อาจจะไม่ได้ผล

แต่สิ่งที่ได้มากกว่านั้นก็คือ การรณรงค์ให้เพื่อนๆ ในโรงเรียนระโนด
หันมาใส่ใจกับปัญหาขยะ ยังเป็น “แรงกระตุ้น” ให้ทางโรงเรียนส่งเสริมและ
สนับสนุนมาตรการดังกล่าว ด้วยการจัดหาตะแกรงเหล็กขนาดใหญ่มาวางไว้
ตามจุดต่างๆ ในโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักเรียนนำขวดน้ำ
ใช้แล้วมาใส่ไว้ ซึ่งวิธีการนี้ทำให้พวกเขาสามารถเก็บขวดน้ำได้มากกว่า
ถึงขยะสีด้าอีกด้วย

“ขยะ” นำพาไปสู่โลกกว้าง

ธนพัฒน์ หนูคง หรือ “เอ๋” บอกว่า เมื่อก่อนเขาเป็นอีกคนที่ทิ้งขยะไม่เป็น
ที่เป็นทาง ขอบแอบเสียบเปลี่ยนเปลือกขนมลูกอมไว้ตามโต๊ะ ตามชอกเก้าอี้ และไม่เคย
แยกขยะ แต่ปัจจุบันเขานำวิธีการคัดแยกขยะกลับไปใช้ที่บ้าน และที่สำคัญ
การทำโครงการทำให้เขารู้จักการคิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบมากขึ้น

“อย่างเรื่องขวดน้ำในโรงเรียนพวกเราเคยนั่งนับดูพบว่า เด็กแต่ละคนต้อง
ชื้อน้ำกินวันละ 4 ขวดต่อคน เพราะน้ำในโรงเรียนไม่สะอาด แม้จะมีตู้กดน้ำดื่ม
ก็ตาม ซึ่งสาเหตุที่น้ำในโรงเรียนไม่สะอาดเพราะว่าในพื้นที่อำเภอรระโนดของเรา
ขาดแคลนน้ำเพื่อการบริโภค ทุกบ้านต้องชื้อน้ำกิน ขวดน้ำพลาสติกจึงเยอะมาก
ไม่เฉพาะในโรงเรียนของเราเท่านั้น แต่ชุมชนโดยรอบก็เต็มไปด้วยขยะขวดพลาสติก
ถ้าเราไม่รู้จักคัดแยกขยะ อีกไม่นานขยะต้องล้นเมืองแน่นอน เวลาอยู่โรงเรียน
ถ้าเห็นขยะ เห็นขวดน้ำทิ้งเกะกะ ก็จะเก็บไปใส่ถังขยะ”

ในส่วนของ **สรประสิทธิ์ จิตดำริ** หรือ “อ้วน” ยอมรับ
ว่าเมื่อก่อนเขาเป็นคนที่มีโลกทัศน์คับแคบ และคิดว่า “ขยะ”
ไม่น่าจะมีความสำคัญและสร้างผลกระทบกับชีวิตมากนัก แต่
“ขยะ” ก็พาเขาไปรู้จักข้อมูลต่างๆ มากมาย เช่น การนำไป
รีไซเคิล เอาไปทำปุ๋ย และเอาไปขายเป็นเงินกลับมา ที่สำคัญ
ทำให้เขารู้ว่าแท้ที่จริงแล้วจังหวัดสงขลาคือแหล่งขยะที่ใหญ่
ที่สุดแห่งหนึ่ง

“ผมคิดว่าส่วนหนึ่งที่ทำให้พวกเราทำโครงการได้ไม่ดี
เท่าที่ควร อาจเป็นเพราะการบูรณาการของพวกเราไม่โดนใจ
เพื่อนๆ หรืออาจเป็นเพราะว่าทุกคนอยู่วัยเดียวกัน เวลาพูด
รณรงค์จึงไม่มีใครฟัง” อ้วนวิเคราะห์และบอกว่า วิธีการที่ใช้
คือพยายามทำตัวให้น่าเชื่อถือ ปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ถูกต้อง
กล้าแสดงความคิดเห็น เป็นผู้นำที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อน
ที่จะไปสอนคนอื่นนั้นเราต้องรู้ตัวเองก่อนว่าเรารักสะอาด
ไหม เรารักโรงเรียนของเราไหม เราอยากให้โรงเรียนพัฒนา
ไปในทางไหนเราก็พูดออกไปจากใจเรา อย่างน้อยๆ รุ่นน้อง
ก็จะเชื่อฟังเวลาเราเข้าไปตักเตือนว่ากินแล้วเก็บให้เรียบร้อย
เขาก็จะให้ความร่วมมือ

สำหรับ “นาว” แกนนำที่เคยได้รับทุนการศึกษาและมีความ
ฝันว่าอนาคตอยากจะทำแท่นโรงเรียนด้วยการหาทุน
การศึกษาให้นักเรียน บ้าง บอกว่า ความฝันที่ต้องการทำกองทุน
ให้นักเรียน ในโรงเรียนนั้นบัดนี้เป็นจริงขึ้นมาแล้ว

“หนูเป็นคนหนึ่งที่ได้รับทุนการศึกษาจากทางโรงเรียน
บ่อยๆ ความฝันของหนูคือทำอะไรก็ได้ที่จะได้มอบทุน
การศึกษาให้เด็กคนอื่น บ้าง เราอาจจะไม่มีเงินจากการขาย
ขยะมากนัก แต่เราก็เป็นส่วนเล็กๆ ที่ช่วยเหลือคนตัวเล็กๆ”

ด้วยกันได้บ้างไม่มากนักน้อย นี่คือนิสัยที่หนูรักภาคภูมิใจมาก
ที่สุด”

ส่วนเรื่องที่ยากที่สุดสำหรับนาวคือ การที่ต้องพูดคุยกับ
คนที่มีอคติให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน โดยเฉพาะกับผู้ใหญ่ซึ่ง
จะมีกำแพงมาปิดกั้นทันทีที่เห็นว่านาวและเพื่อนๆ เป็นเด็ก
แต่หลังๆ นาวจะมีวิธีจัดการคือ ไม่เอาอคติใดๆ มาใส่ใจ
แต่ตั้งใจทำหน้าที่ในฐานะเด็กคนหนึ่งรักโรงเรียนระโนด
ให้ดีที่สุด

นาวยังบอกอีกว่า สิ่งที่ต้องพัฒนาขึ้นไปคือเรื่องการ
ควบคุมอารมณ์ความรู้สึก เพราะน้องๆ จะรู้หมดว่าเราใจร้อน
โดยเฉพาะเวลาประชุมงานกันแล้วทำเป็นเล่น งานไม่เสร็จสักที
เราจะเริ่มโกรธ โกรธแล้วก็จะร้องไห้อย่างเดียว แต่ว่าหลังๆ เรา
เริ่มเรียนรู้ว่าการเป็นผู้นำจะต้องไม่อ่อนแอ หรือท้อแท้ให้น้องเห็น

ซึ่งในท้ายที่สุด นาวและน้องๆ เริ่มต้นฝังรากลึก
เรื่องการคัดแยกขยะให้ยั่งยืนในโรงเรียนระโนดด้วยการ
นำเรื่องการ “ปลูกจิตสำนึก” การคัดแยกขยะ และนิสัย
ความเป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคมเข้าไปเป็น 1 ใน 6 ฐาน
ของ “ค่ายรบน้องใหม่” โดยทุก ๆ ปีทีมแกนนำจากโครงการ
ทุนการศึกษาจากขยะจะต้องคิดและจัดฐานการเรียนรู้เรื่อง
ขยะควบคู่ไปกับกิจกรรมรบน้องด้วย เพื่อ “ปลูกฝัง” ใ้
น้องใหม่ได้เรียนรู้และซึมซับเรื่องการคัดแยกขยะติดตัว
ต่อไป

โรงเรียนระโนด โครงการทุนการศึกษาจากขยะ กลุ่มโรงเรียนระโนด (มะขามเต่า)

นางสาวณัฐลักษณ์ ไชยศิริ

นายธนพัฒน์ หนูคง

นางสาวธันยพร ชุมทอง

นายภูเมธ มหากลิ่น

นายสรประสิทธิ์ จิตดำริ

นายสุวิทย์ สวัสดิ์รักษา

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ฉลวย คงแป้น

“พลังปลวก” สร้างสรรค์ความดีเพื่อชุมชน

กลุ่มพลังปลวก

“ ในตำบลเทพาที่มีมัสยิดและศาสนสถานสำคัญหลายแห่ง รวมทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เชิดหน้าชูตาของตำบลคือ หาดสะกอม หาดห้วยสวรรค์ พวกเราเห็นว่าสกปรกมาก และไม่ค่อยมีใครมาดูแลความสะอาดอย่างจริงจัง เลยคิดที่ทำโครงการนี้ เพื่อให้ชุมชนเราสะอาดขึ้น ”

“ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา”

นี่คือคำสอนที่ อัสมินทร์ บูเอียด หรือ “มิน” นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทพา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ใช้เป็น “แรงบันดาลใจ” ในการขับเคลื่อน “โครงการเด็กดีเพื่อชุมชน” ในนามของกลุ่ม “พลังปลวก” ที่มี อติศา ราหนิ หรือ “ญา” สุภารัตน์ อิกะศิริ หรือ “กัน” ญานิสสา นิสัน หรือ “กะ” และ สบัยนา สาและ หรือ “บัยนา” ร่วมเป็นทีมงาน โดยโครงการที่พวกเขาตั้งใจทำคือการรณรงค์ให้คนในชุมชนช่วยกันรักษาความสะอาดพื้นที่รอบๆ ชุมชน “ในตำบลเทพามีมัสยิดและศาสนสถานสำคัญหลายแห่ง รวมทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เชิดหน้าชูตาของตำบลคือ หาดสะกอม หาดห้วยสวรรค์ พวกเราเห็นว่าสกปรกมาก และไม่ค่อยมีใครมาดูแลความสะอาดอย่างจริงจัง เลยคิดทำโครงการนี้เพื่อให้ชุมชนเราสะอาดขึ้น” มินบอกเล่าที่มาที่ไปของโครงการ

พลังเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่

ย้อนกลับไปจุดเริ่มต้นของโครงการ ในคาบเรียนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทพา อาจารย์ธัญลักษณ์ บำรุงสาระ หรือ “ครูบ๊ะ” อาจารย์ที่ปรึกษาได้กำหนดหัวข้อให้นักเรียนทำโครงการขึ้นมาหนึ่งเรื่อง โดยกำหนดโจทย์ว่า “ต้องเป็นโครงการที่เกี่ยวกับการทำความดีช่วยเหลือชุมชนของตนเอง”

มินและเพื่อนๆ จึงร่วมกลุ่มกันเพื่อทำ “ความดี” ด้วยการทำโครงการทำความสะอาดศาสนสถานที่อยู่รอบๆ โรงเรียน

เมื่อกิจกรรมของมินและเพื่อนๆ ดำเนินมาได้ระยะหนึ่ง ก็เป็นจังหวะเดียวกับที่ “สงขลาฟอรั่ม” กำลังเปิดโอกาสให้เยาวชนส่งโครงการเข้าร่วมในโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ซึ่งน้องๆ กลุ่มพลังปลวกทุกคนต่างเห็นเป็นโอกาสดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพของตนเองจึงส่งโครงการเข้าร่วม

“สิ่งที่พวกเราได้เรียนรู้จากพี่ๆ สงขลาฟอรัมคือการวางแผนการทำงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีม การคิดวิเคราะห์ศักยภาพของตัวเองและทีม รวมทั้งการกำหนดวัตถุประสงค์และกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ”

“พวกเรามีกลุ่มอยู่แล้ว...ครูบ๊ะเห็นว่าโครงการที่เราทำอยู่น่าจะพัฒนาต่อยอดได้ เมื่อเห็นสงขลาฟอรัมประกาศรับสมัครโครงการ จึงอยากสานต่อโครงการที่พวกเราทำอยู่ให้ขยายวงออกไป”

ครูบ๊ะเล่าว่า ตอนที่ **พรรณีภา โสทธิพันธุ์** หรือ “ป้าหนู” ผู้อำนวยการ **สงขลาฟอรัม** โทรมาพูดคุยเรื่องรายละเอียดของโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา เราก็ก็นึกว่าเด็กกลุ่มนี้เขามีความพร้อม โดยเฉพาะทีมงานและประเด็นที่เด็กทำร่วมกันมา ก็เลยส่งโครงการเข้าไป เพื่อให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพในด้านการทำโครงการ เพราะสงขลาฟอรัมจะมีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการทำโครงการให้ด้วย

“เราให้เด็ก ๆ ไปคิดต่อกันเองว่าจะพัฒนาโครงการที่ทำอยู่เดิมได้อย่างไรบ้าง”

มินเล่าต่อว่า สำหรับโครงการเด็กดีเพื่อชุมชนนั้น แรกเริ่มเดิมทีพวกเราต้องการ **“ทำความดี”** ด้วยการ **“ทำความสะอาด”** รอบ ๆ ศาสนสถาน แต่เมื่อต้องการยกระดับโครงการให้เข้มแข็งขึ้น เราเห็นว่าแค่รวมกลุ่มกันทำความสะอาดเพียงอย่างเดียวอาจจะยังไม่พอ จำเป็นต้องหา **“แนวร่วม”** เพื่อมาช่วยกันทำโครงการ

“ในอำเภอกุเตยมีทั้งผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธ ขณะที่วัดในศาสนาพุทธก็มีเณร พระ และเด็กวัดคอยทำความสะอาดอยู่แล้ว แต่ในส่วนของมัสยิดจะไม่มีใครทำความสะอาดเป็นหลัก พวกเราเลยอยากจะทำนวัตกรนี้”

นอกจากศาสนสถานแล้ว กลุ่มพลังพลวยังมองไปถึงการดูแลความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณหาดสะกอมซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอ

“หาดสะกอมเป็นทางผ่านไปยังละลาและปัตตานี จึงมีคนมาแวะเที่ยวค่อนข้างเยอะ สถานที่จึงดูไม่สะอาดเท่าที่ควร เลยคิดว่าอยากจะทำความสะอาด พอมาเข้าร่วมโครงการกับป้าหนู อาจารย์ก็ให้แนวไว้ว่า แทนที่จะเป็นคนไปทำอย่างเดียว น่าจะมีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกบ้าง พวกเราเลยคิดว่าการสร้างจิตสำนึกน่าจะทำกับกลุ่มเด็กเล็ก ๆ มากกว่ากลุ่มผู้ใหญ่”

เมื่อโจทย์ชัด กระบวนการทำงานก็เริ่มต้นขึ้น...

หลังโครงการผ่านการคัดเลือกจากสงขลาฟอรัม สิ่งที่กลุ่มพลังพลวต้องพบเจอคือ การเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโครงการกับพี่ ๆ จากสงขลาฟอรัม

“ระหว่างขั้นตอนการพัฒนาโครงการ สิ่งที่เราได้เรียนรู้จากพี่ ๆ สงขลาฟอรัมคือ การวางแผนการทำงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีม การคิดวิเคราะห์ศักยภาพของตัวเองและทีม รวมทั้งการกำหนดวัตถุประสงค์และกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ”

เริ่มคิดและลงมือทำ

แต่มี **“ใจ”** ในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนก็ถือว่าประสบความสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งที่เหลือก็ขึ้นอยู่กับ การวางแผน การกำหนดบทบาทหน้าที่ รวมทั้งการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

มินเล่าว่า งานแรกของกลุ่มพลังพลวคือ การประชุมวางแผนการทำงานกับเพื่อนในทีม ซึ่งทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าต้องเริ่มจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนก่อน ซึ่งงานหลัก ๆ ที่กำหนดไว้คือการลงสำรวจข้อมูลในชุมชน ทั้งใช้วิธีสัมภาษณ์พูดคุย และใช้แบบสอบถาม เมื่อได้ข้อมูลก็นำมาออกแบบกิจกรรม **“ปลูกจิตสำนึก”** ให้กับน้องๆ ในโรงเรียนบ้านปากอและโรงเรียนป่าโอน จากนั้นก็เป็นกิจกรรมทำความสะอาดที่ทุกคนในชุมชนจะต้องลงมาร่วมกัน

“ที่วางแผนเก็บข้อมูลก่อน เพราะพวกเราต้องการรู้ว่าในชุมชนของเรามีสถานที่ใดบ้างที่ยังขาดคนดูแลเรื่องความสะอาด ขยะมาจากไหน และใครจะเป็นกลุ่มคนที่พวกเราจะชักชวนเข้ามาร่วมกิจกรรมทำความสะอาด” มินกล่าว

หลังจากสมาชิกกลุ่มพลังพลวแยกย้ายกันลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน ด้วยการลงไปสำรวจตามสถานที่ต่าง ๆ พบว่าสถานที่หลายแห่งมีคนทำความสะอาดอยู่แล้ว เช่น ที่โรงเรียน

ก็มีมีการรื้อทำหน้าเพื่อดูแลเรื่องความสะอาด เหลือแต่ศาสนสถาน เช่น มัสยิด พบว่าไม่มีคนดูแล และพบอีกว่าส่วนใหญ่สกปรก

นอกเหนือจากข้อมูลชุมชน สิ่งหนึ่งที่กลุ่มพลังพลวพบหลังวิเคราะห์ตัวเองคือ ลำพังสมาชิกเพียง 5 คนอาจมีกำลังไม่พอในการทำความสะอาดมัสยิด จึงคิดร่วมกันว่า อาจจะต้องหากำลังเสริม

“งานนี้ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จต้องหาสมาชิกเพิ่ม”

ทางออกคือ แบ่งบทบาทให้สมาชิกทั้ง 5 คนเป็นแกนนำหลัก จากนั้นก็ให้แกนนำแต่ละคนไปหาสมาชิกเพิ่ม ซึ่งอาจเป็นใครก็ได้ เพื่อน ๆ ในห้อง รุ่นน้อง หรือรุ่นพี่ก็ได้

จาก 1 คน เป็น 5 คน จาก 5 คน กลายเป็น 10 คน จนกระทั่งได้กองหนุนเพิ่มอีก 50 คน

มินเล่าว่า หลังรวมคนได้ประมาณ 50 คน ก็จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ ให้แต่ละคนร่วมคิด ร่วมวางแผนว่าจะทำอะไรร่วมกับเพื่อนๆ ในโครงการนี้ได้บ้าง

“กลุ่มพลังพลวให้ความสำคัญเรื่องการเก็บ การทิ้ง และการคัดแยกขยะเท่า ๆ กัน เราคิดว่าเรื่องการจัดกาขยะทั้ง 3 ประเด็นนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้”

“รัก” ความสะอาด ก่อน“รักษา” ความสะอาด

เมื่อได้ข้อสรุปและทีมเสริมพร้อม การทำงานก็เริ่มต้นขึ้นทันที ทีมพลังพลววางแผนทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในอำเภอเป้าหมายด้วยการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่

“เมื่อวิถีคิดเปลี่ยน
วิธีการทำงานก็เปลี่ยนตาม
ไปด้วย แขนงนำเปลี่ยนแผน
การรณรงค์ให้ความรู้แก่น้องๆ
ในโรงเรียน จากการช่วยกันรักษาความสะอาด
เป็นการ “สร้างสำนึก” แทน
เน้นให้เกิดการ “หยุดสร้าง
ความสกปรก” ด้วยการนำหลักศาสนาอิสลามที่ว่า
“ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา” มาใช้เป็นหลักยึด และตั้งการมีส่วนร่วม
ส่วนร่วม”

ให้ “ตระหนัก” ถึงเรื่องความสะอาด ผ่านกิจกรรมทำความสะอาด มัสยิด โรงเรียน และชายหาดซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอเทพา

มีนเล่าต่อว่า จากเดิมที่เราต้องการให้คนหันมา “รักษา” ความสะอาด หากแต่ “กระบวนการ” ที่พวกเราทำ เช่น อบรมให้ความรู้วิธีการคัดแยกขยะ โปะขยะของขยะ เพื่อเตรียมความพร้อมให้พวกเราไปเป็นวิทยากรให้กับน้องๆ ส่งผลให้ในท้ายที่สุดแล้วแกนนำทั้ง 5 คนมีความรู้เรื่อง “การจัดการขยะ” เป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถ “ปลูกจิตสำนึก” เรื่องการรักษาความสะอาดให้เกิดขึ้นกับน้องๆ ได้ สังเกตได้จากการเข้าไปทำกิจกรรมในโรงเรียนปากอ โรงเรียนป่าโอน มัสยิดปากทุ่ง มัสยิดปากอ มัสยิดป่าไม้ไผ่ มัสยิดเกาะครก และพหุมาก พวกเราค้นพบว่า กิจกรรมที่พวกเราทำไม่ได้นำไปสู่ความยั่งยืนให้กับน้องๆ แต่อย่างใด เพราะไม่ได้ฝังรากลงลึกเข้าไปใน “วิถีคิด” เรามุ่งแต่สอนให้น้องๆ รู้จัก “วิธีทำ” เท่านั้น

ครูบ๊ะเล่าว่า เริ่มเห็น “วิถีคิด” ของเด็กๆ เปลี่ยนไป หลังจากทำโครงการ มาได้ระยะหนึ่ง เพราะเด็กๆ นำปัญหามาปรึกษาว่า ถ้าทำแบบนี้ก็จะได้แค่ คนทำความสะอาด หรือพนักงานทำความสะอาดเท่านั้น

“กิจกรรมช่วงแรกเด็ก ๆ มองว่าอยากให้คนช่วยกันรักษาความสะอาด แต่พอเริ่มทำกิจกรรมจริงเด็ก ๆ ก็คิดใหม่ว่าเปลี่ยนให้คนไป “รัก” ความสะอาดดีกว่า ครูก็ถามต่อว่า “รักความสะอาด” ในความหมายของพวกเขาคืออะไร เด็ก ๆ ก็ตอบว่าแทนที่จะให้น้อง ๆ รักษาความสะอาด พวกเขาจะทำให้น้อง ๆ เกิด “ความรัก” อีกแบบหนึ่ง นั่นคือ “รัก” ในความคิดของเขา”

เมื่อวิถีคิดเปลี่ยน วิธีการทำงานก็เปลี่ยนตามไปด้วย แขนงนำทั้ง 5 คน เปลี่ยนแผนการรณรงค์ให้ความรู้แก่น้องๆ ในโรงเรียน จากการรักษาความสะอาด เป็นการ “สร้างสำนึก” แทน เน้นให้เกิดการ “หยุดสร้าง ความสกปรก” ด้วยการนำหลักศาสนาอิสลามที่ว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา” มาใช้เป็นหลักยึดและตั้งการมีส่วนร่วม

เมื่อมีการนำหลักศาสนามาใช้ เด็ก ๆ จึงติดต่อกับผู้นำชุมชน ใต้ะอิหม่าม และ อบต.ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับคนในชุมชน

ได้มากกว่า “ความสะอาด”

“คนอาจจะมองว่าปลวกไม่มีประโยชน์ เป็นแค่สัตว์ตัวเล็กๆ ที่ไม่น่าสนใจ แต่ปลวกเมื่อรวมตัวกันแล้วก็สามารถทำเรื่องที่ยิ่งใหญ่ได้”

และนี่คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ปลวกตัวเล็กๆ 5 ตัว มารวมตัวกัน จาก 5 ตัว กลายเป็น 10 ตัว 20 ตัว และ 50 ตัวในเวลาต่อมา...ปลวกตัวเล็กๆ ผืนกกำลังกันทำเรื่องที่ยิ่งใหญ่...ที่ผู้ใหญ่หลายคนพยายามทำแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

จากจุดเริ่มต้นในวิชาเรียน กลุ่มพลังปลวกแค่อยากทำความสะอาดอย่างเดียว แต่เมื่อได้เข้าร่วมโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา กับสงขลาฟอรั่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มเกิด “แนวคิดใหม่” ว่าน่าจะ “ปลูกจิตสำนึก” ให้กับคนในชุมชนร่วมด้วยจะได้เกิดผลระยะยาวและต่อเนื่อง ซึ่งทางกลุ่มมองว่าถ้า “ทำความสะอาด” ก็สะอาดแค่วันนั้นวันเดียว แต่ถ้าพวกเขาสามารถ “ปลูกจิตสำนึก” ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนได้สถานที่นั้นก็จะสะอาดตลอดไป

จากการคิดทำกิจกรรมเพื่อชุมชนครั้งนี้ ผลที่กลุ่มพลังปลวกได้รับนอกจากความสะอาดรอบมัสยิด ในโรงเรียน และบริเวณชายหาดที่ดีขึ้นแล้ว “โครงการเด็กดีเพื่อชุมชน” ยังได้รับการบรรจุไว้ในแผนงานของโรงเรียนเทพา และยังเป็นที่ยอมรับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16 ด้วย

แต่ที่ดียิ่งกว่าคือ “กระบวนการเรียนรู้” ที่เด็ก ๆ ทั้ง 5 คน ได้รับจากการเข้าร่วมในโครงการนี้นั่นคือ ความมีระเบียบวินัย กับตนเองมากขึ้น และการเป็นคนที่มีจิตสาธารณะ โดยเฉพาะมีนซึ่งมักไม่ค่อยตรงต่อเวลา ก็เกิดการปรับตัว เนื่องจากรับหน้าที่เป็นหัวหน้าทีมจึงต้องมี “ความรับผิดชอบ” ต่องานที่ได้รับมอบหมายมากขึ้น รวมไปถึงสมาชิกอีก 4 คนคือ ก๊ะ ญานัยนา และกัน ที่เดิมทุกคนล้วนเป็นคนขี้อาย ไม่กล้าพูด แต่เมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่ ทุกคนก็พยายามทำงานอย่างเต็มที่

ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ กรรทิมมา เชาวตะ “พีเก้” พี่เลี้ยงโครงการจากสงขลาฟอรั่มที่บอกว่า จริง ๆ แล้วเด็ก ๆ เกือบทุกคนเป็นคนขี้อายมาก โดยเฉพาะญานัยนา ก๊ะ และกัน แทบจะไม่พูดเลย แต่พอได้ขึ้นมาเป็นแกนนำ เขาต้องเป็นคนนำความรู้นี้ไปสอนน้องๆ ต่อ เขาก็ต้องเริ่มเรียนรู้ว่าจะพูดอย่างไรให้น้องเข้าใจ ขณะเดียวกันต้องให้เด็กรู้สึกสนุกไปกับการทำงาน การสอน การจัดกระบวนการของเขาด้วย

“กลุ่มพลังปลวกให้ความสำคัญเรื่อง การเก็บ การทิ้ง และการคัดแยกขยะ เท่าๆ กัน เราคิดว่าเรื่องการจัดการขยะทั้ง 3 ประเด็นนี้ ไม่สามารถแยกจากกันได้”

“จำได้เลยวันนั้นมันจะต้องเป็นวิทยากร เป็นคนพูดอธิบาย แต่มันมาสาย กลายเป็นว่าน้อง ๆ ผู้หญิงต้องขึ้นมานำกระบวนการเอง ซึ่งเขาก็ทำได้ ทั้ง ๆ ที่เขาคือขี้อาย พูดไม่เก่ง”

พี่เก้ยังบอกอีกว่า สิ่งที่เขาเห็นและเป็นจุดเด่นของกลุ่มพลังปลวกคือ เรื่อง “การสื่อสาร” ที่เด็ก ๆ ในทีมทุกคนสามารถพูดและอธิบายความคิดของตัวเองได้ดีขึ้น

นี่คือตัวอย่างความสำเร็จของการ “ทำไป เรียนรู้ไป” ที่กลุ่มพลังปลวกได้รับการทำโครงการ พวกเขาเรียนรู้ที่จะ “เปลี่ยนวิถีคิด วิธีทำงาน” ใหม่ แม้จะยากกว่าเดิม แต่พวกเขาก็ไม่ท้อ เพียงเพราะต้องการให้โครงการที่พวกเขาทำเกิด “ประโยชน์” สูงสุดกับชุมชน

โรงเรียนเทพา โครงการเด็กดีเพื่อชุมชน กลุ่มพลังปลวก

นายอัสมินทร์ บุญเอียด

นางสาวอติตา ราหิ

นางสาวสุภารัตน์ อิกะศิริ

นางสาวญานิศา นิสัน

นางสาวสัณยา สาและ

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ธัญลักษณ์ บำจัสสระ

“พลเมือง ก้าวออกไป
เรียนรู้ได้ทุกที่ในสงขลา”

เมื่อหนังสือเคลื่อนที่ได้ และห้องสมุดกลายเป็น “คาเฟ่”

กลุ่มจิตอาสา

“เราอยากทำให้ห้องสมุดไม่เงียบเหงา เป็นห้องสมุดแห่งความสนุกสนาน มีแต่ความ
บันเทิง และไม่เครียด พวกเราตั้งชื่อว่าโครงการห้องสมุดคาเฟ่เคลื่อนที่เพื่อสอนน้อง
เราคำว่า “คาเฟ่” ที่หมายถึง ความสนุกสนาน ไม่ใช่เข้าห้องสมุดแล้วเงียบเหงา
ส่วน “เคลื่อนที่” หมายถึงการเอาหนังสือไปหาน้อง โดยไม่ต้องขึ้นมาบนห้องสมุด
“พี่สอนน้อง” คือ เราต้องการหาแกนนำให้มาสอนน้อง ชักจูงน้องเป็นลูกโซ่
เพื่อให้น้องๆ มาทำต่อจากเรา ”

เด็กไทยอ่านหนังสือน้อยลง...หรือหนังสือดี ๆ มีให้เด็กอ่านน้อยลง?
นี่อาจจะเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ทุกคนมองว่า “เด็กไทย” ไม่ชอบอ่าน
หนังสือ แต่จะมีสักกี่คนที่เคยลงไปสำรวจว่าในห้องสมุดมีหนังสือดี ๆ อยู่กี่เล่ม และ
บรรดาหนังสือที่มีอยู่เหมาะสมกับวัยของเด็กหรือไม่
ห้องสมุดในโรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ จังหวัดสงขลาอาจเป็นภาพสะท้อนของ
โรงเรียนนับหมื่นนับพันแห่งในประเทศไทย ที่ **ธนพร บุญส่ง** หรือ “นุ่น” นักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มองเห็นตั้งแต่เธอเข้ามาเรียนที่นี่
“ห้องสมุดที่มีขนาดเล็ก คับแคบ ไม่สวยงาม และมีหนังสือน้อย ถึงแม้
ก็ไม่ทันสมัย ทำให้นักเรียนไม่สนใจอ่านหนังสือ”
สิ่งที่นุ่นเห็น นำไปสู่การ “คิดต่อ” ว่าจะทำอย่างไรให้ห้องสมุดในโรงเรียน
ของเธอมีชีวิตและเป็นสถานที่ที่ “บ่มเพาะ” นิสัยรักการอ่านให้นักเรียนได้

ไม่เพียงแค่คิด...แต่ต้องลงมือทำ

นุ่นลงรับสมัครตำแหน่งประธานนักเรียนโรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ที่มีเด็กจำนวน
300 กว่าคน และนโยบายที่นุ่นให้ไว้คือ “จะทำห้องสมุดของโรงเรียนให้สวยงาม
และมีหนังสือน่าอ่านมากขึ้น” บอกกับเวลาอยู่ที่โรงเรียน นุ่นจะเป็นที่รักของอาจารย์
เพื่อน และน้อง ๆ มาก เพราะนอกจากจะเป็นคนอารมณ์ดี มีมนุษยสัมพันธ์กับ
คนรอบข้างแล้ว นุ่นยังชอบช่วยเหลือคนอื่น และชอบทำกิจกรรมในโรงเรียน
เป็นประจำ และผลก็เป็นที่ประจักษ์นุ่นได้รับเลือกให้เป็นประธานนักเรียน
เมื่อนุ่นได้เป็นประธานนักเรียนแล้ว เป็นช่วงจังหวะเดียวกับ ที่ **พรรณิกา
โสทธิพันธุ์** หรือ “ป้าหนู” ผู้อำนวยการสงขลาฟอรั่ม เข้ามาแนะนำ โครงการ
พลังพลเมืองเยาวชนสงขลา นุ่นมองเห็นว่านี่อาจจะเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้
ฝันในการสร้าง “ห้องสมุด” ของเธอเป็นจริงขึ้นมา

“สิ่งที่นุ่นต้องการมากกว่า **“จิตอาสา”** คือความสามารถในการทำงานเป็นทีม เป็นเพื่อนคิด เวลางานมีปัญหา... ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นุ่นเลือก **“ทีมทำงาน”** ที่พอรู้จักและมั่นใจได้ว่าจะสามารถทำงานร่วมกันได้”

“ที่เห็นความเป็นไปได้และมั่นใจว่าทำได้ เพราะว่าเราไม่ได้ทำงานคนเดียว ตัวโครงการระบุว่าต้องมีทีมทำงาน 5 คน มีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยชี้แนะ และยังมีการอบรมการทำโครงการจากสงขลาฟอร์มด้วย”

นุ่นนำเรื่องไปปรึกษา **ศลิษา มานะศิริ** หรือ **“ครูษา”** บอกเล่าถึงวัตถุประสงค์และความตั้งใจในการทำโครงการ จากนั้นเดินทางไปหาสมาชิกด้วยการออกไปประกาศหน้าเสาธง พบว่ามีน้อง ๆ ชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้ความสนใจมากมาย แต่มาสมัครจริง ๆ เพียง 13 คน ซึ่งเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือและเข้าห้องสมุดเป็นประจำ แต่สิ่งที่นุ่นต้องการมากกว่า **“จิตอาสา”** คือ **ความสามารถในการทำงานเป็นทีม เป็นเพื่อนคิดเวลางานมีปัญหา**

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นุ่นเลือก **“ทีมทำงาน”** ที่พอรู้จักและมั่นใจได้ว่าจะสามารถทำงานร่วมกันได้ โดยมีครูษาอาสาเข้ามาเป็น **“ที่ปรึกษาโครงการ”** ช่วยเฟ้นหาคณะทำงานอีกแรง

นอกจากนุ่นแล้วยังมี **วันชพร หวันแสง** หรือ **“ก๊อฟ”** **บุษยา พิมพ์ชะโร** หรือ **“บุษ”** **พิมพ์ศา ปาณะ** หรือ **“ไอ้ต”** และ **อารีรัตน์ งามหัตถิ** หรือ **“แนน”** ภายใต้ชื่อกลุ่มจิตอาสา ซึ่งบางคนเป็นเพื่อนของนุ่น บางคนเป็นรุ่นน้อง และเหตุผลที่มีรุ่นน้องอยู่ในทีม เป็นเพราะนุ่นคาดหวังให้รุ่นน้องมาสานต่องานของรุ่นพี่หลังจากที่พวกเขาจบการศึกษา

นุ่นบอกเล่าถึงคุณลักษณะของเพื่อน ๆ ว่า **“สำหรับไอ้ต คนภายนอกอาจจะมองว่าเขาเป็นคนนิ่ง ๆ เงียบ ๆ แต่เราเห็นว่าเขามีศักยภาพที่ไม่มีใครคาดถึง ไม่ว่าจะเป็นการร้องเพลงที่สามารถดึงดูดความสนใจจากเด็ก ๆ ซึ่งไอ้ตเขาไม่รู้ตัวหรือว่าเขาทำอะไรเก่ง ๆ หลากอย่าง เช่น ตอนที่เล่านิทานเรื่องกระต่ายกับเต่าให้น้อง ๆ ฟัง ไอ้ตร้องเพลงประกอบการเล่านิทานไปด้วย ซึ่งน้อง ๆ จะชอบมากจริง ๆ น้องติดไอ้ตมาก เพราะเขาดูเป็นคนใจดี เวลาเล่านิทานน้ำเสียงจะน่าฟัง”**

ห้องสมุด...แห่งความสนุกสนาน

ความละเอียดรอบคอบของนุ่น ไม่ได้มีเฉพาะการ **“คัดเลือก”** คนมาร่วมทีมเท่านั้น แต่เธอยังเป็นคนที่มีมุ่งมั่นกับงานที่เธอปรารถนาจะทำให้เกิดขึ้นในช่วงที่เธอยังเรียนอยู่ที่นี่...และที่สำคัญต้องเสร็จให้ทันกับระยะเวลาที่โครงการกำหนด

ดังนั้นงานชิ้นแรกของกลุ่มก็คือการตั้งชื่อโครงการ...ชื่อที่ต้องใช้สื่อสารกับกลุ่มคนที่พวกเขาต้องเข้าไปติดต่อประสานงาน

“เราอยากให้ห้องสมุดไม่เงียบเหงา เป็นห้องสมุดแห่งความสนุกสนาน มีแต่ความบันเทิง และไม่เครียด” นี่คือนโยบายที่นุ่นตั้งให้เพื่อนและน้องร่วมกันคิด ซึ่งอาจจะขัดกับความเป็นจริงของห้องสมุดทั่ว ๆ ไปคือ **“ความสงบเงียบ”** เท่านั้นที่ห้องสมุดต้องการ

“พวกเรที่ตั้งชื่อว่าโครงการห้องสมุดคาเฟ่เคลื่อนที่ที่สอนน้อง **“คาเฟ่”** ที่หมายถึง ความสนุกสนาน ความบันเทิง ไม่เครียด ไม่ใช่เข้าห้องสมุดแล้วเงียบเหงา ส่วน **“เคลื่อนที่”** หมายถึงการเอาหนังสือไปหาน้อง โดยไม่ต้องให้น้อง ๆ ขึ้นมาบนห้องสมุด **“ที่สอนน้อง”** คือ เราต้องการหาแกนนำให้มาสอนน้อง ชักจูงน้องเป็นลูกพี่ เพื่อให้น้อง ๆ มาทำต่อจากเรา”

ไม่มีใครปฏิเสธเรื่องนี้ ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน...

และจากนี้ไป ห้องสมุดโรงเรียนวัดบ่อทรัพย์จะไม่ใช่ความเงียบเหงาอีกต่อไป จะมีแต่การเรียนรู้ที่สนุกสนานเท่านั้น

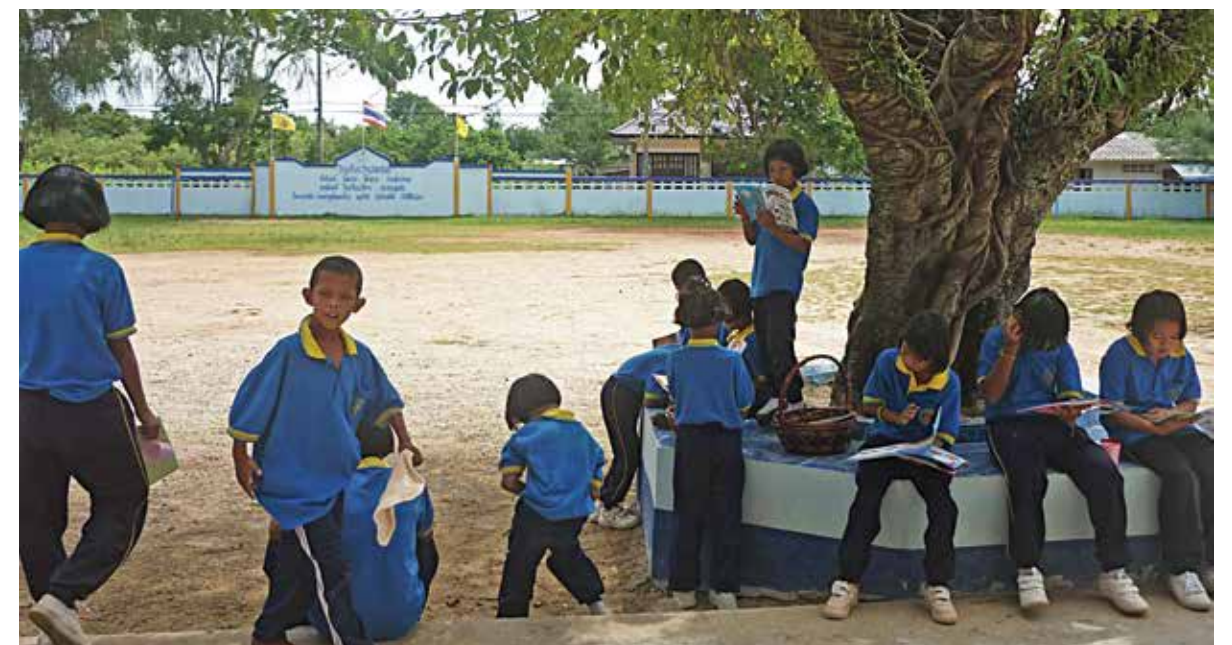
เริ่มต้นที่ “ข้อมูล”

เพราะ **“ข้อมูล”** การใช้ห้องสมุดเป็นสิ่งสำคัญในการทำกิจกรรมที่จะทำให้รู้สัดส่วนและจำนวนของคนที่มาใช้ห้องสมุด กลุ่มจิตอาสาจึงเริ่มลงมือสำรวจน้อง ๆ ในโรงเรียนเกี่ยวกับการอ่านหนังสือ และการใช้ห้องสมุด โดยใช้แบบสอบถามที่ครูษาช่วยออกแบบให้

“เราอยากให้น้องในโรงเรียนเข้ามาใช้ห้องสมุดมากขึ้น จากสถิติเดิมวิธีการคือ ให้คุณครูบรรณารักษ์ที่ประจำอยู่หยอดแผ่นพลาสติกประจำชั้นเวลามีเด็กเข้าไปใช้ห้องสมุด พอถึงกำหนดก็เอาออกมานับ และครูก็จะให้รางวัลเด็กที่เข้าห้องสมุดเป็นประจำ...แต่ที่น่าตกใจคือพอเอาสถิติมาดูปรากฏว่าคนเข้าห้องสมุดน้อยมาก”

เมื่อเห็นว่า **“ห้องสมุดเริ่มร้างคน”** นุ่นและทีมจึงจัดทำแบบสอบถามใหม่อีกชุดเพื่อสำรวจความต้องการใช้ห้องสมุดด้วยการลงไปสำรวจคนในโรงเรียน ทั้งถามแบบตัวต่อตัว และแจกแบบสอบถาม

ข้อมูลที่พบคือ ห้องสมุดมีหนังสือน้อย ที่มีอยู่ก็เล็มเก่า ๆ เดิม ๆ บางเล่มอ่านซ้ำแล้วซ้ำอีก อยากได้หนังสือใหม่ ๆ บ้าง

นุ่นและเพื่อนแก้ปัญหาด้วยการเชิญชวนผู้ปกครองและชาวบ้านร่วมบริจาคหนังสือ แม้จะมีการบริจาคเข้ามามากมาย แต่หนังสือที่ได้ก็ไม่ตรงกับความต้องการของเด็ก ๆ ในโรงเรียน บางเล่มก็ไม่เหมาะสมกับวัยของน้อง ๆ นุ่นจึงคัดเลือกบางส่วนที่เป็นประโยชน์เก็บไว้ ส่วนที่ไม่ใช้ก็นำไปขายเพื่อนำเงินมาสมทบทุนพัฒนาห้องสมุด เช่น อุปกรณ์การเรียน หนังสือดี ๆ หรือของตกแต่งห้องสมุดให้สวยงาม

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม **“หนังสือ”** ที่ได้รับบริจาคจากในชุมชนก็ยังไม่เป็นที่พอใจของกลุ่มจิตอาสา นุ่นและเพื่อนจึงเริ่มเขียนจดหมายด้วยลายมือกว่าร้อยฉบับเพื่อขอความอนุเคราะห์หนังสือจากสำนักพิมพ์ต่างๆ ที่เธอพอจะรู้จัก เช่น ซีเอ็ด และสำนักพิมพ์อื่นๆ

น้องไม่มาหาหนังสือ..เราก็เอาหนังสือไปหาน้อง

ระหว่างรอคำตอบจากสำนักพิมพ์ นุ่นจัดแบ่งทีมในกลุ่มแกนนำ ชวนเพื่อนรวมกลุ่มมาอ่านหนังสือให้น้องฟังโดยคัดหนังสือและการ์ตูนที่คิดว่าน้อง ๆ สนใจใส่ตะกร้าไปอ่านให้น้องฟัง

และแล้วกิจกรรม **“ห้องสมุดคาเฟ่เคลื่อนที่”** ซึ่งนุ่นอธิบายว่าเธอจำรูปแบบกิจกรรมนี้มาตั้งแต่เรียนชั้น ป.2 - ป.3 ซึ่งคุณครูนำหนังสือใส่ตะกร้าแล้วมาวางไว้ที่ม้าหินอ่อนเพื่อให้

เด็กนักเรียนอ่าน ซึ่งตอนนั้นหนูเข้าไปอ่านเป็นประจำ เลยคิดว่า ถ้าทำแบบนี้กับโครงการของพวกเราน่าจะดี เพราะเห็นว่ าน้อง ๆ ไม่ชอบเข้าห้องสมุด แต่สิ่งที่เราคิดต่อคือ ถ้าเขาไม่มา เราจะไปหาเอง

หนูเล่าต่อว่า ครั้งแรกที่หิ้วตะกร้าหนังสือไปหาน้อง ๆ นั้น ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ไม่มีใครสนใจเลย ขณะที่สมาชิก ในทีมก็ไม่กล้าพูดจาในม่น้าวเชิญชวน ทางออกตอนนั้นคือ พยายามให้กำลังใจกันเองว่าถ้าไม่ทำน้อง ๆ ก็จะไม่เข้าห้องสมุด อ่านหนังสือ และจะอ่านหนังสือไม่ออก ส่วนครูเขาก็คอยให้ กำลังใจบอกว่า **ทำได้อะไรค่อยๆ** ทำให้สมาชิกมีกำลังใจ เพิ่มขึ้น

หลังได้กำลังใจจากครูและสมาชิกในทีม กลุ่มจิตใ สอาสาาก็เริ่มเข้าหาน้อง ๆ มากขึ้น พยายามปรับกลยุทธ์ใน การพูด จากหยิบหนังสือขึ้นมาอ่านเป็นเริ่มต้นด้วยการ เล่นเกม มีตุ๊กตาหรือหุ่นมือประกอบการเล่า นอกจากนั้น ยังดัดเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ เหมือนตัวละครในนิทานที่อ่านให้ น้อง ๆ ฟัง

“เรามาทบทวนความผิดพลาดในครั้งแรก และหาวิธี ที่จะทำให้น้อง ๆ มาอ่านหนังสือกับพวกเรา วันหนึ่งตอนที่ เดินอ่านหนังสือในห้องสมุดมองเห็นตุ๊กตา จึงเกิดความคิด

ว่าทำไมไม่เอาไปใช้ร่วมกับการเล่านิทาน เพราะในห้องสมุด มีตุ๊กตาวางอยู่เลย ๆ หลายตัว”

จากนั้นน้อง ๆ อนุบาลก็ถูกหลอกล่อให้สนใจหนังสือ นิทานด้วย **“ละครหุ่นมือ”** ที่กลุ่มคิดขึ้น แม้จำนวนน้อง ๆ ที่มา จะไม่มาก แต่หนูก็คิดว่ากิจกรรมครั้งนี้ ประสบความสำเร็จ เป็นที่น่าพอใจ

แต่กลุ่มจิตใ สอาสาาก็ได้หยุดอยู่แค่นั้น...หนูแบ่งเพื่อน ๆ แยกเป็น 5 กลุ่ม กระจายกำลังกันออกไปเล่านิทานให้น้อง ๆ ฟังตามมุมต่าง ๆ ในโรงเรียน และระหว่างที่อ่านหนังสือก็จะมี กิจกรรม **“ตอบคำถามชิงรางวัล”** ไปด้วย

“คาเฟ่” แห่งการเรียนรู้

ผลของความเพียรพยายามของหนูและเพื่อน ๆ ในระยะ เวลา 4 - 5 เดือนของการทำโครงการ พบว่ามีน้อง ๆ ระดับชั้น อนุบาลสนใจเข้าร่วมฟังนิทานที่พี่ ๆ นำมาเล่าประกอบ ละครหุ่นมือเพิ่มขึ้น และสิ่งที่สร้างความยินดีให้กับทีม จิตใ สอาสามากที่สุดคือ มีหนังสือจากสำนักพิมพ์ซีเอ็ดบุ๊ค และสำนักพิมพ์อื่น ๆ มูลค่านับแสนบาททยอยมาส่งที่ โรงเรียน ทำให้ **“ห้องสมุดโรงเรียนวัดบ่อกรัพย์”** มีจำนวน

“ มีหนังสือจากสำนักพิมพ์ซีเอ็ดบุ๊ค และสำนักพิมพ์อื่นๆ มูลค่านับแสนบาททยอยมาส่งที่ โรงเรียน ทำให้ **“ห้องสมุดโรงเรียนวัดบ่อกรัพย์”** มีจำนวนหนังสือเพิ่มขึ้น และมีสื่อเทคโนโลยี ที่ทันสมัยให้ใช้... อีกทั้งยังมีสถานที่ที่มีความสวยงามและน่าใช้มากขึ้น ”

หนังสือเพิ่มขึ้น และมีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้นักเรียนใน โรงเรียนได้ใช้อย่างไม่น้อยหน้าใคร อีกทั้งยังมีสถานที่ที่มี ความสวยงามและน่าใช้มากขึ้น

ทั้งหมดนี้เกิดจากความพยายามของเด็กผู้หญิงตัวเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่รักหนังสือและอยากทำประโยชน์ อยากให้น้อง ๆ ใน โรงเรียนอ่านหนังสือออก

ป้าหนูเล่าว่า ช่วงแรกที่เด็ก ๆ กลุ่มจิตใ สอาสาฯ ร่วมกันคิด ชื่อ **“โครงการห้องสมุดคาเฟ่เคลื่อนที่ที่พี่สอนน้อง”** นั้น แม้ ความหมายรวม ๆ ของคำว่า **“ห้องสมุด”** คำว่า **“คาเฟ่”** และ คำว่า **“เคลื่อนที่”** จะไปกันคนละทิศคนละทาง แต่เมื่อนำเอา คำทั้ง 3 มารวมกัน ก็จะได้ความหมายที่ชัดเจนในแง่ของการ **“ส่งสาร”**

“นี่เป็นทักษะหนึ่งของการสื่อสาร ที่เด็ก ๆ พยายาม บอกกล่าวให้คนได้รับรู้ว่า ห้องสมุดของพวกเขาเคลื่อนที่ได้ ขณะเดียวกันก็ยังเป็นห้องสมุดแห่งความสนุกสนาน เพราะ เขาตีความคำว่า “คาเฟ่” คือเรื่องของความสนุกสนาน แปลโดยรวมคือ ห้องสมุดแห่งความสนุกสนานเคลื่อนที่ได้ และเขาก็ทำได้จริง ๆ”

การเกิดขึ้นของทักษะด้านการสื่อสารมิได้มีเฉพาะการ ตั้งชื่อโครงการเท่านั้น แต่ระหว่างการทำกิจกรรมเด็ก ๆ ทั้ง 5 คน ล้วนเกิด **“กระบวนการเรียนรู้”** และเกิด **“ความเปลี่ยนแปลง”** หลายด้าน โดยเฉพาะการปรับเทคนิคการพูด และการสื่อสาร ผ่านละครหุ่นมือ หรือแม้แต่การเล่านิทาน เหล่านี้คือ **“สิ่งใหม่”** ที่เกิดขึ้นระหว่างที่เด็ก ๆ ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

ถ้ามองในเชิงความเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล สำหรับหนู ที่เจ้าตัวบอกว่า **“เป็นคนอารมณ์ร้อน ปากจัด และมักพูด ก่อนคิด”** โครงการห้องสมุดคาเฟ่เคลื่อนที่ที่พี่สอนน้อง ที่นิยาม บอกชัดแล้วว่า **“ต้องสนุกสนาน”** ทำให้หนูต้องเตือนตัวเอง ในทุก ๆ ครั้งที่ทำกิจกรรมกับน้อง ๆ ทำให้หนูเป็นคนใจเย็นขึ้น โดยที่ตัวเองก็ไม่รู้ตัว

“ได้อยู่กับน้อง ๆ อ่านหนังสือให้น้อง ๆ ฟัง ทำให้กลายเป็นคนใจเย็นไปเลย เพียงแค่เห็นน้อง ๆ มานั่งฟังเราเล่านิทาน เราก็มีความสุขแล้ว” หนูบอก

บุษ เลขานุการของทีม บอกว่า นอกจากจะมีหน้าที่จัดทำ รายงานและสรุปกิจกรรมของกลุ่มแล้ว บุษยังต้องช่วยเพื่อน ๆ อ่านหนังสือให้น้อง ๆ ฟังด้วย

“บางทีก็เอาหนังสือไปอ่านให้น้อง ๆ ฟังตามห้องเลย หรือ ตามใต้ต้นไม้บ้าง คือทุกคนจะมีหน้าที่เหมือน ๆ กัน แต่สิ่งที่ ได้เรียนรู้มากคือการจดบันทึก และสรุปประเด็นเพื่อเอาข้อมูล มานำเสนอ”

ส่วนกีฟที่รับผิดชอบงานการเงินบอกว่า รู้สึกภูมิใจกับการ ทำกิจกรรมของตนเอง เมื่อเห็นว่ าน้องสนใจและให้ความสำคัญ กับการอ่านก็รู้สึกหายเหนื่อย

แม้ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะนำความภาคภูมิใจมาสู่คนทำงาน โรงเรียน และเกิดผลต่อชุมชน แต่เหนือสิ่งอื่นใดคือการที่พวกเขา พิสูจน์ให้เห็นว่า **“เพียงแค่อคิด”** ก็มีอาจเดินไปสู่จุดหมายได้ หากไม่ได้ **“ลงมือทำ”**

และสิ่งนี้ก็สะท้อนให้เห็นว่า **“การทำเรื่องเล็กๆ ตาม ศักยภาพ”** ก็สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้...

โรงเรียนวัดบ่อกรัพย์
โครงการห้องสมุดคาเฟ่เคลื่อนที่ที่พี่สอน
น้อง
กลุ่มจิตใ สอาสา

นางสาวธนพร บุญส่ง
นางสาวนันทพร หวันแสง
นางสาวบุษยา พิมพ์ชะโร
นางสาวพิมพ์ิศา ปาณะ
นางสาวอารีรัตน์ งาหัตถ์
ที่ปรึกษาโครงการ: ครูศลิษา มานะศิริ

ว่าที่ครู...ต๋อยอดทุนเดิม สร้างความยั่งยืน

กลุ่มว่าที่ครูสร้างสรรค์สิ่งดีๆ สู่สังคม

“ พวกเรียนอยู่คณะศึกษาศาสตร์จึงคิดกันว่าจะทำอะไรให้ตรงกับสิ่งที่เราเรียน เพื่อสร้างโอกาสให้กับนักเรียนหรือเด็กๆ ที่กำลังเรียนอยู่ และช่วงนั้นได้รู้จักกับ อาจารย์พะเยาว์ อินทสุวรรณ ที่ทำงานร่วมกับ คชค.ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา จึงขอเข้าไปดูพื้นที่ในโรงเรียน คชค.ว่าขาดเหลืออะไรบ้าง พบว่ามีการเพาะเห็ด แต่ยังขาดระบบการจัดการ จึงคิดจะไปช่วยหนุนเสริมการเพาะเห็ดให้เกิดความยั่งยืน ”

เพราะต้องการใช้ “ทักษะความรู้” ด้านครูที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์...

5 หนุ่มจากกลุ่ม “ว่าที่ครูสร้างสรรค์สิ่งดีๆ สู่สังคม” นักศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ประกอบด้วย ณัฐพล รัตริพฤกษ์ หรือ “ลิฟ” จิตพงศ์ วรรณเพชร หรือ “แม็ค” รุслан มาราสา หรือ “ลาน” ศตวรรษ ชาติช่วง หรือ “เจมส์” และ กิตตินันท์ มากเกลื่อน หรือ “แจ๊ค” จึงรวมตัวกันทำโครงการอาสาพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง

กว่าจะเป็นกลุ่มว่าที่ครูสร้างสรรค์ สิ่งดีๆ สู่สังคม

“ถ้าพูดจริงๆ ตอนแรกก็ไม่คิดว่าพวกเราจะมีวันนี้ได้ ตอนแรกคิดแต่จะทำ ๆ ไปเถอะ เรื่องอะไรก็ทำไป แต่พอได้ทำแล้วก็รู้สึกดี คิดว่าเป็นโอกาสดีที่เราจะได้ไปพัฒนาโรงเรียน” ลิฟบอกเล่าถึงจุดเริ่มต้นของการทำโครงการ

ลิฟเล่าต่อว่า เขาชอบทำกิจกรรมมาก ตั้งแต่ปี 1 เขาและเพื่อนๆ ทำกิจกรรมให้คณะมาโดยตลอด เมื่อพี่ๆ จากสงขลาฟอร์มมาแนะนำว่ามีโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาให้น้องๆ เขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนไปทำโครงการดีๆ เพื่อช่วยเหลือชุมชนสังคม พวกเขาเห็นเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้ใช้ “ทักษะความรู้” ที่มีอยู่ไปช่วยชุมชน

“พวกเราเรียนอยู่คณะศึกษาศาสตร์จึงคิดกันว่าจะทำอะไรให้ตรงกับสิ่งที่เราเรียนอยู่ เพื่อสร้างโอกาสให้กับนักเรียนหรือเด็กๆ ที่กำลังเรียนอยู่ และช่วงนั้นได้รู้จักกับอาจารย์พะเยาว์ อินทสุวรรณ ที่ทำงานร่วมกับ คชค.ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา จึงขออาจารย์เข้าไปดูพื้นที่ในโรงเรียน คชค.ว่าขาดเหลืออะไรบ้าง

“เห็นเป็นโอกาสดีที่จะได้ใช้ “ทักษะความรู้” ที่มีอยู่ไปช่วยชุมชน พวกเราเรียนคณะศึกษาศาสตร์จึงคิดกันว่าจะทำอะไรให้ตรงกับสิ่งที่เรียนอยู่”

พบว่ามีการเพาะเห็ด แต่ยังไม่ครบวงจรการจัดการ จึงคิดว่าน่าจะไปช่วยหนุนเสริมให้การเพาะเห็ดเกิดความยั่งยืน”

ลิฟเล่าต่อว่า เหตุผลที่เลือกทำโรงเรียนเพาะเห็ด เพราะเห็ดดูแลรักษาได้ง่าย แค่เปิดน้ำควบคุมอุณหภูมิในโรงเรือน และมีคุณครูคอยดูแลอยู่ห่างๆ เท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก ๆ สามารถนำเห็ดไปใช้ในโครงการอาหารกลางวันได้ และที่สำคัญโรงเรือนแห่งนี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็ก ๆ ในโรงเรียน มีฐานให้เด็ก ๆ ได้ลงมือปลูกเห็ดจริง ๆ มีสื่อการเรียนรู้เรื่องวิธีการเพาะพันธุ์ และคุณค่าทางโภชนาการของเห็ด...นี่เป็นความตั้งใจของพวกเราที่เลือกทำโครงการนี้

แต่การสร้างโรงเรียนเพาะเห็ดต้องใช้งบประมาณสูง หลายครั้งจึงมีคำถามว่า ทำไมต้องสร้างโรงเรียนเพาะเห็ดใหม่ โรงเรือนเก่าใช้ไม่ได้หรือ...

ลานบอกว่า เพราะโรงเรือนเก่าทำด้วยใบจากจึงไม่ได้มาตรฐาน ครั้งแรกที่ลงพื้นที่เราเห็นว่าโรงเรือนเก่ายังมีสภาพดีอยู่ แต่พอลงไปดูพื้นที่ครั้งที่สอง กลับพบ “เชื้อรา” ขึ้นเต็มโรงเรือนไปหมด ประกอบกับข้อมูลที่เราสืบค้นมาได้บ่งชี้ว่าถ้าโรงเรือนมีเชื้อรา เห็ดก็จะไม่ออกและตายหมด นี่คือเหตุผลที่เราต้องสร้างโรงเรือนใหม่

ระดมทุน...ก่อนเริ่มโครงการ

กรรติมา เซาวตะ หรือ “พี่เก้” พี่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มบอกว่า น้อง ๆ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ตั้งใจทำงานมาก ค่อนข้างแอ็คทีฟและมีความมุ่งมั่น เห็นได้ชัดตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นเขียนโครงการที่ต้องการใช้ “ทักษะความเป็นครู” ให้เกิดประโยชน์ เขาเห็นว่าโรงเรียน ดชด. ไม่ใช่ใครก็จะได้เข้าไปสอนได้ เพราะเป็นโครงการที่อยู่ในความดูแลของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เขาก็เลยรู้สึกอินและอยากทำงานกับกลุ่ม ดชด. เขาตั้งใจเต็มที่เลยว่าจะต้องเป็นกลุ่มโรงเรียน ดชด. เท่านั้น พวกเขาบอกว่าถ้าเขาเรียนจบไปแล้ว เขาคงไม่มีโอกาสมาสอนโรงเรียน ดชด. เขาต้องไปสอนโรงเรียนอื่น ฉะนั้นเมื่อมีโอกาสจึงอยากสานฝันให้เป็นจริง

และเมื่อโครงการผ่านการคัดเลือก โครงการอาสาพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองก็เริ่มต้นขึ้น...

แม้จะเล่าว่า เมื่อรู้ว่าจะทำโครงการแน่ ๆ จึงชักชวนเพื่อนๆ ลงไปสำรวจพื้นที่ทันที เพราะอยากรู้ว่างบประมาณที่ได้มากับแผนงานที่คิดไว้จะเพียงพอหรือไม่ ทั้งการเข้าไปศึกษาข้อมูลโรงเพาะเห็ดจริง ๆ ดูราคาเชื้อเห็ด ราคาขาย การสร้างโรงเรือนควรมีลักษณะแบบใดอย่างไร ต้องใช้งบประมาณเท่าไร เมื่อได้ข้อมูลแล้วรู้เลยว่า “ไม่พอแน่ ๆ” เลยวางแผน “หาทุน” เพิ่ม พอกลับไปถึงมหาวิทยาลัย จึงชักชวนเพื่อนๆ ในเอกเดียวกันได้ประมาณ 50 - 60 คน ช่วยกันออกไประดมทุนหาเงินเพื่อทำกิจกรรม

“โรงเรียน ดชด. ไม่ใช่ใครก็จะได้เข้าไปสอนได้... ตั้งใจเต็มที่เลยว่าจะต้องเป็นกลุ่มโรงเรียน ดชด. เท่านั้น ...ถ้าเขาเรียนจบไปแล้ว เขาคงไม่มีโอกาสมาสอนโรงเรียน ดชด. ต้องไปสอนโรงเรียนอื่น ฉะนั้นเมื่อมีโอกาสจึงอยากสานฝันให้เป็นจริง”

“ตอนแรกวางแผนกันว่าจะไปถนนคนเดินที่หาดใหญ่ก่อน คิดว่าคงได้เงินไม่เท่าไหร่ แต่พอไปถึงกลับเหนือความคาดหมายมาก มีคนให้ความสนใจสมทบทุนกับพวกเราเยอะเหมือนกัน”

แม้จะเล่าต่อว่า ครั้งต่อมาที่ไประดมทุนที่กรีนเวย์ บริเวณบขส. และโรงอาหารในมหาวิทยาลัย ขณะเดียวกันก็สร้าง Fanpage “กลุ่มว่าที่ครูสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ สู่อสังคัม” เพื่อเป็นช่องทางระดมทุนและให้ประชาชนสัมพันธ์โครงการไปพร้อมกันผ่าน Fanpage ของมหาวิทยาลัย ซึ่งก็มีคนให้ความสนใจโอนเงินเข้าบัญชีมาจำนวนหนึ่ง

แม้จะระดมทุนเพิ่มเติมได้ แต่รูปแบบของโรงเรียนเพาะเห็ด และกิจกรรมที่ทำในลักษณะของ “ค่ายอาสา” ต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง ขณะที่งบประมาณจากสงขลาฟอรั่มและที่ได้จากการขอรับบริจาคอาจจะไม่เพียงพอ ฉะนั้นจึงเข้าไปหาหรืออาจารย์ในคณะ เพราะทราบว่าทางคณะมีงบประมาณอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งนักศึกษาสามารถเขียนโครงการเสนอขึ้นไปเพื่อขอใช้งบประมาณดังกล่าวได้ แต่ต้องเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำนุบำรุงศาสนา วัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรมประเพณี พวกเราจึงเขียนโครงการเสนอขึ้นไป โดยแบ่งงบประมาณออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งนำมาทำสัณฐานสงฆ์ อีกส่วนหนึ่งนำมาใช้จัดค่ายอาสาสร้างโรงเรียนเพาะเห็ดได้ในที่สุด

แบ่งงาน...ตามความถนัด

เมื่อทีมงานและงบประมาณลงตัว กลุ่มแกนนำจึงร่วมกันกำหนดบทบาทของสมาชิกในทีม เพื่อให้การทำโครงการมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งแม้จะบอกว่า วิธีการแบ่งก็คือใช้ความถนัดของคนในทีมเป็นหลัก

“ใครถนัดด้านไหนก็ทำด้านนั้น ผมนับถนัดด้านการก่อสร้างก็ทำหน้าที่ก่อสร้างตัวโรงเรือน ส่วนเจมส์กับแจ๊คทำหน้าที่ประสานงาน ดูแลเพื่อนๆ ลิฟเป็นหัวหน้าคอยควบคุมดูแลภาพรวมของงานทั้งหมด”

ลาน เพิ่มเติมว่า แม้เขากับแจ๊คจะชอบงานก่อสร้าง แต่ยังมีประสบการณ์ไม่มากนัก เพราะฉะนั้นเมื่อถึงเวลาลงมือจริงก็ต้องขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนอยู่ดี

“ผมโชคดีได้จ้างสิบตำรวจมานพ อายุวงศ์ ครูผู้ดูแลโครงการอาหารกลางวันเข้ามาช่วยประสานผู้ใหญ่บ้านให้และผู้ใหญ่บ้านก็ประกาศชักชวนลูกบ้านเข้ามาช่วยก่อสร้างโรงเรือนเพาะเห็ด ซึ่งนับว่าโชคดีที่โรงเรียน ดชด.บ้านบาไรย

“ กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จะเห็นว่าเด็กๆ มีความขยัน เอาใจใส่ จัดเวรเวะเวียนกันมาดูแลโรงเรียนเพาะเห็ดอยู่เสมอ เมื่อเกิดข้อสงสัยในการดูแลหรืออยากรู้ชนิดของเห็ดเด็กๆ จะมาอ่านบอร์ดข้อมูลที่โครงการทำไว้ให้อย่างละเอียด แต่ที่น่าพอใจไปกว่านั้นคือชาวบ้านก็เข้ามาศึกษาข้อมูลของโรงเรียนเพาะเห็ดด้วยเหมือนกัน ”

มีฐานความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านอยู่แล้ว การขอความร่วมมือจึงทำได้ไม่ยาก ผมและเพื่อนๆ ก็ทำหน้าที่เป็นลูกมือช่วยยกของ ผสมปูน และงานแบกหามอื่นๆ”

หลังสร้างโรงเรียนแล้วเสร็จ ก็ถึงเวลาของการให้ “ความรู้” ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญจากฟาร์มเห็ดดวงดาวที่พวกเขาซื้อเห็ดมาให้ความรู้กับเด็กๆ ในเรื่องการดูแลเห็ดและประโยชน์ที่จะได้รับ

ในส่วนของการจัดการหลังจากนี้ เนื่องจากทางโรงเรียนมีทุนเดิมเรื่องความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ภายใต้การดูแลของจำสืบทารวจมานพ อายุวงศ์ อยู่บ้าง ซึ่งพวกเขาเห็นว่าหากนำโครงการเพาะเห็ดมาเชื่อมโยงกับระบบกับสหกรณ์ น่าจะเกิดประโยชน์อย่างมากกับโรงเรียน โดยเฉพาะในเรื่องเงินทุนหมุนเวียนและเงินปันผลจากการขายเห็ด โดยพวกเขาจะมีงบประมาณตั้งต้นให้โรงเรียนจำนวน 5,000 บาท ซึ่งเหลือจากการซื้อก้อนเชื้อเห็ดแล้ว ต่อจากนั้นเพียงแค่เด็กๆ ในโรงเรียนหมั่นแหวะเวียนกันมาดูแลโรงเรียนเพาะเห็ด หากได้ผลผลิตบางส่วนก็นำมาใช้ในโครงการอาหารกลางวัน หากเหลือก็สามารถนำไปขายในตลาดชุมชนเพื่อนำเงินเข้ามาใช้หมุนเวียนในสหกรณ์ต่อไป

เรียนรู้จาก “ค่าย”

แม้โครงการจะสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสิ่งที่เป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จคือ โรงเรียนเพาะเห็ดมูลค่า 40,000 บาท และงบประมาณที่เป็นทุนหมุนเวียนอีกประมาณ 5,000 บาท พร้อมกับการวางระบบด้วยการ “เชื่อมโยง” ระบบสหกรณ์กับการเพาะเห็ดเพื่อให้เกิดทุนหมุนเวียนในอนาคต วันนี้เห็ดจะอยู่หรือย่อยสลายไปไม่สำคัญเท่ากับการที่พวกเขาได้นำ “ทักษะความรู้” ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ในโรงเรียน

ที่เก็บบอกว่า จุดเด่นของน้องๆ กลุ่มนี้คือ พวกเขาไม่นั่งดูตาย พยายามคิด “ต่อยอด” เพื่อให้โครงการบรรลุผล ทั้งการระดมทุนทางงบประมาณเพิ่ม แต่ที่น่าประทับใจมากที่สุดคือการที่น้องๆ คิดต่อยอดด้วยการสร้างความยั่งยืนให้กับโครงการ ไม่ใช่แค่สร้างโรงเรียนเพาะเห็ดเสร็จแล้วก็จบกัน แต่พวกเขานำความรู้เรื่องสหกรณ์ไปสอนเด็กๆ ในโรงเรียนด้วย เพราะพวกเขาเห็นว่าเวลาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จมาแต่ละครั้งจะมีองค์กรท้องถิ่นเข้ามาบูรณะโรงเรียนเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อพระองค์เสด็จกลับ ทุกอย่างก็ถูกทิ้งร้าง ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ กับโรงเรียนเลย เหมือนเอาเงินมาเททิ้งเปล่าๆ ด้วยเหตุนี้พวกเขาเลยคิดต่อว่าทำอย่างไรให้โครงการนี้ยั่งยืนมากที่สุด

ด้าน จำสืบทารวจมานพ อายุวงศ์ ผู้ดูแลโครงการเล่าต่อว่า นอกจากความรู้ด้านการเชื่อมโยงการทำงานในรูปแบบสหกรณ์ที่นักศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณได้เข้าไปให้ “เครื่องมือ” ในการทำงานแล้ว ยังทำให้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียน ดชด.บ้านบาโรยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จะเห็นว่าเด็กๆ มีความขยัน เอาใจใส่ จัดเวรเวะเวียนกันมาดูแลโรงเรียนเพาะเห็ดอยู่เสมอ เมื่อเกิดข้อสงสัยในการดูแลหรืออยากรู้ชนิดของเห็ด เด็กๆ จะมาอ่านบอร์ดข้อมูลที่โครงการทำไว้ให้อย่างละเอียด แต่ที่น่าดีใจไปกว่านั้นคือชาวบ้านก็มีการเข้ามาศึกษาข้อมูลของโรงเรียนเพาะเห็ดด้วยเหมือนกัน

แม้คงมองว่า การทำโครงการครั้งนี้เขาเห็นความตั้งใจของเพื่อนๆ แม้ช่วงแรกๆ จะเกิดความกังวลก็ตาม

“เพราะสมาชิกเป็นผู้หญิงค่อนข้างเยอะ เราเห็นผู้หญิงเลื่อยไม้ จับค้อน ตอกตะปูก็กลัวจะเกิดอันตราย ได้แต่บอกว่าให้ระวัง ส่วนเรื่องของการประสานงานที่ผิดพลาดตั้งแต่แรกนั้นก็ถือเป็นประสบการณ์สำคัญ แต่พวกเขาก็ผ่านมาได้ด้วยการร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหาไปที่ละจุดกับเพื่อนในกลุ่ม สิ่งที่น่าประทับใจอีกอย่างหนึ่งคือการที่ชาวบ้านเข้ามาร่วมทำกิจกรรมโดยไม่ทิ้งไปกลางคัน ทุกคนต่างลงไม้ลงมือช่วยกันทำงานสำเร็จ ทำให้ผมรู้สึกภาคภูมิใจมาก ๆ”

ส่วนลานบอกว่า โชคดีมากที่ได้เข้ามาทำงานในกลุ่มนี้ “ผมเป็นมุสลิมเพียงคนเดียวในกลุ่ม เพื่อนทุกคนจะเข้าใจเรื่องของวัฒนธรรมซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งแรกที่ผมภูมิใจจากเดิมที่ผมเป็นคนที่ไม่เคยทำกิจกรรมอะไรเลย กระทั่งเข้ามาเรียนมหาวิทยาลัย มาอยู่ร่วมกลุ่มเดียวกัน เพื่อนเป็นคนชักชวนให้ผมทำกิจกรรมเหล่านี้ โครงการนี้ถือเป็นความภาคภูมิใจที่ผมสามารถทำเป็นรูปเป็นร่างได้อย่างชัดเจน การทำงานก็จะเจอปัญหาต่างๆ ยิ่งทำกับคนหมู่มากด้วยแล้ว การควบคุมอารมณ์เป็นสิ่งที่จำเป็นมาก พวกเราจะใช้วิธีจัดประชุมทุกครั้งหลังเสร็จกิจกรรม ซึ่งช่วยให้พวกเราได้พูดคุยแสดงความคิดเห็น สามารถระบายความรู้สึกให้เพื่อนๆ ได้รับรู้ ความตึงเครียดก็ผ่อนคลายลงไปได้ และมีกำลังใจในการทำงานต่อไป”

และนี่คืออีกหนึ่ง “บทเรียน” ของการทำงาน ที่แม้จะมีปัญหาอุปสรรคนานัปการ แต่พวกเขาก็สามารถ “ก้าวข้าม” ปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นได้ด้วย “ทักษะความรู้” และ “หัวใจ” ที่เต็มร้อย เพื่อสร้าง “ความยั่งยืน” ให้กับโครงการอาสาพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง ด้วยหวังว่าท้ายที่สุดแล้วโครงการที่พวกเขาคิดจะไม่ “ล้มสลาย” และ “หายไป” เหมือนกับโครงการที่ผ่านมาๆ มา

มหาวิทยาลัยทักษิณ
โครงการอาสาพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง

กลุ่มว่าที่ครูสร้างสรรค์สิ่งดีๆ สู่สังคม

นายณัฐพล ราตรีพฤกษ์

นายจิตพงษ์ วรรณเพชร

นายรัฐслан มาราสา

นายศตวรรษ โชติช่วง

นายกิตตินันท์ มากเกลื่อน

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์พเยาว์ อินทสุวรรณ

เมื่อ “ท้องนา” กลายเป็นโรงเรียน

กลุ่มศิลาณีน

“เรารู้ว่าชาวนาทำงานหนัก เราเห็นปู่ย่าตายาย พ่อแม่ของเราทำนาขึ้นมา
อย่างต่อเนื่อง เราเองก็กินข้าวเป็นอาหารหลัก ก็อยากจะช่วยสืบทอด
วิธีการทำนาไปสู่คนรุ่นหลัง ”

“วันนี้หนูเต็มใจมาเรียนรู้เรื่องเกี่ยวข้าว”

“น้องปี” เด็กหญิงตัวเล็ก ๆ ซึ่งเป็นผลผลิตของโรงเรียนท้องนา โรงเรียน
แห่งแรกและแห่งเดียวที่ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาจัดตั้งขึ้นเพื่อ
เป็นแหล่งอบรม “บ่มเพาะ” เพื่อ “สร้างคน” ให้เป็น “ชาวนา” ที่สมบูรณ์แบบ
กำลังจะมากขึ้นเกี่ยวข้าวบนแปลงนาสาธิต แม้ทำทางจะไม่ทะมัดทะแมงมากนัก
แต่ด้วยความมุ่งมั่น และแววตาแห่งความตั้งใจ ทำให้น้องปีก็หันหน้ากลับมาเกี่ยวข้าว
ท่ามกลางสายฝนอย่างไม่รู้จำเริญเหน็ดเหนื่อย

“แม้วันนี้ฝนจะทำให้เกี่ยวข้าวได้ไม่มากนัก แต่คุณครูบอกว่าอีกสามสัปดาห์
เมื่อฝนหยุดตกจะมาเกี่ยวต่อให้หมด น้องจะมาอีกค่ะ เพราะเกี่ยวข้าวไม่ยาก สนุกดี
ภูมิใจด้วยที่ได้เกี่ยวข้าวกินเอง”

ฝึกทักษะการเป็น “ชาวนา”

โครงการโรงเรียนท้องนา เป็น 1 ใน 22 โครงการพลังพลเมืองเยาวชน
สงขลา ที่สงขลาฟอรั่ม และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
(มหาชน) สนับสนุนให้น้องปี และเด็กๆ ในชุมชนอีกหลายคนเข้ามาศึกษา
เรียนรู้ และฝึกทักษะการเป็น “ชาวนา” โดยมีคนสำคัญอย่าง ขวัญตา บุญแมน
หรือ “เก้” อุสุมา วงศ์วรรณ หรือ “อุ้” กันทิมา วงศ์วรรณ หรือ “ปลา” และ
ธีรศักดิ์ บินละหิม หรือ “ซารีฟ” แกนนำรุ่นพี่ทำหน้าที่ “เชื้อมโยง” เด็กๆ และ
คนในชุมชนให้เข้ามาร่วมเรียนรู้วิถีการทำนาแบบดั้งเดิมเพื่อสืบทอดความรู้
ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

และเพราะพี่ๆ เหล่านี้ ทำให้น้องปีและเพื่อนๆ นักเรียนโรงเรียนวัดหินเที่ยง
มีโอกาสรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทำนาจากผู้รู้ในชุมชน

ซารีฟ เล่าว่า ชาวบ้านในตำบลท่าข้ามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำให้
ต้องพึ่งพาสารเคมีในการทำเกษตรโดยไม่ได้นิ่งถึงผลกระทบในระยะยาว และ
ผลที่ตามมาคือทำให้ดินเสื่อม เมื่อดินเสื่อมก็ต้องเพิ่มปริมาณสารเคมีลงไปในดิน

เพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น และถึงแม้ว่าผลผลิตที่ได้รับจะมีปริมาณมากตามความต้องการ แต่ชาวบ้านก็ต้องประสบกับปัญหาสารเคมีตกค้างในดินเช่นกัน ดังนั้นไม่เพียงแต่เด็ก ๆ ในตำบลท่าข้ามเท่านั้นที่ต้องทนอยู่กับปัญหานี้ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม (อบต.ท่าข้าม) เองก็เล็งเห็นปัญหาดังกล่าว จึงยื่นมือเข้ามาส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้การทำนาที่เป็นภูมิปัญญาของคอนสมัยก่อน ตั้งแต่การคิดพันธุ์ข้าว หว่านข้าว เตรียมต้นกล้า เตรียมที่นา ปลูกกล้า ใส่ปุ๋ยดูแลดิน ดูแลน้ำ เก็บเกี่ยว และสีข้าว โดยมีน้องๆ จากโรงเรียนวัดหินเทียนสมัครเข้ามาเรียนรู้กว่า 30 คน

“เราเห็นว่าชาวบ้านทำงานหนัก เราเห็นปู่ย่าตายาย พ่อแม่ของเราทำงานกันมาอย่างต่อเนื่อง เราย่อยกินข้าวเป็นอาหารหลัก ก็อยากจะช่วยสืบทอดวิธีการทำนาไปสู่คนรุ่นหลัง” เก่งกล่าวพร้อมกับเล่าให้ฟังว่า งานหลักของแกนนำอย่างเก่ง คือการรณรงค์ให้คนในชุมชนหันมาปลูกข้าวอีกครั้ง หลังจากที่ดินร่นใหม่เริ่มเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ส่วนที่ยังทำนาอยู่ก็ใช้สารเคมีมากจนน่าห่วง

“ทีมเรา 4 คน อู๋ เก๋ ปลา และซารีฟ เป็นเด็กทั้งหมด แถมมาจากต่างหมู่บ้าน เวลาว่างไม่ค่อยตรงกัน เก่งลองไปติดต่อกับป้าจอม แม่ของปลาให้ช่วยมาเป็นพี่ปรึกษาโครงการ ป้าจอมใจดีมาก ก็ลงมาช่วยเราเต็มที่” เก่งบอกเล่าถึงทีมงาน

จอมศรี วงศ์วรรณ หรือ “ป้าจอม” ของเด็ก ๆ บอกว่าที่เข้ามาช่วยเด็ก ๆ เพราะเห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่ดี

มีคุณค่ากับคนในชุมชน จึงอยากจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ทุกวันนี้ชาวบ้านที่นี้ก็ทำนาแบบใส่ปุ๋ยเคมี ใส่สารเคมีกันมาก เห็นว่าลูกเราเป็นหนึ่งในแกนนำ จึงตัดสินใจเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาโครงการ คอยให้คำแนะนำ คำปรึกษาต่าง ๆ และเป็นผู้ประสานงานวิทยากรในชุมชน

“คนแรกที่ประสานงานให้คือ ย่ามิตร บุตรราษฎร์ ที่แม้จะแก่มากแล้ว แต่ย่ามิตรคือคนที่มีความรู้เรื่องการทำนาแบบดั้งเดิมมากที่สุด อยากให้แกมาสอนลูกหลานส่วนเก๋และอู๋ก็พอมีความรู้เรื่องการทำนาอยู่บ้างจากครอบครัว”

รู้จักเมล็ดพันธุ์ รู้จักการปลูก

กิจกรรมการเรียนรู้การทำนาถูกจัดขึ้น 4 - 5 ครั้ง เริ่มตั้งแต่ การสอนคัดเมล็ดพันธุ์ และเพาะกล้า นับเป็นครั้งแรกที่ “ย่ามิตร” ได้พบปะเด็ก ๆ มากมายที่ให้ความสนใจเรียนรู้ภูมิปัญญาปลูกข้าวที่ย่ามิตรสั่งสมมา กิจกรรมนี้ดูเหมือนจะไปได้สวย เพราะย่ามิตรเองก็มีความสุขกับการเป็นผู้ให้ความรู้ ขณะที่เด็ก ๆ คนรุ่นใหม่เองก็สนุกกับการได้ลงมือทำจริงระหว่างที่ทุกคนแยกย้ายรอวันที่ต้นอ่อนเติบโตเป็นต้นกล้าสำหรับนำไปปักดำในนาข้าว แกนนำเยาวชนอย่าง อู๋ เก๋ ปลา และซารีฟ ก็ต้องกลับไปสรุปงานและเตรียมประสานงานฝ่ายสถานที่ และน้อง ๆ เยาวชนให้มาพร้อมหน้ากันอีกครั้งในวันปักดำ

แต่ปัญหาก็กเริ่มส่อแวว... เมื่อทั้ง 4 คนต้องแยกย้ายกันไปเรียน ต่างคนต่างมีภาระต้องรับผิดชอบ ทำให้เวลาว่างของทั้ง 4 คนไม่ตรงกัน

ก่อนที่กิจกรรมครั้งที่ 2 จะเริ่มต้นขึ้น...ป้าจอมจึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานแทนแกนนำเยาวชน ทั้งเรื่องอาหาร น้ำดื่ม วิทยากร และเยาวชนที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โชคดีที่ อบต.ท่าข้ามยื่นมือเข้ามาช่วย แต่แม้แกนนำทั้ง 4 คนจะมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ครั้นเมื่อถึงเวลาลงมือปฏิบัติ พวกเขาจะพยายามมากันให้มากที่สุด และสามารถทำหน้าที่ผู้ช่วยวิทยากรได้อย่างดีเยี่ยม

“ถึงแม้พวกแกนนำเขาจะไม่ค่อยมีเวลา แต่เมื่อถึงวันจริงส่วนใหญ่เขาก็จะมาช่วยดูน้อง ๆ มาช่วยย่ามิตร เพราะเด็ก ๆ จะมาเรียนกันหลายคน ย่ามิตรคนเดียวสอนไม่ทัน อู๋ ปลา เก๋ ซารีฟ ก็จะผลัดกันมาช่วยสอนน้อง ๆ อีกทีหนึ่ง” ป้าจอมย้อนเล่าถึงสถานการณ์การจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง

และการจัดกิจกรรมอีก 2 ครั้งที่เหลือยังคงจัดแบบเดิมกระทั่งโครงการเสร็จสิ้นลง ดูเหมือนทุกคนในชุมชนจะมีความสุขกับการได้เห็นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนลุกขึ้นมาเรียนรู้ร่วมกับลูกหลาน โดยเฉพาะเรื่องการทำนาซึ่งใกล้จะห่างหายไปจากตำบลท่าข้ามเต็มที่ และคนที่ดูจะมีความสุขที่สุดก็คือย่ามิตรที่ดูสดใสและแข็งแรงขึ้น ตั้งแต่ได้เป็นวิทยากรเรื่องการทำนา ส่วนคนในชุมชนก็ให้ความสำคัญกับการทำนามากขึ้น เริ่มลด ละ เลิก การใช้สารเคมีลงไปมาก

“ทุกคนในชุมชนมีความสุขกับการได้เห็นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนลุกขึ้นมาเรียนรู้ร่วมกับลูกหลาน โดยเฉพาะเรื่องการทำนาซึ่งใกล้จะห่างหายไปจากตำบลท่าข้ามเต็มที่”

“ ถ้าถามว่าโครงการนี้ช่วยพัฒนาตัวเราได้ไหม ตอบทันทีเลยว่าเรื่อง “ทักษะ” อาจจะไม่ได้ แต่เรื่อง “ความคิด” และ “ทัศนคติ” คิดว่าเราได้อะไรเยอะมากจากการเข้าร่วมโครงการนี้ ”

“ทักษะ” ไม่ได้...แต่ได้ “ความคิด-ทัศนคติ”

แต่เมื่อหันมาดูฝ่ายเยาวชนแกนนำ ดูเหมือนพวกเขาเองจะมีพัฒนาการน้อยที่สุด และยอมรับในปัญหาของแต่ละคน ชารีฟบอกว่า พวกเขาอยู่คนละหมู่บ้าน การประสานงานจึงค่อนข้างลำบาก อีกอย่างพวกเขาก็เรียนกันคนละโรงเรียน แถมบางคนก็เรียนไปด้วยทำงานไปด้วย เราเองก็ติดภารกิจหลายอย่าง ยอมรับว่าช่วงทำโครงการเราไม่ได้เต็มที่กับงาน ภาระการประสานงานส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับป้าจอม ถ้าถามว่าโครงการนี้ช่วยพัฒนาตัวเราได้ไหม ตอบทันทีเลยว่าเรื่อง “ทักษะ” อาจจะไม่ได้ แต่เรื่อง “ความคิด” และ “ทัศนคติ” คิดว่าเราได้อะไรเยอะมากจากการเข้าร่วมโครงการนี้ ที่สำคัญคือการได้เรียนรู้ว่าเราจะมาเป็นข่าวแต่ละเม็ดมันช่างยากเย็นเพียงใด

“เมื่อก่อนผมเป็นคนที่ไม่กินข้าวเหลือประจำ แต่การทำโครงการทำให้ผมรู้ว่าข้าวแต่ละเม็ดต้องผ่านกรรมวิธีขั้นตอนอย่างไร และขนาดต้องเหนื่อยยากลำบากแค่ไหน ตั้งแต่เตรียมดิน กล้า เตรียมดิน ดูแลต้นกล้า ใส่ปุ๋ย ใส่น้ำ แล้วอากาศก็ร้อนมาก กว่าจะได้เก็บเกี่ยว ขนาดต้องทนปวดหลังตากแดด ทำให้ผมเริ่มสำนึกถึงบุญคุณของข้าว ของน้ำ ของชาวนาเดี๋ยวนี้เวลาจะทานข้าวก็ตักแต่น้อย ถ้าตักมาแล้วจะต้องทานให้หมด” ชารีฟ กล่าว

ในขณะที่ที่ปรึกษาโครงการอย่างป้าจอมบอกว่า “เก้เป็นพี่คนโตสุด เขาเก่งเรื่องการพูดการคุย กล้าแสดงความคิดเห็น แต่เก้ไม่ค่อยมีเวลาให้กับการทำโครงการ เช่นเดียวกับชารีฟที่ติดเรียนเป็นประจำ” ป้าจอมกล่าวด้วยความเข้าใจ เมื่อถามถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเยาวชนแกนนำพบว่า เกิดขึ้นน้อยมาก เนื่องจากเด็ก ๆ ไม่ค่อยมีเวลาให้กับโครงการ แม้กระทั่งปลาสุกสาวแท้ ๆ ของป้าจอมเอง เมื่อพิจารณาดูแล้วยังพบว่าลูกสาวก็ยังเป็นคนขี้อายและพูดน้อยอยู่เช่นเดิม

ด้านนุรอามินี สาและ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการสงขลาฟอรั่ม วิเคราะห์จุดเด่นของโครงการไปในทิศทางเดียวกันว่า โครงการโรงเรียนท้องถิ่น แม้จะไม่สามารถช่วยพัฒนาเด็กแกนนำได้เต็มที่ตามที่เราคาดหวัง แต่ในมุมมองของคนในชุมชนท่าข้ามแล้ว เด็กแกนนำกลุ่มนี้ได้ใจชุมชนไปเต็ม ๆ ในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกขึ้นมา “จุดกระแส” การทำนาแบบไม่ใช้สารเคมี แต่สิ่งที่เรามองว่าโครงการนี้ประสบผลสำเร็จคือการที่ได้ทำให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้รู้ในชุมชน ได้มีโอกาสสานสัมพันธ์ถ่ายทอดความรู้ระหว่างคนต่างวัย ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนกลับมาเยี่ยมเยียนแจ่มใส กระฉับกระเฉง และเกิดความภาคภูมิใจขึ้นอีกครั้งที่มีผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นลูก รุ่นหลานหันมาสนใจฟังเรื่องราววิถีชีวิตการทำนาในอดีต กระทั่งความสัมพันธ์แห่งวันเก่า ๆ ย้อนกลับคืนมาสู่ชุมชนท่าข้ามอีกครั้ง

โครงการโรงเรียนท้องถิ่น กลุ่มศิลาเมณี

นางสาวขวัญตา บุญแมน
นางสาวอุสุมา วงศ์วรรณ
นางสาวกณทิมา วงศ์วรรณ
นายธีรศักดิ์ บินละหิม

ที่ปรึกษาโครงการ: นางจอมศรี วงศ์วรรณ

ห้องเรียนเก้าอี้

กลุ่มสิงห์สมุทร

“เมื่อมีโครงการนี้เข้ามาพวกเราคิดว่าน่าสนใจดีที่เราจะได้ทำโครงการใหญ่ๆ การปลูกต้นไม้อย่างเดียวอาจจะเล็กไป เลยคิดต่อว่าอย่างน้อยก็ไปสอนเด็กให้ รู้จักการอนุรักษ์น่าจะดีกว่า จึงเลือกชุมชนเก้าอี้ เพราะเป็นชุมชนสุดท้ายที่ ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เราเลยอยากอนุรักษ์เอาไว้”

วันที่ ปวีตรา เผ่าชู หรือ “แนน” นักศึกษาศาขการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และเพื่อนๆ อีก 4 คน คือ น้ำฝน รักนุ้ย หรือ “น้ำ” ศิริวรรณ แดงแก้ว หรือ “ปาน” สุวรรี หมดอะดัม หรือ “ชะ” และ มัสนิ ศรีมลายู หรือ “มัส” ต้องรวมกลุ่มกันเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภายใต้แนวคิด “สำนึกรักบ้านเกิด” นั้น ตำนานเรื่อง “หัวหน้าแรง” ทำให้ พวกเธอนึกถึง “เก้าอี้” เป็นพื้นที่แรก

“ได้แรงบันดาลใจมาจากอาจารย์ที่สอนสังคม ท่านสอนให้พวกเราคิดโครงการ ตั้งแต่เรียนมัธยม พวกเราเคยไปขอต้นกล้าสนมาปลูกที่แหลมสนอ่อน แล้วเราเป็นคนชอบเที่ยว ไปเที่ยวหัวพญานาค แถวๆ แพนชานยนต์ที่เขาจะทำการละลอยฟ้า เห็นว่าต้นสนล้มตายจากภัยพิบัติ เลยเสนออาจารย์ว่าอยากทำเรื่องนี้ เพราะอาจารย์ให้เราทำอะไรก็ได้ เพื่อนเราก็อำนาจหาซื้อไปปลูกผักบุ้งทะเล ต้นสนจากนั้นเมื่อมีโครงการนี้เข้ามาพวกเราคิดว่าน่าสนใจดีที่เราจะได้ทำโครงการใหญ่ๆ การปลูกต้นไม้อย่างเดียวอาจจะเล็กไป เราเลยคิดต่อว่าอย่างน้อยก็ไปสอนเด็กให้รู้จักการอนุรักษ์น่าจะดีกว่า จึงเลือกชุมชนเก้าอี้ เพราะเป็นชุมชนสุดท้ายที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เราเลยอยากอนุรักษ์เอาไว้ เหมือนกับอนุรักษ์วัฒนธรรม” แนนเล่าถึงที่มาที่ไปของการทำโครงการ

ด้วยทักษะความรู้ที่มีอยู่โดยเฉพาะด้านการปกครองท้องถิ่น ทำให้แนนและเพื่อนๆ ตั้งใจพัฒนาชุมชนตามแนวคิดที่ได้ร่ำเรียนมา และเมื่อ อาจารย์เทพรัตน์ จันทพันธ์ หรือ “อาจารย์โต” แนะนำให้ลองเขียนโครงการห้องเรียนเก้าอี้ เพื่อเข้าร่วมในโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาที่สงขลาฟอรั่ม ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งโครงการห้องเรียนเก้าอี้ของพวกเขาก็ผ่านการคัดเลือก โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “สิงห์สมุทร”

หวังสร้าง “สำนึกรักบ้านเกิด”

ดูเหมือนว่าสิ่งที่ “กลุ่มสิงห์สมุทร” คิดและต้องการทำคือ การสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกและหวงแหนชุมชนประมงที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานของสงขลา “ผ่านห้องเรียนเก้าอี้” ห้องเรียนของเด็กๆ ในชุมชน

ภารกิจของกลุ่มนักศึกษาสาขาสายปกครองท้องถิ่นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้น้องๆ ในชุมชนมาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนประมงพื้นบ้านตัวเองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเรียนรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง

“โครงการจะเน้นไปที่น้องๆ เยาวชน แต่ผลพลอยได้คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งวิธีการคือ เราจะไปถ่ายทอดความรู้ให้กับน้องๆ เพื่อให้้องๆ นำไปสื่อสารกับคนในครอบครัว เช่น การเอาขยะมา Reuse หรือช่วยกันค้นหาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

“เก๋าส์” ห้องเรียนที่ไม่มีหลังคา

หลังจากที่โครงการผ่านการพิจารณา แนนได้รับบทบาทเป็นหัวหน้ากลุ่มเป็นแกนนำให้เพื่อนๆ เรื่องการวางแผนการทำงาน ซึ่งเธอก็เป็นหัวหน้าแต่เพียงในนามเท่านั้น เพราะเมื่อถึงเวลาทำงานจริงทุกคนจะช่วยกันคิดช่วยกันทำเสมอ และปรึกษาหารือกันว่าโครงการควรจะเป็นไปในทิศทางไหนอย่างไร

“ตอนคิดทำกิจกรรมเพื่อน ๆ ทุกคนช่วยกันคิดหมด เช่น คิดว่าเวลาเราจัดกิจกรรมให้น้องๆ หากมีแต่การบรรยายความรู้อย่างเดียว อาจทำให้น้องๆ เบื่อรู้สึกไม่สนุก และไม่อยากเข้าร่วม เพื่อนๆ ก็เสนอว่าน่าจะนำหุ่นแบบเจ้าขุนทองมาเล่นให้น้องๆ ดู เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และการทำงานทุกคนในทีมจะไปด้วยกันทั้งหมด ไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจนว่าใครต้องทำอะไร เพราะเราทำงานเป็นทีมเวิร์ค ส่วนตัวแนนเองก็มีหน้าที่ดูแลการทำงานของทุกคนในกลุ่ม” แนนบอกเล่าภาพรวมการทำงานของทีม

นอกจากสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย น้องๆ ในชุมชนเก๋าส์ส่วนใหญ่ก็ “ไม่เอาด้วย” กับกิจกรรมของพี่ๆ

“ตอนลงพื้นที่เพื่อรับสมัครเด็กเข้าร่วมกิจกรรม มีมาสมัคร 9 คน แต่พอถึงเวลาจัดกิจกรรมจริงน้องๆ ที่รับปากไว้ก็เลือกที่จะไป “ตีกัน” แทนที่จะมาทำเรื่องดีๆ กับเรา ตรงนี้เห็นชัดเลยว่าความจริงมันไม่ได้สวยงามอย่างที่เราวาดฝันเอาไว้ มันมีปัญหา อุปสรรค ทั้งเรื่องสภาพอากาศ และเรื่องความร่วมมือ”

แม้จะต้องเจอกับอุปสรรคมากมาย แต่ “สิงห์สมุทร” ก็ยังคงเดินทางทำงาน “เราก้าวไปแล้ว เราถอยไม่ได้” ก็ให้กำลังใจตัวเองว่านี่คือประสบการณ์ที่เราต้องเจอไม่วันใดก็วันหนึ่ง ฉะนั้นเราต้องทำเท่าที่จะทำได้ ทุกชุมชนย่อมมีทั้งด้านดีและด้านที่ไม่ดีด้วยกันทั้งสิ้น และที่ชุมชนเก๋าส์มีสิ่งดี ๆ คืออาชีพประมงพื้นบ้านที่ชาวบ้านยังคงทำกันอยู่ ซึ่งหลงเหลืออยู่น้อยมากในจังหวัดสงขลา จึงอยากให้สิ่งดี ๆ “นี้ยังคงอยู่คู่เมืองสงขลาต่อไป” แนนและเพื่อนๆ บอกเล่าถึงความมุ่งมั่นที่ต้องการพัฒนาโครงการห้องเรียนเก๋าส์ต่อไป

อย่างไรก็ตามเพียงแค่พลังกำลังใจของพวกเธออย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงการ ทั้งในด้านงบประมาณ การติดต่อประสานงาน แม้กระทั่งความรู้ในการลงชุมชน โชคดีที่พวกเธอได้รับความช่วยเหลือจากสงขลาพอร์ม อีกทั้งยังมีอาจารย์ที่เป็นทั้งที่ปรึกษาและคอยให้กำลังใจกับพวกเธอเสมอมา

“โครงการจะเน้นไปที่น้องๆ เยาวชน แต่ผลพลอยได้คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม... เราจะไปถ่ายทอดความรู้ให้กับน้องๆ เพื่อให้้องๆ นำไปสื่อสารกับคนในครอบครัว เช่น การเอาขยะมา Reuse หรือช่วยกันค้นหาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น”

แม่ไม่ราบรื่น...แต่ได้เรียนรู้

แม้การจัดกิจกรรมในชุมชนเก๋าส์จะประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งผู้นำชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือ แม้จะตกลงกันไว้อย่างชัดเจนแล้วก็ตาม นอกจากนี้การลงพื้นที่ก็ไม่ค่อยปลอดภัยนักสำหรับแกนนำผู้หญิงทั้ง 5 คน

แต่สิ่งที่ทั้ง 5 คนร่วมแรงร่วมใจและลงมือทำกันเองในทุกขั้นตอน ทั้งการลงพื้นที่เพื่อพูดคุยสร้างความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับโครงการ หรือการออกแบบกิจกรรม แม้ในท้ายที่สุดจะพบว่า “เกินกำลัง” แต่ก็เป็น “บทเรียน” สำคัญสำหรับการทำโครงการครั้งต่อไป

แนนอธิบายถึง ๆ ยอมรับว่า ตอนเริ่มทำโครงการพวกเธอขาดการวิเคราะห์ศักยภาพตนเอง ขณะเดียวกันความรู้หรือทฤษฎีที่ได้จากห้องเรียนก็หยิบจับมาใช้ได้ในบางกรณีเท่านั้น

“พวกเราแค่อยากทำ แต่ขาดการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน”

สำหรับแม่ที่รับผิดชอบด้านการเงินเล่าถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำโครงการว่า งานนี้ฝึกความอดทน และทำให้เธอเห็นความสำคัญของคำว่า “เพื่อน” มากขึ้น

“มีอุปสรรคเยอะมาก ดังนั้นพวกเราทุกคนจึงต้องอดทนที่จะฝ่าฟันอุปสรรคให้ได้ และเพื่อนก็เป็นสิ่งเดียวที่เรามี...เราจะให้กำลังใจซึ่งกันและกันตลอด เมื่อเห็นว่าเพื่อนท้อแท้ก็จะพยายามสร้างบรรยากาศให้ทำงานต่อได้”

ขณะที่ชะเง้อดู การได้รับบทบาทให้ดูแล “งานทั่วไป” ทำให้เธอต้องเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา เพราะบางครั้งเวลาไปทำกิจกรรมในชุมชนอาจมีสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นได้เสมอ

“มีอยู่ครั้งหนึ่งระหว่างทำกิจกรรม มีเด็กที่ไม่ได้สมัครทำกิจกรรมมาขอเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วย เราก็อนุญาตให้เข้าร่วมได้ แต่ปัญหาคือ เด็กทั้ง 2 กลุ่มมีความขัดแย้งกันมาก่อน เราจึง

ต้องจัดกิจกรรมแยกกัน เพื่อให้กิจกรรมเดินต่อไปได้ โดยแบ่งเด็กเป็น 2 กลุ่ม คือให้กลุ่มที่ 1 วาดภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชน กลุ่มที่ 2 เล่าความรู้สึกที่มีต่อภาพถ่าย...ซึ่งงานก็ผ่านไปด้วยดี ไม่มีความขัดแย้ง”

บทเรียนสำหรับครั้งต่อไป

องค์ประกอบที่เข้ามาตลอดเส้นทางของการทำงานคือความพยายามที่มาพร้อมกับความคาดหวัง แต่สิ่งที่ “กลุ่มสิงห์สมุทร” พุดตรงกันก็คือ สิ่งที่ทำให้งานเดินหน้าไปได้อย่างยากลำบากคือการ “ขาดข้อมูล” และ “ข้อมูล” ที่ว่าก็คือ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จึงทำให้พวกเธอ “เข้าไม่ถึง” ตัวแกนนำที่แท้จริง เมื่อเข้าไม่ถึงแกนนำ การติดต่อประสานงานจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก

อีกประการที่พวกเธอมองว่าเป็น “จุดอ่อน” คือการคิดว่า “เราเอาไปให้”

“เราคิดว่า เราจะทำไปให้ แต่เราไม่ได้ชวนคิดชวนคุยตั้งแต่เริ่มต้นทำงาน ทำเพราะเราอยากทำ มันเลยเหมือนกับที่เราไปยึดเยื้อยให้เขา โดยไม่ได้ถามความคิดเห็นของชุมชนเลยว่าเขาต้องการหรือไม่” แนนสรุป

ทั้งหมดคือสิ่งที่ “สิงห์สมุทร” ว่าที่นักปกครองท้องถิ่นได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลาในครั้งนี้

และในครั้งต่อไป บทเรียนทั้งหมดจะทำให้ “สิงห์สมุทร” สามารถทำโครงการและทำงานกับชุมชนได้อย่างรอบคอบและมีทิศทางมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยทักษิณ โครงการห้องเรียนเก๋าส์ กลุ่มสิงห์สมุทร

นางสาวปิวิตร ฝาชู

นางสาวน้ำฝน รักนุ้ย

นางสาวศิริวรรณ แดงแก้ว

นางสาวสุนารี หมดอะตัม

นางสาวมัสณี ศรีมลายู

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์เทพรัตน์ จันทพันธ์

ปรับ เปลี่ยน เรียนรู้... จากบทเรียนนอกห้อง

กลุ่มสำนึกรักถิ่นเกิด

“คุณยุคเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะทะเลสาบ “นกน้ำคุณยุค” มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ แต่ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ซบเซาลง เพราะคนอพยพออกนอกพื้นที่มากขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวก็มีน้อยลง รวมถึงอาชีพหลักอย่างประมงพื้นบ้านก็กำลังจะเลือนหายไป เราเรียนเอกพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่คิดเรียนรู้การทำงานกับคนข้างนอกกับชุมชน เราก็มองว่าเราจะเรียนไปทำไม”

ในช่วงชีวิตระดับอุดมศึกษา เด็กใหม่ไฟแรงหลายคนที่เพิ่งเข้ามหาวิทยาลัยต่างมีความฝัน อยากไปให้ถึงเส้นชัย หลายคนเดินทางตามฝันด้วยความพยายามตั้งใจเรียน ขณะที่อีกหลายคนเดินทางตามฝันด้วยการหา “ประสบการณ์” นอกห้องเรียน เพราะต้องการ “เรียนรู้” ชีวิตจริง ยิ่งนักศึกษาสายสังคมด้วยแล้ว “ประสบการณ์จริง” นอกห้องเรียน เปรียบเสมือน “ทางลัด” ให้พวกเขาเข้าใจสังคมมากขึ้น

และเพราะต้องการเดินทางตามฝัน หนุ่มสาวจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โปรแกรมวิชาเอกการพัฒนาชุมชนชั้นปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย ภาควิชา วิชาเอก หรือ “บอย” ว่าที่ ร.ต.ธาดา สังขชาติ หรือ “ดิน สุชาติ นวลแป้น หรือ “เจน” วรรณจักร มีชัย หรือ “ตาล” และ อภิวัฒน์ เทิดเกียรติ หรือ “ชัน” ที่แม้จะอยู่คนละห้อง แต่ทั้งหมดก็พร้อมที่จะร่วมเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จึงรวมตัวกันทำโครงการคืนชีวิตชาวคูชุด ในชื่อกลุ่มว่าสำนึกรักบ้านเกิด

กล้าเรียนรู้...กล้าที่จะเริ่มต้น

กลุ่มสำนึกรักบ้านเกิดย้อนเล่าถึงจุดเริ่มต้นของการทำโครงการว่า จำได้ว่ามีอยู่วันหนึ่งบอยมาขอรายชื่อเพื่อน ๆ ทั้ง ดิน เจน ตาล และชัน ให้เข้าร่วมโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ที่ทางสงขลาฟอรั่มเปิดโอกาสให้เยาวชนทำโครงการเพื่อสังคม ตอนนั้นบอยเสนอโครงการปลูกป่า เพราะเห็นว่าเป็นโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัยแบบง่าย ๆ ที่พวกเขาสามารถทำได้ไม่ยากนัก แต่สุดท้ายโครงการดังกล่าวก็ไม่ผ่าน เพราะวัตถุประสงค์ของโครงการยังไม่ชัดเจนพอ พวกเขาต้องกลับมาคิดโครงการใหม่ตามโจทย์การทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมใกล้ตัว...

บอยและเพื่อน ๆ ในกลุ่ม จึงเริ่มมองหาแนวทางการทำโครงการใหม่จาก ปัญหารอบตัวของสมาชิกในกลุ่ม จนกระทั่งได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะทำ โครงการ เพื่อแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติตำบลคูซูด อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา ที่เกิดจากแรงบันดาลใจของตาลในฐานะเป็นคน ตำบลคูซูด และบอยในฐานะผู้ไปเยือน โดยการเก็บข้อมูลชุมชนและคืนข้อมูล เพื่อให้ชุมชนหาทางแก้ไขร่วมกัน

“คูซูดเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะทะเลสาบ ที่เรียกว่า **“นกกน้ำคูซูด”** มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ แต่ปัจจุบันทั้งคู่เห็นว่าชุมชนแห่งนี้ซบเซาลง เพราะคนในพื้นที่อพยพออกนอกพื้นที่ มากขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวก็มีน้อยลง รวมถึงอาชีพหลักอย่างประมงพื้นบ้านก็กำลัง จะเลือนหายไป”

นอกจากนี้ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานในชุมชนออกไปทำงานที่อื่น เป็นอีกปัจจัยที่พวกเขาอยากรู้ และหากได้คำตอบก็อาจทำให้พวกเขามีแนวทาง พัฒนาชุมชน ด้วยหวังว่าท้ายที่สุดแล้วชาวคูซูดจะหวนคืนกลับสู่ชุมชนของตนเอง ยิ่งเมื่อนำเรื่องนี้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและได้รับคำตอบว่า พื้นที่นี้ เคยมีรุ่นพี่ทำโครงการมาก่อนแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ก็ยังเป็นแรงผลักดัน ให้พวกเขาตั้งใจจะทำโครงการนี้ให้สำเร็จ

หยุด...หรือไปต่อ

เมื่อโจทย์การทำงานชัด ทีมงานพร้อม กลุ่มสำนักรักบ้านเกิดก็ได้ชื่อโครงการ ใหม่ที่เก๋ไก๋ว่า **“คืนชีวิตชาวคูซูด”** ในขณะที่สมาชิกกลุ่มก็เริ่มมองเห็นเส้นทาง ความสำเร็จของการทำโครงการว่า **“ถ้าทำโครงการที่ใกล้ตัว และพอมีความรู้ อยู่บ้าง ก็น่าจะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากขึ้น”**

แต่ไม่ทันที่โครงการจะได้เริ่มต้น **“จุดพลิกผัน”** ก็เกิดขึ้น

เมื่อบอยผู้จุดประกายให้เพื่อน ๆ เข้ามาทำโครงการนี้ต้องถอนตัวออกจาก โครงการไป ด้วยเหตุผลด้านการเรียน พร้อมลาออกจากมหาวิทยาลัยในภายหลัง แก่นนำจึงเหลืออยู่เพียง 4 คน คือ ดิน ชัน เจน และตาล ทำให้จำนวนสมาชิก ไม่ครบตามข้อกำหนดของสงขลาฟอรั่ม พวกเขาจึงหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาและ พุดคุยกับเพื่อน ๆ ในทีม ซึ่งทุกคนต่างตั้งคำถามให้คิดต่อว่า **“อยากทำต่อไหม”** และคำตอบที่ได้รับตรงกันคือ **“อยากทำต่อ”** เพราะอยากได้ประสบการณ์ โดยเฉพาะตาลได้เล็งถึงความตั้งใจที่จะทำโครงการต่อด้วยความมุ่งมั่นว่า

“เพราะคูซูดเป็นพื้นที่บ้านของตาล ถ้าทำต่อก็จะเป็นโอกาสให้เราได้รู้จัก บ้านตัวเองมากขึ้น แต่ถ้าไม่ทำต่อ เพื่อนและอาจารย์จะมองอย่างไร เราไม่ อยากถูกมองว่า “พวกเราไม่เอาถ่าน” เราเรียนเอกพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่คิด เรียนรู้การทำงานกับคนข้างนอกกับชุมชน เราก็ไม่รู้ว่าเราจะเรียนไปทำไม”

ดังนั้นการหาสมาชิกมาให้ครบ 5 คน จึงเป็นเป้าหมายต่อไปของเยาวชน กลุ่มนี้

เดินหน้า...คืนชีวิตให้ชาวคูซูด

หลังได้ข้อสรุปร่วมกันหนุ่มสาวทั้ง 4 ก็เดินหน้าหา สมาชิกเพิ่ม ตาลจึงชวนเพื่อนสนิทคือ **พรรณีการ์ พึ่งพัฒน์** หรือ **“กั้ง”** เข้าเป็นสมาชิกด้วย เพราะเห็นวกั้งเป็นคนพูดเก่ง อีกทั้งยังเข้ากับคนอื่นได้ง่าย ส่วนกั้งเองก็เห็นว่าเป็นโอกาสที่ดี และอยากทำกิจกรรมเหมือนกับที่เพื่อนทำ จึงตอบตกลงเข้าร่วม ทีมโดยไม่ลังเล

“ตอนที่ตาลและเพื่อนมาชวนเขาก็เล่าให้ฟังว่าจะทำอะไร กันบ้าง พอเราฟังแล้วรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เพราะที่ ผ่านมาเราไม่เคยได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมแบบนี้มาก่อน เราก็ สนทนากับตาลอยู่แล้ว เรียนห้องเดียวกัน กินข้าวก็ไปด้วยกัน ถ้า ได้ทำโครงการร่วมกันก็คงสนุกและไม่น่ามีปัญหา”

เมื่อสมาชิกพร้อม กลุ่มสำนักรักถิ่นเกิดก็เริ่มต้น โครงการด้วยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน และ ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบ อาชีพของคนในชุมชนคูซูด จำนวน 4 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวนกว่า 500 หลังคาเรือน ครอบคลุมบริเวณ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของตำบลคูซูดคือ **“อุทยานนกกน้ำคูซูด”** แหล่งท่องเที่ยวสำคัญในตำบลที่กำลัง เสื่อมโทรมลง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นข้อสรุปสาเหตุ ของปัญหาว่า **“เพราะอะไรชุมชนถึงเสื่อมโทรม”** หลังจากนั้นก็จะ **“คืนข้อมูล”** ให้ชุมชนหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ต่อไป

“ตอนลงพื้นที่ก็แบ่งบทบาทหน้าที่กันคร่าว ๆ ด้วยเหตุผล ที่ว่า “อยากให้ทุกคนได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน” คือลองสำรวจ พื้นที่ไปพร้อม ๆ กัน แต่ก็อาจมีแบ่งกลุ่ม แยกทีม ไปสัมภาษณ์

ตามบ้านแต่ละหลัง ตามเวลาและความเหมาะสมของการลง พื้นที่ในแต่ละครั้ง นอกจากนั้นพวกเขายังปรึกษาวិธีการทำงาน กับทีมที่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มรวมถึงการเข้าหาอาจารย์ที่ปรึกษา หลายท่านที่สอนโปรแกรมพัฒนาชุมชน เพื่อขอแนวทางการ ทำงานเป็นระยะ ๆ” กั้งอธิบายวิธีการทำงานของกลุ่ม

ปรับ...เปลี่ยน...เรียนรู้จากสนามจริง

หลังลงพื้นที่เก็บข้อมูล 4 ครั้งในเวลากว่า 1 เดือน สมาชิกทุกคนรู้ทันที่ว่า **เส้นทางหรือเป้าหมายที่วางร่วมกัน ไว้ตอนแรกอาจไม่สำเร็จได้ง่าย ๆ** เพราะข้อมูลที่ได้มีความ หลากหลายมาก กลายเป็นความ **“สะเปะสะปะ”** จนจับไม่ถูก ขณะเดียวกัน **“จุดอ่อน”** ของการเป็นคนในพื้นที่ของตาลทำให้ ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเท่าที่ควร

“พอไปถามคนในพื้นที่ว่าทำอาชีพอะไร มีลูกกี่คน เขาก็ จะบอกว่าเราเป็นคนที่นี่ รู้และเห็นทุกอย่างอยู่แล้ว จะมาถาม อีกทำไม อยากเขียนอะไรก็เขียนลงไปเลย” ตาลบอกเล่าถึง สิ่งที่พบเจอระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน

เมื่อความเป็นคนพื้นที่ของตาลไม่สามารถดึงข้อมูล เชิงลึกได้ ตาลแก้ปัญหาด้วยการถอยออกมาเป็นผู้ตาม เปลี่ยนให้เพื่อนเป็นผู้นำลงสัมภาษณ์คนในชุมชนแทน ด้วยหวังว่าอาจจะทำให้พวกเขาได้ข้อมูลชุดใหม่เพิ่มเติม

แต่ด้วยข้อมูลที่ต้องเก็บมีมากถึง 4 หมู่บ้าน ทำให้ เพื่อน ๆ ไม่สามารถลงลึกทุกรายละเอียดในแต่ละพื้นที่ได้ อีกทั้งชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจเจตนาและเป้าหมายของ โครงการมากพอ จึงไม่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม

“ บางครั้งก็คิดว่าเมื่อไหร่จะจบโครงการเสียที เราไม่อยากทำแล้ว ทำต่อไปไม่ไหวแล้ว แต่สุดท้ายเราก็มานึกอีกทีว่า ถ้าเรานำโครงการต่อเราอาจได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ถือว่าเป็นโอกาสดีที่เราได้ลองมาทำงานกับชุมชนจริงๆ ถ้าต่อไปต้องเจอปัญหาที่หนักและเหนื่อยกว่านี้ เราจะทำอย่างไร แม้ว่าตอนนี้เราจะทำโครงการไม่สำเร็จก็ไม่มีใครมาว่าเรา มีแต่คนให้กำลังใจ ให้โอกาสเราได้เรียนรู้ ถือว่าเราทำดีที่สุดแล้ว และเราคงจะภูมิใจมากกว่าที่จะถอดใจไม่ทำต่อ” ตาลกล่าว

ตามความเป็นจริง ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้มาไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร งานที่ออกมาจึงไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ปัญหาที่คิดว่าจะช่วยแก้ไขให้ชุมชนก็ไม่สามารถทำได้ ทำให้สมาชิกทั้ง 5 คนไม่สามารถทำงานตามที่เคยวางแผนไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ทุกคนรู้สึกกดดัน เหนื่อย และท้อถอย

“บางครั้งก็คิดว่าเมื่อไหร่จะจบโครงการเสียที เราไม่อยากทำแล้ว ทำต่อไปไม่ไหวแล้ว แต่สุดท้ายเราก็มานึกอีกทีว่าถ้าเราทำโครงการต่อเราอาจได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ถือว่าเป็นโอกาสดีที่เราได้ลองมาทำงานกับชุมชนจริงๆ ถ้าต่อไปต้องเจอปัญหาที่หนักและเหนื่อยกว่านี้ เราจะทำอย่างไร แม้ว่าตอนนี้เราจะทำโครงการไม่สำเร็จก็ไม่มีใครมาว่าเรา มีแต่คนให้กำลังใจ ให้โอกาสเราได้เรียนรู้ ถือว่าเราทำดีที่สุดแล้ว และเราคงจะภูมิใจมากกว่าที่จะถอดใจไม่ทำต่อ” ตาลกล่าว

แต่อีกมุมหนึ่งที่ทุกคนในกลุ่มคิดเหมือนกันคือ ประโยชน์ที่จะได้รับการเรียนรู้ที่จะกลายเป็น “ทักษะ” ซึ่งพวกเขาสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนรู้ได้ โดยเฉพาะกับวิชาการพัฒนาชุมชน ถือเป็นข้อได้เปรียบเพื่อนคนอื่นที่ยังไม่มีโอกาสได้เรียนรู้จากสนามจริงนอกห้องเรียนเช่นนี้

ดังนั้นในช่วงเย็นวันศุกร์เสาร์และอาทิตย์ ถ้าพวกเขาไม่ติดกิจกรรมหรืองานวิชาอื่น สมาชิกในกลุ่มจะเดินทางไปบ้านตาล ใช้เวลาว่างระหว่างรับประทานอาหารมือเย็นพูดคุยกันว่าใครได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง แล้วนำมาสรุปเป็นข้อมูลของกลุ่มอีกทีหนึ่ง

ถึงทางตัน...เพราะข้อมูลมากเกินไป

เพราะ “ข้อมูล” ที่มากเกินไป และขาดการ “วางกรอบ” การเก็บข้อมูลทำให้กลุ่มสำนึกถึงเกิดไม่สามารถจัดการกับข้อมูลทั้งหมดได้ ชั้นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มต้องถอนตัวออกจากโครงการ เนื่องจากไม่ถนัดงานด้านเอกสาร แต่ชั้นก็จะกลับมาช่วยเพื่อนในเรื่องอื่นๆ ที่เพื่อนร้องขอทุกครั้ง

ด้าน ถวิล อินทรโม อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ เสริมว่า ปัญหาที่น้องๆ ทีมสำนึกถึงเกิดพบมีค่อนข้างมาก เช่น การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ทำให้นักศึกษาจะต้องเรียนรู้การฟัง และจับประเด็น และเมื่อเห็นว่าทักษะเหล่านี้ยังเป็นข้อบกพร่อง อาจารย์จึงต้องให้เขากลับไปเก็บข้อมูลมาใหม่ เลือกใช้เครื่องมือ หรือวิธีการใหม่ๆ รวมถึงปัญหาการทำงานเป็นทีม และการบริหารงบประมาณที่ต้องเรียนรู้อีกมาก สิ่งสำคัญคือพวกเขาต้องเข้าใจให้ชัดเจนก่อนว่า พวกเขาจะทำอะไรให้ชุมชนได้จากศักยภาพที่มีอยู่ ไม่ใช่คิดวางแผนใหญ่ๆ แต่ไม่สามารถทำได้

หลังตัดสินใจกลับมามีวิเคราะห้ปัญหาร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและที่เลี้ยงโครงการจากสงขลาฟอรั่ม สมาชิกกลุ่มก็เริ่มวิเคราะห์ว่า แต่ละหมู่บ้านมีสภาพชุมชนไม่แตกต่างกันมากนัก การทำงานเกินกำลังอาจทำให้เกิดความเครียดมากขึ้น สมาชิกในกลุ่มจึงได้ข้อสรุปร่วมกันคือ “ลดกลุ่มเป้าหมายลง” เพื่อจะได้ศึกษาข้อมูลให้ลึกลงไปถึงแก่นของปัญหาได้มากขึ้น จึงเลือกเฉพาะพื้นที่

หมู่ 2 ซึ่งเป็นหมู่บ้านของตาลที่สะดวกต่อการเก็บข้อมูล เพราะตาลพอจะรู้จักผู้รู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลากหลายด้าน ทำให้เหลือจำนวนที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมประมาณ 200 หลังคาเรือน ด้วยเป้าหมายการทำงานที่แคบลงและชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้พวกเขาเห็นปัญหาชุมชนในเชิงลึกขึ้น

ค้น “ข้อมูล” สู่ชุมชน

จากเป้าหมายแรกของโครงการที่ต้องการแก้ปัญหาให้ชุมชน ก็เปลี่ยนเป้าหมายให้เล็กลงคือการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนและเรียนรู้ชุมชนให้มากขึ้น ด้วยเทคนิคเล็กๆ น้อยๆ หลายอย่างที่พวกเขาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง อาทิ วิธีการพูดคุยทักทายแบบเป็นกันเองที่สมาชิกกลุ่มบอกว่า “ถ้าเราทักทายคนในชุมชน ผ่านวิถีชีวิตประจำวันของเขา จะทำให้เราสามารถเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเขาได้ง่ายขึ้น” เช่น ถามว่าสบายดีไหม ไปไหนมา หาปลาได้เยอะไหม ฯลฯ เพราะทำให้ผู้ถามและผู้ตอบรับรู้ได้ถึงความจริงใจ และต้องไปบ่อยๆ ให้นคนในชุมชนรู้สึกคุ้นชินด้วย ซึ่งการพูดคุยแบบนี้ดีกว่าเอาแบบสอบถามเข้าไปนั่งถามทีละข้อ

จะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยน “วิธีคิดวิธีทำงาน” ในลักษณะ “ทำไป เรียนรู้ไป” ของนักศึกษาในกลุ่มนี้ ที่แม้จะต้องใช้เวลาลงพื้นที่นานกว่า 4 เดือน สุดท้ายจากที่เคยวางแผนไว้เพียงแค่ข้อมูลด้านปัญหาทรัพยากร อาชีพ และวัฒนธรรม กลับทำให้พวกเขาได้ “ข้อมูลเชิงลึก” ในหลายเรื่องเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนที่กำลังจะหายไป

“ ถ้าเรากักตักคนในชุมชน ผ่านวิถีชีวิตประจำวันของเขา จะทำให้เราสามารถเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเขาได้ง่ายมากขึ้น ”

เรียกได้ว่าหลังเปลี่ยนเป้าหมายให้เล็กลง ภาพความสำเร็จของโครงการก็เริ่มชัดเจนมากขึ้น ข้อสรุปที่กลุ่มได้รวบรวมไว้หลากหลายด้าน อาทิ ปัญหาการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะทางน้ำ ทั้งต้นน้ำ ปลายน้ำ รวมถึงวิถีพื้นที่น้ำที่ส่งผลต่อการทำประมง ที่อาจต้องนำองค์ความรู้ด้านการแปรรูปวิถีพื้นที่น้ำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในหลายๆ ด้าน รวมถึงศึกษาวิธีการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ปลายน้ำ เป็นต้น ถือเป็น “ชุดข้อมูล” ที่ชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไปได้

อย่างไรก็ตามแม้ “ข้อมูล” ที่ได้จะมีมาก แต่ “ปัญหา” ก็ยังไม่หมดเพียงเท่านี้ หลังได้ข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วพวกเขายังต้องสร้าง “เครื่องมือ” พัฒนาชุมชนเพื่อนำไปใช้สรุปข้อมูลคืนให้กับชุมชนที่เรียกว่า “แผนที่เดินดิน” ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่เขาไม่เคยรู้จักและไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ถือเป็นความท้าทายใหม่ทีกลุ่มสำนึกถึงกันเกิดต้องร่วมกันฝ่าฟันจนเกิดภาพความสำเร็จที่น่าภาคภูมิใจ

“เราอยู่ปี 1 ยังไม่ได้เรียนเรื่องการแผนที่เดินดินมาก่อน ไม่รู้ว่าเป็นอะไร พวกเราแต่ละคนก็จบมาคนละสาขาวิชา อย่างตาลจบช่าง กิ่งและเจนจบศิลปคำนวณ ดินจบเกษตร เราก็มานั่งคุยกันว่าเราจะทำอย่างไรดี ที่เลี้ยงโครงการก็แนะนำให้เราทำแผนที่ชุมชนที่ดูเป็นมิติ เสมือนเป็นการจำลองหมู่บ้านให้เห็นชัดเจน เพื่อนบางคนก็แนะนำไว้หลากหลายแบบที่ล้วนแต่ต้องใช้งบประมาณ แต่เราไม่มี เราจึงเริ่มลองคิดลองถูกกันหาวิธีสุดต่าง ๆ มาใช้แทนของจริงบ้าง เช่น หล้าเอามาทำนาข้าววาดรูป ปั้นดินน้ำมัน ใช้จินตนาการจนเกิดเป็นโมเดลขึ้นมา พอวันที่ไปนำเสนอผลงานมีคนสนใจเข้ามาดูจำนวนมาก พวกเราก็ภูมิใจกันมาก”

สำหรับเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนพวกเขาเลือกใช้รูปแบบที่ไม่ซับซ้อน นอกจากแผนที่เดินดินแล้วยังจัดเรียงเอกสารเป็นหมวดหมู่ รวบรวมเป็นรูปเล่ม เข้าไปพูดคุยกับคนในชุมชนที่เคยชักชวนไว้ให้มาชื่นชมผลงานในบรรยากาศที่เป็นกันเอง บ้างก็ช่วยตรวจสอบความผิดพลาดของข้อมูล มีตรงไหนผิดพลาดก็มีการแนะนำกลับมาให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันแก้ไข

“ตอนแรกเราตั้งใจจะไป
ศึกษาชุมชน ตั้งใจค้นข้อมูล
เพื่อลดปัญหาในชุมชน
แต่สุดท้ายเราก็ได้ที่ตัวเอง
ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
ทั้งความสำเร็จและไม่สำเร็จ
ถ้าเราไม่ได้ล้มเหลววันนั้น
วันนี้เราก็ไม่รู้จักความเข้มแข็ง
ไม่รู้ว่เพื่อนแต่ละคนเป็นอย่างไร
และเมื่อเราปรับตัวได้
การทำงานก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ”

หลังเวทีสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล สิ่งที่ตาลและเพื่อนๆ
ค้นพบคือ เราไม่รู้ทุกเรื่อง และเหตุผลที่ “ कुछเปลี่ยนไป”
คือการหยุดนิ่งและขาดการพัฒนาในชุมชน

“เราเป็นคน कुछ เป็นคนใน อาจมองเห็นปัญหาไม่ชัดเจน
แต่พอเราถอยออกมาหนึ่งก้าว มุมมองเราก็เปลี่ยน สิ่งที่เห็น
จากการถอยคือ เราเห็นได้ชัดเจนว่าคนในชุมชนยังใช้ชีวิตแบบ
เดิม ๆ ตื่นเช้ามาก็ไปสวน ไปนา ไปเล กลับมาก็เอาของไปขาย
เข้าบ้านเลี้ยงวัว เลี้ยงสัตว์ เป็นวงจรชีวิตแบบเดิม ๆ เราก็เลย
มองว่าชุมชนไม่ได้พัฒนาไปไหน และการที่ไม่ได้พัฒนาเหมือน

ชุมชนรอบ ๆ ที่ถูกหลานออกไปทำงานข้างนอกแล้วส่งเงินกลับ
มาที่ชุมชน ทำให้เมื่อถึงเวลาหนึ่งชาวบ้านก็ย้ายไปอยู่ในที่ที่มี
การพัฒนามากกว่า...ข้อสรุปของพวกเราคือ ถ้ามีผู้นำที่ดีที่
สามารถชักชวนให้คนในชุมชนทำกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น
การแปรรูปวัตถุดิบที่มีอยู่มากมายมาทำเป็นผลิตภัณฑ์
ใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวก็จะสามารถสร้างอาชีพเสริม
ได้อีกทางหนึ่ง”

เติบโตจากประสบการณ์ นอกห้องเรียน

แม้สุดท้ายปลายทางของการทำโครงการจะไปถึง
ขั้นตอนการ “แก้ปัญหาในชุมชน” ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลา
งบประมาณ และศักยภาพของสมาชิกที่มีอยู่ไม่กี่คน แต่ปลายทาง
สำคัญที่น้อง ๆ กลุ่มนี้ได้รับคือ บทเรียนมีค่าที่ได้จากการทำ
โครงการ

ทั้งและเพื่อนๆ ยังบอกด้วยว่า “เมื่อก่อนเราอยากไปไหน
เราก็ไป เคียวนี่ไม่ว่าเรื่องอะไรจะต้องคิดก่อนทำ ในเรื่องการ
บริหารเงินก็ทำได้ดีมากขึ้น ไม่ว่าจะไปไหน จะต้องวางแผนการ
เดินทางว่าทางไหนคุ้มค่าน้ำมันที่สุด หรือทำงานแบบลงทุน
น้อยที่สุดจะทำอย่างไร แม้กระทั่งการทำงานกับเพื่อน กับคน
ที่โตกว่า เราก็ต้องเรียนรู้และปรับตัว ลดการใช้อารมณ์แก้ปัญหา
เหมือนที่ผ่านมา พยายามคิดเผื่อใจคนอื่น ต้องไม่ให้อารมณ์มา
เสียความรู้สึกกับเรา”

ตอนแรกเหมือนเราตั้งใจจะลงไปศึกษาชุมชน ตั้งใจ
จะไปค้นข้อมูล เพื่อลดปัญหาในชุมชน แต่สุดท้ายเราก็ได้
ที่ตัวเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงทั้งความสำเร็จ
และไม่สำเร็จ ถ้าเราไม่ได้ล้มเหลววันนั้น วันนี้เราก็ไม่รู้จัก
ความเข้มแข็ง ไม่รู้ว่เพื่อนแต่ละคนเป็นอย่างไร และเมื่อ
เราปรับตัวได้ การทำงานใดๆ มันก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ นี่คืสิ่ง
ทั้งและเพื่อนช่วยกันสรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำโครงการ

ส่วนอาจารย์ถวิลในฐานะที่ปรึกษาโครงการบอกว่า “เห็น
พัฒนาการหลายอย่างของน้อง ๆ กลุ่มนี้ดีขึ้นมาก ส่วนแรก
คือ ทักษะต่อตนเอง ไม่ว่าจะเป็นความมั่นใจ พฤติกรรม
การพูด การเดินที่มีความอ่อนน้อมมากขึ้น จากที่เคยถาม
คำตอบคำ ก็เริ่มพูดแบบอธิบายมากขึ้น แสดงว่าเขาเริ่ม
เข้าใจ ปรับตัว และมีความสุขกับการทำงานมากขึ้น อีกส่วน
คือชุดข้อมูลความรู้ที่ได้จากการรวบรวมและนำมาวิเคราะห์
ร่วมกันผ่านทฤษฎีพัฒนาชุมชน ที่พวกเขาจะนำไปสะท้อน
ให้ชุมชน เพื่อที่จะใช้เป็นฐานในการพัฒนาพื้นที่ต่อไป”

สิ่งเหล่านี้นับเป็นผลผลิตที่เกิดจากความตั้งใจจริงใน
การทำงานที่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 กลุ่มนี้สามารถเติบโตขึ้นจาก
ความไม่รู้คือ ไม่มีทั้งประสบการณ์ ทักษะ หรือทฤษฎีใดๆ
จากในห้องเรียน ที่จะเป็น “ต้นทุน” ในการทำโครงการเพื่อ
สังคมมาก่อน ส่งผลให้ต้อง “จัดทัพ จัดทีมใหม่” ลองผิด
ลองถูกอยู่หลายครั้ง เพื่อแก้ปัญหาระหว่างทาง จนสุดท้าย
ก็เกิดเป็น “บทเรียนความสำเร็จ” ที่พวกเขาสามารถชนะใจ
ตนเอง เพื่อน และคนในชุมชน कुछได้ โดยเฉพาะบทเรียน
การทำโครงการให้สำเร็จทั้ง 3 ประการคือ ทีมทำงานที่
เข้มแข็ง มีเป้าหมายที่ชัดเจน และวิธีการทำงานที่เหมาะสม
เป็นเสมือนสูตรสำเร็จที่สามารถนำไปใช้ทำโครงการพัฒนา
สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โครงการคืนชีวิตชาว कुछ กลุ่มสำนึกรักถิ่นเกิด

ว่าที่ ร.ต.ธาดา สังขชาติ

นางสาวสุชาดา นวลแป้น

นางสาววรรณจกร มีชัย

นางสาวพรณิการ์ พึ่งพัฒน์

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ถวิล อินทรโม

สรรค์สร้าง “พลัง” จากสื่อ

กลุ่ม TS 5 School Channel

“ ปัญหาที่แกนนำเยาวชนคิดว่ายังคงเป็นปัญหาสำคัญและมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในทุกขณะ คือ **“ปัญหายาเสพติด”** ขณะเดียวกัน **“สื่อ”** ที่ผู้ใหญ่ผลิตก็ยังไม่ถึง **“ใจ”** วัยรุ่น เด็กๆ จากโรงเรียนเทศบาล 5 ในนามกลุ่ม TS 5 School Channel จึงเกิดไอเดียอยากจะลองผลิตกันเองดูบ้างสักครั้ง ”

จากความชอบงานด้านทำหนัง และมีความถนัดด้านการถ่ายภาพ ตัดต่อ ลงเสียง กระทั่งสามารถผลิตสื่อแบบง่ายๆ เพื่อรณรงค์ให้เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ในโรงเรียนหันมาใส่ใจเรื่องความสะอาด

สิ่งที่เด็กๆ ทำ หาได้คลาดสายตาของ วันวิสาข์ เทพรักษ์ หรือ “ครูเปี้ย” ซึ่งรับผิดชอบงานกิจกรรมของโรงเรียน ครูเปี้ยมองเห็นศักยภาพของนักเรียน และพยายามหาโอกาสด้วยการหาพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้แสดงฝีมือ เพื่อนักเรียนจะได้พัฒนาตนเองไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

“โอกาสเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดการพัฒนา การมีโอกาสดูเจอเพื่อนใหม่ หรือได้เจอเพื่อนนอกโรงเรียนที่เก่งกว่าทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ที่หลากหลาย เป็นแรงกระตุ้นให้เด็ก ๆ อยากพัฒนาตัวเอง” ครูเปี้ยกล่าว

กระทั่งโอกาสที่หนึ่งของพวกเขาจะออกมาโดดเด่นนอกโรงเรียนก็มาถึง เมื่อสงขลาพร้อมเปิดรับสมัครเยาวชนเข้าร่วมโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ที่ใช้ศักยภาพของตนแก้ปัญหารอบตัว ครูเปี้ยจึงชักชวนให้เด็ก ๆ ลงเขียนโครงการขึ้นมา

🗨️ จึงเป็น TS 5 School channel

การชักชวนของครูเปี้ย ทำให้ ธรณ์ธันย์ สุขเจริญ หรือ “กล้า” ณัฐวุฒิ เจนจรัสชีวกุล หรือ “ณัฐ” และรุ่นน้องอีก 3 คน คือ นทีธร สุขบุญพันธ์ หรือ “แซมปี” นนทกร บุญนิตย์ หรือ “โหม่ฝ้าย” และ จิรภา แก้วตุต หรือ “ชีต้า” เข้าร่วมโครงการอย่างไม่ลังเล

“เพราะนี่คือโอกาสที่จะทำให้เราได้แสดงความสามารถออกมา” กล้า หนึ่งในกลุ่ม TS 5 School Channel กล่าว

แต่ด้วยใจที่ต้องเป็นโครงการเพื่อสังคม ซึ่งเด็กๆ อาจจะยังไม่เข้าใจมากนัก ครูเปี้ยจึงอาสาเป็นคนชวนคิดชวนคุยและกระตุ้นให้สมาชิกในทีม TS 5 School Channel ร่วมกันคิดว่า **“อะไร”** คือปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขจัดการ

“ ก่อนเข้ามาทำโครงการนี้ เคยช่วยครูทำงานเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์มาก่อน คิดว่าน่าจะพอมีพื้นฐานบ้าง และก็คิดว่ามีอะไรอีกหลายๆ อย่างที่เราสามารถทำได้ แต่ไม่มีโอกาสได้แสดงออกมา พอได้มาเจอพี่ๆ เพื่อนๆ และครูเป๊ย จึงคิดว่าจะช่วยสนับสนุนให้เรามีโอกาสพัฒนาตัวเอง ”

และสิ่งที่เด็ก ๆ เห็นว่าเป็น “ปัญหาของวัยรุ่น” คือ เด็กส่วนใหญ่ขาดวินัย ในโรงเรียน มีค่านิยมอยากสวย อยากขาว อยากผอม และสุดท้ายกับปัญหาที่ แขนงนำเยาวชนคิดว่ายังคงเป็นปัญหาสำคัญและมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในทุกขณะ คือ “ปัญหายาเสพติด”

ขณะเดียวกัน “สื่อ” ที่ผู้ใหญ่ผลิตก็ยังไม่ถึง “ใจ” วัยรุ่น เด็ก ๆ จาก โรงเรียนเทศบาล 5 ในนามกลุ่ม TS 5 School Channel จึงเกิดไอเดียอยากจะทำเองผลิตกันเองดูบ้างสักครั้ง

เมื่อเห็นโจทย์ เห็นปัญหา สุดท้ายข้อสรุปโครงการของ TS 5 School Channel ที่ส่งไปยังสงขลาฟอรั่มคือการทำหนังสือเพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหายาเสพติด ในชื่อโครงการพลังสื่อสร้างสรรค์สังคม

“หนังสือที่คิดกันไว้จะไม่ใช่แค่หนังสือวัยรุ่นที่มีเพียงแค่ความสนุกสนานอย่างเดียว แต่จะสอดแทรกแง่มุมที่เป็นประโยชน์ เพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียน” กล้าบอกถึงไอเดียของหนังสือ

ฝึกทักษะการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ

สำหรับนักเรียนแกนนำทั้ง 5 คน แม้จะมีความรู้และความสนใจด้านการทำสื่อเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทักษะการวางแผนและออกแบบการทำงานในด้านต่างๆ ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่พวกเขาต้องเรียนรู้อีกมาก จึงเป็นโอกาสดีที่จะได้เข้าอบรมการทำโครงการกับทางสงขลาฟอรั่มเพื่อเพิ่มพูนทักษะเหล่านั้น

ไหมฝ้ายหนึ่งในเยาวชนแกนนำเล่าถึงความรู้สึกที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเพื่อสังคมในทำนองเดียวกันกับเพื่อนและพี่ที่ร่วมทำโครงการว่า “ก่อนเข้ามาทำโครงการนี้ เคยช่วยครูทำงานเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์มาก่อน คิดว่าน่าจะพอมีพื้นฐานอยู่บ้าง แต่ก็ยังคิดว่ามีอะไรอีกหลายๆ อย่างที่เราสามารถทำได้ แต่ก็ยังไม่มีโอกาสได้แสดงออกมา พอได้มาเจอพี่ๆ เพื่อนๆ และครูเป๊ย จึงคิดว่าจะเป็นคนช่วยสนับสนุนให้เรามีโอกาสพัฒนาตัวเอง”

แม้ว่าก้าวแรกของการทำงาน ครูเป๊ยจะยังมีบทบาทในการช่วยรวบรวมสมาชิก เพื่อพูดคุยวางแผนก่อนการทำงานร่วมกันทุกครั้งว่าใครต้องทำหน้าที่ไหน วันไหน อย่างไร หรือในบางครั้งก็เข้ามาช่วยแก้ปัญหาการทำงานเล็กๆ น้อยๆ จนกระทั่งเมื่อครูเป๊ยเริ่มลดบทบาทลง เพราะเห็นว่าตนเองได้ปูทางไว้ให้บ้างแล้ว ดังนั้นกล้าและหนักที่โตกว่าคนอื่นในทีมจึงเข้ามาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มี และเป็นที่ปรึกษาหลักให้แก่รุ่นน้องแทนครู

ช่วงแรกของการวางแผนงานยังคงไม่มีปัญหามากนัก แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องลงมือทำจริง ทั้งการจัดประชุม จัดอบรมความรู้ ทำสคริปต์การวางโครงเรื่องสำหรับถ่ายทำ และตัดต่อ พี่แกนนำที่อยู่ในช่วงจะจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงมีข้อจำกัดด้านการแบ่งเวลาระหว่างการเรียนกับการสอบ ทำให้มีเวลาทำกิจกรรมน้อยลง เข้ามาช่วยทำโครงการได้ไม่เต็มที่ จึงเหมือนเป็นจุดพลิกผันทำให้รุ่นน้องทั้ง 3 คนคือ แชมป์ ไหมฝ้าย และซีต้า ต้องเปลี่ยนบทบาทเข้ามาดำเนินโครงการอย่างเต็มตัวมากขึ้น

“เมื่อก่อนครูเป๊ยจะช่วยบอกว่าใครทำหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อครูไม่ว่างก็จะมีพี่ๆ เป็นที่ปรึกษาแทนให้ หรือบางทีพวกพี่ๆ ไม่อยู่ ก็เข้าหาครูสลับกัน แต่ก็ยังมีบางเรื่องที่เราต้องปรับตัวมาระดมกำลัง หรือประสานงานกันเองด้วย” ซีต้าเล่าเสริม

เมื่อเหลือแกนหลักเพียง 3 คนทั้ง แชมป์ ไหมฝ้าย และซีต้าจึงวางแผนและแบ่งบทบาทกันเองตามความถนัด โดยแชมป์รับหน้าที่ประสานงานระหว่างครูกับเพื่อน และประสานงานภายนอก ในส่วนของไหมฝ้ายที่เพื่อนมองว่าเป็นคนกล้าพูดจึงได้รับหน้าที่ให้ทำประชาสัมพันธ์โครงการในโรงเรียน อาทิ การพูดประชาสัมพันธ์หน้าเสาธง และทำหน้าที่สรุปกิจกรรม จัดการการเงิน และรายงานผลงานผ่านเว็บไซต์ร่วมกับซีต้า ส่วนหน้าที่อื่นๆ ก็ช่วยกันทำอย่างเต็มความสามารถ

สำหรับเหตุผลที่ต้องมีชุดประชาสัมพันธ์และต้องทำงานอย่างเข้มข้นนั้น แชมป์บอกว่า เนื่องจากโครงการที่ทำเป็นเรื่องของการรณรงค์ ดังนั้นการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจ และเชิญชวนเพื่อนๆ พี่ๆ ในโรงเรียนจะช่วยให้การทำโครงการของพวกเขาประสบความสำเร็จมากขึ้น

สื่อสาร...เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญของการทำสื่อภาพยนตร์ไม่เพียงแต่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ทำโครงการได้เรียนรู้เนื้อหาทักษะการทำงานจากการลงมือปฏิบัติจริงเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ภาพยนตร์จะทำหน้าที่ส่งต่อความรู้ และข้อคิดอันเป็นประโยชน์ไปสู่เยาวชนคนอื่นๆ ให้ตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติด หรือการปรับพฤติกรรมได้ในที่สุด ทางกลุ่มจึงมองว่าการทำเพียงภาพยนตร์สั้นเผยแพร่อาจไม่เพียงพอต่อการปลูกจิตสำนึกได้ในเวลาอันสั้น ทำให้เยาวชนกลุ่ม TS 5 School Channel ต้องปรับแผนการทำโครงการใหม่ให้น่าสนใจและครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

“ เพราะหนังสือจะเป็นเพียงตัวเปิดประเด็นให้คนหันมาสนใจเรื่องที่เราทำเท่านั้น ส่วนเนื้อหาอื่นๆ เราต้องทำขึ้นมาเพื่อให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เราทำ ”

“เพราะหนึ่งจะเป็นเพียงตัวเปิดประเด็นให้คนหันมาสนใจเรื่องที่เราทำเท่านั้น ส่วนเนื้อหาอื่น ๆ เราต้องทำขึ้นมาเพื่อให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เราทำ” แชมป์เผยไฉเดียว

หลังจากคิดร่วมกันอย่างเข้มข้น ก็เกิดกิจกรรมย่อยๆ ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนคนอื่นๆ ได้เข้ามาเรียนรู้เทคนิคการทำหนังสั้น อีกทั้งยังมีกิจกรรมประกวดภาพยนตร์สั้นที่ให้นักเรียนในโรงเรียนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์ภาพยนตร์สั้นประกวดในประเด็นยาเสพติด ซึ่งผู้ชนะการประกวดจะได้รับเงินรางวัล โดยแกนนำกลุ่ม TS 5 School Channel นำงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจัดทำสื่อภาพยนตร์ส่วนหนึ่งแบ่งมาเป็นรางวัลมอบให้กับผู้ชนะการประกวดด้วย ส่งผลให้สื่อต้านภัยยาเสพติดมีประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น จากความคิดของเพื่อนนักเรียนที่เข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และทำสื่อครั้งนี้

ในช่วงการเตรียมงานประกวดภาพยนตร์สั้น แกนนำต่างช่วยกันประสานงานจัดหาอุปกรณ์ และติดต่อสถานที่ ซึ่งจะใช้หอประชุมจัดกิจกรรมการประกวดเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ รวมถึงการทำสื่อประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น ดังนั้นในช่วงการดำเนินกิจกรรมการประกวดภาพยนตร์สั้นในโรงเรียนบรรยากาศจึงเป็นไปอย่างคึกคัก เพราะนักเรียนในโรงเรียนต่างให้ความสนใจเข้ามาสอบถาม หรือแม้กระทั่งมีเพื่อน ๆ ที่อยากเรียนรู้และอยากจะทำมามีส่วนร่วมช่วยทำโครงการกับกลุ่ม TS 5 School Channel มากขึ้นเรื่อย ๆ

สังสรรค์และประสบการณ์

สุดท้ายผลงานดี ๆ อีกหลายชิ้นที่เหล่านักเรียนช่วยกันสร้างสรรค์ทำเป็นสื่อออกมาในเบื้องต้นถูกนำไปรวบรวมเป็นวีซีดีเพื่อทำเป็นสื่อเผยแพร่ในหลายทางด้วยกัน ทั้งเป็นสื่อการเรียนการสอนในชั้นเรียน นำไปเปิดในช่องเคเบิลทีวีของโรงเรียน จัดทำเป็นชุดสื่อภาพยนตร์ต้านภัยยาเสพติดแจกเพื่อเผยแพร่ตามโรงเรียนต่างๆ ในเขตการศึกษา 1 รวมถึงจัดทำเป็นสื่อออนไลน์เผยแพร่สู่สาธารณชน เป็นผลความสำเร็จเล็กๆ ของโครงการ นอกจากนี้ นักเรียนหลายคนก็ได้องค์ความรู้เรื่องการผลิตสื่อยังได้นำทักษะความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการนำเสนอในงานในชั้นเรียนให้มีความน่าสนใจกว่ารูปแบบการนำเสนอแบบเดิม ๆ สร้างความประทับใจให้กับเพื่อนๆ และครูในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับกล้าและนัทในฐานะรุ่นพี่ได้เล่าถึงบทเรียนการทำโครงการกับสงขลาฟอรั่มในทำนองเดียวกันว่า การทำโครงการที่ผ่านมาเป็นเหมือนบทเรียนสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองในหลาย ๆ ด้าน ถึงแม้ทั้งสองคนจะไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญมากนัก แต่เมื่องานสำเร็จผ่านไปด้วยดี ก็ทำให้รู้สึกดีใจที่ทำงานสำเร็จ และเห็นว่าตนเองนั้นมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น จากที่ไม่เคยจับไมค์นำเสนองานตอนนี้ก็ทำได้ อีกทั้งสามารถคิดวิเคราะห์ รวมถึงการเขียนโครงการก็คิดทำได้ดีขึ้น

ส่วนแชมป์ก็รู้สึกที่ตัวเองสามารถเรียนรู้การเข้าสังคมมากขึ้น จากที่เคยเป็นเด็กเงียบ ๆ ไม่ค่อยพูด แต่ตอนนี้กล้าพูดคุยกับคนอื่นก่อน

ด้านใหม่ฝ้ายนอกจากมีความภูมิใจที่ได้ทำงานที่ไม่เคยทำมาก่อน เป็นเสมือนการพิสูจน์ตัวเองแล้ว เธอยังเริ่มคิดงานแบบเป็นขั้นเป็นตอนมากขึ้น รวมถึงรู้จักวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีการวางแผนในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการบริหารการใช้เงินก็มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขณะที่ซีต้าบอกว่า ตนเองได้เรียนรู้การปรับตัวทำงานร่วมกับเพื่อน ทำให้ตอนนี้สามารถเข้าหาเพื่อนได้มากขึ้น และยังมีความรับผิดชอบในการทำงานมากขึ้นด้วย

ส่วนอาจารย์ที่ปรึกษาก็ได้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนกลุ่มนี้ในทำนองเดียวกันว่า กล้าและนัทจากเด็กที่ค่อนข้างเกรงในสายตาครูคือ ไม่สนใจอะไรเลย แต่พอมาทำโครงการนี้ก็เห็นความสามารถของเขาในเรื่องของการทำสื่อ การพูด การวางแผน บางที่เราไม่ได้เตรียมอะไรเลย ว่าต้องพูดแบบไหน แต่ปรากฏว่าเขาสามารถพูดออกมาได้ดี ส่วนแชมป์แม้ไม่ค่อยได้รู้จักกันในห้องเรียน แต่ก็เห็นว่าเขาเป็นคนเฉย ๆ ทำงานแบบเฉย ๆ ก็กลายเป็นว่ามีความคล่องตัวมากขึ้น สำหรับซีต้าปกติเขาเป็นคนที่มีความคล่องตัวอยู่แล้ว แต่ทำงานยังไม่ค่อยเป็นระบบ ตอนนี้เริ่มเป็นระบบมากขึ้น และใหม่ฝ้ายเมื่อก่อนเวลาให้ทำอะไรเขามักชอบพูดคำว่า “ให้หนูเหอะคะ” คือกลัวไปก่อน แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่กลัวแล้ว ทำได้แล้ว

“แน่นอนว่าการทำงานของเขาถ้าอยู่แค่เบื้องหน้าคือเป็นผู้ชมผลงาน ย่อมไม่ได้เรียนรู้ปัญหาจากการทำงานที่เกิดขึ้นจริง ไม่มีโอกาสได้รู้ว่ามันไม่ได้สวยหรืออย่างที่เห็น” ครูเปี้ยกล่าวเสริม

“แน่นอนว่าการทำงานของเขาถ้าอยู่แค่เบื้องหน้าคือเป็นผู้ชมผลงาน ย่อมไม่ได้เรียนรู้ปัญหาจากการทำงานที่เกิดขึ้นจริง ไม่มีโอกาสได้รู้ว่ามันไม่ได้สวยหรืออย่างที่เห็น ”

มากไปกว่าผลสำเร็จของโครงการที่ส่งผลให้เด็กและเพื่อนเยาวชนได้รู้เท่าทันและตระหนักถึงพิษภัยยาเสพติดมากขึ้นแล้วนั้น สิ่งสำคัญอีกอย่างคือ ประสบการณ์มีค่าที่เยาวชนกลุ่ม TS 5 School Channel และเพื่อนๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้รับ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม การวางแผน การจัดการ และการปรับตัวพัฒนาดตนเอง รวมถึงการแก้ปัญหาไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ ภายใต้อำนาจ เวลา และงบประมาณที่จำกัด ทำให้วันนี้พวกเขาได้รับรู้ถึง “พลังเยาวชน” พลังเล็กๆ ที่สามารถสร้างสรรค์พลังจากสื่อ งานที่พวกเขารักและถนัดเพื่อแก้ปัญหารอบตัวได้อย่างเต็มความสามารถ

โรงเรียนเทศบาล 5 (วัดหัวป้อมนอก) โครงการพลังสื่อสร้างสรรค์สังคม กลุ่ม TS 5 School Channel

นายธรรณันท์ สุขเจริญ
นายณัฐวุฒิ เจริญสวัสดิ์กุล
เด็กชายณัฏฐ์ สุขบุญพันธ์
เด็กหญิงนันทกร บุญนิตย์
เด็กหญิงจิรภา แก้วตุต

ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์วันวิสาข์ เทพรักษ์

Special of Art... สกดกันยาเสพติด

กลุ่ม Special of Art

“ ถ้าเพื่อนหรือน้องติดยา แล้วครูเข้าไปตักเตือน ทำโทษ แทนที่จะคิดได้ กลับจะยิ่งทวี
อารมณ์รุนแรงมากขึ้น อยากทำหาย อยากประชด...แต่หากเราใช้ความเป็นเพื่อนเป็นพี่
เข้าไปพูดคุย ชักชวนให้เขาร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีประโยชน์ คอยติดตามให้กำลังใจ
อย่างสม่ำเสมอ เขาจะค่อยๆ ห่างจากยาเสพติดมากขึ้นเรื่อยๆ จนเลิกได้ในที่สุด ”

สถานการณ์ยาเสพติดในปัจจุบันที่ซื้อขายคล่องนั้วันจะแพร่ระบาด
สู่เด็กและเยาวชนมากขึ้น ดุษฎียา สติรวณิษฐ์ หรือ “แนน” ในฐานะ
คณะกรรมการนักเรียน โรงเรียนแจ้งวิทยา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัด
สงขลา รับรู้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง

“เพื่อนบางคนตกเป็นทาสยาเสพติด และเกรงว่า “ยาร้าย” จะเล็ดลอด
เข้ามาในรั้วโรงเรียน”

แนนจึงตัดสินใจตั้งกลุ่ม Special of Art พร้อมกับชักชวนเพื่อนๆ ใน
โรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ณิชากร มณีภิบาล หรือ “อิว” ชาลิสา จิรนันทพงษ์
หรือ “แจม” รัชนิกร แซ่ลิ้ม หรือ “แพท” และ พงศธร คงดี หรือ “กอล์ฟ”
ทำโครงการเยาวชนคนสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
ในโรงเรียน

เพื่อนช่วยเพื่อน...พี่ช่วยน้อง

แนนในฐานะหัวหน้าโครงการเล่าว่า ขณะนั้นเธอเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 ถือเป็นชั้นสูงสุด และเป็นประธานนักเรียนด้วยมองเห็นว่ายาเสพติดเป็น
ปัญหาอันดับต้นๆ ของโรงเรียน เพราะเพื่อนหรือน้องบางคนไม่เพียงแค่ลักลอบ
เสพยาในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังกลับไปเสพในชุมชนอีกด้วย พอครูทราบก็จะมี
มาตรการลงโทษที่เด็ดขาด ตั้งแต่ขาดโทษ พักการเรียน ไปจนถึงไล่ออก ซึ่งเธอ
มองว่าจะส่งผลกระทบต่ออนาคตในระยะยาวของเพื่อนและน้องๆ ทั้งยังสะท้อน
ไปถึงสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว รวมถึงสถาบันสังคม เห็นว่าวิธีการของ
ครูไม่ใช่หนทางแก้ไขปัญหที่ดี

“ถ้าเพื่อนหรือน้องติดยา แล้วครูเข้าไปตักเตือน ตีเตือน ทำโทษ แทนที่
เพื่อนหรือน้องจะคิดได้ กลับจะยิ่งทวีอารมณ์รุนแรงมากขึ้น อยากทำหาย
อยากประชด หรือบางรายถูกไล่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว ก็ยังกลับมาชวน
เพื่อนในโรงเรียนให้ไปเสพด้วยกัน แต่หากเราใช้ความเป็นเพื่อนเป็นพี่

08/09/2012

“ หากเราใช้ความเป็นเพื่อน เป็นพี่เข้าไปพูดคุย ชักชวน ให้เขาร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีประโยชน์ คอยติดตาม ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ เขาจะค่อยๆ ห่างจากยาเสพติดมากขึ้นเรื่อยๆ จนเลิกได้ในที่สุด ”

เข้าไปพูดคุย ชักชวนให้เขาร่วมทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีประโยชน์ คอยติดตาม ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ เขาจะค่อยๆ ห่างจากยาเสพติดมากขึ้นเรื่อยๆ จนเลิกได้ในที่สุด” แนนให้ความเห็นอย่างเข้าใจในอารมณ์ของวัยรุ่น

ประกอบกับหน้าที่ของคณะกรรมการนักเรียน ที่แนนต้องคอยตรวจกระป๋องนักเรียนทุกคนในช่วงเข้าก่อนเข้าห้องเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน แม้จะเป็นการสุ่มตรวจโดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่าจะตรวจวันไหน ทำให้แนนเห็นรูปแบบการซุกซ่อนที่เปลี่ยนไปเรื่อยๆ แต่ก็เจอสารเสพติดเกือบทุกครั้ง จึงนำมาหารือกันในกลุ่ม และวางแผนจัดกิจกรรมค่ายอบรมให้กับกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียน รู้เท่าทันยาเสพติด โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 ช่วงชั้น คือ เด็กเล็กตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ป.3 เด็กกลางตั้งแต่ชั้น ป.4 - ป.6 และเด็กโตคือชั้น ม.1 - ม.3 เนื่องจากโรงเรียนแจ้งวิทยาเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีนักเรียนมากกว่า 3,000 คน

ยาเสพติด...แก้ไม่ได้ในครั้งเดียว

แนนเล่าต่อว่า เมื่อคิดจะทำค่าย เธอและเพื่อนๆ จึงเริ่มวางแผนจัดกิจกรรม โดยแบ่งการอบรมเป็น 3 วัน เริ่มจากแนะนำให้รู้จักแกนนำหลัก 5 คน พร้อมกับชี้แจงหน้าที่ว่าแต่ละคนทำอะไรบ้าง วันรุ่งขึ้นจึงอบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติด โดยช่วงเช้ามีมนต์พระมาให้ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม สอดแทรกในกิจกรรมเพราะเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ จากนั้นจึงให้ความรู้เรื่องยาเสพติด

โดยก่อนหน้านั้นแกนนำทั้ง 5 คน ได้เชิญวิทยากรจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาค 9 มาให้ความรู้กับคณะกรรมการนักเรียน รวมถึงหัวหน้าห้องทุกชั้นเรียน แล้วช่วยกันนำความรู้ทั้งหมดมาประมวลนำเสนอในรูปแบบพาวเวอร์พอยต์ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้

วันสุดท้ายเป็นการทำกิจกรรมสันทนาการคลายเครียด หลังปิดการอบรมแล้วแกนนำและแกนนักเรียน จำนวน 46 คน ร่วมกันลงพื้นที่รอบโรงเรียนเพื่อสำรวจจุดเสี่ยง และสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบันทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เด็กที่เสพยาเสพติดส่วนใหญ่มักจะติดเกมด้วย เมื่อกลับจากโรงเรียนก็จะซุกซ่อนอยู่ตามร้านเกม ไม่ช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน ซ้ำเมื่อมาโรงเรียนก็ไม่ตั้งใจเล่าเรียนหนังสือ

“การแก้ปัญหาเสพติด คงไม่สามารถทำได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แค่ครั้งเดียวแล้วได้ผล แต่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและจริงจัง พวกเราจึงให้ความรู้เรื่องยาเสพติดหน้าเสาธงทุกวัน พอถึงช่วงพักเที่ยงก็เดินตรวจตามห้องน้ำทั้งก่อนและหลังรับประทานอาหาร เพราะถือเป็นจุดเสี่ยงที่นักเรียนมักจะใช้เป็นสถานที่หลบมาเสพยาเสพติด ขณะเดียวกันก็ได้ปรึกษากับอาจารย์ขอใช้ช่วงเวลาเรียนในบางวันทำกิจกรรมอบรมเรื่องยาเสพติด ซึ่งก็ได้รับความร่วมมืออย่างดี ทำให้สามารถจัดกิจกรรมอบรมได้ทุกเดือน” แนนอธิบาย

แทรก “สาระยาเสพติด” ในทุกสื่อของโรงเรียน

และเพื่อให้การสื่อสารสาระเรื่องยาเสพติดเข้าถึงเพื่อน ๆ ในโรงเรียนอย่างแท้จริง แนนและทีมงานจึงนำ “สื่อ” ทุกชนิดที่มีอยู่ในโรงเรียนมาใช้ หัว “กระตุ้นจิตสำนึก” ของนักเรียนให้ห่างไกลจากยาเสพติด เช่น เสียงตามสาย อย.น้อย ที่เปิดทุกเช้าก่อนเข้าเรียนและช่วงพักเที่ยง ซึ่งแต่เดิมสื่อนี้โรงเรียนเองก็ยังไม่มีการนำเนื้อหาชัดเจน เพียงใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างของโรงเรียนและให้สาระบันเทิงทั่วไปเท่านั้น แต่เมื่อมีโครงการเยาวชนคนสร้างสรรค์เกิดขึ้นจึงมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของเสียงตามสายใหม่ให้เป็นเรื่องของยาเสพติดทั้งหมด ส่วนสื่ออื่นๆ อาทิ มโนราห์ วงดนตรีโรงเรียน หนังสือคุณก็พยายามสอดแทรกเนื้อหาเรื่องพิษภัยของยาเสพติดเข้าไปด้วยทุกครั้งที่มีการแสดง

นิชากร มณีภิบาล หรือ “อิว” หนึ่งในแกนนำบอกว่า การสื่อสารกับวัยรุ่นจำเป็นต้องใช้สื่อทุกอย่างที่มีอยู่ ลำพังการจัดบอร์ดนิทรรศการหรือการอบรมให้ความรู้อย่างเดียวคงไม่เพียงพอ เพราะวัยรุ่นส่วนใหญ่ให้ความสนใจน้อย แต่เมื่อนักดนตรีของโรงเรียนนำเรื่องยาเสพติดไปพูดคุยระหว่างหยุดพักการแสดงบนเวที หรือนักแสดงมโนราห์คนเล่นหนังตะลุง นำปัญหาเรื่องยาเสพติดไปเป็นเนื้อหาในการร้องและแสดงโชว์ จะมีเสียงกรี๊ด เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง...เป็นกระแสตอบรับจากวัยรุ่นอย่างล้นหลาม จึงถือว่าเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากและโดนใจกว่า

“ แนนและทีมงานจึงนำ “สื่อ” ทุกชนิดที่มีอยู่ในโรงเรียนมาใช้ หัว “กระตุ้นจิตสำนึก” ของนักเรียนให้ห่างไกลจากยาเสพติด ”

ผลจากการทำงานแม้จะไม่สามารถขจัดยาเสพติดให้หมดไปจากโรงเรียนได้ แต่พวกเขาก็มีส่วนช่วยคลี่คลายปัญหาได้ในระดับหนึ่ง สังเกตได้จากการตรวจกระป๋องนักเรียนช่วงหลังๆ จะพบการซุกซ่อนยาเสพติดมาโรงเรียนน้อยลง และยังช่วยเพื่อนรายหนึ่งให้เลิกเสพยา เลิกสูบบุหรี่ได้ พวกเราสังเกตเห็นว่าเพื่อนคนนี้มีรูปร่างสูงใหญ่น่าจะเล่นกีฬาได้ดี จึงชักชวนเขาให้เข้ามาเล่นกีฬาโรงเรียนทั้งวอลเลย์บอลและฟุตบอลจนเขาเลิกได้ในที่สุด

“ตอนแรกเพื่อนก็ไม่ชอบ แต่ครูพลและพวกเราร่วมมือกันมาช่วยดูแลเพื่อนคนนี้อย่างใกล้ชิด ช่วงฝึกซ้อมก็ดึงเขามาเข้าค่ายกินนอนที่โรงเรียนเพื่อเก็บตัว จนเพื่อนเริ่มสนุกกับการเล่นกีฬาฟุตบอล ได้พบสังคมใหม่ที่ห่างไกลจากยาเสพติด ไม่จมจ่อมกับสภาพเดิมๆ ที่เลิกเรียนกลับบ้านแล้วต้องเจอพ่อแม่ดุด่า ทำให้เขาต้องหันเข้าหาเสพยาเสพติดด้วย และผลจากการมุ่งมั่นเล่นกีฬาฟุตบอลก็ทำให้เขากลายเป็นนักฟุตบอลที่สร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน” อิวเล่าด้วยน้ำเสียงที่แสดงถึงความภาคภูมิใจ

วางแผนดี...ช่วยลดภาระงาน

ดูเหมือนว่าการทำโครงการของกลุ่ม Special of Art จะราบรื่น เพราะได้รับความร่วมมือจากครูอาจารย์ในโรงเรียนเป็นอย่างดี แต่เมื่อสอบถามในเชิงลึกเด็ก ๆ ต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า “ปัญหา” จากการทำยังมีอยู่ แม้จะเริ่มต้นจากปัญหาจุกจิกเล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อสะสมนานวันเข้าก็กลายเป็นความขัดแย้งกันในกลุ่ม เช่น ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การแบ่งงานไม่เสมอภาค บางคนได้ทำงานมากบางคนได้ทำน้อย แต่ละคนไม่ค่อยมีเวลาว่าง ต้องสวมหมวกหลายใบ ด้วยความที่แกนนำทุกคนเป็นคณะกรรมการนักเรียน เมื่อมีงานโรงเรียนหรือกิจกรรมการแข่งขันต่างๆ ครูก็จะดึงไปร่วมด้วยเสมอ ทำให้ทั้งกลุ่มรู้สึกเหนื่อยและท้อ

“ ด้วยศักยภาพของแกนนำกลุ่ม ที่ทุกคน มีเป็น “ทุนเดิม” ในฐานะคณะกรรมการนักเรียน ที่ทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนมาโดยตลอด เมื่อมาทำโครงการพวกเขาจึงสามารถต่อรอง กับอาจารย์หรือผู้บริหารโรงเรียนเรื่องการ จัดการกับปัญหายาเสพติดภายในโรงเรียนได้ โดยไม่ยึดติดกับกรอบกติกาของบกลองไทยเดิมๆ ที่โรงเรียนวางไว้ ”

ดวงแก้ว แก้วทนต์ หรือ “พี่กล้วย” พี่เลี้ยงโครงการ เล่าว่า พอเริ่มเห็นอาการของเด็กๆ เราก็ให้คำแนะนำพวกเขา ให้ออกแสดงออกจนกระทั่งกิจกรรมไว้ในแผนงานหลักของ โรงเรียน เพื่อไม่ให้แต่ละคนรู้สึกว่ามีการงานเพิ่มขึ้นจน ล้นมือ ทำให้เด็กกลุ่มนี้คิดได้และเกิดความกระตือรือร้นที่ จะวางแผนการทำงานอีกครั้ง โดยใช้แผนงานของโรงเรียน เป็นธงนำ จากนั้นก็ค่อยๆ ดูว่าจะสอดคล้องกิจกรรมของ โครงการเข้าไปในจุดไหนได้บ้าง อาทิ ช่วงสงกรานต์ปีเก่า ต้อนรับปีใหม่จะมีการแสดงคอนเสิร์ตวงดนตรีของโรงเรียน ก็จัดให้มีการเสริมความรู้เรื่องยาเสพติดเข้าไปให้นักดนตรี พูดสาระความรู้เพิ่มเติมแทนที่จะเล่นดนตรีเพียงอย่างเดียว หรือช่วงที่โรงเรียนมีกิจกรรมใหญ่ประจำปีจะมีการแสดง หนึ่งตระกูลคนและรำนโนราห์ ก็นำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มาเป็นเนื้อหาในการแสดงหรือบทร้อง เป็นต้น

“กิจกรรมหยุดชะงักไปราว 2 สัปดาห์ในช่วงกลางโครงการ เพราะเพื่อนในกลุ่มอยากไปเรียนเนนที่อาศัยความเป็น หัวหน้าโครงการและประธานนักเรียนใช้อำนาจเผด็จการ ทั้งวางแผน สั่งการ และทำทุกอย่างเองโดยไม่ฟังเสียงเพื่อน และไม่กระจายงานให้เพื่อน ทั้ง 4 คนจึงไปปรึกษาอาจารย์ คะเนิงนิจ คำใส ที่ปรึกษาโครงการว่าจะไม่มาช่วยทำงาน สักกระยะหนึ่ง เพื่อให้เวลาเนนทบทวนตัวเอง ซึ่งระหว่างนั้น อาจารย์คะเนิงนิจได้เรียกเนนมาคุย พร้อมกับแนะนำให้มอง เห็นความสำคัญของเพื่อนร่วมโครงการแต่ละคน เนนนำ หลักการทำงานกลุ่ม ที่ต้องฟังเสียงเพื่อน ต้องกระจายงาน ให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละคน ทำให้เนนเริ่ม ปรับปรุงตัวเอง ขณะที่เพื่อน ๆ ก็กลับเข้ามาช่วยงานอย่าง

กระตือรือร้น” พี่กล้วยเล่าถึงอุปสรรคระหว่างการทำงาน ของ เด็ก ๆ กลุ่มนี้

ด้วยศักยภาพของแกนนำกลุ่ม Special of Art ที่ทุกคน มีเป็น “ทุนเดิม” อยู่แล้ว ในฐานะคณะกรรมการนักเรียน ที่ต้องทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนมาโดยตลอด เมื่อต้องมา ทำโครงการเยาวชนคนสร้างสรรค์พวกเขาจึงสามารถ ต่อรองกับอาจารย์หรือผู้บริหารโรงเรียนเรื่องการจัดการกับ ปัญหายาเสพติดภายในโรงเรียนได้ โดยไม่ยึดติดกับกรอบ กติกาของบกลองไทยเดิมๆ ที่โรงเรียนวางไว้ และผลที่ได้ก็ เป็นที่น่าพอใจ เด็กไม่หมดอนาคตทางการศึกษา ไม่กลายเป็น ภาระของครอบครัว ชุมชน และสังคมในระยะยาว

ได้ผลงาน...ได้การเรียนรู้

วันนี้แม้โครงการจะจบลง แกนนำต่างแยกย้ายกันไป ศึกษาต่อ แต่สภานักเรียนโรงเรียนแจ้งวิทยา ยังคงใช้แผน ประจําปีของโรงเรียนที่ถูกสอดคล้องด้วยแผนกิจกรรมโครงการ เป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพราะตระหนักดีว่าปัญหา ยาเสพติดไม่สามารถแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น และ แผนกิจกรรมที่แทรกไว้ก็ไม่ได้เป็นการเพิ่มงานเพิ่มภาระ แต่ช่วยให้ทำงานควบคู่กันไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประโยชน์ทั้งสองด้านในเวลาเดียวกัน

และนอกจากผลงานที่ฝากไว้กับโรงเรียน เนนในฐานะ หัวหน้าทีมบอกว่า โครงการนี้ทำให้เธอเห็นตัวเองมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องภาวะความเป็นผู้นำ

“จากเดิมเป็นคนที่ไม่เชื่อมั่นในตัวเองสูงมาก ไม่ฟังเสียง เพื่อนในกลุ่มเลย คิดวางแผน สั่งการตัดสินใจเองทั้งหมด พอส่งแล้วเพื่อนไม่ทำหรือทำไม่ได้ตั้งใจก็จะลงมือเอง จนรู้สึกเหนื่อยและท้อมาก พอทำโครงการได้ระยะหนึ่งรู้สึก ได้ว่าถูกเพื่อนทิ้ง จึงเริ่มกลับมามองตัวเอง พยายาม ปรับปรุงตัว ฟังความคิดเห็นของเพื่อนมากขึ้น เริ่มกระจาย งานให้เพื่อนอย่างทั่วถึง ทำให้เราเข้าใจเพื่อนมากขึ้น แต่ ในฐานะหัวหน้าโครงการเรายังต้องตัดสินใจในขั้นตอน สุดท้ายอยู่ดี”

เนนบอกต่อไปว่า โครงการนี้ทำให้เธอได้พัฒนาความรู้เรื่อง ยาเสพติด จากที่เคยรู้จักแบบผิวเผิน ก็รู้จักชนิด โทษภัยของ ยาเสพติดชัดเจนขึ้น ทำให้รู้สึกภูมิใจในตัวเองที่สามารถเข้ามา ทำโครงการที่เป็นปัญหาระดับชาติได้ ถึงแม้สิ่งที่ทำจะเป็นเพียง การเริ่มต้นในจุดเล็กๆ ก็ตาม แต่การทำงานครั้งนี้ทำให้เธอ มั่นใจมากขึ้นว่าต่อไปไม่ว่าจะเจองานหนักหนาแค่ไหน เธอก็ ต้องทำได้

ขณะที่อิวบอกว่า ผ่านไป 4 เดือนกับการทำโครงการนี้ เธอเริ่มใจเย็นลง คิดได้ว่าการทำงานกับเพื่อนต้องพร้อมที่จะ รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นด้วย

“เมื่อก่อนเป็นคนอารมณ์ร้อนมาก ถ้าไม่ได้ตั้งใจจะ คุยวายยันที เช่น ในช่วงเสนอโครงการ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ มากจนร้องไห้ คุยวายยันจะไม่ทำต่อแล้ว แต่พอได้พูดคุยกับ เพื่อนกับครูและพี่เลี้ยงโครงการ ก็เริ่มใจเย็นลง พยายาม คิดตามโดยใช้เหตุผลกำกับ ขณะเดียวกันก็ฝึกเรื่องการ เข้าใจเพื่อน ฝึกภาวะการเป็นผู้นำ ฝึกการทำงาน อะไรที่ทำ ไม่เป็นไม่รู้ ต้องไม่อายที่จะถาม หรือชวนหาความรู้ เพิ่มเติม ทำให้กล้าแสดงออกเพิ่มขึ้น เมื่อจัดกิจกรรมก็ สามารถพูดอธิบายส่งต่อความรู้ให้กับน้องๆ ในโรงเรียนได้ การทำโครงการนี้ทำให้เราเกิดความมั่นใจว่าเราได้ทำใน สิ่งที่ถูกต้อง เพราะเมื่อเพื่อน ๆ น้องๆ ไม่ยุ่งกับยาเสพติด พ่อแม่เขาก็สุขใจ เราจึงพลอยสุขใจตามไปด้วย”

สำหรับแจมแม้จะรับหน้าที่ช่วยเหลืองานทั่วไป แต่สิ่งที่ แจมบอกว่า เป็นประโยชน์กับตัวเองมากที่สุดคือได้ฝึกคิดและ นำเสนอ

“เมื่อก่อนค่อนข้างเก็บตัว ไม่กล้าแสดงออก เวลา เพื่อนประชุมหารือกันก็จะคอยรับฟังอย่างเดียว ไม่กล้าแสดง ความคิดเห็น กระทั่งทำโครงการได้ระยะหนึ่งเริ่มเรียนรู้ว่า เราต้องหัดคิด หัดแสดงออกภายใต้หลักความเป็นจริงและ เหตุผล เนื่องจากแกนนำทุกคนต้องช่วยกันระดมความคิด ในทุกขั้นตอนของการทำงาน เมื่อใครนำเสนอขึ้นมา เพื่อน ก็จะรับฟัง และนำไปใช้เป็นเหตุผลประกอบการตัดสินใจ”

ซึ่งก็คล้ายๆ กับแพทที่เป็นคนขี้อาย ชอบเก็บตัว ไม่สูงลิ้ง กับเพื่อน แต่พอผ่านกระบวนการทำงานในโครงการทำให้เธอ ได้เรียนรู้ว่า เธอจะนิ่งเฉยเหมือนเดิมไม่ได้แล้ว ถ้าไม่เห็นด้วย หรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากกลุ่ม ก็ต้องพูด และ ต้องอธิบายให้เพื่อนรู้ด้วยเพื่อให้งานออกมาดีที่สุด

“ไม่อยากจะเหมือนกันว่าคุณขี้อาย ไม่กล้าแสดงออก อย่างเราจะกล้าพูดกล้านำเสนอานได้...คิดว่าคงมาจาก “กระบวนการ” อบรมที่พี่ๆ จากสงขลาฟอรั่มฝึกฝนให้ ทำให้เรากล้าพูดกล้าแสดงออก ป้าหนูพูดเสมอว่าความเห็น ของเราไม่มีผิด ไม่มีถูก คิดว่าสิ่งนี้แหละที่ทำให้เรากล้า มากขึ้น”

นี่คืออีกหนึ่ง “กระบวนการเรียนรู้” ที่กลุ่ม Special of Art ได้ “เรียนรู้” จากการลงมือปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการ ตั้งใจหัด การวางแผนการทำงาน การประสานงาน การคิด ทำกิจกรรม การค้นคว้าหาความรู้ การคิดวิเคราะห์ และ ที่สำคัญคือ “การทำงานเป็นทีม” ที่พวกเขาต้องรู้ตัวตน ทั้งของตนเองและเพื่อนร่วมทีม เพื่อให้การทำโครงการของ พวกเขาบรรลุเป้าหมายได้ในที่สุด

โรงเรียนแจ้งวิทยา โครงการเยาวชนคนสร้างสรรค์ กลุ่ม Special of Art

นางสาวดุษฎิยา สติรวิชญ์
เด็กหญิงณิชากร มณีอภิบาล
เด็กหญิงชาลิสา จิรนันทพงษ์
เด็กหญิงรัชนิกร แซ่ลิ่ม
เด็กชายพงศธร คงดี

ที่ปรึกษาโครงการ : อาจารย์คะเนิงนิจ คำใส

เพื่อเพื่อน... น้อยกว่านี้ได้ยิ่งใจ

กลุ่ม CD Adventure

“เพื่อนคนหนึ่งที่เคยเรียนโปรแกรมวิชาเดียวกันที่บ้านประสบปัญหา
พ่อเสีย น้องชายก็ประสบอุบัติเหตุ แม่ทำงานคนเดียว ทำให้ไม่สามารถ
หาเงินมาจ่ายค่าเทอมได้...สุดท้ายก็ต้องลาออกไป...คำถามของเราคือ
“แค่เพื่อนคนเดียวเรายังช่วยไม่ได้”...เราจะเรียนสาขาพัฒนาชุมชนไปเพื่ออะไร”

“พอดีเพื่อนคนหนึ่งที่เคยเรียนโปรแกรมวิชาเดียวกันที่บ้านประสบปัญหา
พ่อเสีย น้องชายก็ประสบอุบัติเหตุ แม่ทำงานคนเดียว ทำให้ไม่สามารถหาเงินมา
จ่ายค่าเทอมได้...สุดท้ายก็ต้องลาออกไป”

แม้รัฐบาลจะมีเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา...แต่สิ่งที่ **ธวัชชัย เจริญสุข** หรือ
“บอย” เล่ามานั้นแสดงให้เห็นว่า...ไม่ใช่ทุกคนที่เข้าถึงกองทุนนี้

แต่คำถามของบอยและกลุ่มเพื่อนคือ **“แค่เพื่อนคนเดียวเรายังช่วยไม่ได้...
เราจะเรียนสาขาพัฒนาชุมชนไปเพื่ออะไร”** ขณะที่เพื่อน ๆ กำลังคิดหาคำตอบ
บอยก็โยนคำถามชนิดกึ่งยิงกึ่งผ่านออกมาคือ **“จะช่วยเหลือเพื่อนได้อย่างไร”**

ต้องตั้ง “กองทุน”

และระหว่างที่กำลังเรียนวิชาของ **อาจารย์ณัฐภาพงศ์ อภิชาติเดชาสกุล**
ปัญหานี้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยในชั้นเรียน เพื่อหาแนวทางและวิธีการจัดการ
อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่ต้องให้นักศึกษาคนต่อ ๆ ไปต้องหลนหายระหว่างทาง
ของการเรียนหนังสือ

“อาจารย์ไม่มีคำตอบให้ แต่โยนประเด็นให้เราคิดว่า...ถ้าจะช่วยเหลือ
จะทำยังไง ทำแบบไหน ให้ทุกคนมาช่วยกันคิด” บอยกล่าว

“ผมก็แนะ ถ้ายังคิดไม่ออก ก็ไปดูกลุ่มที่เขารู้ ที่เขาทำ ที่เขามี และเราก็
โชคดีที่จังหวัดสงขลามีกลุ่มออมทรัพย์ที่ภาคประชาชนทำไว้อยู่เยอะมาก...” อาจารย์
ณัฐภาพงศ์กล่าวเสริม

จากโจทย์ของอาจารย์และความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือเพื่อนอย่างแท้จริง
ทำให้บอยและเพื่อน ๆ ทำการบ้านกันอย่างหนักถึงรูปแบบและวิธีการช่วยเหลือ
เพื่อนในครั้งนี้

สุดท้ายมาได้ข้อสรุปเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ เพราะหลักคิดง่าย ๆ ธรรมดา
สามัญคือ **“เมื่อไม่มีทรัพย์ ก็ต้องออมทรัพย์”**

“ กระบวนการอบรม
ของสงขลาฟอรั่ม จะช่วย
พัฒนาทักษะของนักศึกษา
โดยเฉพาะขั้นตอน
การพัฒนาโครงการ
การออกแบบกิจกรรม
และการวางแผน
การทำงานอย่างเป็น
ระบบ ”

และจากการวิเคราะห์กลุ่มออมทรัพย์ที่มีมากมายหลายกลุ่มในจังหวัด
สงขลา บอยและเพื่อนตัดสินใจไปดูงานที่กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ ซึ่งมี
รูปแบบการทำงานของเครือข่ายที่ชัดเจน

“เมื่อได้ข้อสรุปเรื่องรูปแบบคือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ สิ่งที่ต้องคิดคือ
จะไปดูที่ไหน เห็นว่าที่คลองเปี้ยะน่าจะเหมาะสมที่สุด เนื่องจากมีรูปแบบการ
ทำงาน และการจัดการเครือข่ายที่น่าจะนำมาปรับใช้กับกลุ่มของเราได้”

ขณะที่น้อง ๆ กำลังลงพื้นที่เรียนรู้ดูงานที่กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะอยู่นั้น
เป็นจังหวัดเดียวกับที่สงขลาฟอรั่มเปิดรับสมัครโครงการพลังเยาวชนพลเมืองสงขลา
ซึ่งอาจารย์ณัฐพรพงศ์เห็นว่า กระบวนการอบรมของสงขลาฟอรั่มน่าจะช่วย
พัฒนาทักษะนักศึกษา โดยเฉพาะขั้นตอนการพัฒนาโครงการ การออกแบบ
กิจกรรม และการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ

“ช่วงแรกนักศึกษาไฟแรงมาก แต่งานแบบนี้ยังใหม่สำหรับพวกเขา เขาจะมอง
วิธีการทำงานไม่ออก จะเห็นแค่วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งอาจารย์ดูแล้วว่า
1. นักศึกษาองค์ความรู้ยังไม่ถึง 2. กลุ่มออมทรัพย์เป็นเรื่องที่ทำเกี่ยวกับเงิน จึงต้อง
ทำอย่างระมัดระวังมากที่สุด เพราะฉะนั้นถ้าผ่านกระบวนการอบรม อาจทำให้
เขามีทักษะการทำงานมากขึ้น ซึ่งอาจารย์เชื่อมั่นกระบวนการของสงขลาฟอรั่มว่า
จะสามารถดึงกระบวนการคิด ดึงศักยภาพของเด็กออกมาได้เต็มที่ จึงแนะนำให้เขา
เขียนโครงการเสนอสงขลาฟอรั่ม”

เมื่อเงื่อนไขการส่งโครงการคือต้องมีทีม บอยจึงรวบรวมสมาชิกจนครบ 5 คน
ประกอบด้วย นิพนธ์ นิลจันทร์ หรือ “ใหญ่” นัสรอน ใบหมุด หรือ “รอน”
ภัทรเพชร ปานแก้ว หรือ “เมฆ” เศรษฐณรงค์ เศรษฐทอง หรือ “แจ๊ค” และ
บอย ภายใต้กลุ่ม CD Adventure

กำหนดบทบาท...กำหนดภารกิจ

ในกลุ่มที่มีทั้งหมด 5 คน ซึ่งแน่นอนว่าต่างคนต่างมีความสามารถและ
ความถนัดที่แตกต่างกันออกไป “ใหญ่” ซึ่งเป็นคนกล้าพูด มีความมั่นใจสูง
ถูกคัดเลือกให้เป็นประธาน สำหรับ “รอน” เป็นคนพูดน้อย แต่ช่างสังเกต
และเก็บรายละเอียดได้ดี รับหน้าที่เป็นเลขานุการ ขณะที่งานจำเป็นอย่างการเงิน
ยกให้เป็นหน้าที่ของ “บอย” ส่วน “เมฆ” ซึ่งเพื่อนๆ มองว่า มีหน้าตาเป็นอาวุธ
ให้รับหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เพราะการพูดคุยกับคนจะทำให้ดูเป็นคนอ่อนโยน
และ “แจ๊ค” ดูแลเรื่องทะเบียนสมาชิก

หลังกำหนดบทบาทของสมาชิกในทีม ประธานกลุ่ม ชวนเพื่อนๆ ออกแบบ
และวางแผนการทำงานร่วมกัน

“ตามเงื่อนไขก็ต้องวางกรอบและแนวทางในการดำเนินงาน งานนี้เป้าหมาย
หลักคือการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในสาขาวิชา ส่วนเป้าหมายรองคือการสร้าง
นิสัยการออมให้กับนักศึกษา ซึ่งงานที่พวกเราให้ความสำคัญมากที่สุดคือการ
ประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนนักศึกษาให้มาสมัครเป็นสมาชิก ขณะที่อีกงานซึ่งมี

ความสำคัญไม่แพ้กันคือเรื่องการวางระบบการเงิน...ตรงนี้พวกเราจะนำความรู้
ที่ได้จากการไปเรียนรู้ดูงานที่ชุมชนคลองเปี้ยะมาปรับใช้กับกลุ่มออมทรัพย์ของ
พวกเรา” ใหญ่ประธานกลุ่มฉายภาพกระบวนการทำงานที่จะเกิดขึ้นตลอดระยะ
เวลา 4 เดือนนับจากเริ่มต้นโครงการ

รูปแบบงานประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เมฆในฐานะ
ผู้รับผิดชอบงานพยายามคิดกลยุทธ์หลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการขอเวลา
อาจารย์ผู้สอนเข้าไปประชาสัมพันธ์โครงการและรับสมัครสมาชิก หรือแม้แต่
การตั้งพี่ๆ น้องๆ ในคณะมาเป็นคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อร่วมแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็น และมอบหมายให้คณะกรรมการแต่ละคนช่วยเป็นกระบอกเสียง
ในการประชาสัมพันธ์โครงการอีกชั้นหนึ่ง

“เข้าไปประชาสัมพันธ์ในชั้นเรียน ชี้ให้เห็นคุณค่าของการออม อธิบายระบบ
การออมว่าทุกคนสามารถทำได้และไม่เกิดผลกระทบใด ๆ จากนั้นก็แนะนำให้แต่ละ
ห้องเลือกตั้งตัวแทนกันเอง เหมือนเลือก ส.ส. ซึ่งตัวแทนที่คัดเลือกมาเราจะเชิญไป
เป็นคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ เวลาที่มีประชุมตัวแทนแต่ละห้องก็จะกลับ
ไปแจ้งให้ต้นสังกัดของตัวเองทราบต่อไป”

ขณะที่เมฆกำลังระดมสมาชิก ฝ่ายที่รับผิดชอบการวางระบบ ไม่ว่าจะเป็น
การรับ - ฝากเงิน ก็กำลังตั้งเครียดไม่แพ้กัน

“เมื่อเป้าหมายคือสร้างนิสัยการออม สิ่งที่เราคิดร่วมกันคือต้องทำอย่าง
สม่ำเสมอให้เป็นนิสัย ข้อสรุปก็คือ เราจะเก็บเงินอาทิตย์ละ 1 ครั้งทุก ๆ วันพุธ
โดยให้แกนนำของแต่ละห้องเก็บเงินของห้องตนเองแล้วนำมาฝากไว้ที่คณะกรรมการ
ทำในลักษณะนี้ไปเรื่อย ๆ ซึ่งทุกคนก็เห็นด้วย” บอยระบุ พร้อมกับบอกว่า ในช่วง
เริ่มต้น การระดมเงินออมยังไม่สูงมากนัก เพราะนอกจากเพื่อนๆ ในห้อง ก็มีเพียง
น้องปี 1 ที่เข้ามาสมัครเป็นสมาชิก แต่เรื่อง “ที่มา” ของเงิน อาจไม่สำคัญเท่า
“ที่ไป” ของเงิน

“ งานนี้เป้าหมายหลักคือ
การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นใน
สาขาวิชา ส่วนเป้าหมายรอง
คือการสร้างนิสัยการออม
ให้กับนักศึกษา ซึ่งงานที่
พวกเราให้ความสำคัญ
มากที่สุดคือการ
ประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวน
นักศึกษาให้มาสมัครเป็น
สมาชิก ขณะที่อีกงานซึ่งมี
ความสำคัญไม่แพ้กันคือ
เรื่องการวางระบบการเงิน...
ตรงนี้พวกเราจะนำความรู้ที่
ได้จากการไปเรียนรู้ดูงานที่
ชุมชนคลองเปี้ยะมาปรับใช้
กับกลุ่มออมทรัพย์ของ
พวกเรา ”

“ การทำงานเชิงรุกของอาจารย์ที่ปรึกษา...เมื่อเห็น **“สัญญาณ”** ว่างานจะไม่ยับ ก็ต้องเรียกพบ และซักถาม พร้อมๆ กับให้คำปรึกษา ถ้าเห็นว่าเขานิ่ง ต้องเรียกมาคุย มานั่งแลกเปลี่ยน มาตั้งวงสนทนาประเด็นที่ ทำให้กลุ่มไม่ขับเคลื่อนก็จะคลี่คลายได้ นักศึกษาก็จะได้ไอเดียไปทำงานต่อ ”

“เราต้องวางแผนล่วงหน้า เพราะเมื่อได้เงินออม และต้องปล่อยกู้ บางครั้งก็ไม่ได้เก็บดอกเบี้ย จะเห็นว่ามันมีรายได้มาทางเดียวคือจากดอกเบี้ย ซึ่งในที่ประชุมก็มีการเสนอว่าอาจต้องนำเงินไปลงทุนทำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสำหรับขายเพื่อหารายได้อีกทางหนึ่ง”

คนอาจจะไม่สำราญ...แต่งานสำเร็จ

แม้การทำงานจะดูราบรื่น แต่เบื้องหลังความราบรื่นคือการต้อง **“จัดการ”** กับเวลาทั้งของตัวเองและส่วนรวม ซึ่งจากการเฝ้าติดตามการทำงานของนักศึกษา กลุ่มนี้เป็นระยะๆ อาจารย์ณัฐฐาพงศ์เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่ค่อนข้างที่จะมีปัญหาเรื่องเวลา โดยเฉพาะเวลาส่วนตัวที่น้อยลง

“เขาต้องเรียน ต้องทำรายงาน ทำกิจกรรมมหาวิทยาลัย การจัดสรรเวลาตรงนี้สำคัญมาก ส่วนใหญ่นักศึกษาจะจัดสรรเวลาไม่ได้ อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องความกลัว กลัวไม่กล้าที่จะปรึกษา กลัวโดนว่าโดนดู ไม่กล้าที่จะพูด”

ทางออกคือ การทำงานเชิงรุกของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยเฉพาะเมื่อเห็น **“สัญญาณ”** ว่างานจะไม่ยับยั้ง ก็ต้องเรียกพบ และซักถาม พร้อมๆ กับให้คำปรึกษาชี้แนะ

“ถ้าเห็นว่าเขานิ่ง เราก็ต้องเรียกมาคุย เพราะเราไม่รู้ว่าเขาไปเจอเรื่องอะไรมา ไม่มีใครกล้าเปิดประเด็น พอมีคนมาชวนคุย มานั่งแลกเปลี่ยน มาตั้งวงสนทนา ประเด็นที่ทำให้กลุ่มไม่ขับเคลื่อนก็จะคลี่คลายได้ นักศึกษาก็จะได้ไอเดียไปทำงานต่อ”

แม้ต้องกระตุ้น ตักเตือน สร้างกำลังใจ แต่ความสำเร็จอันน่าชื่นชมของโครงการนี้คือ **“ระบบ”** ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต หากมีน้องๆ รุ่นต่อไปมารับช่วงต่อ

“อย่าง **“คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์”** ที่มาจากการเลือกตั้งโดยให้นักศึกษาแต่ละห้อง แต่ละชั้นปีคัดเลือกตัวแทน มาจัดตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อให้สะดวกต่อการดำเนินงาน อีกประเด็นก็คือระบบการฝาก การถอน ระบบการกู้ ซึ่งการกู้มีหลายรูปแบบ เช่น กู้มาใช้เป็นค่าเทอม กู้เพื่อทำกิจกรรม ทั้ง 2 รูปแบบนี้เราจะไม่คิดดอกเบี้ยสองเดือน ที่น่าสนใจคือการกู้เพื่อไปประกอบอาชีพ สำหรับนักศึกษาที่อยากจะทำงานทำอาชีพเสริมรายได้ ก็ให้เขียนโครงการและมีอาจารย์รับรอง... ซึ่งระบบนี้จะอยู่ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เข้าใจว่าอาจมีเปลี่ยนแปลงบ้างแต่ก็คิดว่าไม่น่าจะมากมายนัก” อาจารย์ณัฐฐาพงศ์สรุป

ได้เงินช่วยเพื่อน...ได้ประสบการณ์สำหรับตัวเอง

อาจารย์ณัฐฐาพงศ์มองว่า นอกจาก CD Adventure จะสามารถสร้างกลไกคือ เงิน คน และระบบ จนสามารถพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ได้สำเร็จแล้ว **“ตัวคนทำงาน”** เองก็ได้ถูกพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านความคิด ระบบการทำงาน การวางแผน หรือแม้แต่การจัดสรรเวลาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของคนทำงานพัฒนา

“เงิน” ที่เพิ่มขึ้นทุกสัปดาห์คือ ตัวชี้วัดความสำเร็จของ **“กลุ่มออมทรัพย์”** ที่ รอน บอย แจ็ค เมฆ และใหญ่ ร่วมกันจัดตั้งขึ้น และนับจากนี้ไปพวกเขามั่นใจว่าจะไม่มีนักศึกษาคนใดต้องลาออกระหว่างทางจากการไม่มีเงินลงทะเบียนอีกต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โครงการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการจัดการตนเอง กลุ่ม CD Adventure

นายนิพนธ์ นิลจันทร์
นายณัฏรอน ไบหมุด
นายภัทรเพชร ปานแก้ว
นายธวัชชัย เจริญสุข
นายเศรษฐณรงค์ เศรษฐทอง
ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ณัฐฐาพงศ์ อภิชาติเดชสกุล

ครู DELIVERY เสิร์ฟ “ความรู้” ให้เยาวชน

กลุ่มสังคมศึกษาพัฒนาเยาวชน

“ ตอนลงพื้นที่วิเคราะห์ปัญหาชุมชนและโรงเรียนเพื่อเก็บข้อมูล พวกเราเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านพังเกา เมื่อได้ข้อมูลก็กลับมาวางแผน ทีแรกคิดแค่ว่าจะทำอย่างไรไม่ให้โรงเรียนถูกยุบเท่านั้น แต่พอกลับจากการลงพื้นที่ ทุกคนคิดตรงกันว่าเราจะทำแค่เรื่องไม่ให้โรงเรียนถูกยุบไม่ได้แล้ว แต่เราต้องแก้ไขไปถึงชุมชน เสริมสภาพจิตใจให้นักเรียนเพื่อให้การเรียนมีคุณภาพยิ่งขึ้น ”

จากกระดาษเพียงหนึ่งแผ่นที่สงขลาฟอรั่ม ร่วมกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ส่งมาเชิญชวนให้นักศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ร่วมทำโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา

เป็นกระดาษหนึ่งแผ่นที่ทำให้เกิดการ “เปลี่ยนแปลง” ครั้งสำคัญในการเรียน “ครู” ของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

เพราะไม่นานหลังจากนั้น เขาได้ออกไปเรียนรู้บทบาทของครู วิเคราะห์ผู้เรียน และออกแบบการเรียนรู้ “ในห้องเรียน” การเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน นอกห้องสี่เหลี่ยมที่บ่มเพาะ “จิตวิญญาณ” ความเป็นครูแก่พวกเขา

ความรู้...มิได้มีแค่ในห้องเรียน

ในฐานะนักศึกษาครูอย่าง เอกพงษ์ สมหา หรือ “เอก” มองว่า การเป็นครูที่ดีไม่ใช่สอนดีเพียงอย่างเดียว แต่ “ครูดี” ต้องสามารถให้ศิษย์ได้ทั้งความรู้ ความรัก และความเอาใจใส่ กระทั่งสามารถละทิ้งความสับสนวุ่นวายของตนเอง

เมื่อเอกเห็นแผ่นพับประชาสัมพันธ์โครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ก็ทำให้เขานึกถึงโรงเรียนพังเกา...โรงเรียนขนาดเล็กที่เขาและเพื่อนร่วมชั้นเคยไปทำกิจกรรมค่ายอาสาเมื่อก่อนหน้านั้น

“เคยคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียน...ท่านบอกว่าที่โรงเรียนมีครูน้อยอยู่แค่ 2 คน และถ้าวันไหน ผอ.มีภารกิจติดประชุมในเมือง หรือต้องเข้ากรุงเทพฯ ก็จะเหลือครูเพียงคนเดียว...ทางออกของ ผอ. คือให้เด็ก ๆ เรียนกับจอตู้..และครูอีกคนที่เหลือ”

“ การเป็นครูที่ศิโรตม์
สอนดีเพียงอย่างเดียว
แต่ “ครูดี” ต้องสามารถ
ให้ศิษย์ได้ทั้งความรู้
ความรัก และความเอาใจใส่...
เสียสละความสะอึกส่าย
ของตนเองได้ ”

ผลของการเรียนกับจอห์นหรือโทรทัศน์ทางไกลเพื่อการศึกษา ทำให้เด็กหลายคน
อ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้ ผู้ปกครองเลยทยอยกันพาลูกหลานไปเรียน
ที่อื่น เด็ก ๆ ก็เริ่มลดจำนวนลง ผนวกกับช่วงนั้นกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้
โรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนน้อย ต้องยุบไปรวมกับโรงเรียนใกล้เคียง
และโรงเรียนพังงาก็อยู่ในข่ายต้องถูกยุบ...

เอกจึงชักชวนเพื่อนๆ ทั้ง 6 คนประกอบด้วย ศุภรดา เพ็ชรรัตน์ หรือ “แคร้”
วสันต์ ระมะโน หรือ “แบงค์” สรรรัตน์ โพธิ์สาดี หรือ “เมม” อรพรรณ นิมดวง
หรือ “สาว เบญจพล สงมาก หรือ “พีท” และ นวพร บริสุทธิ์ หรือ “มะปราง”
ทั้งหมดเป็นนักศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
เมื่อทีมครบ....ทั้งหมดพากันลงพื้นที่อีกครั้ง เพื่อรวบรวมข้อมูลจัดทำเป็น
ข้อเสนอโครงการ

สาวเล่าว่า ตอนลงพื้นที่ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและโรงเรียน ทำให้
เธอเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านพังงา ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะ
ยากจน บุตรหลานส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ออกไปทำงานนอก
พื้นที่ เด็กขาดความอบอุ่น เพราะปัญหาช่องว่างระหว่างวัย นี่อาจเป็นสาเหตุหนึ่ง
ที่ส่งผลกระทบต่อเรียนของเด็ก ๆ ด้วยเช่นกัน ส่วนคนมีฐานะมักส่งลูกไปเรียนในตัวเมือง

“เมื่อได้ข้อมูลก็กลับมาวางแผนในกลุ่ม ที่แรกคิดแล้วว่าทำอะไร
ไม่ให้โรงเรียนถูกยุบเท่านั้น แต่พอกลับจากการลงพื้นที่ เอาปัญหามาร่วมกัน
คิดในกลุ่ม ทุกคนคิดตรงกันว่าเราจะทำแค่เรื่องไม่ให้โรงเรียนถูกยุบไม่ได้แล้ว
แต่เราต้องแก้ไขไปถึงชุมชน เสริมสภาพจิตใจให้นักเรียนเพื่อใหการเรียนมี
คุณภาพยิ่งขึ้น” สาวบอกเล่าโจทย์ปัญหาหลังลงพื้นที่

ธราเดช มหปัญญานนท์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านพังงา บอกว่า
ทางโรงเรียนเองก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ และกำลังหาแนวทางแก้ไขวิกฤตนี้อยู่ พอติดกับ

ช่วงนั้นเอกติดต่อเข้ามาว่า จะมีเพื่อนๆ อีก 15 คนมาช่วยสอน
หนังสือให้เด็ก ๆ ในชื่อ โครงการครู DELIVERY ของกลุ่ม
สังคมศึกษาพัฒนาเยาวชน ภายใต้คอนเซ็ปต์คือ “เมื่อ
ขาดแคลนหรือมีปัญหาปั๊บ...เรียกใช้หน่วยฉุกเฉินได้ปั๊บ”
ซึ่งทางโรงเรียนเห็นว่าครูที่นี้มีน้อยอยู่แล้ว หากมีนักศึกษาอาสา
ลงมาช่วยสอนอาจช่วยแก้ปัญหาเรื่องโรงเรียนจะถูกยุบได้ และ
ที่สำคัญคือน่าจะช่วยให้ผู้ปกครองและชุมชนมั่นใจว่าโรงเรียน
มีประสิทธิภาพสามารถดูแลบุตรหลานของเขาได้

ผอ.โรงเรียนพังงาเล่าต่อว่า เอกซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มได้
เข้ามาพูดคุยสอบถามปัญหาการเรียนการสอน พร้อมกับ
วางแผนร่วมกันถึงรายวิชาที่เขาสามารถเข้ามาสอนเสริมได้
เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ที่เป็นจุดอ่อน โดยเอกก็
อาสาว่าเขาและเพื่อนๆ ในกลุ่มจะเข้ามาสอนเสริมให้

ถึงอาสา...เชื่อมคนทำงาน

ปิยะวุฒิ เดชนาวา หรือ “นกหวีด” ครูอาสารุ่นแรก
อีกทั้งเป็นรุ่นน้องปี 2 เพียงคนเดียวที่เดินเข้ามาอาสาขอเข้า
ร่วมโครงการด้วยความฝันที่อยากเป็นครู หลังจากได้ข่าว
ประชาสัมพันธ์การรับสมัครจากพี่ ๆ ที่บอกกล่าวกันปากต่อปาก
ในวิชาเอกที่ต้องเร่งหาคนไปช่วยสอนเด็กเพิ่ม โดยเปิดโอกาส
ให้ผู้สอนเป็นคนเลือกวิชาและชั้นปีที่ตนเองอยากสอนตาม
ความต้องการหรือตามความเหมาะสมได้อย่างอิสระ แต่ต้องม
ีการทดสอบความสามารถกันนิดหน่อย

“ตอนเดินเข้าไปขอเข้าร่วมโครงการผมก็ยังไม่แบบ
ลังเลอยู่ เพราะดูเหมือนพี่ๆ จะไม่มั่นใจในความสามารถ
ของผมเหมือนกัน พี่ๆ จึงยื่นโจทย์วิชาคณิตศาสตร์ให้ผม

ทำเป็นแบบฝึกหัด 10 ข้อ ผมก็รับมาทำอย่างมั่นใจ สุดท้าย
ก็ทำได้เต็ม พี่คงเริ่มเห็นความสามารถ เลยให้สอนชั้น ป.6
ผมตอบพี่ไปอย่างมั่นใจว่าทำได้และเป็นสิ่งที่ผมอยากทำ
โอกาสดี ๆ แบบนี้หาไม่ได้ง่าย ๆ ผมเองเพิ่งเรียนอยู่ชั้นปี 2
แต่ได้ใช้วิชาความรู้ในการสอนจริง ถือเป็นเรื่องที่ดีมาก ๆ”

ครูสอนเด็ก...เด็กสอนครู... เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การรวมตัวช่วงเที่ยงทุกวันพุธของ 15 ชีวิตเพื่อไป
ประลองวิชาครูในชีวิตจริงก็เริ่มขึ้น...

วันแรกของการสอนนักศึกษาครูทุกคนรู้สึกตื่นเต้น แม้ว่า
จะมีการเตรียมตัวทำข้อมูลเนื้อหาและแผนการสอนพร้อมแล้ว
ก็ตาม การเดินทางด้วยรถตู้ประมาณ 1 ชั่วโมงจากมหาวิทยาลัย
ทักษิณถึงโรงเรียนบ้านพังงา ทุกคนต่างพูดคุยปรึกษา
แลกเปลี่ยนข้อมูลขณะเดินทาง ช่วยลดความกังวลได้ด้วยการ
เป็นผู้เล่าและผู้ฟังที่ดี

“การเรียนผ่านโทรทัศน์ทางไกลหรือครูตัวนั้นทำให้
เด็กออกแวกเมื่อใดก็ได้ เพราะไม่มีคนดูแล เป็นการสื่อสาร
ทางเดียว เมื่อเด็กเกิดข้อสงสัยอะไรก็จะไม่มีการตอบได้
ฉะนั้นการเรียนรู้จึงไม่เกิดผล” พี่ทกล่าวเมื่อลงพื้นที่สอนจริง
ในวันแรก

ปัญหาที่ครูอาสาทุกคนเจอในครั้งแรกของการสอนคือ
พฤติกรรมของเด็กที่เกิดจากการคุ้นชินกับการเรียนแบบเดิม ๆ
กับครูผู้ที่ไม่ได้มีใครมาปฏิสัมพันธ์ด้วย ทำให้เด็กปฏิเสธการสอน
ไม่ยอมรับที่พวกเราเข้าไปทำกิจกรรมให้

พี่ทซึ่งคาดหวังกับการสอนครั้งนี้ไวค่อนข้างสูง เห็นว่า
หากปล่อยไปเช่นนี้ย่อมไม่เกิดผลอะไรแน่นอน คิดอยู่นาน
ว่าจะทำอย่างไร ก็คิดว่าเราน่าจะดึงความรู้จากวิชาเทคนิค
การควบคุมชั้นเรียนกับวิชาจิตวิทยามาใช้ร่วมกัน แต่ก็ยังไม่
สามารถดึงเด็กให้มาสนใจการเรียนได้

ในขณะที่สาวซึ่งรับหน้าที่สอนเด็กระดับประถมศึกษา
ตอนต้นก็ประสบปัญหาเดียวกัน ไม่ได้รับการตอบสนองใดๆ
จากเด็กทั้งสิ้น ไม่มีการตอบโต้ในชั้นเรียน ความรู้สึกท้อ
จึงมาเยือน ทำให้เธอต้องควบคุมสติอยู่พักใหญ่ กว่าจะ
ตั้งหลักใหม่ได้ เพราะสาวเองรู้ว่าครั้งนี้เธอคงไม่สามารถทำให้
เกิดกระบวนการเรียนการสอนได้เป็นแน่ สาวเลยปรับเปลี่ยน

“หลังจากทำกิจกรรมเสร็จ นักศึกษาครูจะมีสมุดบันทึก การสอนประจำตัว และทุกครั้ง ที่สอนพวกเขาจะต้องจดบันทึก อย่างละเอียด...เพื่อให้เห็น การเปลี่ยนแปลงของนักเรียน และนำข้อมูลที่บันทึกไว้ มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป”

วิธีใหม่ด้วยการ “ชวนเด็ก ๆ พุดคุยแทน”

ด้านนกหวีดที่คิดว่าครั้งแรกของการสอนนั้นจะเหมือนภาพฝันที่เขาวาดไว้กับการที่ออกไปยืนใช้ชอล์กขีดเขียนหน้ากระดานดำเพื่อสนทนาตอบโต้กับเด็ก แต่ทว่านั่นกลับกลายเป็นเพียงภาพในจินตนาการเท่านั้น นกหวีดที่รับสอนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นเด็กโตที่สุด แม้จะสามารถพุดคุยกันรู้เรื่อง แต่การเข้ามาสอนครั้งแรกเด็ก ๆ ก็ยังไม่คุ้นชินอยู่ดี ดังนั้นภาพฝันในจินตนาการกับการสอนครั้งแรกของเขาจึงต้องยุติลง

นกหวีดพุดถึงประสบการณ์การสอนครั้งแรกว่า เขาต้องเปลี่ยนรูปแบบ การสอนที่คิดวางแผนมาอย่างดี มาเป็นการสอบถามถึงความต้องการของเด็ก ๆ สัมผัสถึงหัวใจของเด็ก ๆ ว่าใครอยากเรียนอะไร โตขึ้นอยากเป็นอะไร ให้เด็กรู้สึก อยากพุดคุยกับเขาก่อน เพราะดูจากพฤติกรรมเด็กแล้ว เด็กก็ยังไม่ค่อยกล้าพูด แต่หลังจากพุดคุยกันได้พักหนึ่งรู้สึกว่าคุณครูเริ่มผ่อนคลายขึ้น

หลังจากกิจกรรมในครั้งแรกเสร็จสิ้นลง นักศึกษาครูจะมีสมุดบันทึก การสอนประจำตัว และทุกครั้งที่คุณครูเขาจะต้องจดบันทึกอย่างละเอียด ทันทีเมื่อเสร็จจากการสอน ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งที่ในกลุ่มตกลงร่วมกัน เพื่อให้เห็น ถึงการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน และนำข้อมูลที่บันทึกไว้มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

“เราใช้เวลาระหว่างเดินทางกลับจากการสอนช่วงที่อยู่บนรถตู้ โดยมี เอกเป็นคนนำการถอดบทเรียน ตั้งคำถาม แลกเปลี่ยนปัญหาที่พบเจอจน ครบทุกคน หลังจากนั้นจะระดมความคิดเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาในครั้งต่อไป ทั้งนี้จากการร่วมวิเคราะห์ปัญหาที่พบในครั้งแรกบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของเด็ก นักเรียนจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือเด็กยังไม่คุ้นเคยกับครูที่เข้าไปสอน และยังยึดติดกับการเรียนในรูปแบบครูอยู่ ดังนั้นสิ่งที่พวกเราต้องทำ ในครั้งต่อไปคือ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างครูและนักเรียน เอกจึงได้เสนอ ให้มีกิจกรรมนันทนาการเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อนเข้าสู่บทเรียนตามความเหมาะสม ของผู้สอน ซึ่งเพื่อนในกลุ่มก็เห็นด้วย”

สอนวิชา...สอนชีวิต

เนื่องจากบ้านพังงาเป็นสังคมชนบท เด็กส่วนใหญ่เมื่อจบชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 มักไม่ได้เรียนต่อในระดับมัธยม เหตุเพราะขาดการกระตุ้นความคิดในเรื่อง การเรียนต่อว่ามีผลดีอย่างไร ซึ่งประเด็นนี้นกหวีดไม่อาจนั่งนอนใจได้

“การที่ผมได้เข้าไปสอนเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้น นอกเหนือจากการ สอนเรื่องวิชาการแล้ว สิ่งสำคัญรองลงมาที่ผมตั้งใจไว้คือ การสอนวิชาชีวิตเพื่อ เสริมทักษะการใช้ชีวิตให้เด็ก ๆ ในอนาคต เพราะตอนที่ผมเป็นเด็กเวลาเรียน หนังสือไม่มีใครคอยสอนหรือนำเรา อีกอย่างเด็ก ป.6 เป็นช่วงรอยต่อระหว่าง การตัดสินใจในการเรียนต่อ ยังเป็นชุมชนชนบทแล้วจำนวนนักเรียนไม่เรียนต่อ

มีสูงมาก”

นกหวีดเล่าต่อว่า ทุกครั้งที่สอนวิชาการเสร็จจะต่อด้วย การตั้งถามและแยกแยะ พร้อมยกตัวอย่างให้เด็กเห็นเสมอ เช่น เราสอนวิชาคณิตศาสตร์ จะถามว่าวิชาคณิตศาสตร์มี ความสำคัญอย่างไร ถ้าเขาไม่เข้าใจตรงนี้เวลาซื้อของอาจ ถูกแม่ค้าโกงได้ เราจะตั้งคำถามย้ากับเด็ก ๆ ทุกครั้ง คือถ้า จบ ป.6 แล้วจะเรียนต่อที่ไหนกัน ซึ่งเป็นเรื่องน่าตกใจที่เด็ก ส่วนใหญ่ยังไม่รู้อนาคตตัวเองชัดเจน สิ่งที่เราทำได้คือ พุดให้เด็ก ๆ เห็นถึงความสำคัญของการเรียนต่อว่าสำคัญ อย่งไร จะพุดซ้ำ ๆ ย้ำ ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความตระหนักใน เรื่องนี้

เมื่อความพยายามบรรลุผล

ทักษะชีวิตหรือทักษะสังคม ถ้าเด็กได้รับการเรียนรู้ จะมีส่วนช่วยในเรื่องของการพัฒนาชีวิต การเสริมสร้าง ให้เด็กรู้จักรักตัวเอง รักที่จะเรียนรู้ โดยสอดแทรกไปใน ระหว่างการสอนทุกครั้ง คือสิ่งสำคัญที่สุดที่จะช่วยประคับ ประคองเด็ก ทำให้เขาเรียนรู้การใช้ชีวิตในอนาคตได้

ซึ่งก็ตรงกับที่ผู้อำนวยการโรงเรียนยืนยันว่า โครงการครู DELIVERY ไม่ได้เข้ามาทำแล้วจบไป แต่ยังมีการต่อยอด และหนุนเสริมการศึกษาให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยเข้ามาสอนพิเศษ ดิวิเตรียมสอบ O-NET ให้กับ เด็ก ๆ ในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ด้วย ทำให้ผลการเรียน ทุกวิชาดีขึ้นมากจากที่ไม่เคยสูงขนาดนี้มาก่อน และที่สำคัญ เด็กชั้น ป.6 ทั้ง 4 คน ได้เข้าศึกษาต่อ ม.1 ทุกคน

“เห็นได้ชัดว่า น้อง ๆ นักศึกษามีความจริงจังกับงาน แม้โรงเรียนมีกิจกรรมกลุ่มก็ยังเข้ามาช่วย เช่น ในวันปัจฉิมนิเทศ ที่มีการประชุมผู้ปกครอง น้อง ๆ ก็เข้ามาช่วยงานพร้อมกับ แนะนำว่าพวกเขาเข้ามาทำอะไรกับโรงเรียน และจะช่วยเหลือ ลูกหลานในชุมชนอย่างไร ซึ่งตรงนี้เองทำให้ชุมชนเริ่มเห็น ความสำคัญของลูกหลานตัวเอง ดังเช่นผู้ปกครองท่านหนึ่ง ยืนยันว่า เห็นการเปลี่ยนแปลงของลูกชัดเจนมาก เมื่อก่อน

ลูกเขามีพัฒนาการช้า แต่เมื่อโครงการครู DELIVERY เข้ามา เห็นว่าลูกมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น ร่าเริง ลูกจะกลับมาเล่าให้ฟังเสมอว่า วันนี้เรียนอะไรมา ครูให้เล่นอะไร”

โครงการครู DELIVERY จะช่วยแก้ปัญหาโรงเรียน ถูกยุบได้หรือไม่...อาจไม่ใช่ประเด็นสำคัญอีกต่อไป เพราะเป็นปัญหาโครงสร้างของระบบการศึกษา แต่สิ่งสำคัญ ที่นักศึกษากลุ่มนี้กำลังบอกเราว่า “หัวใจของความเป็นครู” คือ “ปัจจัย” สำคัญที่สุดที่จะเข้ามาช่วย “เปลี่ยนแปลง” รูปแบบการเรียนการสอน เสริมทักษะชีวิต กระตุ้นหัวใจ ใฝ่เรียนรู้ให้เกิดกับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง...

มหาวิทยาลัยทักษิณ โครงการครู DELIVERY กลุ่มสังคมศึกษาพัฒนาเยาวชน

นายเอกพงษ์ สมหา
นางสาวศุภรดา เพ็ชรรัตน์
นายวสันต์ ระมะโน
นางสาวสรารัตน์ โพธิ์สาดี
นางสาวอรรณ นิมดวง
นางสาวนพพร บริสุทธิ์
ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ฐากร สิทธิโชค

แนวคิด ทิศทาง การทำงาน

โครงการ “พลังพลเมืองเยาวชนสงขลา”

พรรณิกา ไสฤทธิพันธุ์ ผู้อำนวยการสงขลาฟอรั่ม

สงขลาฟอรั่ม ให้ความสนใจกับเรื่อง “ความเป็นพลเมือง” มาโดยตลอดตั้งแต่ปีแรกๆ ที่ก่อตั้งกลุ่มสงขลาฟอรั่ม เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยมองไปถึงกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนเป็นหลัก เพราะมองเห็นว่าการเรียนรู้เรื่องสถานการณ์บ้านเมือง เรื่องประเทศชาติ และความเป็นพลเมือง เป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย ได้ “ขาดหาย” ไปจากวัยเด็กและเยาวชน เราจะได้ยินได้ฟังจากปากผู้ใหญ่ทั้งที่เป็นครู เป็นผู้ปกครอง และคนในสังคมทั่วไปเสมอว่า เด็กมีหน้าที่เรียนอย่างเดียว เรื่องบ้านเมืองไม่ต้องไปยุ่ง แม้แต่การทำกิจกรรมเพื่อสังคม เด็กและเยาวชนก็ไม่ได้รับการหนุนเสริมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เวลาส่วนใหญ่ของเด็กถูกส่งเสริมในเรื่องเรียนพิเศษ และกิจกรรมบันเทิงเรีงมย์มากกว่าการส่งเสริมในเรื่องจิตสำนึกพลเมือง การทำงานเพื่อส่วนรวม จึงเป็นกิจกรรมทางเลือกที่มีน้อยมากในสังคมไทย

ในช่วงปี 2538 - 2546 สงขลาฟอรั่มได้ดำเนินโครงการชื่อ “โลกสดใสในบ้านเกิด” เพื่อเปิดพื้นที่ให้เยาวชนสงขลาเรียนรู้เรื่องชุมชนบ้านเกิดกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในชุมชน การติดตามเรื่องมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญไทย 2540 เพื่อทำความเข้าใจเรื่องสื่อในชีวิตประจำวัน และเรื่องการรู้เท่าทันสื่ออย่างต่อเนื่อง และจริงจัง กระทั่งให้เด็กร่วมกันทดลองทำศูนย์ปฏิบัติการการเรียนรู้วิถุชุมชนเด็กและครอบครัวสงขลา (2540) การพัฒนาเรื่องทักษะชีวิตเยาวชนโดยหนุนเสริมให้เยาวชนเลือกทำโครงการตามที่สนใจและสงขลาฟอรั่มหนุนเสริมเรื่องทักษะชีวิตให้แก่เยาวชน (2541 - 2546) ประสพการณ์ 7 ปีในการพัฒนาทักษะชีวิตโดยใช้กระบวนการสื่อมวลชนศึกษากับกลุ่มเยาวชนที่ก้าวพลาดของศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเขต 9 สงขลา กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (2547 - 2554)

ถึงปี 2555 สงขลาฟอรั่ม โดยการสนับสนุนของมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ได้ร่วมกัน “ออกแบบ” โครงการที่มุ่งเน้นการ “หนุนเสริม” ให้เยาวชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนเลือกประเด็นปัญหาในชุมชน หรือเรื่องของส่วนรวมที่กลุ่มของตนมองเห็นและอยากฟื้นฟูแก้ไขให้ดีขึ้น เยาวชนต้องฝึกพัฒนาโครงการ ทำแผนปฏิบัติการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง “เรียนรู้จากการลงมือทำ” โดยมี “ทักษะชีวิตและจิตสำนึกความเป็นพลเมือง” เป็นตัวขับเคลื่อนงานหรือโครงการที่เยาวชนสร้างสรรค์ขึ้น ภายใต้หลักคิดว่า “เรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้งและเข้าใจ จะสามารถโยงใยสู่ประเด็นอื่นๆ ของสังคม และพุ่มพักจิตสำนึกพลเมืองให้เกิดขึ้นได้”

ทำไมต้อง “พลังพลเมืองเยาวชน”

รู้ลึกมากกว่า ทำไม่เราทอดทิ้งเรื่อง “สำนึกพลเมือง” และละเลยไม่ปลูกฝังจริงจังให้กับเด็กและเยาวชน นอกจากนั้นมองเห็นว่ากิจกรรมเยาวชนส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่ตัวโครงการว่าโดดเด่น สิ่งประดิษฐ์สวยงาม แต่ไม่ได้สนใจว่า ตัวเยาวชนเติบโตและมีพัฒนาการด้านในทั้งระบบคิดและจิตสำนึกในการทำงานขึ้นนั้นตรงไหน อย่างไร งานนั้นมีคุณค่าต่อส่วนรวมอย่างไร ตรงนี้เองที่เป็นความปรารถนาที่แตกต่าง สงขลาฟอรั่มอยากทำเรื่องคุณภาพคน แม้จะเป็นเรื่องยากเพราะเป็นนามธรรมมาก แต่ก็คิดว่าเราสามารถปลูกจิตสำนึก เดิมทักษะชีวิตใส่ระบบคิดและบุคลิกของความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน โดยผ่านงานที่เยาวชนทำ แล้วเฝ้าเติมเต็มความคิดในระหว่างกระบวนการทำงาน พร้อมๆ กับหนุนเสริมเพิ่มความคิดสู่ความเป็นพลเมือง อาทิ การวิเคราะห์งานที่ทำว่าเชื่อมโยงกับชีวิตสาธารณะตรงไหน เป็นงานเพื่อส่วนรวมอย่างไร รวมทั้งการนำกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมาศึกษาและเชื่อมโยงกัน หรือสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เยาวชนได้ตระหนัก รวมทั้งการส่งเสริมให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเรียนรู้กับการรณรงค์ขององค์กรทางสังคมด้านต่าง ๆ

การลงไปศึกษาดูงานของชุมชนที่เข้มแข็ง การศึกษาและทำความรู้จักกับบุคลากรที่ทำงานเพื่อส่วนรวมในทุกภาคส่วนของสังคม

จากการดำเนินการดังกล่าวนี้ในระยะ 8 ปีที่ผ่านมาของสงขลาฟอรั่ม พบว่าเห็นพัฒนาการของเยาวชนมีจิตใจเพื่อส่วนรวมมากขึ้น สังเกตจากการมีความกระตือรือร้นในการเข้ามาทำงานทางสังคม มีความสนใจและกล้าแสดงความคิดเห็นเรื่องของบ้านเมือง ถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ผ่านงานหรือโครงการที่ทำ หลักคิดสอดคล้องกับความสมดุลของประชาธิปไตยที่พลเมืองต้องรู้ว่า “สิทธิของพลเมือง” อยู่ตรงไหน และภาระหน้าที่ที่พลเมืองพึงมีต่อสังคมเป็นอย่างไร เราต้องทำอะไรจิตสำนึกความเป็นพลเมืองจะค่อยๆ งอกงามขึ้นเป็นหน่ออ่อนของพลเมืองที่ตื่นตัวตื่นรู้ (Active Citizen) หลังจากนั้นต้องหนุนเสริมและสร้างสรรค์กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ให้เข้าร่วมในกิจการสาธารณะการจัดการชุมชน (Public participation) และแนวทางการปกป้องคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (common good) ต่อไป

หัวใจหลักของการทำงานพลังพลเมืองเยาวชนอยู่ตรงไหน

การทำงานนี้พยายามให้ดูเรียบง่ายไม่มีพิธีการทางการเมืองมากนัก แต่เน้นการ “เชื่อมโยง” กิจกรรมที่เยาวชนดำเนินการ ไปสู่เรื่องจริงหรือสถานการณ์จริง โดยกระบวนการดังนี้

1. การเสริมสร้างทักษะชีวิต

โครงการนี้เน้นการ “พัฒนาคน” ก็คือเยาวชนนั่นเอง โดยใช้ตัวโครงการที่เยาวชนเลือกทำเป็น “เครื่องมือ” ในการพัฒนาตนเองและเพื่อน ๆ ในทีม โดยเริ่มแรกเยาวชนจะได้รับการหนุนเสริมเรื่องของทักษะชีวิตในตัวเอง (5 ด้าน คือ ระบบคิด การรู้เข้าใจเรา การจัดการทางอารมณ์ การสื่อสารเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ และการมีจิตใจเพื่อส่วนรวม) โดยมีพี่เลี้ยงที่ดูแลกลุ่มจะคอยกระตุ้น ตั้งคำถาม และหนุนเสริมให้เยาวชนได้ฝึกทักษะเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ และการประชุมสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มที่จะช่วยกันทบทวนและสะท้อนกลับพัฒนาการด้านทักษะชีวิตให้แกกัน

2. การทำงานเป็นทีม

มุ่งเน้นให้เยาวชนทำงานเป็นทีม มากกว่าโดดเด่นคนเดียว (One man show) หากเยาวชนแกนนำแต่ละคน มี “ทักษะชีวิต” เป็นพื้นฐานในการทำงานเพื่อส่วนรวม จะสามารถรวมเป็นทีมทำงาน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ กันได้โดยง่าย

3. การเชื่อมโยงสิ่งที่คิดสิ่งที่ทำสู่จิตสำนึกความเป็นพลเมือง

การเสริมสร้างทักษะในการเป็นพลเมือง (Civic skills) นั้นจะเน้นการพัฒนาทักษะทางสติปัญญา (สามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและข่าวสารอันเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ ชีวิตส่วนรวมและประโยชน์ร่วมของสาธารณะ) และทักษะด้านการมีส่วนร่วม (ร่วมรณรงค์หรือผลักดันและร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ)

การมีทัศนคติต่อประชาธิปไตย เช่น การเคารพกฎกติกา ระเบียบ และกฎหมาย การเห็นความสำคัญของความคิดที่แตกต่าง และรับฟังความคิดที่แตกต่าง รวมทั้งการมีคุณธรรมของพลเมือง (Civic virtue) อาทิ การมีวินัยในตนเอง การให้อภัย การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ฯลฯ (ซึ่งโครงการเชื่อว่า หากแกนนำเยาวชนได้รับการปลูกฝังทักษะชีวิต 5 ด้านอย่างเพียงพอ ย่อมนำไปสู่การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองได้โดยง่าย)

4. บทสรุป

“พลังพลเมืองเยาวชน” เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ และฟุ่มเฟือยเยาวชน (14 - 24 ปี) ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่มีทั้งพลังของร่างกาย และพลังทางด้านจิตใจที่แข็งแกร่งพอที่จะนำเข้าสู่เรื่องราวของความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองได้ โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมที่เยาวชนสนใจและทำอยู่แล้ว และไม่ละเลยในการ “เติมทักษะชีวิตให้เต็มชีวิต” ในระหว่างการทำงานร่วมกับเพื่อนๆ หรือคนในชุมชน รวมทั้งผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้อง (ครู/ที่ปรึกษา/เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงาน/ครอบครัว) ต้องช่วยกันเชื่อมโยงสิ่งที่เยาวชนทำไปสู่การมีจิตใจเพื่อส่วนรวม และความเป็นพลเมืองในที่สุด

คือ...ผู้อยู่เบื้องหลัง

“ พี่เลี้ยง ผู้มีหน้าที่
สร้างโอกาสในการเรียนรู้
ให้น้องๆ **“ผ่านการลงมือทำ”**
และคอยช่วยแนะนำ คัดเลือก
เติมเต็ม กระทั่งปลอบประโลม
ยามน้องๆ พลาดพลั้งในบาง
เป้าหมาย หรือแม้แต่ยินดี
และปรบมือให้กำลังใจ
ในขณะที่งานบรรลุตาม
วัตถุประสงค์ของโครงการ ”

ความเปลี่ยนแปลงอันหมายถึง “ความสำเร็จ” ที่เกิดขึ้นในตัวน้องๆ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลง “ที่ตัวเอง” จากคนเงียบๆ ไปสู่คนที่ “กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ” หรือ “การเรียนรู้” ที่ได้จากกระบวนการทำงานในกลุ่ม “พลังพลเมืองเยาวชนสงขลา” นอกจากความตั้งใจ ความฝัน หรือแม้แต่การถูกหอบหิ้วจากเพื่อนภายในกลุ่ม ขณะที่บางทีมได้รับการชักชวนจากครูบาอาจารย์ ปฏิเสธไม่ได้ว่า “ผู้อยู่เบื้องหลัง” คือ “พี่เลี้ยง”

“พี่เลี้ยง” ผู้มีหน้าที่สร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้น้องๆ “ผ่านการลงมือทำ” และคอยช่วยแนะนำ คัดเลือก เติมเต็ม กระทั่งปลอบประโลมยามน้องๆ พลาดพลั้งในบางเป้าหมาย หรือแม้แต่ยินดี และปรบมือให้กำลังใจในช่วงขณะที่งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

“การได้เห็นความสำเร็จของเด็กที่เราทำงานด้วย เรารู้สึกว่ามันภูมิใจ มันมีความสุข มันเหมือนกับเราได้มีส่วนในการสนับสนุนให้น้องๆ ได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยมีใครให้โอกาสพวกเขาได้ทำ”

สิ่งที่ **ดวงแก้ว แก้วทองค์** หรือ “กล้วย” หนึ่งในสามพี่เลี้ยงที่เป็นหัวหอกสำคัญในการขับเคลื่อน “พลังพลเมืองเยาวชนสงขลา” ซึ่งมี **พรธิภา โสทธิพันธุ์** หรือ “ป้าหนู” ผู้อำนวยการสงขลาฟอรั่มเป็นผู้นชี้นำหลักคิด อาจเป็นความภาคภูมิใจที่อยู่ปลายทางของการทำงาน หากทว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาศักยภาพน้องๆ เยาวชนสงขลาให้เติบโตใหญ่ไปเป็นกำลังสำคัญในการดูแลและปกป้องเมืองอันเป็นถิ่นเกิดแดนตายของเขานั้น กล้วยบอกว่าทั้งหมดทั้งมวลต้องตั้งอยู่บนฐานของ “ความเชื่อมั่น”

โดยเฉพาะต้องมีความเชื่อว่า “เด็กๆ พัฒนาได้”

ต้องเชื่อมั่นในตัวน้องๆ และต้องเชื่อมั่นในตัวเอง

เพราะเชื่อมั่นว่ามนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของสังคม และก็ต้องเชื่ออีกว่า ถ้าเด็กได้รับการขีดความสามารถเปลี่ยนแปลงได้

เพราะฉะนั้นคำว่า “เชื่อมั่น” อาจเรียกได้ว่าเป็น “คาถา” ประจำใจของคนหนุ่มสาวเยาวชนโดยเฉพาะทีมพี่เลี้ยงสงขลาฟอรั่ม ทั้ง **กรรทิมา เชาวตะ** หรือ “เก้” **ดวงแก้ว แก้วทองค์** หรือ “กล้วย” **สุพิศรา แก้วทองค์** และ **นุรอามินี สาและ** หรือ “มินิ” ต่างท่องคาถานี้มาตั้งแต่เริ่มต้นทำงาน

“เหมือนตอนทำโครงการสะพานชีวิต ตอนนั้นเราเชื่อมั่นว่าเราสามารถพัฒนาทักษะน้องๆ ที่เป็นเด็กก้าวพลาดได้ และเมื่อพบว่าน้องๆ ที่เราส่งเขากลับสู่ชุมชน เขาโตขึ้น มีครอบครัว มีงานทำ สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเหมือนคนทั่วไป ทั้งๆ ที่เขาเคยผ่านอะไรมาตั้งเยอะ เขาก็สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้...คิดว่าเป็นแหละคือสิ่งที่มีคุณค่าที่สุดในชีวิต”

และความ “เชื่อมั่น” อันเกิดจากการทำโครงการสะพานชีวิตก็ทำให้กล้วยย้อนกลับมาเป็นหนึ่งในทีมพี่เลี้ยงที่หนุนงาน Active Citizen อีกครั้ง

“จริงๆ งานที่สงขลาฟอรั่มดีตรงที่ว่า เวลาเราจะทำกิจกรรมอะไรสักอย่าง เช่น การ Workshop เด็ก ขั้นตอนการออกแบบกระบวนการทั้งหมดต้องมาจากทุกคน ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ไม่ได้หมายความว่าเราทำการเงิน ไม่มีสิทธิ์ที่จะมานั่งออกแบบกระบวนการ แต่ทุกคนจะต้องแสดงความคิดเห็น คนนั้นมองอย่างไร คนนี้มองอย่างไร และเอาสิ่งที่ดีที่สุดจากทุกคนออกมา พอเรารู้ในทุกๆ ขั้นตอน มันก็ทำให้รู้งานของคนอื่นด้วย พอถึงเวลาประชุม ก็เอาทุกอย่างมานั่งคุย มาแชร์กัน ตรงนี้จะทำให้เราได้เรียนรู้ตลอดเวลา”

ซึ่งการเรียนรู้ตลอดเวลานอกจากจะส่งผลต่อตัวเอง ต่องาน และยังส่งผลไปถึงน้องๆ ที่ทีมพี่เลี้ยงไปเป็น “โค้ช” ได้อีกด้วย

สำหรับ **กันทิมา เชาวตะ** หรือ “เก้” จากที่เคยมีทุนเดิมคือเคยทำงานกับสงขลาฟอรั่มมาแล้วครั้งหนึ่ง แล้วเว้นวรรคเพื่อเรียนต่อ

“พอจบป้าหนูเลยชวนมาทำงานด้วยในโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ในตำแหน่งฝ่ายวิชาการดูแลงานประเมินทั้งหมด ทำสะพานชีวิต ปี 2 ทำ 1 ปีแล้วลาออกไปเรียนต่อ พอเรียนใกล้จบป้าหนูก็ติดต่อมาช่วยงานพัฒนาเด็ก ซึ่งเราเคยทำงานอยู่แล้ว และเราชอบงานด้านนี้ด้วย เราเลยตกลงลงมือทำดูสักปีหนึ่งคือตั้งใจจะอยู่สักปีสองปี แต่ก็ทำได้แค่ปีแรกปีเดียว”

ภารกิจของเก้สะท้อนให้เห็นว่าวิถี “พัฒนาเยาวชน” มิใช่แค่การเดินทางพัฒนาที่ตัวเด็ก แต่การลงไปในรายละเอียด การกำหนดตัวชี้วัด “เชิงคุณภาพ” ว่า “คุณลักษณะของคนรุ่นใหม่” ที่สังคมต้องการมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร... เพราะการกำหนดกรอบแบบนี้จะทำให้ไม่หลงประเด็น

“งานของเก้ที่หนักๆ คืองานประเมินเด็ก ที่ต้องติดตามพัฒนาการของน้องตั้งแต่เข้าโครงการจนปิดโครงการ น้องมีพัฒนาอย่างไรบ้างตามทักษะชีวิต 5 ด้านที่เราได้วางไว้ เช่น ด้านการคิดเราวัดน้องตรงไหนบ้าง แต่ละด้านจะมีตัวชี้วัดอยู่ เพราะฉะนั้นเราในฐานะฝ่ายวิชาการ ต้องรู้ทุกโครงการว่าน้องทำอะไรอย่างไร นี่คือการที่เราต้องติดตามเด็ก ไม่ใช่แค่เฉพาะโครงการ แต่เราต้องเจาะรายบุคคล ต้องรู้จักน้องทุกคนถึงจะประเมินได้ว่าตัวน้องพัฒนามากน้อยแค่ไหน...และทุกๆ ครั้งที่ลงไปเก็บข้อมูลแต่ละด้าน เราจะมีแนวคำถามเป็นกรอบว่าทักษะทางการคิด มีกรอบอะไรที่เราจะใช้เป็นแนวคำถามในการถามน้อง แต่ก่อนจะถามน้องเราจะต้องอธิบายเพื่ออธิบายทีมงาน ด้วยว่าคำถามนี้เราต้องการอะไร เพื่อให้พี่รู้ว่าจะได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการหรือไม่ และแนวคำถามทุกครั้งที่จะออกแบบจะเอาไปปรึกษาป้าหนูก่อนจะไปอธิบายพี่เลี้ยงที่จะลงไปติดตามน้องว่าประมาณนี้จะได้ไหม ป้าหนูก็ตั้งคำถามกลับมาว่าน้องจะตอบอะไรให้เรา ก็มีถกกันไปมาบ้าง”

“ เวลาคุยกับน้อง เราต้อง
ก้าวมากกว่าน้อง ต้องมีศิลปะ
ในการพูด...การคุยกับน้อง
คุยกับป้าหนู สิ่งที่เหมือนกัน
คือต้องมีศิลปะ มีประเด็น
พูดยังงี้ให้สิ่งที่เราสื่อสาร
ออกไปแล้วน้องเข้าใจ
น้องแต่ละคนระดับ
ความเข้าใจไม่เหมือนกัน...
เพราะเขารับรู้ต่างกัน ”

เป็นพี่เลี้ยงไม่ง่าย....แต่เป็นแล้วไม่ยาก

ความยากของการเป็น “พี่เลี้ยง” ลำพังแค่ “รักเด็ก” อาจจะยังไม่พอ คุณสมบัติอีกหลายประการที่คนเป็นพี่เลี้ยงต้องมีคือ มุ่งมั่น อดทน เสียสละ มีความแม่นยำในการคิดวิเคราะห์ และต้อง “รับผิดชอบ” ที่ไม่น้อยก็ขึ้นอยู่กับความยากลำบากในการทำงาน

สำหรับพี่เลี้ยงคือ การจัดสรรเวลา การต้องเกาะติดกับสถานการณ์ โครงการของน้อง ๆ ต้องคอยสังเกตว่า โครงการในความรับผิดชอบกำลังก้าวหน้า หรือเนิ่นช้าอยู่กับที่

“รู้สึกกดดันเวลาไปติดตามโครงการของน้อง ๆ ที่งานไม่ค่อยเคลื่อนไหวก็ต้องหาเทคนิคไปใช้กับน้องด้วย...พี่โจ้ พี่แจ้” เหมือนเป็นครูที่พัฒนาเราทำให้เราได้รู้เรื่องอะเหมือนกัน แล้วเราเอาความรู้ไปสอนน้องอีกต่อหนึ่ง

게다가 ทักษะ 5 ด้านที่นำไปออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อหนุนน้องนั้น ในฐานะพี่เลี้ยงก็ต้องฝึกเหมือนกัน เพราะป้าหนูจะบอกเสมอ ๆ ว่า “คนเป็นพี่เลี้ยงต้องก้าวไปไกลกว่าน้อง 3 - 5 ก้าวเสมอ ๆ”

“เหมือนที่บอกคือ เวลาเราไปคุยกับน้อง เราต้องก้าวมากกว่าน้อง ทักษะการสื่อสาร เราต้องมีศิลปะในการพูด...สิ่งเหล่านี้ได้มาจากป้าหนู เพราะการคุยกับป้าหนูต้องคิดก่อนว่าจะคุยอะไร ต้องคุยให้รู้เรื่อง ต้องมีประเด็นให้ชัดเจน และต้องคิดก่อนว่าคำตอบที่ตอบได้มันดีไหม พอเราฝึกจากป้าหนูแล้วเราต้องเตรียมมาให้ดีกว่านี้ คุยกับน้องคุยกับป้าหนูสิ่งที่เหมือนกันคือต้องมีศิลปะ มีประเด็น พูดอย่างไรให้สิ่งที่เราสื่อสารออกไปแล้วน้องเข้าใจ น้องแต่ละคนระดับความเข้าใจไม่เหมือนกัน ฉะนั้นไปคุยกับน้องคนนี้พูดนิดหน่อยน้องก็เข้าใจ แต่กับน้องอีกคนเราต้องพูดเยอะมากแต่น้องก็ยังไม่เข้าใจ เพราะเขารับรู้ต่างกัน”

สำหรับมินิ...นอกจากทักษะ ความรู้ ความสามารถ สิ่งหนึ่งที่คนเป็นพี่เลี้ยงควรพกติดตัวไว้ตลอดคือ ถ้อยคำปลอบประโลม หรือ “คำพูดที่มีพลัง” เพราะน้อง ๆ ที่พบส่วนใหญ่ หากทำโครงการไม่ประสบความสำเร็จในครั้งแรก มักจะเบื่อ หลายโครงการอยากจะทำเล็ก เพราะฉะนั้น การปลอบประโลมเพื่อเรียกขวัญและกำลังใจของน้อง ๆ กลับมา นับเป็นสิ่งจำเป็น

¹ กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร เจ้าหน้าที่มูลนิธิสยามกัมมาจล

² อุบลวรรณ เสือเดช เจ้าหน้าที่มูลนิธิสยามกัมมาจล

“การทำงานกับเด็ก การคิดยังไม่ควรออกจากปากเรา แต่เราจะต้องตั้งคำถามให้น้องคิดในเชิงเป็นเหตุเป็นผลว่าที่เป็นแบบนี้เพราะอะไร ไม่เป็นแบบนี้เพราะอะไร”

“เราพยายามหาคำพูดให้เขาได้คิดว่าเขาเบื่อเพราะอะไร เบื่อที่ชุมชนเป็นแบบนี้ หรือเบื่อตัวเองที่ก่อนหน้านี้มีเวลาทำโครงการแต่ไม่ยอมทำ คือการทำงานกับเด็ก การคิดยังไม่ควรออกไปจากปากเรา แต่เราจะต้องตั้งคำถามให้น้องคิดในเชิงเป็นเหตุเป็นผลว่าที่เป็นแบบนี้เพราะอะไร ไม่เป็นแบบนี้เพราะอะไร เหมือนกับน้องคิดว่าเวลาอาจจะทัน แต่พอทำจริง ๆ กลับไม่ทัน....ซึ่งวิธีการแบบนี้ก็จะทำให้เราเป็นคนใจเย็นขึ้น รับฟังปัญหาน้อง ๆ และใส่ใจกับน้อง ๆ มากขึ้น”

อย่างไรก็ตาม การเป็น “พี่เลี้ยง” หรือ *Coaching* นอกจากจะเดินล่องหนาน้อง ๆ ไปสองสามก้าว ขณะเดียวกันในบางจังหวะก็อาจต้องเดินเคียงข้างไปกับน้อง ๆ เพื่อให้ น้อง ๆ เขียวช่นไม่ถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว

ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็น “ทักษะ” อันเกิดจากการทำงานแทบทั้งสิ้น เมื่อบวกรวมกับความมุ่งมั่นทุ่มเท ประโยชน์ที่แท้ก็เกิดที่ตัวเยาวชนกว่า 150 ชีวิตจาก 22 โครงการ นั่นหมายความว่า อีกไม่นานสงขลาจะมี “พลเมืองที่มีคุณภาพ” มาร่วมรับผิดชอบดูแลบ้านเมืองของพวกเขา

